

RICHTER-SEVERA

léčivé rostliny

STÁTNÍ
ZEMĚDĚLSKÉ
NAKLADATELSTVÍ
PRAHA

Předmluva

Autor textu PhMr. Miloš Richter

Autor pérovek František Severa

Text lektorovali RNDr. PhMr. František Starý, CSc.
RNDr. Miroslav Nováček

Tabule posoudili doc. RNDr. Václav Jirásek, CSc.
RNDr. PhMr. František Starý, CSc.

V posledních několika letech byly v Zemědělských novinách uveřejňovány články o léčivých rostlinách. V této souvislosti se nečekaným způsobem rozrostl písemný styk mezi čtenáři a autorem. V dopisech, kromě běžných dotazů, vyjadřovali čtenáři přání, aby celý materiál byl přehledně zpracován, doplněn dobrými obrázky a rozšířen o krátké informativní údaje o těch cizokrajných rostlinách, které i když u nás nerostou, jsou nezbytnou součástí mnoha léků užívaných u nás i v celém světě.

Předkládáme proto čtenářům přehlednou knížku, která jistě splní tyto požadavky.

Starší herbáře a bylináře uvádějí často nekritické a přehnané údaje hlavně z hlediska léčebného užívání. Mnoho takových doporučení a návodů se dosud šíří, opakuje a přenáší, i když je to v současné době již zcela zbytečné a často i škodlivé. Víme všichni, že naše století zatlačilo používání některých bylin v lékařství do pozadí. Je však stále mnoho léků rostlinného původu, které nebyly překonány. Mnoho přirozených látek nelze dosud nahradit syntetickými. Také byliny bez jedovatých obsahových látek si v terapii udržují své postavení. Jejich někdy pomalejší účinek je vyvážen tím, že jejich užívání nemá nežádoucí následky. Jak dalece je jejich užívání vhodné, může ovšem posoudit jedině lékař. Proto není tato knížka návodem k domácímu léčení, omluvitelnému snad u našich předků. Nelze dnes připustit, aby se odkládáním odborného vyšetření zhoršily některé choroby, které by od-

borným zásahem a použitím nových metod a léků byly rychle a bez následků vyléčeny.

Tato knížka chce poskytnout čtenářům nejen možnost seznámit se se starými zkušenostmi i pověrami našich předků, ale i s poznatky nových výzkumů a rovněž i údaji o jedovatých rostlinách zabránit tragickým příhodám, o kterých se dosud často dovídáme.

Při psaní této knihy měl autor na zřeteli, že je určena především Čtenářům bez odborného zdravotnického vzdělání. Přesto se snažil, aby veškeré údaje odpovídaly současnému stavu našeho poznání, a to jak na úseku botaniky, tak i farmacie. Vždy jsou použity platné názvy rostlin — české i latinské, ale tam, kde se nové názvy dosud nevžily, jsou uvedena i jména starší, dříve obecná. Jména autorů za latinským pojmenováním rostlin nejsou uváděna, i když jsou nedílnou součástí jejich vědeckého označení. Tato jména lze však nalézt v odborné botanické literatuře. Pokud některé z uvedených rostlin jsou obsaženy v posledním, tj. třetím vydání Československého lékopisu, je to vždy uvedeno. Vzhledem k rozsahu knihy jsou některé údaje zhuštěny na minimum, ale autor se snažil postihnout vždy ty nejdůležitější a pro čtenáře nejzajímavější informace.

V Praze dne 7. července 1970 •

PhMr. MILOŠ RICHTER

Skupiny léčivých bylin podle léčebného použití

Používání léčivých bylin v čajových směsích často zlepšuje a urychluje jejich účinek. Čaje (*Species*) však nemají obsahovat rostliny s jedovatými a prudce účinnými látkami, protože se nemůže zaručit ve směsi jejich naprosto stejnoměrné rozmíchání, a tím přesné dávkování. Uvádíme nejběžnější základní skupiny:

Český název rostliny:	Používaná část rostliny:
<i>Podpurný vliv při léčbě cukrovky (antidiabetika):</i>	
Brusnice borůvka	list
Brusnice brusinka	list
Fazol obecný	plod
Jestřabina lékařská	nať
<i>Močopudný účinek (diuretika):</i>	
Bříza bělokorá a bříza pýřitá	list
Jehlice trnitá	kořen
Medvědice léčivá	list
Průtržník lysý	nať
Přeslička rolní	nať
Petržel zahradní	kořen
Těhozev březový	list
<i>Léčící nadýmání (anlitympanika):</i>	
Fenykl obecný	plod
Kmín kořený	plod
Máta peprná	list nebo nať

Snižující vysoký krevní tlak se současným protisklerotickým účinkem (hypotonika, antisklerotika):

česnek kuchyňský	cibule
Hloh ostrotrnný	květ nebo list
Jmelí bílé	větévky s listy
Rosnatka okrouhlolistá	nať

Ovlivňující růst vlasů (zamezující vypadávání):

Bříza bělokorá a bříza pýřitá	list
Kopřiva dvoudomá	nať
Lopuch větší	kořen
Vrba bílá	kůra

Podporující odkašlávání (expektorantia):

Bedrník anýz	plod
Divizna velkokvětá	květ
Fenykl obecný	plod
Lékořice hladká	kořen
Mydlice lékařská	kořen
Prha arnika	květ
Proskurník lékařský	list a kořen
Vítod senega	kořen

Regulující a příznivě ovlivňující zažívání (digestiva):

Děhel andělíka	kořen
Bedrník obecný a bedrník větší	kořen
Hořec žlutý a jiné druhy	kořen
Marsdenie kondurangová	kůra
Meduňka lékařská	list
Pelyněk pravý	nať
Puškvorec obecný	kořen
Vachta třílistá	list
Zeměžluč menší	nať

Příznivě ovlivňující nervový systém (neurotonika, sedativa):

Chmel otáčivý	šišťice
Levandule úzkolistá	květ
Kozlík lékařský	kořen
Prha arnika	květ
flebříček obecný	nať
Třezalka tečkovaná	nať

Podporující pocení (diaphoretika):

Bez černý	květ
Lípa srdčitá a lípa velkolistá	květ
Oman pravý	kořen

Rostliny projímavé (laxantia):

Ěšetlák krušina	kůra
Len setý	semeno
Reveň dlanitá	kořen
Hešetlák počistivý	plod

Tlumící křeče (spasmolytika):

Děhel andělíka	kořen
Heřmánek pravý	květ
Kozlík lékařský	kořen
Meduňka lékařská	list

Protiprůjmové (a7itidiarrhoika, obsiipantia):

Brusnice borůvka	plod
Jablečník obecný	nať
Mochna nátržník	kořen

Protirevmatické (antirheumatika):

Bukvice lékařská	nať
Rozrazil lékařský	nať
Vrba bílá a další druhy	kůra

Protizánětlivé k zevnímu použití (antiphlogistika):

Brutnák lékařský	nať
Heřmánek pravý	květ
Měsíček lékařský	květ
Prha arnika	květ
Rebříček obecný	i nať
Třezalka tečkovaná	nať

Snižující pocení (antihydrotika):

Šalvěj lékařská	list
Yzop lékařský	nať

Zastavující krvácení a svíravé (adstringentia, haemostatika):

Dub letní a dub zimní	kůra
Kokoška pastuší tobolka	nať
Krvavec toten	kořen
Mateřídouška obecná	nať

Zlučotvorné a žlučopudné (chologoga, choleretika):

Cekanka obecná	kořen
Jablečnick obecný	nať
Oman pravý	kořen
Smil písečný	květ

Nejznámější cizokrajné léčivé rostliny

Mnoho rostlin u nás nerostoucích se v lékařství používá pro své mimořádné a nenahraditelné léčivé účinky. Podstatnou jejich část představují rostliny prudce účinné a jedovaté. Dnes slouží hlavně jako suroviny k extrakci a izolaci užívaných látek s možností přesného dávkování ve formě farmaceutických specialit.

Český a latinský název rostliny:	Užívá se:	Hlavní účinek:
Aloe kapské, a. pravé a jiné druhy	zahuštěná šťáva z listů	projíímavý
<i>Aloe ferox</i> , <i>A. vera</i> sp. div.	čerstvá stáva	protizánětlivý
Ambroň východní <i>Liquidambar orientalis</i>	balzám, kůra	protizánětlivý
Aralka hroznatá <i>Aralia racemosa</i>	kořen	protirevmatický, protialergický
Areka obecná <i>Areca catechu</i>	semeno	protiprůjmový
Badyánik pravý <i>Illicium verum</i>	plod	expektorační, žlučopudný
Baptisie barvířská <i>Baptisia tinctoria</i>	kořen	dávivý, protizánětlivý
Bélas virginský <i>Chionanthus virginica</i>	kůra kořenů	protikřečový, žlučopudný
Běloskořičník bílý <i>Canella alba</i>	kůra	uklidňující, pod- porující trávení
Blahovičnick kulato- plodý <i>Eucalyptus globulua</i>	silice	antiseptický, protihořečnatý

Český a latinský název rostliny:	Užívá se:	Hlavní účinek:
Boldovník vonný <i>Peumus boldus</i>	list	žlučopudný, protihlístový
Brayera etiopská <i>Hagenia abyssinica</i>	květ	proti střevním parazitům
Cesmína paraguayská <i>Ilex paraguayensis</i>	list	posálující, protihorečnatý
Citroník pomerančový <i>Citrus aurantium</i> subsp. <i>aurantium</i>	květ, list, nezralé plody	podporující zaží- vání, osvěžující
Citroník pomerančový bergamský <i>Citrus aurantium</i> subsp. <i>bergamia</i>	kůra plodů, silice	upravující vůni
Citroník čínský <i>Citrus sinensis</i>	kůra plodů silice	podporující za- žívání
Citroník limonový <i>Citrus limon</i>	šťáva plodů	posilující, osvěžující
Cajovník čínský <i>Thea sinensis</i>	listy	povzbuzující, ho- jivý na spáleniny
Dioskorea chlupatá <i>Dioscorea villosa</i>	oddenek	potopudný, proti- revmatický
Drnavec lékařský <i>Parietaria officinalis</i>	nat	močopudný, zevně hojivý
Duboisie australská <i>Duboisia myoporoides</i>	list	protikřečový
Dvojkřídlač čihov- itý <i>Dipterocarpus turbi- natus</i>	balzám	profórevmatický
Echinacea úzkolistá <i>Echinacea angu- stifolia</i>	oddenek	protizánětlivý, baktericidní
Fabiána píci <i>Fabiána imbricata</i>	výhonky	močopudný, žkičopudný

Český a latinský název rostliny:	Užívá se:	Hlavní účinek:
Fíkovník smokvoň <i>Ficus carica</i>	plod	projímavý
Galgan lékařský <i>Alpinia officinarum</i>	kořen	protidávivý, pod- porující zažívání
Garcinie Hanburyova <i>Garcinia hanburyi</i>	pryskyřice	prudce projímavý protihlístový
Guajak posvátný <i>Guajacum sanctum</i>	dřevo	částící krev
Hlavěnka dávivá <i>Uragoga ipecacuanha</i>	kořen	dávivý, protikře- čový, expektorační
Hořkoň ztepilá <i>Aeschrion excelsum</i>	dřevo	podporující trávení
Hřebíčkovec kořený <i>Jambosa caryophyllus</i>	sušená neroz- vinutá poupata	hojivý, protizá- nětlivý
Chinovník červený a jiné druhy <i>Cinchona succirubra</i> et sp. div.	kůra	protimalardcký, protihorečnatý
Jalapa počistivá <i>Exogonium purga</i>	hlízy, pryskyřice	silně projímavý
Jasmínovec vždy- zelený <i>Gelsemium semper- virens</i>	oddenek	protihorečnatý, antineuralgický
Ježunka Williamsova (Peyotl) <i>Echtnocactus Wil- liamsii</i>	kaktusovitá lodyha	narkotický
Johimba <i>Pausinystalia yohimbe</i>	kůra	povzbuzující
Kafrovník lékařský <i>Cinnamonum camphora</i>	destilát z dře- va (kafr)	analeptický, protizánětlivý
Kakaovník pravý <i>Theobromd cacao</i>	semeno	povzbuzující a močopudný

Český a latinský název rostliny:	Užívá se:	Hlavní účinek:
Kalumb dlanitý <i>Jatrorrhiza palmata</i>	kořen	protiprůjmový, podporující trávení
Kapinice katechová <i>Acacia catechu</i>	pryskyřice	stahující, stavící krev
Kardamon obecný <i>Elettaria cardamomum</i>	plod	podporující trávení
Kassie obecná <i>Cassia fistula</i>	plod	projímavý
Kassie úzkolistá a k. ostrolistá <i>Cassia angustifolia</i> et <i>C. acutifolia</i>	list, lusk	projímavý
Kávovník arabský <i>Coffea arabica</i>	semeno	povzbuzující
Kola pravá <i>Cola vera</i>	semeno	osvěžující, anti- neuralgický
Konopí indické <i>Cannabis sativa</i> var. <i>indica</i>	(hašiš) nat'	omamný
Kopaiva lékařská <i>Copaifera officinalis</i>	balzám	dezinfikující, hojivý
Kozinec slizodárný <i>Astragalus gummifer</i>	sliz	pojidlo
Kramerie trojmužná <i>Krameria triandra</i>	kořen	svíravý
Kreveň kampešková <i>Haematoxylon campechianum</i>	dřevo	protiprůjmový
Krutikvět cenný <i>Strophantus gratus</i>	semeno	podporující srdeč- ní činnost, protikřečový
Kulčiba dávivá <i>Strychnos nux-vomica</i>	semeno	podporující srdeč- ní činnost, protikřečový

český a latinský název rostliny:	Užívá se:	Hlavní účinek:
Kulčiba hořká <i>Strychnos ignatii</i>	semeno	podporující srdeč- ní činnost, protikřečový
Kurkuma domácí <i>Curcuma domestica</i>	kořen	dezinfikující žlučové a močové cesty
Kvasie obecná <i>Quassia amara</i>	kůra, dřevo	podporující trávení
Ladel kaskarila <i>Croton eluteria</i>	kůra	posilující zažívání
Letkolusk marnivý <i>Piscidia erythrina</i>	kůra	protikřečový s omamným účinkem, močopudný
Líčidlo americké <i>Phytolacca americana</i>	kořen	projímavý, dávivý
Ločidlo čertovo lejno <i>Ferula assa-foetida</i>	pryskyřice	protikřečový, zevně hojivý
Ločidlo galbaník <i>Ferula galbaniflua</i>	pryskyřice	protirevmatický, protizánětlivý
Lubenice obecná <i>Citrullus colocynthis</i>	plod	silně projímavý
Maniok nejužiteč- nější <i>Manihot utilissima</i>	kořen	povzbuzující
Maranta třtinovitá <i>Maranta arundinacea</i>	kořen	zevně jako zásyp, vnitřně posilující
Marhaník granátový <i>Punica granátum</i>	kůra, plod	protihlístový, stahující
Marsdenie konduran- gová <i>Marsdenia condurango</i>	kůra	podporující tráve- ní, aetineuralgický
Morušovník bílý, morušovník černý <i>Morus alba, M. nigra</i>	plod, list	protidiabetický, podporující od- kašlávání
Mrštnoplod léčivý <i>PzZocarpus jaborandi</i>	listy	ovlivňující pocení

český a latinský název rostliny:	Užívá se:	Hlavní účinek:
Muškátovník vonný <i>Myristica fragrans</i>	plod	protikřečový, podporující trávení
Myrhovník molmol <i>Commiphora molmol</i>	pryskyřice	dezinfikující
Olejnice guinejská <i>Elaeís guineensis</i>	plod, semeno	silně projímavý
Ošak amoniakový <i>Dorema ammoniacum</i>	pryskyřice	močopudný, proti- křečový, uklid- ňující
Pablen kraňský <i>Scopolio carniolica</i>	list, kořen	protikřečový, omamný
Paulinie nápojná <i>Paullinia cupana</i>	semeno	antáneuragický, uklidňující
Pelyněk cicvárový <i>Artemisia čina</i>	květ	protihlístový
Pepřovník betelový <i>Piper betle</i>	list	protiinfekční, omamný
Pepřovník černý <i>Piper nigrúm</i>	plod	podporující trávení
Pepřovník guinejský <i>Piper guineense</i>	plod	protirevmatický, posilující
Pepřovník kubebový <i>Piper cubeba</i>	plod	uklidňující
Pepřovník opojný <i>Piper methysticum</i>	kořen	protizánětlivý, antineuragický
Pepřovník úzkolistý <i>Piper angustifolium</i>	list	stavící krev, stahující
Pimentovník léčivý <i>Pimenta of/icalis</i>	nezralé plody	posilující, antineuragický
Podražec úžovník <i>Aristolochia ser- péntaria</i>	kořen	uklidňující, antiepileptický
Pokřín lékařský <i>Mandragora o//i- cinarum</i>	kořen	protikřečový, uklidňující

Cesfcý a latinský název rostliny:	Užívá se:	Hlavní účinek:
Přestup lékařský a jiné druhy <i>Smilax officinalis</i> et sp. div.	kořen	protizánětlivý, močopudný
Puchratka kadeřavá <i>Chondrus crispus</i>	stélky	expektorační, výživný
Puchýřnatec jedovatý <i>Physostigma vene- nosům</i>	semeno	protikřečový
Rudodřev koka a jiné druhy <i>Erythroxylon coca</i> et sp. div.	list	povzbuzující
Řečík lentišek <i>Pistacia lentiscus</i>	pryskyřice	výroba mastixu
Sabodila lékařská <i>Schoenocaulon offi- cinale</i>	semena	protirevmatický, protihlístový
Sasafras lékařský <i>Sassafras officinale</i>	kůra, dřevo	protirevmatický, močopudný
Silovoň vonná <i>Dipteryx odorata</i>	semeno	snižující krevní sfážílost
Simaruba hořká <i>Simaruba amara</i>	kůra kořenů	protihorečnatý, protiprůjmový, protizánětlivý
Skořicovník ceylonský <i>Cinnamomum cey- lanicum</i>	kůra	podporující tráve- ní, protizánětlivý
Skořicovník čínský <i>Cinnamomum cassia</i>	kůra	ovlivňující krevní srážílost
Sotorek růžencový <i>Abrus precatorius</i>	semeno	protizánětlivý
Stračka jedovatá <i>Delphinium sta- phisagria</i>	semeno	antineuragický

Český a latinský název rostliny:	Užívá se:	Hlavní účinek:
Skumpa jedovatá <i>Rhus toxicodendron</i>	list	protirevmatický
Skumpa vonná <i>Rhus aromatica</i>	kůra kořenů	močopudný
stítosemenka kebračo <i>Aspidosperma quebracho-branco</i>	kůra	protiastmatický
Tamarind indický <i>Tamarindus indica</i>	plod	projímavý
Trahok lékařský <i>Anacyclus officinarum</i>	kořen	protikřečový, protirevmatický
Turnéra rozvětvená <i>Turnera diffusa</i>	list	povzbuzující
Urginea mořská <i>Urginea maritima</i>	cibule	upravující srdeční činnost, močopudný
Vilín virginský <i>Hamamelis virginiana</i>	list, kůra	hojivý
Vítod senega <i>Polygala senega</i>	kořen	potopudny, expektorační
Vodilka kanadská <i>Hydrastis canadensis</i>	kořen	protimalarický, stavící krev
Vonodřev balzámový Pereirův <i>Myroxylon balsamum</i> var. <i>pereirae</i>	balzám	protizánětlivý, hojivý
Vonodřev toluánský <i>Myroxylon balsamum</i> var. <i>balsamum</i>	balzám	expektorační, hojivý
Všehoj žen-šenový <i>Panax schin-seng</i>	kořen	povzbuzující
Zázvor lékařský <i>Zingiber officinale</i>	kořen	podporující zažívání

Český a latinský název rostliny:	Užívá se:	Hlavní účinek:
Zmijovniče hadí <i>Rauwolfia serpentina</i>	kořen, nať	uklidňující, snižující krevní tlak
Žlutokap nízký <i>Xanthorrhoea hastilis</i>	pryskyřice	stahující

Kalendář sběru léčivých rostlin

Účinnost sbíraných rostlin je nejvyšší jen tehdy, když se respektuje nejvhodnější doba určená pro sběr. Je samozřejmé, že se musí přihlídnout k místním podmínkám (například v horských oblastech), nebo k mimořádným povětrnostním vlivům. Po všechně platí tato pravidla: kořeny se sbírají téměř vždy v době vegetačního klidu rostliny, tj. v jarních a podzimních měsících, drogy obsahující silice se sbírají krátce před rozvitím květů, pro sběr natě je nejvhodnější doba na počátku rozkvětu rostliny. Sbírá-li se množství přesahující soukromou potřebu, je třeba se informovat v kalendáři sběru, který je každoročně k dispozici zájemcům ve sběrnách.

Pro jednotlivé měsíce platí následující základní údaje o sběru:

leden a únor:

kůra lýkovce
větévky jmelí

březen:

kořen andělíky
kořen bedrníku
kořen čekanky
kůra dubu
kůra krušinky olšové

kůra vrby bílé
květ podbělu
květ prvosenky
oddenek čemeřice
oddenek nátržníku

duben:

kořen andělíky
kořen bedrníku

kůra dubu
kůra krušinky olšové

kořen Čekanky
kořen jehlice
kořen mydlice
kořen podražce
kořen posedu bílého
kořen smetanky
kořen užanky

květ podbělu
květ prvosenky
list konvalinky
list smetanky
nať plicníku
oddenek čemeřice
oddenek hořce (s kořeny)
oddenek nátržníku
oddenek puškvorce

květen:

květ bezu černého
květ hlaváčku
květ hlohu
květ hluchavky
květ pivoňky
květ vratiče

list brusnice borůvky
list břízy
list konvalinky
nať dymiánu
nať mateřídoušky
nať plicníku
nať přesličky
nať violky trojbarevné
nať vítodu hořkého
semeno ocínu

červen:

květ bezu černého	květ hluchavky	květ pivoňky
květ heřmánku	květ levandule	květ prhy arniky
květ hlohu	květ lípy	květ řebříčku
		květ vratiče

list brusnice borůvky
list břízy
list jitrocele
list máty peprné
list meduňky
list ořešáku
List ostružiníku
list podbělu

nať kakostu
nať kokošky
nať komonice
nať kopřivy
nať lomikamene
nať majoránky
nať mateřídoušky
nať mochny husí

list proskurníku
list routy
list rozmarýny
list šalvěje
list vachty trojlisté
nať bazalky
nať benedyktu
nať blínu
nať bolehlavu
nať buřiny srdečníku
nať dymiánu

červenec:

květ divizny
květ heřmánku
květ hluchavky
květ jablečnicku
květ levandule
květ lilku černého
list maliníku
list ostružiníku
list podbělu
list proskurníku
list rozmarýny
list rulíku
list slézu lesního
nať bazalky
nať benedyktu
nať bolehlavu
nať buřiny srdečníku
nať celíku zlatobýlu
nať dobromysle
nať kakostu
nať kokošky
nať komonice
nať konopice

nať plaménku
nať podražce
nať průtržníku
nať přesličky
nať rozrazilu
nať řebříčku
nať violky trojbarevné
nať vítodu hořkého
nať zeměděmu
semeno ocúnu

květ měsíčku
květ prhy arniky
květ řebříčku
květ slézu lesního
list blínu
list durmanu
list jitrocele
nať pelyňku
nať plaménku
nať průtržníku
nať přesličky
nať rozpuku
nať rozrazilu
nať řebříčku
nať řepíku
nať světlíku
nať truskavce
nať třezalky
nať úrooníku
nať violky trojbarevné
nať vlašovičnicku
nať yzopu
nať zeměděmu

nať (kopřivy
nať lnice květelu
nať lociky
nať mochny husí

srpen:

květ celíku zlatobýlu
květ divizny
květ hluchavky
květ jablečnicku
květ měsíčku
list maliníku
list náprstníku
list rozmarýny
list slézu lesního
nať bolehlavu
nať buřiny srdečníku
nať celíku zlatobýlu
nať dobromysle
nať kopřivy
nať lilku černého
nať klíce květelu
nať lobelky
nať pelyňku
nať průtržníku
nať přesličky
nať rozrazilu

září:

hlíza ocúnu
kořen lékořice
kořen mydlice
kořen smetanky
kořen užanky
list brusnice brusinky

nať zeměžluče
plod kmínu
semeno ocúnu

květ řebříčku
květ slézu lesního
list blínu
list brusnice brusinky
list durmanu
nať světlíku
nať truskavce
nať třezalky
nať úročníku
nať violky trojbarevné
nať vlašovičnicku
nať zeměžluče
oddenek feopytníku
plod anýzu
plod bezu černého
plod brusnice borůvky
plod haluchy
plod koriandru
semeno blínu
semeno lnu
hlávký chmele

oddenek kapradě
oddenek kosatce
oddenek kostivalu
oddenek kýchavice
oddenek omanu
oddenek pýru plazivého

list maliníku
list náprstníku
nať kopřivy
nať průtržníku
nať pryskyřníku
nať přesličky
nať violky trojbarevné
semeno lnu

říjen:

hlíza dymnivky
hlíza orněje
kořen 'anděliky
kořen bedmíku
kořen čekanky
kořen jehlice
kořen kozlíku
kořen lékořice
kořen lopuchu
kořen mydlice
kořen petržele
kořen podražce
kořen posedu bílého
kořen proskurníku
kořen prvosenky

listopad a prosinec:

kořen proskurníku
kořen puškvorce
kořen a větévky jmelí bílého

plod anýzu
plod bezu černého
plod bolehlavu
plod brukve
černohořčice
plod fenýklu
plod hlohu
plod jalovce
hlávky chmele

kořen rulíku
nať pryskyřníku
oddenek hořce s kořeny
oddenek kapradě
oddenek kostivalu
oddenek kuklíku
oddenek kýchavice
oddenek libečku
oddenek omanu
oddenek puškvorce
oddenek reveně
plod hlohu
plod jalovce
plod řešetláku
plod šípku

140 rostlin, které mánie znát

Z velkého počtu evropských léčivých a aromatických rostlin, které u nás rostou, uvádíme 140 nejzajímavějších.

Ve výběru jsou zahrnuty především ty, které byly nebo jsou známé svými léčivými účinky. Byly však vybrány i ty, které jsou jedovaté a s nimiž je třeba se seznámit, aby se zabránilo někdy i nenapravitelným škodám na lidském zdraví.

Uváděné rostliny jsou seřazeny pro snadnější orientaci abecedně podle platných českých botanických názvů. V jednotlivých případech jsou v závorce uváděna i nejběžnější synonyma — jména souznačná, používaná pro dotyčný druh vedle dnes správného a platného druhového jména.

V popisech rostlin bylo nezbytné použít některé odborné — především botanické — výrazy. Předkládáme vysvětlení těch nejdůležitějších tak, jak jsou uváděny v morfologických slovnících prof. J. Doštála, dr. V. Osvačilové a dr. A. Basslera:

Dvouleté rostliny: v prvním roce vytvářejí přizemní růžici listů a v druhém roce květy a plody; koncem druhého roku hynou.

Hlízy: dužnaté orgány vzniklé z kořenů nebo podzemních stonků.

Kalich: srostlý, nebo z volných lístků složený květní obal.

Koruna: vnitřní obal květů složený z volných nebo srostlých korunních plátků.

Obr. 1. Tvary listů: 1 - podlouhlý, špičatý, okraj pilovitý, 2 - kopřivčovitý, okraj pilovitý, 3 - střelovitý, 4 - iedvinovitý, 5 - srdčitý, okraj pilovitý, 6 - čárkovitě kopinatý, 7 - peřenolaločný, 8 - dlanitosečný, 9 - lyrovitý.

Květenství: soubor květů na společném stonku (nejběžnější typy jsou uvedeny na tabuli — obr. 3).

Listen: list,, z jehož úžlabí vyrůstá květ nebo květenství.

List: zpravidla plochý postranní orgán, složený z pochvy, řapíku a čepele (nejběžnější tvary jsou uvedeny na tabuli — obr. 1 a 2).

Obal: listeny pod květenstvím, připomínající kalich.

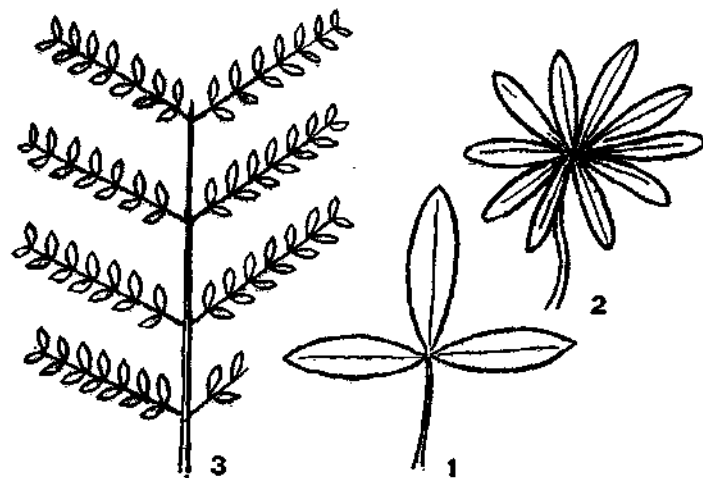
Oddenek: podzemní část stonku.

Plody: orgány umožňující uchování a rozšiřování semen (nejběžnější tvary jsou na tabuli — obr. 4).

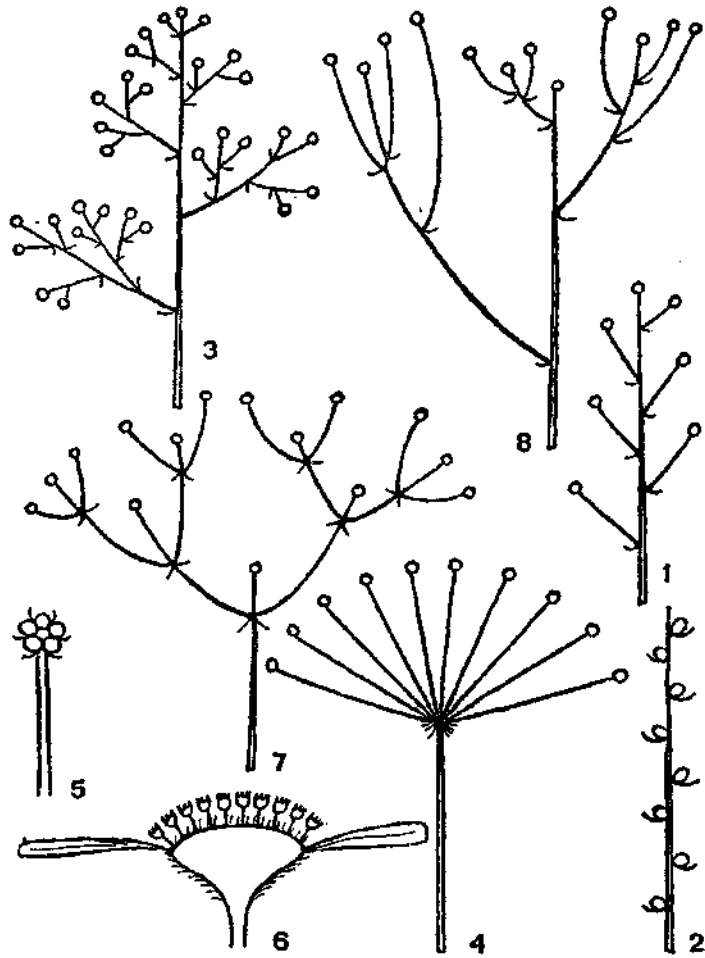
Plstnatý: souvislý povlak utvořený jemnými chlupy.

Samčí: prašníkový.

Samičí: pestíkový.

Obr. 2. Listy složené: 1 - trojčetný s celokrajnými lístky, 2 - dlanitě mnohočetný s podlouhlými celokrajnými lístky, 3 - dvakrát sudozpeřený se vstřícnými jářmy.

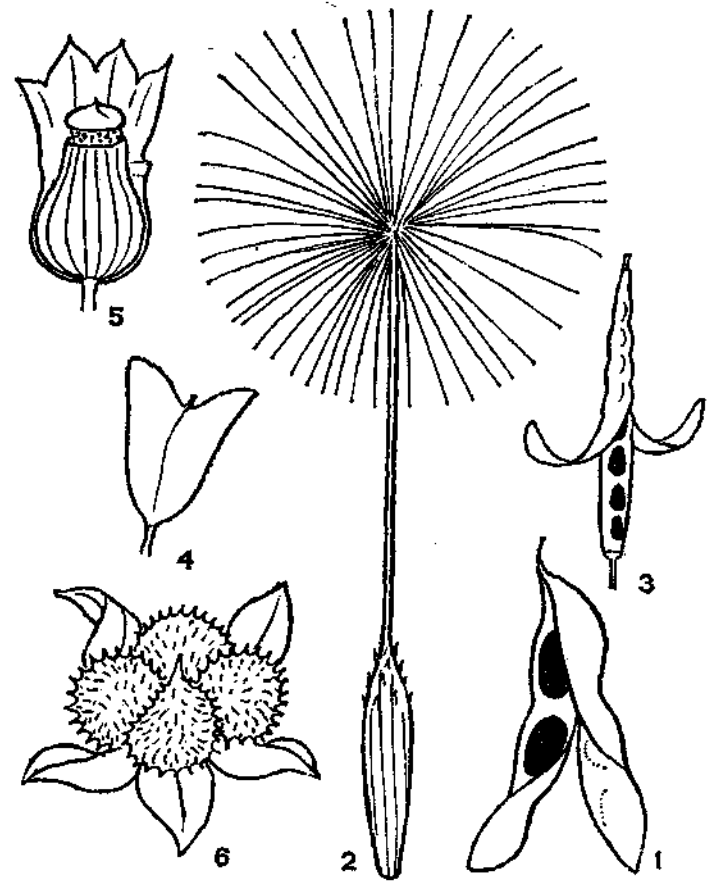

Obr. 3. Květenství: 1 - hrozen, 2 - klas, 3 - lata, 4 - okolík, 5 - strboul, 6 - úbor, 7 - vidlan, 8 - vrcholík.

Srstnatý: nestejně delšími a tuhými chlupy utvořený povlak.

Vstřícný (list): vždy proti sobě na lodyze vyrůstající.

Zlásky: chlupy nebo výrůstky, vylučující nejčastěji lepkavou tekutinu.

Obr. 4 . Plody: 1 - lusk, 2 - nažka s chmýrern, 3 - šešule, 4 - šešulka, 5 - tobolka, 6 - tvrdlca.

Bazalka pravá — *Ocimum basilicum*

Celtd: hluchavkovité

Lidové názvy: indická bazalka, bazilika.

Droga: bazalková nat (*Herba basilici*).

Popis: Jednoletá, až 40 cm vysoká bylina s přímými lodyhami; má řapíkaté, křížmostojné, vejčité až podlouhlé, většinou vroubkované listy, přecházející v často červeně nabarvené listeny. Červené, zřídka žlutobílé květy jsou sništěnány do šestáčetných lichopřesílenů. Plody jsou čtyři tmavohnědé tvrdky. Kvete od června do září.

Výskyt: Pochází z jižní Asie. Je hojná v horských oblastech tohoto světadílu. U nás se zřídka pěstuje v zahrádkách a vzácně zplaňuje.

Sběr a sušení: Pěstovaná rostlina se může sklízet i třikrát do roka. Nať se nesmí uřezávat příliš nízko u země, aby rostlina mohla znovu obrazit. Suší se v tenkých vrstvách.

Z minulosti: Je prastarou kulturní rostlinou v Indii. V lidovém léčitelství se používala jako kloktadlo při krčních onemocněních.

Použití: Dnes je bazalka téměř zapomenutou drogou. Místy se používá jako koření do různých jídel a k léčebným účelům ojedáněle jako přísada do čajových směsí proti nadýmání a při zaživacích potížích spojených s průjmy. Ve směs s heřmánkem, meduňkou, mátou a fenyklem je obsažena v některých průmyslově vyráběných čajích. V západních zemích, ve Španělsku a v severní Africe se pěstují druhy s vyšším obsahem silice, jež se zpracovávají ve voňavkářství a líkárnictví.

Vedlejší účinky: V běžných dávkách je dntv?i neškodná. Stejně jako u všech siličných drog se nedoporučuje dlouhodobé užívání nadměrných dávek.

Obsahové látky: Hlavní účinnou složkou je silice, které obsahuje droga dobré jakosti až 1,5%, dále třísloviny a stopy saponinu.

Možnost záměny: Je malá, protože bazalka pravá se liší od podobných rostlin téže čeledi charakteristickou vůní.

Eedrnik anýz — *Pimpinella anisum*

Čeled: miříkovité

Lidové názvy: anís, anýž.

Droga: anýzový plod (*Fructus anisi vulgaris*).

Popis: Jednoletá, až 60 cm vysoká bylina má vřetenovitý kořen. Lodyha je jemně rýhovaná. Listy jsou výrazně různotvaré, spodní jednoduché a zastříhané zubaté, prostřední trojčetné a horní trojčetně peřenosečné. Drobné bílé kvítky jsou uspořádány do složených okolíků, u nichž chybí obal, ale je vyvinut obalíček z nitkovitých listenců. Plody jsou žebnaté, brvitě dvojnažky. Kvete v červenci a srpnu.

Výskyt: Pochází ze Středomoří a pěstuje se ve střední, jižní a východní Evropě. V teplejších krajích vzácně zplaňuje.

Sběr a sušení: Dozrávající rostliny se odřezávají nejlépe v ranních hodinách a svazují se ve snopky, které se nechají na vzdušných místech nad plachtami dozrát a pak se vymlátí. Vyčištěné a dokonale suché plody se uskladní v dobře uzavřených nádobách.

Z minulosti: Od nejstarších dob byly plody anýzu uváděny jako dobrý lék proti kašli, špatnému zažívání a při nedostatku mateřského mléka. Používal se odvar, lihový výtažek a ojedinele samotná silice. Uvedené extrakty se udržují v lidovém léčitelství až do přítomné doby.

Použití: Podstatná část produkce se spotřebovává v potravinářství. V léčebné péči se využívá jeho účinek proti kašli. Silicí se zlepšují některé nepříjemné chutnající léky. Je oficiální drogou stejně jako anýzová silice (*Oleum anisi*) v našem lékopisu.

Vedlejší účinky: Droga i silice se nesmějí užívat v nadměrných dávkách a dlouhodobě. Pro drobné živočichy je anýzová silice prudkým jedem, např. pro králíka je 15 gramů silice smrtelnou dávkou.

Obsahové látky: Účinnou složkou je silice. Droga obsahuje větší množství minerálních látek, bílkoviny a sliz.

Možnost záměny: Pozor na plody jedovatých druhů (bolehlav plamatý a tetluha obecná).

Bedrník obecný a bedrník větší — *Pimpinella saxifraga* et *Pimpinella major*

Čeleď: miříkovité

Lidové názvy: ochvatná bylina, bedrmor, deberníček, bedrní hlíza.

Droga: bedrníkový kořen (*Radia; pimpinellae*).

Popis: Oba vytrvalé druhy jsou si podobné. Bedrník větší je až 100 cm vysoký, s lodyhou dutou, hranatě rýhovanou, bedrník obecný je maximálně 60 cm vysoký a lodyha je jemně rýhovaná, víceméně plná. Dolní listy u obou druhů jsou lichozpeřené, horní mívají čepele sálně redukované. U složených okolíků s bělavými až narůžovělymi kvítky chybějí obal a obalíčky. Vějíčité nažky jsou víceméně žebnaté. Oba druhy kvetou od Června do října.

Výskyt: Oba druhy jsou hojné v lučních společenstvech na celém území CSSR; bedrník obecný převažuje na chudších půdách,

Sběr a sušení: Na jaře nebo na podzim se sklízí kořeny, které se rychle omyjí, osuší, podélně rozkrojí a rychle suší ve stínu. Teplota nesmí překročit 35 °C.

Z minulosti: Od dávných dob se používaly jako magické rostliny při různých obřadech, zažehnavání moru, neplodnosti a různých nemocech. Čerstvé se pojídaly jako ochrana proti nakažlivým nemocem.

Použití: Ještě v nedávných dobách se využívaly protiinfekční vlastnosti drogy při chorobách z nachlazení. Dnes je droga téměř zapomenuta. V lidovém léčitelství se používá i jako mírně močopudný prostředek.

Vedlejší účinky: Jako u každé siličné drogy je nevhodné užívat příliš velké dávky, které by mohly působit podráždění ledvin.

Obsahové látky: Poměrně malé množství silice, třísloviny, saponin a hořčiny (pimpinelin aj.).

Možnost záměny: Mnoho druhů téže čeledi je podobných, např. lze jej zaměnit s kořeny jedovatého bolševníku brště, smldníku, pačtináku aj.

Benedikt lékařský — *Cnicus benedictus*

Čeleď: hvězdnicovitě

Lidové názvy: benedykt, bodláček, krasoviásek, ostropes, požehnaný pcháč.

Droga: benedyktová (čubetová) nat (*Herba cardui benedicti*).

Popis: Tato jednoletá, 10—40 cm vysoká, hustě a drobně ostnitá bylina má listy kracovitě peřenoklané, na okraji ostnitě zubaté. Dolní jsou řapíkaté, prostřední a horní přisedlé, bázi objímají lodyhu. Jednotlivé úbory jsou na konci větří, obalené nahloučenými listy a s ostnatým záterovem, mají žluté květy. Kvete v červnu a červenci.

Výskyt: Teplomilná rostlina domácí ve Středomoří, která se zřídka pěstuje i u nás a ojediněle zplaňuje.

Sběr a sušení: Kvetoucí vršky rosit Hiny, popřípadě nepoškozené přízemní listy se sbírají v rukavicích. Může se sklízet i třikrát až do konce září. Během sušení ztrácí droga svůj nepříjemný pach. Dobře uskladněná droga se musí občas prohlédnout, protože je náchylná k plsnivění.

Z minulosti: Od středověku je oblíben proti mnoha nemocem, Mathioli jej dokonce předepisuje proti moru. Dále se používal proti vnitřnímu krvácení, při jaterních chorobách a proti horečnatým nemocem. Při nedostatku chmele byl výbornou jeho náhražkou při výrobě pdiva.

Použití: Nať benediktu je dnes častou součástí bylinných směsí určených k zlepšení zažívání, k léčbě chorob žlučníku a chorob z nachlazení. Také se používá při výrobě žaludečních likérů a aperitivů.

Vedlejší účinky. Při nadměrném a dlouhodobém užívání by mohlo dojít k žaludečním potížím i zvracení jako u všech drog s vysokým obsahem hořčin. Jinak — při rozumném dávkování — jde o neškodnou drogu.

Obsahové látky: Účinek je přičítán hořčině knicámi, kterého jsou v nati průměrně 0,2%. Dále obsahuje malé množství silice, trísloviny aj.

Možnost zaměny: Jen velmi nepozorní sběrači mohou zaměnit benedikt za různé druhy pcháčů, ostropestřec mariánský a ostropes trubil.

Bez černý — *Sambucus nigra*

Čeled': zámorizovité

Lidové názvy: ohébz, smradinky, kozinky, bez domácí.

Droga: bezový květ (Flos sambuci), bezový plod (Fructus sambucti).

Popis: Keř, dosahující výšky 3—8 metrů, má větve vyplněné bílou lehkou dřevinou. Vstřícné listy jsou lichozpeřené, s podlouhlými, na rubu světlejšími listky. Drobné žlutobílé kvítky v bohatých vrcholcích osobitě páchou. Hody jsou černé peckovice. Kvete od května do června.

Výskyt: Roste něj častěji u stavení, plotů, na rumišťích apod. Je rozšířen po celé Evropě a Přední Asii.

Sběr a sušení: Celá květenství, s hlavní stopkou nejvýše 1 cm dlouhou, se sbírají v květnu a červnu a suší se na provazcích nebo lískách. Ztmavlé květy jsou nepřijatelné. Plody se suší také s hlavní stopkou umělým teplem a po sušení se odrolí. Sbírají se od července do září. Uchovávají se v dobře uzavřených nádobách a občas, hlavně plody, se prohlédnou.

Z minulosti: Obvyklé stanoviště v blízkosti obydlí předurčilo bez jako ochrance před zlými mocnostmi a nemocemi. Jako lék byly a někde ještě jsou vysoce ceněny plody při zánětech nervů, pro uklidnění žaludečních a střevních křečí apod. Květy byly hlavním lékem při nachlazení a všude tam, kde byl žádoucí jejich potopudný účinek.

Použití: Plody se proti květům používají méně často. Odvar z květů, obvykle ve směsi s lipovým květem a diviznou, je běžně předepisován jako pomocná léčba při lehčích formách chorob z nachlazení. Bezové květy jsou oficiální drogou Československého lékopisu.

Vedlejší účinky: Ačkoliv obsah účinných látek je nízký a tyto látky jsou poměrně málo stálé, je vhodné užívat drogy jen v léčebných dávkách.

Obsahové látky: Je to několik glykosidů, silice, třísloviny a různé kyseliny. Dříve uváděný alkaloid koniin v listech nebyl potvrzen.

Možnost záměny: Bez červený, častější v podhorských a horských oblastech, má červené plody a hnědou dřevinu. K léčebným účelům se nehodí. Jeho plody vyvolávají průjem a dávení.

Blín černý — *Hyoscyamus niger*

Čeledí: lilkovité

Lidové názvy: biem, černý mák, žbánečky, kapří květ, sviňské zelí.

Droga: blínový list (*Foliūm hyoscyami*), blínové semeno (*Semen hyoscyami*).

Popis: Jednoletá nebo dvouletá, 20—80 cm vysoká bylina má špinavě žluté, fialově žilkované květy. Celá rostlina je lepkavě chlupatá a nepříjemně páchne. Drsná Semena jsou šedohnědá. Kvete od června do září.

Výskyt: V teplejších oblastech celého státu od nížán do podhůří na pustých místech, rumištích a u cest

Sběr a sušení: Sbírá se jen pro potřebu farmaceutického průmyslu. Listy se sbírají v době rozkvetu rostliny, semena ihned po dozrání. Sbírá se výhradně v rukavicích, za častého mytí, protože celá rostlina je prudce jedovatá.

Z minulosti: Od nejstarších dob je velmi obávanou rostlinou. Byl nedílnou součástí různých čarodějných mastí, nápojů a omamných nakuřovadel. V léčitelství středověku se používal k omámení pacientů při bolestivých zákrocích, proti bolestem zubů apod.

Foužití: Vzhledem k vedlejším nebezpečným účinkům se blín černý vnitřně neužívá. Ještě dožívá zevní užití: Msty pokropené lihem a čpavkem, naložené do rostlinného oleje, poskytují protirevmaitdcké mazání. Do astmaitiekých cigaret a nakuřovacích prášků se přidávají blínové listy obvykle s listy durmanu, rulíku zlomocného, komonicí, lobelkou atd.

Vedlejší účinky: Jakákoliv manipulace s touto rostlinou je nebezpečná. Dojde-li k náhodnému požití, je nutná okamžitá lékařská pomoc. Otrava se projevuje rozšířením zorniček, dýchacími potížemi a po počátečním neklidu hlubokým spánkem.

Obsahové látky: Listy obsahují až 0,3% směsi tropanových alkaloidů, které jsou chemicky velmi blízké. Je to především hyoscyamin a skopolamin. Semeno mimo uvedené alkaloidy obsahuje ještě mastné oleje.

Možnost záměny: Rostlina se bezpečně pozná, a proto je možnost záměny jen nepatrná.

Bolehlav plamatý — *Conium maculatum*

Čeľad: miříkovité

Lidové názvy: všivěc, svinská veš, matonoha, blakota, štekíec.

Droga: bolehlavová nať (Herba conii), bolehlavový plod (Fructus conii).

Popis: Ozimá až dvouletá bylina dosahuje až 2 m výšky. Je typická svým myším pachem. S výjimkou květensitví je celá lysá, stonek dutý, modravě ojněný, dole červeně skvrnitý. Listy 2—krát zpeřené, měkké, tmavé zelené. Bílé kvítky v 10—20ramenném okolíku, obaly a obalíčky jsou vyvinuty. Pětážeberné nažky jsou vlnitě vroubkované, nekřídlaté. Kvete od června do září.

Výskyt: U nás roste v teplejších oblastech na pustých vlhčích místech a u cest, od nížin do podhůří.

Sběr a sušení: Pro omezenou potřebu průmyslu a výzkumu se sbírají listy a plody. Sbírat se musí v rukavicích za častého mytí rukou, protože celá rostlina je prudce jedovatá. Suší se ve stínu za normální teploty.

Z minulosti: Slavná travičská rostlina od nejstarších dob. Také Sokrates byl prý její obětí. K léčebným účelům byla uváděna jen zcela ojediněle.

Použití: Dnes tato rostlina nemá praktické použití. Dříve známé bolehlavové náplasti proti revmatismu se již nevyrábějí.

Vedlejší účinky: Již 1 gram sušených listů může znamenat smrtelnou dávku. Otrava se projevuje postupným ochrnutím svalstva. Postižený se dusí a smrt nastává zástavou dechu. Určitou výhodou je, že rostlina má odporně hořkou chuť a nepříjemně páchne, takže náhodné použití větší dávky je nepravděpodobné.

Obsahové látky: Především je to mimořádně jedovatý alkaloid koniin, jehož smrtelná dávka se počítá na tisíce gramů. Rostlina obsahuje ještě několik méně známých alkaloidů, které jsou značně nestálé.

Možnost záměny: Jako u všech miříkovitých rostlin je nutné, aby případný sběr prováděly jen zkušené osoby. Poněkud podobná bolehlavu je krabilice hlíznatá. Záměna za listy petržele je při minimální pozornosti vyloučena vzhledem k typické vůni. Tuto rostlinu uvádíme proto, abychom upozornili na nebezpečí příměsí hlavně při sběru fenýklu, anýzu a bedrníku.

Brukev černohořčice — *Brássica nigra*
(Hořčice černá — *Sinapis nigra*)

Čeled: brukvovité

Lidové názvy: černá brukev, černá hořčice.

Droga: semeno černohořčice (*Semen sinapis*).

Popis: Tato jednoletá, až 60 cm vysoká bylina s přímou lodyhou má střídavé listy, křídlaté jsou řapíkaté. Spodní a střední jsou lyrovitě peřenoklané nebo laločnaté, horní nedělené, se zubatým okrajem, nebo celokrajné. Květy sestavené do hroznů jsou zlatožluté. Čtyřhranné šesule obsahují až 8 červenohnědých semen. Jsou přitisklé k lodyze a jejich zoban je nitkovitý. Kvete od května do října.

Výskyt: Pochází z jižní Evropy, u nás se dříve hojně pěstovala, je zdivočelá a zdomácnělá.

Sběr a sušení: V době, kdy šesule dozrávají, sbírají se semena. Důležité je určit přesné dobu sběru, protože předčasná sklizeň dává bezcennou drogu a pozdní sklizeň je naopak spojena s velkými ztrátami vypadávajících semen. Odřezávají se celé rostliny a semena se ihned vymlátí. Získaná semena se dosuší a skladují v dobře uzavřených nádobách.

Z minulosti: Ještě v nedávných dobách se semena často používala v lidové medicíně v hořčičných náplastích při revmatismu, zánětech nervů a dále jako hořčičné koupele nohou při vysokém tlaku a astmaítu. Vnitřní užívání bylo méně známé.

Použití: JNáplaste připravené z hořčičných semen velmi intenzívně prokrvují pokožku a i v současné době se občas předepisují. Silice se přidává ze stejných důvodů do protirevmaitických mazání. Závadou je odporný pach. Vnitřně se semena nepoužívají.

Vedlejší účinky: Požití větší dávky semen je doprovázeno křečemi a bezvědomím. Vážně mohou být poškozeny ledviny. Samotná silice je jedovatá i ve zcela malých dávkách.

Obsahové látky: Účinnou složkou je glykosád sinigrin. Silice se v současné době vyrábí téměř výlmadně synteticky.

Možnost záměny: Od ostatních podobných druhů z čeledi brukvovitých se liší řapíkatými listy a k lodyze přitisklými šesulemi.

Brusnice borůvka — *Vaccinium myrtillus*

Čeľad:forusmeoviité

Lidové názvy: černá jahoda, myrtovka, haf ér a, černice.

Droga: borůvkový plod (*Fructus myrtilli*), borůvkový list (*Foliūm myrtilli*).

Popis: Nizký keřk se vzpřímenými, zelenými, hranatými větvemi má listy opadavé, krátce řapíkaté, s vějí či tě okrouhlou čepelí, na okraji jemně pilovitou a zaokrouhlenou bází. Nevýrazné květy vyrůstají jednotně v úžlabí listů a mají zelenavě červenou korunu. Plody jsou modročerné, ojížené bobule s mnoha semeny. Kvete v květnu až červnu.

Výskyt: V jehličnatých lesích od nížin do vysokohorského pásma hojná; vyhýbá se nejteplejším oblastem a vápencové půdě.

Sběr a sušení: Listy se sdružují s větviček v kvetou a červnu. Suší se nejlépe přirozeným teplem, zahnědlé se odstraní. Plody se sbírají v době plně zralosti, ponechají se mírně zaschnout na slunci a dosušují se do úplného svaštění v sušárnách, na pecích apod. Aby plody nebyly zcela tvrdé, je vhodné poslední fázi sušení dokončit opět na slunci. Uchovávají se velmi opatrně v dobře uzavřených nádobách a často se prohlížejí.

Z minulosti: Ve středověku se používaly plody jako lék proti průjmům. Připravovalo se z nich také víno nebo lisovaná stáva. Mnohem později se objevují zprávy o užívání listů jako účinného léku proti cukrovce.

Použití: Po vynálezu inzulínu poklesl dočasně zájem o borůvkové Msty. Plody však zůstávají předmětem oprávněné obliby při střevních chorobách provázených průjmy a v poslední době jako zdroj účinných látek při léčení některých forem sklerózy. Plody jsou v našem, lékopisu oficiální.

Vedlejší účinky: Kromě zácpy po větších dávkách drogy nemají plody ani listy žádné škodlivé účinky a mohou se i dlouhodobě užívat.

Obsahové látky: Listy obsahují až 11 % tříslovin, až 2 % arbutinu a plody antokyanové barvivo, které je v současné době předmětem velkého zájmu lékařů.

Možnost záměny: Brusnice brusinka má Msty neopadavé a plody červené. Brusnice vlochyně má listy celokrajné, s ostře znatelnou žilnatinou a sivozeleně zbarvené.

Brusnice brusinka — *Vaccinium vitis-idaea*

Čeleď: brusnicovité

Lidové názvy: kyselinka, červená borůvka, kyhanka, kaliny,

Droga: brusinkový list (*Foliūm vitis idaeae*).

Popis: Poléhavý, 10–30 cm vysoký keřík s oblými větvičkami má listy neopadávající, tuhé, kožovité, víceméně celokrajné, slabě na okraji podvinuté, obvejčaté a na rubu hnědě tečkované. Květy v hroznu mají korunu zívonkoviitou, bílou nebo narůžovělou. Plod je červená lesklá bobule (brusinka). Kvete v červnu a červenci.

Výskyt: Nejčastěji v borových lesích, na písčatých půdách v nížinách, pahorkatinách i na horách.

Sběr a sušení: Od konce srpna do října se sbírají Ušty ? těch větví, které nenosily květy. Trhají se opafeně a raději jednoitlivě, aby se nepoškodila celá rostlina. Suší-li se umělým teplem, nesmí teplota překročit 40 °C. Když se odstraní zhnědlé listy, droga se skladuje v dobře uzavřených nádobách.

Z minulosti: Dříve se používaly v lidovém LéčátóLstvi kromě listů i květy a plody prátá horečkám a jako močopudný prostředek. Méně často se doporučovaly květy i listy jako doplněk čajů proti cukrovce, proti průjmům a ve formě kloktadla při zánětech hrtanu.

Použití: Brusánkové listy jsou vhodnou součástí urologických čajových směsí. Někteří lékaři jim dávají přednost i před listy medvědice. Protóánfekční vlastosti jsou přibližně stejné.

Vedlejší účinky: Lásty jsou považovány za celkově neškodné a lze je v rozumných dávkách i dlouhodobě používat. Pokud jde o plody, které se často používají ve formě kompotu nebo šťávy, varují někteří odborníci před denním požíváním, protože prý napomáhají tvorbě ledvinových a močových kamenů.

Obsahové látky: Listy obsahují nejméně 3,8 % glykosidu arbutinu. Dále jsou přítomny třísloviny, organické kyseliny a stopy vitamínu C.

Možnost záměny: Jen z nedbalosti se mohou přimíchat podstatně odlišné borůvkové listy, popřípadě jedovaté listy zimostrázu vždyzeleného.

**Bříza bělokorá a bříza pýřitá — *Betula pendula*
et *Betula pubescens***

Čeled': břízovité

Lidové názvy: břest, deruzda a jiné.

Droga: březový list (*Foliūm betulae*).

Popis: Oba druhy jsou dřeviny s kmeny pokrytými borkou bílou u břízy bělokoré nebo bělošedou až hnědou u břízy pyrite. Větve jsou víceméně převislé až odistálé, listy v obrysu vėjčité až kosníkovité, dlouze řapíkaté, dvakrát pilovité; u břízy bělokoré jsou Msty dlouze špičaté a lysé, u břízy pyrite krátce zašpičaté a aspoň na žilkách a na rubu pýřité. Jednodomé květy jsou sméštnány do jehněd. Kvetou v dubnu a květnu.

Výskyt: V lesích, na stráních a skalách je obecná bříza bělokorá, na rašedánách a ve vlhkých lesích až do horského pásma je častá bříza pýřitá. Jako okrasný strom se běžně vysazuje bříza bělokorá.

Sběr a sušení: Od května do července se sbírají listy i s řapíky vždy jen z častá stromu, aby nebyl poškozén. Suší se v tenkých vrstvách na stinných a vzdušných místech. Teplota nesmí překročit 35 °C. Dobrá droga si zachovává původní barvu a snadno se láme.

Z minulosti: Bříza byla odpradávná zdrojem mnohých léčiv. Sušené pupeny se roztíraly do různých masť nebo krášlicích krémů. Míza z mladých stromů se používá k výrobě různých vlasových vod a pomád. Dehet (*Píce betulae*) získaný suchou destilací dřeva a kůry se dosud používá v kožním lékařství. Často se uváděl jako spolehlivý lék proti revmatismu zábal postiženého údu do čerstvých březových listů.

Použití: Odvar z listů působí mírně močopudně. Doporučuje se jako pottopudný prostředek při chorobách z nachlazení. Listy jsou součástí mnoha léčivých čajů.

Vedlejší účinky: Na rozdíl od většiny močopudných drog, březové listy nedráždí ledviny a v běžných dávkách jsou zcela neškodné. Dehet, často používaný v kožním lékařství, může u citlivých pacientů způsobit zvýšené podráždění kůže.

Obsahové látky: Lásky obsahují stopy silice, třísloviny, saponiny, stopy vitamínu C a další méně známé látky. V dehtu jsou obsaženy fenoly a příbuzné dezinfekčně působící látky.

Možnost záměny: Je prakticky vyloučena.

Buřina srdečník — *Leonurus cardiaca*

Čeleď: hluchavkovité

Lidové názvy: hojička, hubeníček.

Droga: srdečnicková nať (Herba *leonuri*).

Popis: Tato vytrvalá, 0,5–1 m vysoká bylina s čtyřhrannou, víceméně chlupatou a často červenofialově naběhlou lodyhou má lásity dlouze řapíkaté, dlarátokiané, na okraji zubaté. Spinavě růžové kvítky jsou sestaveny v lAchopřeslenech. Kvete od června do srpna,

Výskyt: Roste v teplejších krajích na loukách, rumišťích a pastvinách. Někdy se pěstuje jako miedonosná rostliána.

Sběr a sušení: V době začínajícího kvetení se odřezává celá nať a suší se rychle na vzdušných a stinných místech. Pozuje-li se umělé teplo, nesmí překročit 35 °C. Lodyhy tlustší než 5 mm nejsou přípustné.

Z minulosti: Byl doporučován proti srdečním chorobám, křečím i jinak. Mnohdy nebyl vůbec uváděn jako iecčává rostlina.

Použití: V lidovém léčitelství v tonuto i minulém století vzrostlo jeho použití. Zdá se, že má skutečně dobrý uklidňující účinek a podle některých autorů působí i snížení krevního tlaku, hlavně u mladších nemocných. K tomuto účelu se někdy kombinuje se stejnými díly kozlíkového kořene a květů hlohu. Lepší výsledky prý dává výluh připravený za studena, tj. asd 2 lžice řezané drogy přelité šálkem studené vody a scezené po 8–10 hodinách. Ojedinele se doporučuje užívat práškovanou drogu na špičku nože. Často se úspěšně používá při prostatických potížích.

Vedlejší účinky: V běžných dávkách nemá buřina srdečník žádné vedlejší účinky a lze ji dlouhodobě užívat.

Obsahové látky: Droga obsahuje stopy silice, alkaloid leonocardin, glykosidy a saponiny, dále hořčiny, organické kyseliny a další látky.

Možnost záměny: Při sběru by se mohla zaměnit s buřinou jablečnickovitou.

Celík zlatobýl — *Solidago virgaurea*

Čeled: hvězdnicovitě

Lidové názvy: hadí traňk, svalník, vysoký traňk.

Droga: zlatobýlová nať (*Herba virgaureae*).

Popis: Tato vytrvalá, až 1 m vysoká bylina s krátkým oddenkem a přímou, obtou, často dole nafialovělou lodyhou má střídavé listy. Dolní listy jsou podlouhle eliptické, pilovité, s křídlatým řapíkem, horní listy jsou téměř cetókrainé, úzce edáptičné, krátce řapíkaté až přisedlé. Zlatožluté paprskující úbory jsou sestaveny do bohatých lat nebo hroznů. Plody jsou chlupaté nažky. Kvetे od srpna do října,

Výskyt: Je rozšířen na celé severní polokouli. U nás je hojný na slunných stráních, na mýtinách a ve světlých lesích.

Sběr a sušení: Sbírají se kvetoucí vrcholky, které se odřezávají nejvýše v polovině výšky rostliny, a to v době počínajícího kvetení. Suší se ve svazečcích nebo tenkých - vrstvách na vzdušných místech. Teplota nesmí překročit 35 °C. Droga si musí zachovat svoji původní barvu.

Z minulosti: Naši předkové používali celík zlatobýl proti mnoha chorobám. Herbáře uvádějí na prvním místě léčbu ledvinových potíží a chorob močových cest. Méně často se uvádí uklidňující vliv na zažívací orgány a léčba horečnatých onemocnění.

Použití: V lidovém léčitelství je zlatobýl dosud velmi populární. Bylina má mírný močopudný a protibakteriální účinek. Pověst o dobrém vlivu na rozpustnost některých močových a ledvinových kamenů provedené zkoušky nepotvrdily.

Vedlejší účinky: Podle dosud zjištěných zkušeností nemá droga žádné škodlivé účinky a může se používat dlouhodobě. Protože je dosud málo prozkoumána, je nutné, aby byla rozumně dávkována, tj. asi 3–4 kávové lžičky řezané drogy jako nejvyšší denní dávka.

Obsahové látky: Poměrně malé množství hořčin, saponinu, tříslovin a stopy silice tvoří pravděpodobně účinnou složku.

Možnost záměny: Zaměnit se může s jinými druhy téhož rodu, pěstovanými pro ozdobu a též zplanělými, jako např. s celíkem obrovským a kanadským; tyto rostliny však dosahují až 2 m výšky.

Cekanka obecná — *Cichorium intybus*

Čeleď: čekankovitě

Lidové názvy: čakanka, čaganka, pocestník, hanička.

Droga: čekankový kořen (*Radix cichorii*).

Popis: Vytrvalá, až přes 1 metr vysoká bylina má hranaté, tuhé lodyhy a modré, vzácně bílé nebo růžové úbory jazykovitých květů. Dolní lodyžní listy jsou kracovitě laločnaté, na rubu štětónovitě chlupaté, kdežto horní jsou v obrysu celokrajné a podflouhle kopřivařité. Celá rostlina obsahuje nahořklou mléčnou stávu. Kvete od července do září.

Výskyt: Je obecná na mezích, rum/išticích a na suchých loukách.

Sběr a sušení: Téměř výhradně se sbírají kořeny. Používání listů a květů je zcela ojedinělé. Kořeny se sbírají v jarních nebo podzimních měsících. Podzimní poskytují kvalitnější drogu. Očištěné, popřípadě rychle opláchnuté kořeny se suší nejlépe umělým teplem. Uchovávají se v dobře uzavřených nádobách a občas se musí prohlédnout, protože je často napadá hmyz.

Z minulosti: Cekanka je stará kulturní rostlina, známá již ve starém Egyptě. Kromě léčebného použití byla doporučována jako posilující zelenina a salát. Od 17. století se běžně používají pražené kořeny jako náhrada pravé kávy ještě dodnes. Kneipp doporučoval pití odvaru proti hemeroidům.

Použití: Kořen čekanky působí příznivě na vylučování žluče a povzbuzuje chuť k jídlu; proto se často přidává do čajových směsí. Ojediněle se též uvádí mírný močopudný účinek.

Vedlejší účinky: Droga nemá škodlivé účinky. V obvyklých dávkách se může používat i dlouhodobě. Mimořádně velké dávky mohou působit projímavě.

Obsahové látky: Hořčína cichorin, dále choiin a mulin jsou asi hlavní účinné složky. Kromě nich jsou v droze přítomny stopy sílice, pektin a cukr. Mléčná šťáva obsahuje hořčinu laktucin a pryskyřici.

Možnost záměny: Svým typickým vzhledem vylučuje cekanka obecná možnost záměny. Příbuzná, jako zelenina pěstovaná cekanka šterbák má kadeřavé, jemně třepenité a úplně lysé přízemní listy. Zplaňuje jen ojediněle.

Čemeřice černá — *Helleborus niger*

Čeľad: pryskyřníkovitě

Lidové názvy: černé koření, koření sv. Ducha, kýcihavka, hluzák.

Droga: kořen (oddenek) čemeřice černé (*Radia: seu Rhizoma hellebori nigři*).

Popis: Jedovatá, až 30 cm vysoká bylina s černohnědým od-
denkem má dlouze řapíkaté, trvale zelené Msty, které přezá-
mují. Velké ničí květy mají bílou, někdy načervenalou barvu.
Květe často již v zimních měsících a podruhé v květnu nebo
v červnu.

Výskyt: Pochází z jižní Evropy. U nás se dříve často pěstova-
vala pro ozdobu a někdy zplaňovala,

Sběr a sušení: Pro potřebu farmaceutického průmyslu se
obvykle zpracovávají čerstvé květy. Výtažek z nach se dáv-
kuje teprve podle zjištěného obsahu účinných látek.

Z minulosti: Staří Rekové ordinovali práškový kořen jako
lék proti šílenství ve formě šňupavého prášku, protože prý
vyvolané kýchní odstraňuje nečistoty z mozku.

Použití: Případné použití by mohl nařídít pouze lékař. Uvádí
se celkem sporný účinek při vodnatelnosti, dně a proti tasem-
nicím. V současné době lze tuto drogu určitě nahradit méně
nebezpečnými léky.

Vedlejší účinky: Čemeřice černá je nebezpečná tím, že
i v malých dávkách může mít smrtelné následky u osob
s chorým srdcem. Otrava se projevuje prudkým zvracením
a zanechává dlouhodobé poškození střev. Protože vstřebávání
obsažených jedů postupuje mimořádně rychle, je nutná oka-
mžitá pomoc lékaře. Do jeho příchodu podáváme velké dáv-
ky živočišného uhlí.

Obsahové látky: Účinnými látkami jsou glykosidy (helebrin
a heleborin). Jejich působení připomíná poněkud obsahové
látky náprstníku *ti* dráždivými účinky na sliznici. V sou-
časné době je předmětem intenzivního výzkumu.

Možnost záměny: Ostatní druhy čemeřice u nás známé, včetně
okrasných druhů, jsou rovněž jedovaté.

Česnek kuchyňský — *Allium sativum*

Čeleď: česnekovité

Lilové názvy: luček, driák.

Droga: česneková cibule (*Bulbus állii sativi*).

Popis: Vytvrvalá rostlina, vysoká 25—100 cm, má oblou, lysou a jednoduchou lodyhu. Listy jsou ploché, špičaté, asi 1 cm široké. V kulovitém, celkem chudém květenství se vyskytují, kromě dlouze stopkatých, zelenavě až červenavě bílých květů, četné asi 1 cm dlouhé pacibulky. Kvete od června do srpna.

Výskyt: Pochází z východní Asie a pěstuje se jako zelenina v celé Evropě.

Sběr a sušení: Pro léčebné účely se používají cibule, které se po sklizni jednotlivě rozloží na chladném místě, po zasněžení se svážou a uchovávají se v chladnu a suchu.

Z minulosti: V nejstarších dobách byl česnek všeobecně používaným lékem a preventivním prostředkem snad proti všem nemocem. Dokonce při různých epidemiích bývalo nařízeno jeho povinné užívání. Pro svou kořenou a specifickou chuť se používá běžně jako přísada do mnoha jídel u většiny národů.

Použití: Slouží k přípravě četných léčivých přípravků. Hojně se používá i v domácím léčitelství. Je jedním z nejúčinnějších přírodních léků, který má dobrý baktericidní účinek, zvláště při infekčních střevních chorobách. Dobré výsledky jsou hlavně u vlekých střevních katarů spojených s průjmou, při nechutenství, proti střevním parazitům apod. V poslední době se stále více zdůrazňuje jeho vliv na snížení některých forem vysokého krevního tlaku a léčbu sklerózy.

Vedlejší účinky: Pokud se používá v nerozumných dávkách, tj. v množství odpovídajícím více než 2—3 stroužkům denně, nepřináší úlevu, ale působí nadýmání, bolesti a někdy až mdloby, způsobené zpomalením srdeční činnosti.

Obsahové látky: Účinnou složkou je sílice.

Možnost záměny: Je velmi nepravděpodobná, protože je to rostlina všeobecně pěstovaná a známá.

Děhel andělíka — *Angelica archangelica*
(Andělíka lékařská — *Archangelica officinalis*)

Čeleď: miříkovité

Lidové názvy: děhyl, anjelička, janoMika, andělská bylina, vybalen.

Droga: andělikový kořen (*Radix angelicae*), andělikový plod (*Fructus angelicae*).

Popis: Tato dvouletá, zřídka vytrvalá bylina, dosahující až 2 metrů výšky, má přímý, dutou a rýhovanou lodyhu. Listy jsou trojitě dva až třikrát zpeřené s velkými, nápadně nadutými pochvami. Květemství je bezobalný okolík s 20 i více okolíčky, jež mají obalíčky z šídlovatých listenců. Drobné kvítky jsou žlutavé nebo zelenavě bílé. Plody jsou vějířité až podlouhlé, nažloutlé, křídlaté nažky. Kvete v červenci a v srpnu. Kořeny obsahují žlutavou mléčnou šťávu.

Výskyt: U nás se vyskytuje roztroušeně v horských oblastech. V některých zemích se pěstuje a často zplaňuje.

Sběr a mšení: Kořeny dvouletých rostlin se vykopávají na jaře nebo na podzim. Pro získání silice se čerstvé kořeny ihned zpracují. Pro léčebné účely se kořeny suší při teplotě nepřesahující 35 °C. Rozřezávání se nedoporučuje.

Z minulosti: Andělíka byla mnohem populárnější v severských státech než u nás. Zde jsou záznamy o jejím používání již z 10. století. O 200 let později se již pěstovala k léčebným účelům a i jako kořeninová zelenina.

Použití: Droga se přidává do čajových směsí podporujících zažívání a v lidovém léčitelství se přikládají obklady s odvarem na záněty žil. Kořen se používá také při výrobě žaludečních likérů a aperitivů.

Vedlejší účinky: Jako u každé siličné drogy je nutná opatrnost u dávkování. Samotná silice v dávce větší než 1–2 gramy působí závrať, podráždění ledvin a svědivé vyrážky na kůži. U citlivějších osob může požití i malých dávek způsobit na pokožce vystavené slunečnímu záření zčervenání až otoky. Stejně obtíže mohou nastat již při sběru s tekoucí šťávou z kořenů.

Obsahové látky: Kořen musí obsahovat nejméně 0,3 % silice. Dále jsou přítomny hořčiny, lakton angelicin, pryskyřice, vosk, kyselina angeliková a další látky.

Možnost záměny: Lze jí zaměnit s kořeny nebo plody jiných miříkovitých rostlin (smlodník, libeček aj.).

Divizna velkokvětá a divizna sápořitá — *Verbascum thapsiforme et Verbascum phlomoides*

Celetf: krtičníkovitě

Lidové názvy: svícen, kruželice, oběračka, psí ocas, petrová hůl

Droga: diviznový květ (*Flos verbasci*)

Popis: Dvouleté byliny vytvářejí v prvním roce listovou růžici, ze které v druhém roce vyrůstá až 2 m vysoká, pistnatá lodyha, zakončená dlouhým hroznem žlutých, pětičetných, velkých květů. Plody jsou tobolky. Kveté od června do září.

Výskyt: V celé Evropě na slunných, suchých stráních, na skalách, rumištích i chráněných místech. V mnoha zemích se divizna velkokvětá pěstuje k léčebným účelům.

Sběr a sušení: Od července do září se vytrhávají za suchého počasí postupně pdně rozkvetlé koruny (bez kalichů) a rychle se suší na prudkém sílunci nebo v sušárně při teplotě do 40 °C. Důkladně proschlá droga nesmí hnědnout. Uskladňuje se v dobře uzavřených nádobách.

Z minulosti: Od pradávných dob je oblíbeným vnMřním lékem při všech chorobách dýchacích cest, ojediněle proti průjmů a zevně jako hojící prostředek na rány, kožní choroby apod.

Použití: Dnes se účinku diviznových květů přikládá omezenější význam než dříve. Dosud je droga obsažena ve velké většině prsních čajových směsí a doporučuje se s lipovým květem a květem bezu černého jako pomocný lék při chorobách z nachlazení. Protizánětlivý účinek se také využívá v různých hojivých mastech a zásypech. Je oficiální drogou v našem lékopisu.

Vedlejší účinky: Droga je neškodná a může se užívat i dlouhodobě.

Obsahové látky: Obsahuje malé množství saponinů a pravděpodobně glykosidů, cukr, sliz, sitopy silice a barvivo.

Možnost záměny: Lze ji zaměnit s jinými druhy téhož rodu, např. s diviznou černou a malokvetou.

Dobromysl obecná — *Origanum i>ulgare*

Čeleď: hluchávkovitě

Lidové názvy: voněkřas, červená lebeda, mysl domácí

Droga: dobromyslová nať (*Herba origani*).

Popis: Vytřvalá, 20—50 cm vysoká roistlána vytřvářá víceměně chlupatou, čtyřřannou lodyhu. Listy jsou vstřicně, řapikatě, celokřajně, nezřetelně vřoubkovaně, vejřitě. Jednotlivě květy sedí v pozdě načervenalých listenců, mají pětizubý kalich a červenonacihovitou dvoopyskovou korunu. Kvete od čřevence do zářř.

Výskyt: Poměně hojná na slunných místech, v křavinách a světlych lesích.

Sběř a sušení: Sběřá se kvetoucí nať, nejlěpe v čřervenci a řpnu. Doporučuje se vřak i sběř krátce před květem.

Z minulosti: Podle záznamů se dobromysl pouřřivala již ve starém Egyptě a ve středověku jako lék proti nervovým křečím, řžným bolestem a vykuřovala se jí obydlí, aby zde vládlá spokojenost. Německé herbářě uvádějí řřiroký soupis nemoci, proti kterým má mít účinek, jako např., astma, vodnaitelnoist, kašel, nechutenství atd.

Pouřřití: V moderní terapii nenalezla dobromysl velké uplatnění a je poměně opomířjena. Lékaři ji předpisují jen v řžných čajových směřřích určěných k léčbě zařřivacích potřřží nebo pro zlepřění chuti některých čajů. V novější době byly prokázány dobré výsledky tam, kde je řřadoucí zvyřšená tvorba žluče. Poměně často se pouřřívá jeřřtě v lidovém léčitelství ve formě mastí proti svědění a řřýmě. Podle přirodních lékařů v Německu je vhodným specifickým lékem pro uklidnění, neboř přý plně nahradí kozlíkové kapky nebo vřtažek z chmele.

Vedlejší účinky: U málo odolných pacientů by mohlo neuvážené velké dávkování zpřřůsobit podráždění ledvin.

Obsahové látky: Vonná silice, které rostlina obsahuje 0,5 % i více, třřísloviny a dalřří látky.

Mořřnost záměny: Nezkusení sběřaři by se měli před sběřem seznámit s typickými botanickými znaky dobromysli, aby nedošlo k záměně s podobnými rostlinami čeledi hluchavkovitých, např. majoránkou aj.

Dub letní a dub zimní -- *Quercus robur* et *Quercus petraea*

Čeleď: bukovité

Lidové názvy: křemelák (d. letní), drnák (d. zimní).

Droga: dubová kůra (*Cortex quercus*).

Popis: Mohutné, vysoké stromy se značně zproihýbanými větvemi, rostou hlavně v nížinách. Dub letní má listy s krátkými řapíky na víceméně srdčité bázi a plody (žaludy) sedí na delší stopce; dub zimní má listy na bázi klínovitě zúžené a plody víceméně přisedlé. Oba druhy kvetou v květnu.

Výskyt: Rostou jednotlivě i hromadně a jsou domácí téměř v celé Evropě. Vytvářejí větší i menší porosty (doubravy) od nížin až do podhorských oblastí.

Sběr a sušení: Kdysi sbírané listy a plody se dnes již nepoužívají. Běžné je však používání sušené kůry z mladých větví. Kůra musí být hladká, lesklá, bez zbytku dřeva a nesmí být tlustší než 3 mm. Sběr vyžaduje schválení majitele stromů. Nejvhodnější doba je březen a duben.

Z minulosti: V dřívějších dobách se využíval účinek tříslovin v kůře i plodech, které se pražily a užívaly vnitřně proitá průjmům a vnitřnímu krvácení, zevně na rány, spaleny, omrzliny, proti pocení apod.

Použití: V Lidovém léčitelství je dosud velmi oblíbenou a často doporučovanou drogou ve všech případech, kde lze využít vysoký obsah tříslovin, které kromě stahujícího účinku působí i protizánětlivě. Vnitřní užívání je dnes prakticky zapomenuté.

Vedlejší účinky: Užívání velkých dávek vnitřně je úplně zbytečné a mohlo by způsobit přecitlivění sliznic. Jinak je droga celkově neškodná a lze ji v rozumných dávkách bez obav použít i dlouhodobě.

Obsahové látky: Lékopisy vyžadují nejméně 9% tříslovin, kterých je v čerstvé mladé kůře až 20%. Dále je obsažena kyselina gallová, katechin, pryskyřice, barviva a škrob.

Možnost záměny: Záměna za jiný strom je prakticky vyloučena.

Durman obecný — *Datura stramonium*

Čeleď: lilkovité

Lidové názvy: panenská okurka, vlčí jablko, ježkova palice, maslák.

Droga: durmanový list (FoZitim *stramonii*).

Popis: Tato jedovatá, jednoletá, až 120 cm vysoká bylina s přímou, rozvětvenou lodyhou má velké, hrubé laločnaté, zašpičatělé listy, jež jsou na bázi klínovité. Jednotlivé pětičetné květy mají dlouhý trubkovitý kalich a bílou, nálevkovitou, pěticípou korunu až 8 cm dlouhou. Plodem je ostnatá, podlouhlá, až 5 cm dlouhá tobolka. Kvete od června do září.

Výskyt: Místy je hojný na rumišťích, pustých místech a u cest na celém světě. Pochází původně ze Severní Ameriky. V Evropě se od 16. století pěstoval jako okrasná rostlina a rychle zpdaněl.

Sběr a sušení: Nepoškozené listy se sbírají jen v rukavicích za častého mytí, nejlépe v době kvetení.

Z minulosti: V nejstarších evropských herbářích není uváděn. Jen někteří poadější autoři jej omylem ztotožňovali B kulčibou. Léčebné vlastnosti, jsou popisovány až v 18. století. Lékaři byl předepisován hlavně proti bolestem a při astmatáckých záchvatech.

Použití: Vzhledem k prudce účinným obsahovým látkám se v současné době droga používá téměř výhradně k průmyslovému zpracování a pouze ojediněle se listy přidávají do protiastmatických nakuřovacích prášků a cigaret.

Vedlejší účinky: Jsou zaznamenány otravy u dětí, které z neznalosti vylupují a polykají černá, prudce jedovatá semena. Příznakem jsou rozšířené zorničky, celkový neklid, později ochabnutí, a není-li poskytnuta lékařská pomoc, smrt.

Obsahové látky: V listech a semenech se vyskytuje až 0,5 % směsi tropanových alkaloidů (1-hyoscyamin, 1-skopolamin a atropin) a další látky.

Možnost záměny: Poměrně vzácně u nás pěstované durman stromkovitý a durman dubolilčový jsou také prudce jedovaté.

Dymnivka dutá — *Corydalis cava*

Čeleď: zemědýmovité

Lidové názvy: hrbolec, housátka, hužvor, smateník, polní routa.

Droga: hlíza dymnivky (*Bulbus corydalis cavae*),

Popis: Vytrvalá, jedovatá, 10–30 cm vysoká bylina má podzemní, poměrně hluboko uloženou hlízu. Lodyha je nevětvená, s dvěma střídavými, řapíkatými, lysými, dvakrát trojčetnými listy. Květy sedí v paždí celofcrajných listenů a jsou uspořádány v konečném husitém hroznu. Jsou souměrné, špinavě růžové nebo nažloutle bílé. Plodem je pukavá tobolka. Semena jsou lesklá, hladká, kulovitá, sytě červené barvy. Kvete od března do června.

Výskyt: Roste hojně, zejména ve vlhkých lesích a křovkách, téměř v celé Evropě.

Sběr a sušení: V podzimních měsících se hlízy vykopávají a suší obvyklým způsobem.

Z minulosti: Ve středověku se tato nebezpečná droga používala při obrnách, po mrtvici a protá třesům, v minulém století proti střevním parazitům a chorobám krve.

Použití: Dymnivka dutá je dnes z hlediska účinku a obsahových látek poměrně dokonale prozkoumána, takže je již znám asi celý souhrn jejich alkaloidů. Donedávna byly některé alkaloidy prakticky jediným lékem proti nervovým třesům. Přinášely však úlevu jen krátkodobou, a proto nebyly do běžné praxe zavedeny.

Vedlejší účinky: O otravách u lidí nejsou žádné záznamy. Mnohem pravděpodobnější je však otrava u domácích zvířat, hlavně ovcí. Došlo-lá by k otravě u člověka, je příznakem prudké snížení krevního tlaku, rychlý tep, celková malátoost a ospalost. Okamžitá lékařská pomoc je nutná.

Obsahové látky: Obsahuje přes 20 alkaloidů, jež je možno rozdělit zhruba do tří skupin: skupina korydalinová ocihruje míchu, skupina korykavinová (protopinová) dráždí motorická centra a nejvíce probádaná skupina bulbokapnánová má složitější účinky na svalstvo a některá mozková centra,

Možnost záměny: Hlavně s ostatními druhy téhož rodu.

Fenykl obecný — *Foeniculum vulgare*

Čeleď: miříkovité

Lidové názvy: kopr, úkrop, sladký kapr.

Droga: fenyklový plod (*Fructus foeniculi*).

Popis: Tato dvouletá až vytrvalá, zřídka jednoletá, až 2 m vysoká bylina má jemně rýhovanou, lysou lodyhu. Listy jsou mnohonásobně zpeřeně rozdělené v nitkovité ukrojky. Obaly i obalíčky chybějí a velké okalíky mají žluté květy. Plody jsou pětičetné, oválné dvounažky. Kvete od července do září.

Výskyt: Pochází ze Středomoří, pěstuje se však téměř všude a na teplých a chráněných místech zplaňuje.

Sběr a sušení: Sklízí se nať s dozrávajícími plody v období, kdy jsou asá dvě třetiny plodů zralé. Váže se do snopků a po uschnutí se vymlátí. Plody se vyčistí na sítech. Při do-soušení plodů nesmí teplota přestoupit 35 °C.

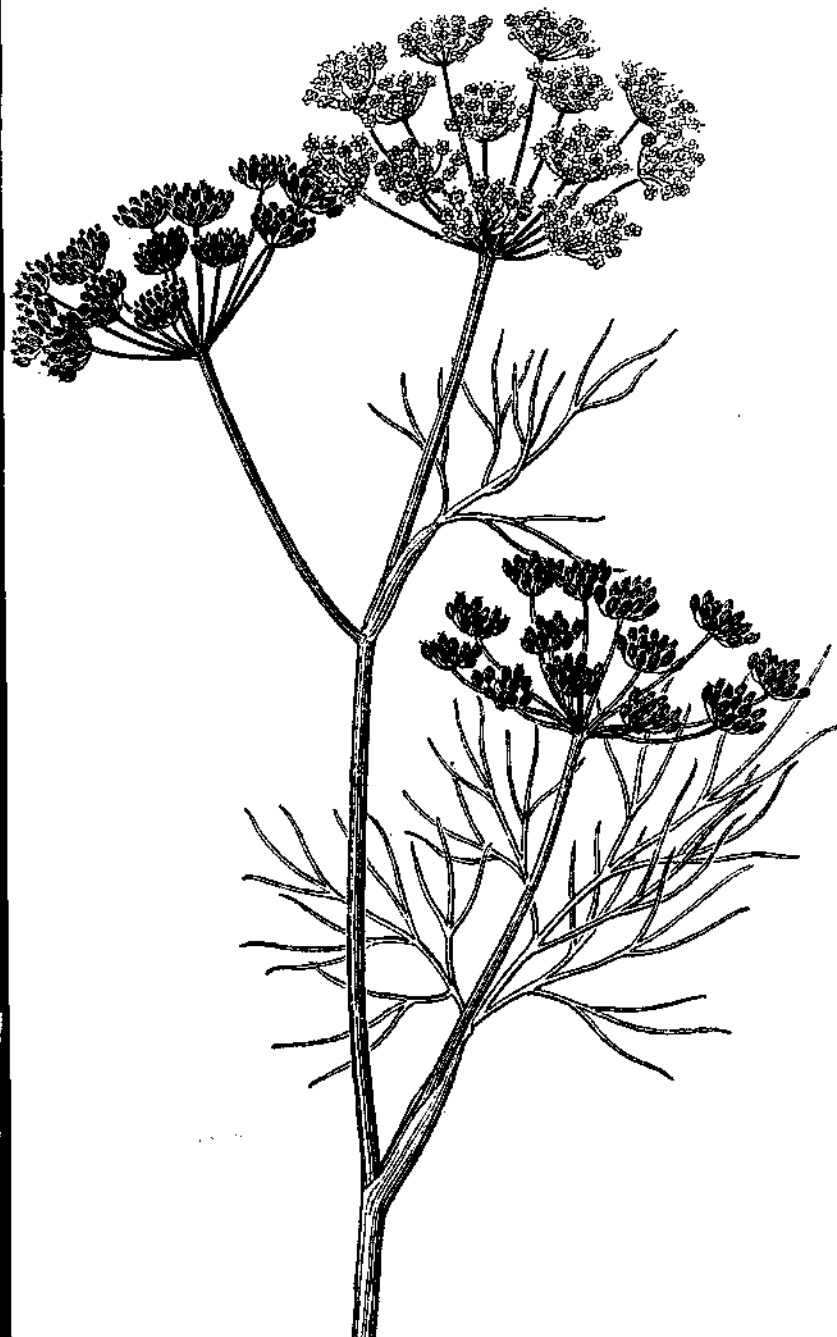
Z minulosti: Jako léčivo je droga uváděna již u starých Řeků a Římanů. Použití celkem odpovídalo současné době: léčba špatného zažívání, nadýmání a kašle. Samotná silice se používala zevně proti různým parazitům, svrabu, všim apod.

Použití: V lidovém léčitelství se dosud doporučuje odvar z plodů matkám při nedostatku mateřského mléka, dále při vleklých katarrech průdušek a také k výplachům při očních zánětech. Plody se přidávají do některých čajových směsí. Podstatná část sklizně se spotřebuje v domácnostech jako koření a v potravinářském průmyslu.

Vedlejší účinky: Jako u každé sáličné drogy je nutná určitá opatrnost. Použití mimořádně velké dávky silice působí křeče, celkové podráždění a třesy následované hlubokým spánkem. Otrava působí narušení funkce ledvin, žaludku a střev. V léčebných dávkách jsou však plody i silice neškodné a lze je, hlavně v obvyklých směsích, dlouhodobě používat.

Obsahové látky: Plody obsahují průměrně 4 % silice, dále cukr, mastný olej a další běžné látky.

Možnost záměny: Poněvadž jde téměř výhradně o pěstovanou bylinu, je záměna nepravděpodobná. Jako u všech miříkovitých je však nutná opatrnost, vzhledem k prudce jedovatým podobným bylinám téže čeledě.

Hadí kořen větší — *Bistorta major*
(Rdesno hadí kořen — *Polygonum bistorta*)

tteleď: rdesnovité

Lidové názvy: hadí kořen, hadovec, pužička, turant.

Droga: rdesnový kořen — oddenek (*Radix [Rhizoma] bistortae*).

Popis: Vytrvalá, až 1 m vysoká bylina má silný, válcovitý, zkroucený oddenek, uvnitř červeně zbarvený. Statná jednoduchá lodyha má příziemní a dolní listy s křídlatým řapíkem, víceméně podlouhle vejčité; hořejší listy jsou přisedlé srdčitou bází. Je zakončena klasovitě staženým hroznem růžových, zřídka bílých květů. Plodem je nažka uzavřená v okvětí. Kvete od června do srpna.

Výskyt: Je častý na vlhkých rašelinových loukách, zejména v horských oblastech.

Sběr a sušení: Sbírají se oddenky starších rosltlán, nejlépe od června do října. Po vyrýpnutí se odstraní drobné kořínky, rychle se opláchnou a usuší na stinných a vzdušných místech.

Z minulosti: Ještě v minulém století se používal odvar z oddenků jako lék proti hadímu uštknutí. Jinak je ve starých herbářích uváděn jako prostředek užívaný vnitřně proti průjmům u lidí i domácích zvířat, dále pro uklidnění a proti vnitřnímu krvácení, zevně jako kloktadlo při chorobách dásní a k obkladům na nežitý.

Použití: Kromě stahujícího účinku obsažených tříslovin se využívá protibakteriální a uklidňující vlastnost drogy v pomocné léčbě při chorobách střev a při žaludečních vředech. Obvykle se droga přidává do čajové směsi společně s heřmánkem, meduňkou apod.

Vedlejší účinky: Užívaný v běžných dávkách, odpovídajících asi 1 lžičce práškové drogy denně, nemůže mít škodlivé účinky ani při dlouhodobém užívání.

Obsahové látky: Jsou to tříslovinny, básitortová červeň a další látky.

Možnosti záměny: Může se zaměnit s hadím kořenem živorodým, u nás rostoucím v horských oblastech Karpat, popřípadě s dalšími druhy rdesen, totěže však nemají listy s křídlatým řapíkem,

Halucha vodní — *Oenanthe aquatica*

Čeled: miříkovité

Lidové názvy: vodní kmín, opich, vodní toužebník, vodní kopr.

Droga: haluchový plod (*Fructus phellandrii*).

Popis: Jedovatá, jednoletá i dvouletá, zřídka vytrvalá bylina vytváří přímou, až 2 metry dlouhou, dutou, rýhovanou a větevnatou lodyhu. Listy jsou střídavé, dvakrát až třikrát peřenosečné. Obal chybí, ale šídlovité obalíčky jsou vyvinuté. Drobné kvítky jsou bílé. Plody jsou většinou podlouhlé, až 5 mm dlouhé dvojnažky, lysé a zelenavě hnědě zbarvené. Kvete od června do srpna.

Výskyt: Ve stojatých, bahnitých vodaoh, močálech, méně na vlhkých loukách, téměř v celé Evropě a Asii.

Sběr a sušení: Sbírají se téměř výlučně plody krátce před dozráním. Ořezaná celá květenství se zavěsí ve svazečcích, nejlépe nad archy papíru, aby vypadávající semena nebyla znečištěna.

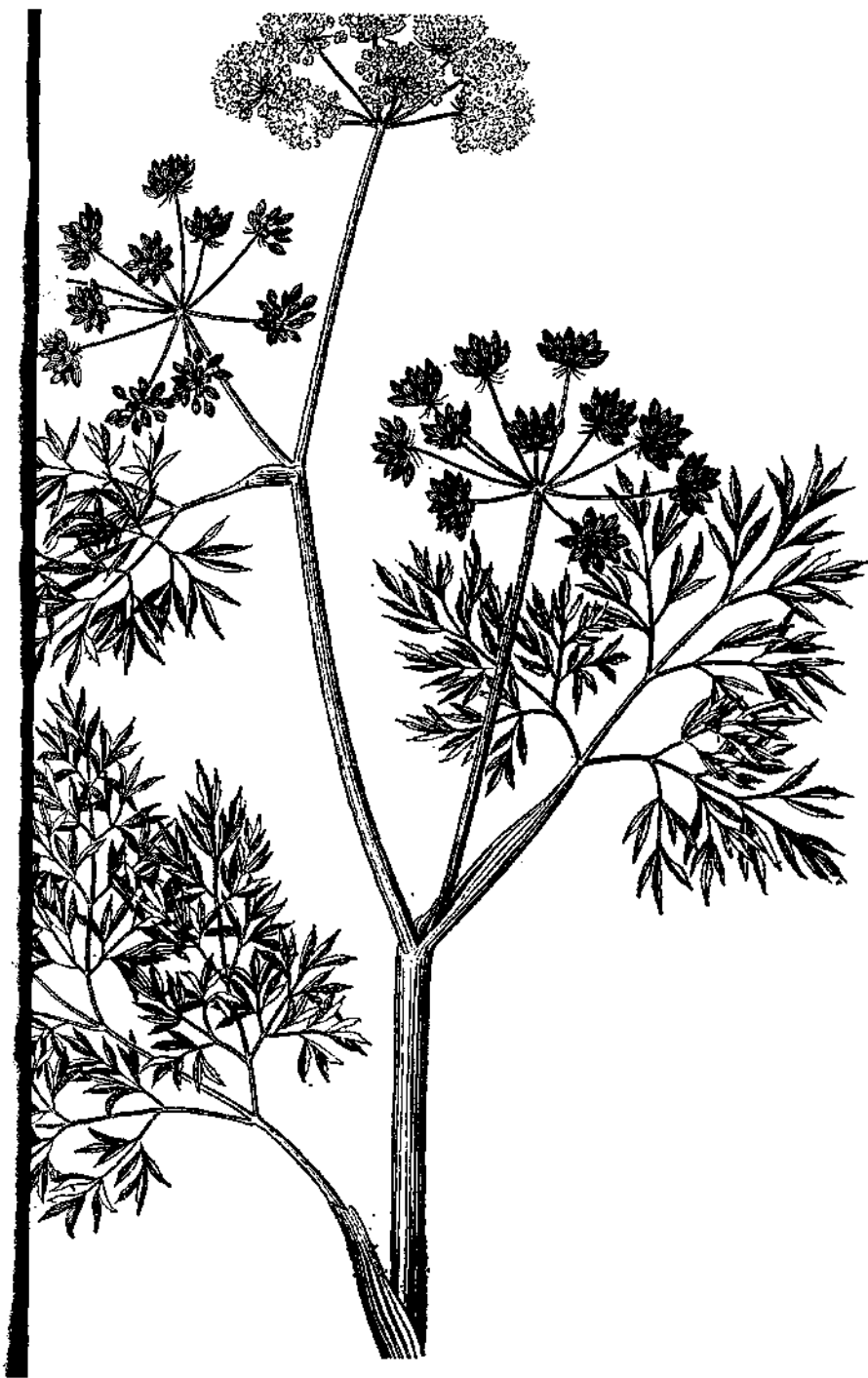
Z minulosti: V 19. století se používala semena ojedinelé jako močopudný lék a rozdrčená nať se doporučovala bezdůvodně k přikládání na rány. Mnohem více se používala ve zvěrolékařství, k vymývání ran a k obkladům.

Použití: V současné době je tato droga téměř zapomenuta, ale ještě na začátku tohoto století, hlavně v Německu, se používal odvar ze semen proti dávivému kašli a při vlekých zánětech průdušek. Některé cizí lékopisy obsahují předpis na sirup vyráběný z rozdrčených semen.

Vedlejší účinky: Pro jedovatost drogy se nemá v domácím léčitelství používat bez souhlasu lékaře. U citlivějších pacientů může způsobit prudké průjmy a poškození zažívacích orgánů. Po použití příliš velké dávky se dostávají křeče, závrat a mdloby.

Obsahové látky: Pravděpodobně jedinou účinnou složkou je jedovatá, ostře páchnoucí silice, které semena obsahují průměrně 2,5 %. Dále obsahuje mastné oleje, pryskyřici, vosk a jiné látky.

Možnost záměny: Je možno ji zaměnit s haluchou dutou, značně jedovatou tetluchou nebo rozpukem jizlivým.

Heřmánek pravý — *Matricaria chamomilla*

Čeleď: hvězdnicovité

Lidově názvy: kamilky, harmaniček, marunka.

Droga: heřmánkový květ (*Flos chamomillae vulgaris*).

Popis: Jednoletá, až 50 cm vysoká bylina s větevnatou lodyhou má střídavé, přisedlé, peřenosečné listy, rozdělené v úzké, čárkovité úkrojky. Úbory mají v terči zlatožluté trubkovité kvítky. Okrajové jazykovité kvítky jsou bílé. Lůžko je kuželovité, vždy duté a bez plevek. Kvete od května do září.

Výskyt: Značně je rozšířen na úhorech, pustých místech, na návších, na polích mezí obilím v celé Evropě a Asii. Byl zavlečen i do ostatních světadílů. Hojně se pěstuje k léčebným a průmyslovým účelům.

Sběr a sušení: Celé nepoškozené úbory bez stopek nebo se stopkou délky do 2 cm se trhají na počátku rozkvetu a rychle se suší ve stínu při mírné teplotě ve slabých vrstvách. Pěstovaný heřmánek se sklízí speciálními hřebeny. Sušení na slunci znehodnocuje jakost drogy.

Z minulosti: Hojivé a protikřečové vOiaastnota heřmánku jsou známé od nejstarších dob. Užíval se snad proti všem nemocem jak vnitřně, tak i zevně, dále k odbarvování vlasů a jako přísada do kosmetických přípravků.

Použití: Heřmánkový čaj se běžně používá vnitřně při zažívacích potížích, při akutních i chronických katarrech žaludku a střev a zevně k obkladům, výpdachům i jako kloktadlo, všude tam> kde se může uplatnit jeho protizánětlivý, uklidňující a hojivý účinek. V našem lékopisu je ofieinální drogou a slouží též k destilaci heřmánkové silice.

Vedlejší účinky: V normálních dávkách je droga zcela neškodná a může se užívat dlouhodobě. Nedoporučuje se však soustavně podávat odvar malým dětem, protože může příliš ztlumit funkci vyvíjejících se zažívacích orgánů.

Obsahové látky: Droga obsahuje silici, glykosidy a různé organické kyseliny, trísloviny, heroiny a další látky. Účinek je podmíněn především obsahem intenzívně modré složky silice, tzv. chamaaulenu, nevylučuje se však ani účinek dalších složek (bisabolol, matricin atd.).

Možnost záměny: Mohl by se zaměnit s podobným heřmánkem nepravým a různými druhy rmenů. Heřmánek pravý má typicky příjemnou vůni a vždy duté lůžko.

Hlaváček jarní — *Adonis vernalis*

Čeleď: pryskyřníkovité

Lidové názvy: hlavák, ohníček, černé koření, hořká tráva.

Droga: hlaváčková nat (*Herbo adonidis*).

Popis: Tato vytrvalá, prudce jedovatá, 10–40 cm vysoká bylina vyrůstá ze silného oddenku. Na přímém stonku jsou střídavé Msty, 2–4krát zpeřené v čárkovité úkrojky. Vrcholové květy mají pětičetný kalich a nápadné žluté, lesklé, klínovité až podlouhlé korunní lístky ve větším počtu (10–20). Plodem jsou hlávkovitě sestavené nažky.

Výskyt: Rošíte na výslunných stráních ve štěpní cti teplých polohách (České středohoří aj.), místy je hojný (jižní a východní Slovensko).

Sběr a sušení: Kvetoucí nat se odřezává v dolní třetině a rychle se suší. Získaná droga se musí uchovávat v dobře uzavřených nádobách a chránit před světlem, jinak ztrácí svou účinnost. Protože je zákonem chráněn, je jeho sběr ve volné přírodě vyloučen.

Z minulosti: Hlaváček jarní byl poměrně zřídka uváděn jako prostředek proti vodnatelnosti, dně a k léčbě močových cest.

Použití: Je dosud předepisovaným srdečním lékem, který při správném dávkování pomáhá i tam, kde selhávají účinné složky náprstníku nebo krutikvětu. Protože však působí nežádoucí stoupnutí krevního tlaku a jeho působení je krátkodobé, je v moderní terapii nahrazován vhodnějšími léky.

Vedlejší účinky: Vysoká dávka působí zvracení, vážné zažívací poruchy a zvýšení krevního tlaku, což může být nebezpečné hlavně u sterších osob.

Obsahové látky: Účinnou složkou jsou glykosidy, např. adonidosid a adonivernosid. Dále jsou přítomny pryskyřice, cholin a další látky.

Možnost záměny: Je možno jej zaměnit s hlaváčkem letním, který je jednoletý, později kvete a je místy hojným plevelem v obilninách.

Hloh obecný — *Crataegus oxyacantha*

Čeleď: růžovité

Lidové názvy: Hložinky, pluhač, luhovec, Mozek.

Droga: hlohový květ (*Flos crataegi*), hlohový plod (*Fructus crataegi*).

Popis: Keř nebo stromek, vysoký 1–5 m, má pichlavé, kolcovité větve a palistnaté, střídavé, krátce řapíkaté, mělce dlanitě laločnaté listy. Květy jsou bílé nebo narůžovělé. Plodem je červená, vejčítokulovitá malvička. Kvete v květnu až červnu.

Výskyt: U nás se vyskytuje poměrně hojně ve světlých lesích, na suchých, křovinatých a skalnatých střešních, v houštinách i na mezích, od nížiny do horského pásma. Často se vysazuje do živých plotů.

Sběr a sušení: Nejčastěji se sbírají samotné květy a plody. Někde se doporučuje směs listů a květů sdrhovaných v dubnu a květnu. Samotné květy se sbírají krátce před rozkvětem, aby neopadaly, a rychle se suší, aby si zachovaly původní barvu. Nezhnědlé plody (hložinky) se sbírají v září a říjnu, pečlivě se suší a skladují.

Z minulosti: Od dávných dob je hloh uváděn jako lék proti chorobám stáří, pro uklidnění a proti nespavosti. Semena se pražila jako náhražka kávy.

Použití: V posledních desetiletích se hloh stal předmětem výzkumu s dobrými výsledky. Dlouhodobé užívání odvaru i lihového extraktu snižuje krevní tlak, hlavně v počátečních stádiích choroby, příznivě ovlivňuje srdeční činnost a má svou neškodnoisť velkou přednost před ostatními srdečními rostlinnými léky. Přidává se do většiny protisklerotických čajových směsí.

Vedlejší účinky: V běžně používaných dávkách je hloh neškodnou drogou a může se užívat i dlouhodobě.

Obsahové látky: Za účinnou složku se považuje souhrn krategových kyselin, glykosid a červené barvivo. Dále jsou přítomny cukry, třísloviny, vitamín B a organické kyseliny.

Možnost záměny: U nás je možno jej zaměnit s velmi proměnlivým hlohem jednosemenným, který se může rovněž použít k léčebným účelům.

Hluchavka bílá — *Lamium album*

Čeľad: hlučihavkovitě

Lidově názvy: hluché kopřivy, cumláň, nedunioe, planá bazilika.

Droga: hluchavkovitý květ (*Flos lamii*).

Popis: Vytrvalá, až 40 cm vysoká bylina má přímou, hrantou lodyhu a vstřícné, vejčité, zašpicatělé a zubaté Msty. V úžlabí hořejších listů vyrůstají Mahopřesieny bílých až slabě nažloutlých květů. Kvete od května do září.

Výskyt: U nás roste hojně v křovdnách, u plotů, na rumišťích v blízkosti lidských obydlí, a to od nížiny do horského pásma. I

Sběr a sušení: Vytrhávají se jednotlivé kvítky, které se opatřně rozloží a co nejrychleji se suší, aby zůstala zachována jejich bílá barva. Ve velmi pečlivě se skladují před vlhkem, nejlépe v nádobách s vápnem. K nasbírání jednoho kilogramu drogy je třeba devadesáti pracovních hodin zkušeného a rychlého sběrače.

Z minulosti: Ve středověkých herbářích se běžně doporučovala jako lék proti mnoha nemocem. Zevně se používal odvar k výplachům, vnitřně proti zánětům močových cest, pro uklidnění, proti nespavosti a při některých ženských chorobách.

Použití: Dnes celkem zapomenutá droga se používá ojedinele v lidovém léčitelství proti kašd u dětí. Pokusně se odvar zkoušel při některých ženských chorobách a při krvácení. Výsledky však byly velmi nespolehlivé. V některých zemích se droga přidává do tav. nervových čajových směsí společně s třezalkou, kozlíkovým kořenem, buřinou srdečníkem apod.

Vedlejší účinky: Nejsou žádné záznamy o případné škodlivosti této drogy. Vzhledem k obsahu saponinů a glykosidu se nedoporučuje dlouhodobě užívat nadměrné dávky.

Obsahové látky: Obsahuje třísloviny, sdMce a málo známý glykosid.

Možnost záměny: U tak mimořádně rozšířené a známé byliny je záměna velmi nepravděpodobná.

Hořec žlutý — *Gentiana lutea*

Cele<f>: hořcovité

Lidové názvy: postřelenec, trlič, žlutý hořepník.

Droga: hořcový kořen — oddenek s kořeny (Radia; *gentianae*).

Popis: Tato vytrvalá, i přes 1 metr vysoká bylina s masitým, vícehlavým oddenkem, až 1 m dlouhým, má přímou, lysou, oblou a dutou lodyhu. Dolní krátce řapíkaté, hořejší přisedlé velké listy jsou eliptické. V úžlabí hořejších listů jsou žluté květy. Kvete v červnu až srpnu.

Výskyt: Tato v mnoha státech chráněná rostlina je domovem v horských oblastech východní Evropy. U nás se nevyskytuje, ale na mnoha místech se pěstuje k okrasným i léčebným účelům.

Sběr a sušení: Vykopávají se celé oddenky nejméně pětiletých rostlin, rychle se omyjí, podélně rozkrojí a rychle suší. Fermentované kořeny používané v likérnictví se k léčebným účelům nehodí. Dobře usušená droga se snadno láme a musí mít na lomu nažloutlou barvu. Uchovává se v dobře uzavřených nádobách.

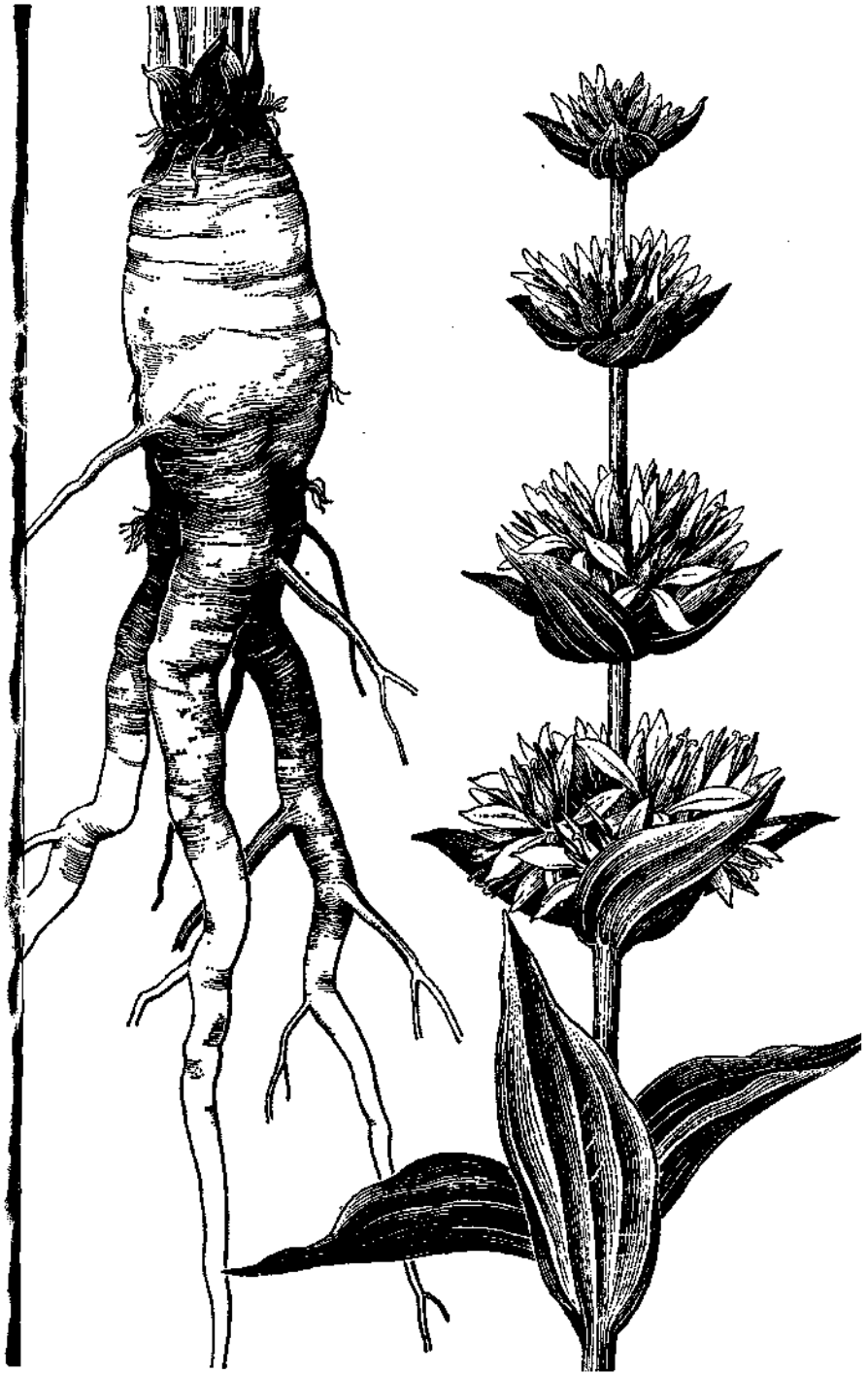
Z minulosti: Ze středověku jsou zaznamenány údaje o používání proti hlístům a dně, později proti nadměrnému pití alkoholických nápojů a proti skrofúloze. Staré recepty žaludečních likérů uvádějí hořcový kořen jako nezbytnou složku.

Použití: Při špatném zažívání a nedostatku žaludečních kyselin má užívání hořcového kořene oprávněné místo i dnes. Používá se obvykle ve směsi s jinými drogami stejného účinku, protože samotný má příliš hořkou chuť.

Vedlejší účinky: Pro vysoký obsah glykosidních hořčin a zcela hořkou chuť je nepravděpodobné, že by mohlo dojít k nadměrnému užívání, a tím překročení neškodných dávek.

Obsahové látky: Účinnou složkou jsou glykosidní hořčiny genitiopikrin, geratín a sporný alkaloid gentianin. Dále obsahuje stopy sílice, fermenty, barviva a další látky.

Možnost záměny: Drogu mohou tvořit i oddenky dalších druhů, a to hořce tečkovaného, hořce panenského a hořce nachového. Druhy rostoucí ve volné přírodě jsou přísně chráněny.

Chmel otáčivý — *Humulus lupulus*

Čeleď: konopovité

Lidové názvy: nejsou.

Droga: samičí šišťice (*SírobiZws lupuli*), chmelové žlázky (*Glandulae lupuli*).

Popis: Tato vytrvalá, dvoudomá liána s drsně chlupatou až 6 m dlouhou lodyhou, má vstřícné, palistnaté, dlouze řapíkaté listy, které jsou nepravidelně dlanitě laločnaté (spodní) až nedělené (horní), se zubatým okrajem. Prašníkové květy jsou v úžlabních latách, květy pestíkové jsou nahloučené ve vějířité šišťice, jejichž šupiny jsou pokryty zlatožlutými žlázkami. Kvete v červenci až září.

Výskyt: Chmel je domovem v Evropě, severní a Střední Asii; u nás je hojný v houštinách a v pobřežních křovištích teplých poloh. Pěstuje se ve vyhraněných oblastech pro pivovarnické účely.

Sběr a sušení: Hlávky se sbírají v době počátku zrání a velmi opatrně se suší. Chmelové žlázky neboli lupulin se získávají proséváním zcela usušených šišťic.

Z minulosti: Ve starověku byl odvar z chmele doporučován „k osvěžení jazyka“, ale středověké herbáře již varují před jeho nadměrným užíváním, které může „i o rozium připraviti“. Matthioli doporučuje chmel při horečkách a proti bolesti hlavy.

Použití: Nejčastěji se doporučuje ve směsi s kozlíkovým kořenem, meduňkou, popřípadě i bromovými solemi pacientům trpícím nespavostí a podrážděností. Zevně se používají výtažky a odvary k přípravě hojivých masť při chorobách vlasů, na nečastou pleť a k obkladům pro překrvení pokožky. V lidovém léčatešství je jeho použití ještě širší. Jarní výhonky jsou prý chutnou a velmi zdravou zelenánou užívanou jako chřest, nebo ve formě salátu.

Vedlejší účinky: Mimořádně velké dávky by mohly způsobit ochrnutí a silný pokles krevního tlaku. Není ani zcela jasný vliv obsažených fytohormonů.

Obsahové látky: Účinnou složkou chmelových šišťic jsou specifické hořčiny, silice, pryskyřice a další látky.

Možnost záměny: Pro všeobecnou známost rostliny je záměna vyloučena.

Jablečník obecný — *Marrubium vulgare*

Čeled': hluchavkovité

Lidové názvy: samarítánka, bílá buřina, zelená šedivka.

Droga: jablečnicková nať (*Herba marrubii*).

Popsis: Vytrvalá, až 50 cm vysoká bylina má přímou, čtyřhrannou lodyhu. Listy jsou vstřícné, řapíkaté, vějířité, na okraji hrubě vroubkované, na líci měkce chlupaté, na rubu šedě až bíle plstnaté. V úžlabí horních listů jsou husté lichopřesleny květů, majících desetizubý, bělovlnatý kalich a bílou korunu. Celá rostlina příjemně voní po jablkách. Kvete od června do září.

Výskyt: Je nepříliš hojný v teplých a suchých polohách u cest, na rumišťích a pastvinách, častější je na jižní Moravě a na Slovensku. Pro farmaceutické účely se pěstuje.

Sběr a sušení: V době, kdy kvete, se sbírá nať seřezáváním hořejší části rostliny a rychle se suší v tenkých vrstvách. Je-li nutné umělé teplo, nesmí překročit 35–40 °C. Suchá droga při manipulaci práší a u citlivých osob působí dráždivě na dýchací cesty. Uchovává se v dobře uzavřených nádobách.

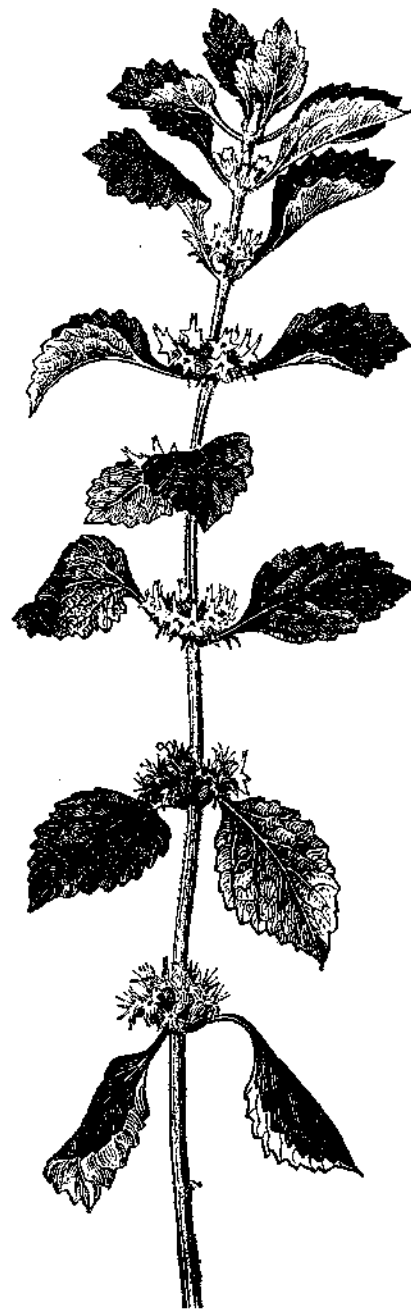
Z minulosti: Ve starém Egyptě byl jablečník uváděn jako nejlepší lék proti všem plicním chorobám. Ve středověku byl dokonce řazen mezi čarodějné byliny. V minulém století se začal přidávat do všech žlučnickových čajových směsí a stejně se používá i dnes.

Použití: Jablečník byl v našem století předmětem intenzivního výzkumu. Překvapující byly zprávy o úspěších při léčbě tyfu a chronických průjmů. Objevením antibiotik byly další zkoušky bezpředmětné. Zůstávají však skutečně dobré výsledky při léčbě zánětů žlučníku, obvykle ve směsi s jinými drogami podobného účinku.

Vedlejší účinky: Nebyly zaznamenány žádné škodlivé účinky ani po dlouhodobém užívání běžných dávek.

Obsahové látky: Obsahuje malé množství silice, průměrně 7 % tříslovin, glykosidní hořčinu marrubiin, pryskyřici a sliz.

Možnost záměny: V západních Čechách a místy na Moravě a Slovensku roste jablečník cizí, který se liší kopinatými listy a pětizubým kalichem. Tento jablečník se pro farmaceutické účely nehodí.

Jalovec obecný — *Juniperus communis*

Čeled: cypři&oviitě

Lidové názvy: boletáz, borovičky, jalovcové borůvky.

Droga: jalovcový plod (*Fructus juniperi*), jalovcové dřevo (*Lignum juniperi*).

Popis: Dvoudomý keř, zřídka strom, je průměrně 2 m vysoký; má kůru na mladých větvích hladkou a šedohnědou. Pichlavé jehlice jsou úzké, 1–2 cm dlouhé, na líci s bělavým pruhem. Prašníkové šištice jsou drobné, vzpřímené, zelené a jednotlivé. Plodem je kulovitá, tmavě fialová až černomodrá, šišticová bobule, která dozrává druhý až třetí rok. Kvete v dubnu a květnu.

Výskyt: U nás je poměrně častý na suchých vápencových stráních. Pěstuje se v zahradách.

Sběr a sušení: Sbírají se pouze bobule, a to jen zcela zralé. Nejvhodnější dobou je září a říjen. Bobule se suší nejlépe přirozeným teplem; není-li to možné, nesmí umělé teplo překročit 35 °C. Jalovcové dřevo se nesmí u nás sbírat, protože jalovec je chráněnou rostlinou.

Z minulosti: V dávnověku byl jalovec považován za magickou rostlinu. Kouřem z jalovcového dříví byly zaháněny morové epidemie. Ještě počátkem našeho století byla velmi populární jalovcová povidla, vyráběná z bobulí máčením ve vodě a zahušťovaná cukrem. Používala se proti revmatismu a pro chuť k jídlu.

Použití: Jalovcové bobule mají prokazatelný dezinfekční účinek, zejména u vlekých zánětů močových cest. Přidávají se do různých močopudných čajových směsí. Používání samotných bobulí je nežádoucí pro jejich vedlejší účinky. Jalovcový plod je u nás oficiální drogou. Také se používá k výrobě destilátů (džin).

Vedlejší účinky: Obsažená silice narušuje sliznici a silně dráždí ledviny. Proto není droga vhodná pro dlouhodobé užívání, nejsou-li dávky přesně určeny.

Obsahové látky: Bobule obsahují až 2% silice (s četnými terpeny), in věř tni cukr, hořčinu, juniperin, poměrně značné množství dráždivé pryskyřice a další látky.

Možnost záměny: V krajích, kde se pěstuje jalovec chvojka (chvojka klášterská), který má rozdílné lisity (šupinovitě a vstříčné, nepichlavé) a je spíše plděhavý, je nutná zvýšená opatnost,, aby nedošlo k záměně, která by mohla mít tragické následky. Chvojka je totiž nebezpečně jedovatá.

Jehlice trnitá — *Ononis spinosa*

Čeleď: bobovité

Lidové názvy: babí hněv, vohlice.

Droga: kořen jehlice trnité (Rádio; *ononidis*).

Popis: Tento polokeř, 30—60 cm vysoký, s dlouhým dřevnatým kořenem, má načervenalou, chlupatou lodyhu, rozvětvenou v čtne trnité větvičky. PaMstnaté střídavé Místy, trojčetné až jednoduché, jsou žláznatě chlupaté. Jednotlivé květy jsou růžové. Plodem je měkce chlupatý lusk s 2—3 semeny. Kvete od května do září.

Výskyt: Je hojná na výslunných, suchých stráních a pastvinách, zejména v teplých polohách na vápenci, v nížinách i v pahorkatině. V některých oblastech chybí. Pokusně se začíná pěstovat.

Sběr a sušení: Sbírají se pouze kořeny víceletých rostlin, nejlépe v podzimních měsících, popřípadě na jaře. Kořeny se dobývají pokud možno celé, přičemž se seřízne nadzemní část, kořeny se rychle omyjí a silnější se podélně rozříznou. Suší-li se umělým teplem, nesmí teplota překročit 50° C.

Z minulosti: V nejstarších herbářích je kořen jehlice uváděn jako mnohostranný lék k pročištění krve, proti příjici a revmatismu. Hlavně však sloužil jako pomůcka při různých čarodějných obřadech, v alchymii a jinde.

Použití: Moderní lékařská věda využívá dobré vlastnosti hlavně při léčbě močových cest. Jehlice trnitá je téměř ve všech čajových směsích, zaměřených na močopudný a protizánětlivý účinek.

Vedlejší účinky: I když droga není jedovatá, obsahuje některé složky, které by při soustavném užívání větších dávek mohly škodit. *Zdá* se být proto velice vhodné doporučení připravovat vodný výtažek máčením 2 lžic řezaného kořene v 0,5 litru studené vody a scezením po 8—10 hodinách.

Obsahové látky: Obsahuje glykosidy, saponin, třísloviny, olej a další složky.

Možnost záměny: V našich krajích, hlavně na Moravě a Slovensku, roste roztroušeně jehlice rolní s nachově žilkovanými květy a jehlice plazivá s plazivými výběžky. Oba druhy jsou víceméně beztrnné.

Jírovec maďal — *Aesculus hippocastanum*

Čeľad: j írovco vité

Lidové názvy: kaštan koňský, planý, divoký.

Droga: jírovcové semeno (*Semen hippocastani*), ojedinele také květ a kůra.

Popis: Strom, dosahující výšky až 30 m, má listy velké, vstřícné, dlanitě 5—Tčetné a dlouze řapíkaté. Květy jsou sestaveny do vzpřímených lat a mají bílou, 4—5plátečnou korunu červeně a žlutě skvrnitou, na okraji kadeřavou a brvitou. Plod je ostnitá tobolka obsahující 1—3 semena.

Výskyt: Pochází z jihovýchodní Evropy. Od 16. století je znám ve střední Evropě. Velmi často se pěstuje v parcích a stromořadích, odkud často zplaňuje.

Sběr a sušení: Sbírají se semena (kaštany), ojedinele kůra mladých větviček (na jaře) a květy. Suší se obvyklým způsobem.

Z minulosti: Ve starých herbářích nejsou žádné zajímavé údaje. Mattioli uvádí kaštany jako lék proti dusnosti koní; odtud se pravděpodobně vžil i běžný název kaštan koňský.

Použití: Teprve ve 20. století stoupá jeho obliba a mnohostranné použití. Prokazatelně ovlivňuje krevní srážlivost. Používá se při různých chorobách krevního oběhu, má protizánětlivé a protiedemové účinky. V lidovém léčitelství se ojedinele používá proti průjmům, dávivému kašli, zažívacím poruchám a revmatismu. Pro vysoký obsah škrobu se semena používají ke krmení zvířat a ve válečných letech sloužila jako náhražka mýdla.

Veflejší účinky: Výtažky průmyslově zpracované do speciálit a užívané v běžných léčebných dávkách jsou bezpečné a mohou se podávat dlouhodobě.

Obsahové látky: V kůře je obsažen glykosid aesculin, dále třísiloviny a několik dalších glykosidů. V semenech je až 40 % škrobu, 10—20 % saponinu, 5 % tuku, a ve stopách též aesculin.

Možnost záměny: Je možno jej zaměnit s jírovcem pěstovanými v parcích a zahradách. Jírovec červený kvete růžově až tmavočerveně, jírovec osmimužný žlutozeleně nebo špinavě růžově, jírovec indický je velmi podobný našemu druhu, ale má bradavičné tobolky, a jírovec pavie kvete červeně.

Jitrocel kopinatý — *Plantago lanceolata*

Čeleď: jitroceloviitě

Lidové názvy: ranocel, celník, myší ouško, hojílek, volský jazyk.

Droga: jitrocelový list (*Foliūm plantaginis*).

Popis: Vytrvalá, 5—40 cm vysoká bylina vytváří růžici přímých řapíkatých listů. Listy jsou cejkrajné, 3—7žilné, zúžené do řapíku. Přímý, rýhovaný stvol je zakončen krátkým, kulovitě vejčítým až váldovíitým klfasem drobných kvítků, sedících v úžlabí suohomázdráitých lásífcenů. Z každého kvítku vyčnívají 4 tyčinky, kiteré mají bělavé nátky a žlutavé prašníky. Plodem je dvojčenná tobolka. Kvete od května do září.

Výskyt: Rosíte hojně na travnatých místech, v lesích, na stráních, u cest a v příkopech. Nejlépe se daří na slunných, ne příliš suchých místech. Běžně se pěstuje pro farmaceutické účely.

Sběr a sušení: Sbírají se listy nejlépe od května do srpna, přičemž se pozorně odstraní všechny listy poškozené. Ihned se suší v tenkých vrstvách. Správně usušená droga sá zachovává svou původní barvu.

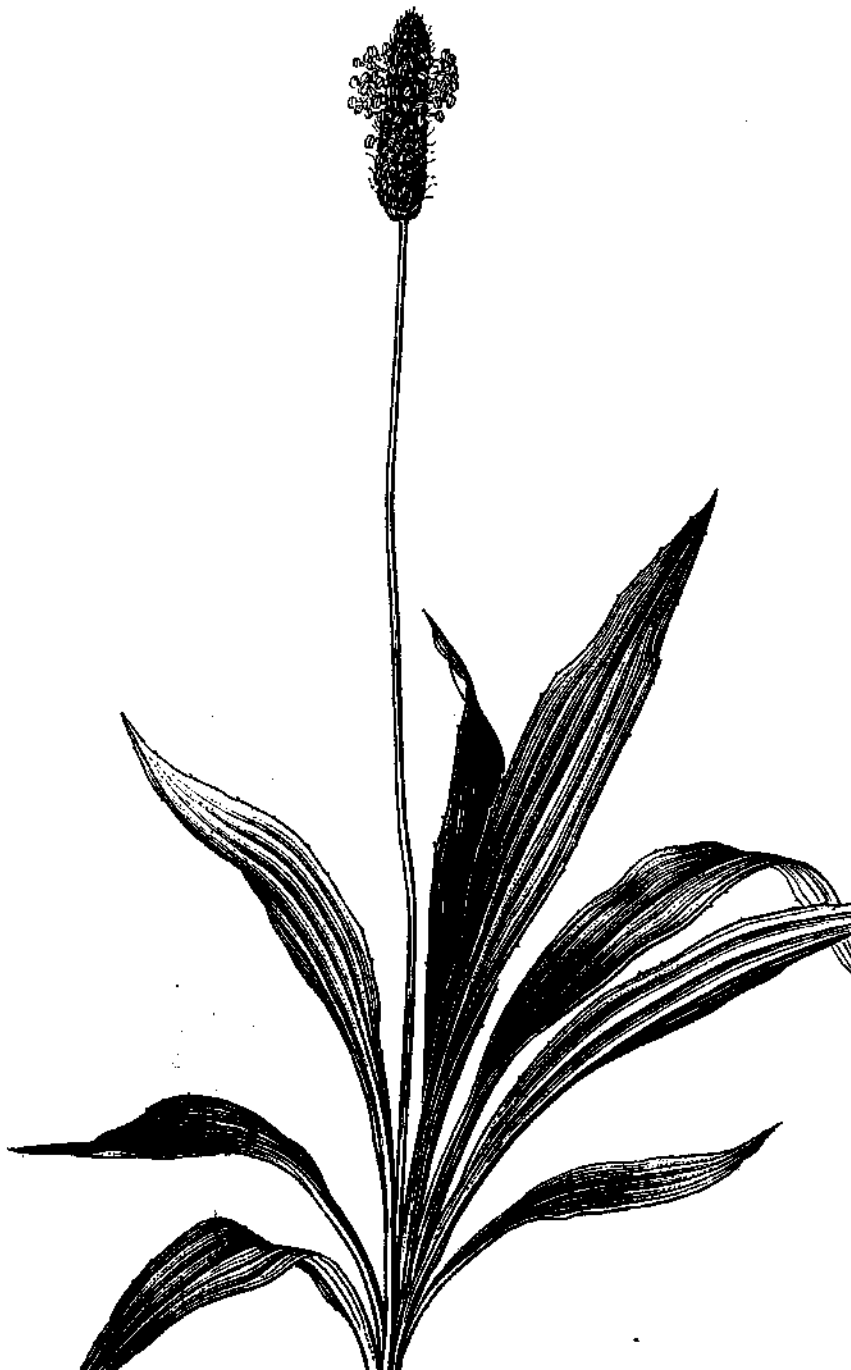
Z minulosti: Řecké a latinské herbáře doporučovaly jitrocel proti mnoha nemocem. Středověk navíc doporučoval pití jitrocelové šťávy proti očarování a kouzlům. Během tet se pozornost soustředila na jitrocel kopinatý a kromě jáitrocele většiiho byly ostatní druhy z léčebného užití vyřazeny.

Použití: Dnes se používá hlavně proti kašli u dětí, kterým se předpisuje zahuštěný výtažek z listů v cukru. V lidovém léčitelství se dosud přikládá čerstvá šťáva na rány, spáleniny a revmatické otoky. Poměrně málo je známé používání semen jako neškodného a účinného projímadla. Ve střevech bobtnají a působí mechanicky rychlé vyprázdnění střev. Polkají se celá. Jitrocelový list je oficiální drogou v našem lékopisu.

Vedlejší účinky: Tato droga ani při dlouhodobém užívání nemá škodlivé účinky.

Obsahové látky: Obsahuje poměrně málo prozkoumaný glykosid aukubin, nestálé enzymy, sliz, pryskyřice a značné procento draslíku.

Možnost záměny. Při sběru je nurnto odlišit ostatní druhy jitrocelů, hlavně jitrocel prostřední s běiavými kvítky a fialovými tyčinkami. Jitrocel větší má řapíky listů přibližně stejně dlouhé jako vlastní list a stvol stejně dlouhý nebo o něco málo kratší než klas.

Jmelí bílé — *Viscum album*

Čeleď: ochmetovité

Lidové názvy: majlí, jemol, gmejli.

Droga: nať jmelí (*Herba visci albi*).

Popis: POlocizopasný, naopadavý, dvoudomý keřík roste ve velkých trsech na různých jehličnatých a Listnatých stromech, nejčastěji na borovicích. Masité, kožovité Msty jsou vstřícné, celokrajné, podlouhle obvejčité, směrem k bázi zúžené. Žluté drobné kvítky v úžlabí žlutozelených křehkých větví jsou přisedlé a jednopohlavné. Plodem je bílá nepravá bobule dozrávající v listopadu a prosinci. Kvete od března do května.

Výskyt: U nás roste celkem hojně od nížin do horského pásma na různých hostitelích.

Sběr a sušení: V zimních měsících se sbírají mladé větvičky s listy. Droga se může výhodněji získávat v období kácení stromů i mimo zimní měsíce, protože obsah účinných látek se během roku mění jen zcela nepatrně. Uchovává se nejdéle 2 roky, protože starší droga je bez účinku.

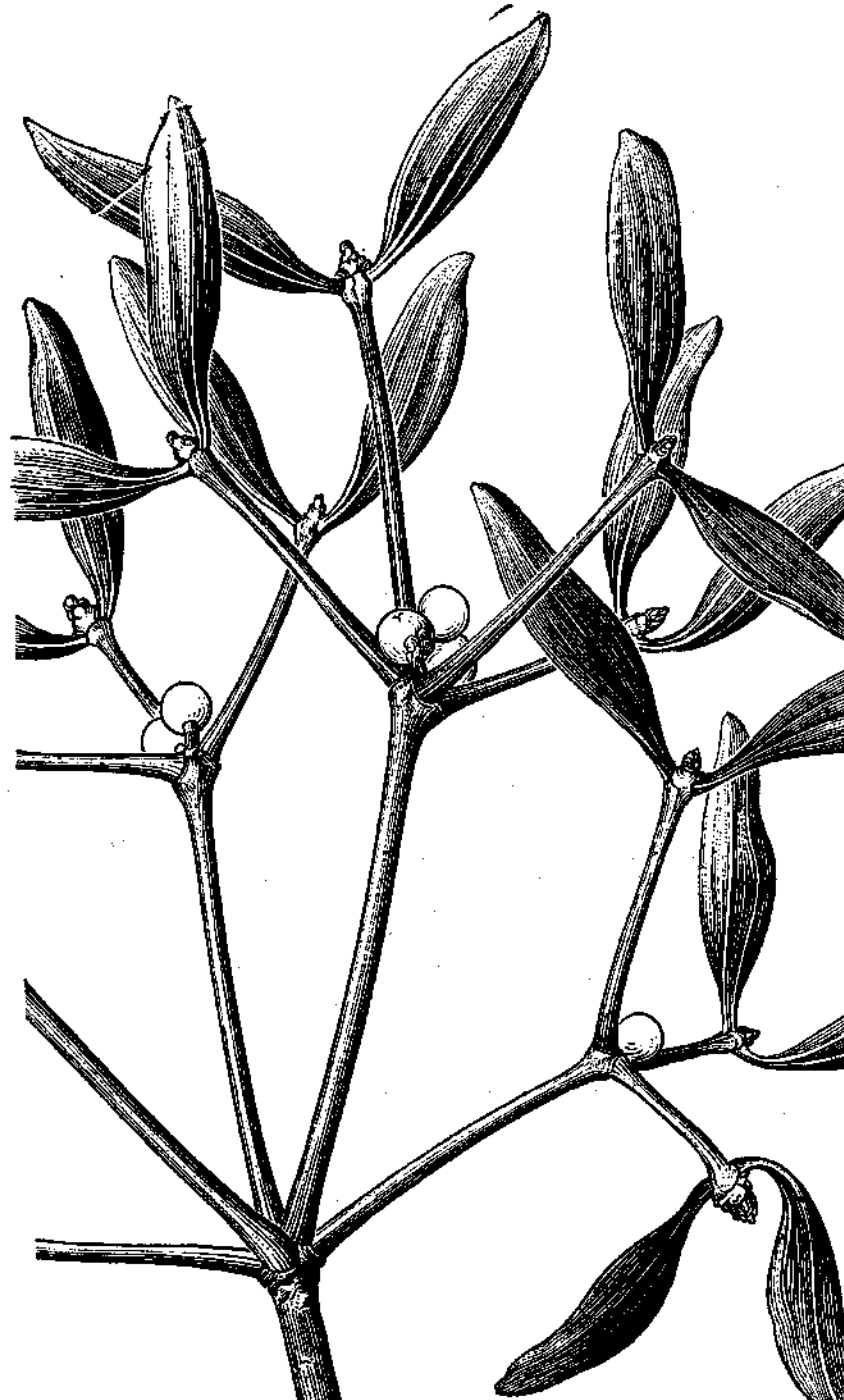
Z minulosti: Protože jmelí roste v korunách stromů, bylo považováno za mimořádný dar nebes a užívalo se při různých obřadech. Ještě dnes je symbolem vánoc a štěstí do nového roku na celém světě. Staří Římané dávali svým mrtvým větvičku jmelí, aby jim zaručili vřidné přijetí v podsvětí.

Použití: Dnes jmelí vysoce hodnotíme. Ovlivňuje příznivě krevní oběh a roataživost cév. Kromě snižování krevního tlaku odstraňuje snad i kornatění tepen a uklidňuje křeče nervového původu. Užívá se buď práškovaná nať na špičku nože, nebo nálev získaný přelitím drogy studenou vodou.

Vedlejší účinky: V běžných dávkách nebyly zjištěny žádné vedlejší škodlivé účinky. Je však žádoucí opatrnost u osob & nízkým krevním tlakem, u kterých by mohlo dlouhodobé užívání škodit.

Obsahové látky: Hlavní účinek je přisuzován viskotoxinu. Dále je obsažen cholin, acetylcholin, různé glykos-idy a další látky.

Možnost záměny: Záměna je nepravděpodobná. Jedině na dubech v teplejších oblastech roste podobná cizopasná rostlina, ochmet evropský, který kvete později a má na podzim opadavé listy.

Kaprad' samec — *Dryopteris filix-mas*

Čeleď: kapradovité

Lidové názvy: papradí, krapadlí, čertí péro, čertovo peří, poiprač.

Droga: kořen (oddenek) kapradi samce (Rádio: [*Rhizoma*] *jilicis maris*).

Popis: Taito vytrvalá, až 150 cm vysoká kapradina s krátkým, rezavě chlupatým oddenkem má vějířovitě rozložené, jedno-duše zpereme listy se silným žlutavým řapíkem pokrytým rezavými plevinami. Na rubu zubatých listových ukrojku jsou umístěny ve divou řadách okrouhlé kupky vytrusme kryté ledvinátou, dlouhou, vytrvávající ostěrou.

Výskyt: Ve stinných lesích, zejména na silikátových podhorských půdách, na celém našem území je hojná. Od nížiny do vysokohorského pásma, méně častá až vzácná je v nejteplejších oblastech.

Sběr a sušení: Černohnědé oddenky vykopáváme na podzim a rychle sušíme, nejlépe umělým teplem do 35 °C. Drogu uchováváme v uzavřených nádobách a občas prohlédneme, není-li napadena hmyzem. Droga, která není na zlomu zelená, je neúčinná.

Z minulosti: V čínském lékařství se používal odvar k pití při chorobách močových cest. Cerstvá šťáva z oddenků se dávala na rány a spáleniny.

Použití: Pro kolísavý obsah silně účinných látek z různých nalezišť není možné správně určit účinné a přitom bezpečné dávkování. Proto je nutné užívat jen průmyslově připravené a stabilizované výtažky. Pro nestálost účinných složek se nesmí používat drtoga starší jednoho roku. Dnešní použití je zaměřeno téměř výhradně proti střevním parazitům, ale jsou uváděny i ojedinělé výsledky při léčbě některých cévních chorob a infikovaných zranění.

Vedlejší účinky: I při malém překročení správné dávky se dostávají mimořádně nebezpečné a trvalé následky (oslepnutí). U osob postižených srdečními chorobami může droga vyvolat okamžitou smrt.

Obsahové látky: Průměrně obsahuje 5 % filmaronu, 2 % filicinu, 2,5 % kyseliny flavaspidinové, dále hořčiny, trisloviny, cukr, škrob, stopy siHce atd.

Možnost záměny: Může se zaměňovat s ostatními druhy kapradin,

Kleč kosodřevina — *Pinus mugo* subsp. *mughus*

Celetf: borovicovité

Lidové názvy: kleč, klečka, kleká.

Droga: nepoužívá se, jehlice nebo mladé větévky slouží jako surovina k izolaci silice.

Popis: Poléhavý keř s houževnatými větvemi, má na nich husté jehlice ve svazečcích po dvou, které jsou až 7 cm dlouhé. Bazální šupiny u jehlic jsou dlouze trásnité. Šišky jsou souměrně vějířité kulovité. Kvete v červnu a červenci. Výskyt: Je rozšířená v horských oblastech celého území CSSR.

Sběr a sušení: Pro domácí potřebu se nepoužívá. U nás je zákonem chráněnou rostlinou.

Z minulosti: V minulých stoletích se odvar z jehlic používal jako posilující lék ve formě koupelí pro slabé děti, ochrnuté osoby a při dlouhé rekonvalescenci. Vnitřně se odvar ojediněle předpisoval proti kašli. Silice, která je již velmi dlouho známá, se podávala ve formě kapek na cukr při nemocech dýchacích cest i při černém kašli. K stejnému účelu se připravoval lihový výtazek z jehlic.

Použití: Vnitřní užívání čistých silic se v současné době odmítá, protože mají dráždivý účinek na zažívací orgány. Silice je obsažena ve většině tzv. inhalačních olejů ulehčujících dýchání. V některých zemích je oblíbena směs kosodřevinové silice se stejným dílem čistého terpentýnového oleje. Užívá se k vypuzení žlučových kamenů. Dávky musí stanovit lékař a také jakost obou silic musí být mimořádně vynikající a odpovídat lékopisným požadavkům. Kosodřevino vá silice je v našem lékopisu oficiální.

Vedlejší účinky: Jak uvedeno, lze silici používat vnitřně jen v dávkách stanovených lékařem, aby se neporušila tkáň ledvin a jater.

Obsahové látky: Silice se skládá zejména z d-sylvestrenu, kadinenu a bornylacetátu. Je obsažena v množství asi 0,5 %.

Možnost záměny: Od ostatních druhů borovic se liší tvarem šišek, bazálními šupinami a jehlicemi ve svazečcích po dvou.

Kmín luční – *Carum carvi*

Celetf: mářkovité

Lidové názvy: kmín kořený, kmín krámský, raška,

Droga: kmínový plod (*Fructus carvi*).

Popis: Obvykle dvouletá, až 1 m vysoká bylina vytváří v prvním roce kořen s přízemními Msty a v druhém roce přímou, rýhovanou a rozvětvenou lodyhu s poměrně malým počtem listů. Přízemní listy jsou řapíkaté, pochvaté, peřeno-sečné, horní přisedlé, menší a rozdělené v nitkovitě čárkovité úkrojky. Obal i obalíčky chybějí. Bohaté okolíčky jsou složeny z drobných bílých až načervenalých kvítků. Nažky jsou podlouhlé a lysé. Kvete od května do července.

Výskyt: Rosíte hojně na lukách, pasekách, na mezích apod. Je častější v podhorských oblastech. Pěstuje se ve většině zemí.

Sběr a sušení: Po dozrání asi poloviny plodů se počne v ranních hodinách celá rostlina, ponechá se dozrát, prochnout a vymlátí se. Po dosušení se proseje a uchovává v dobře uzavřených nádobách.

7> **minulosti:** Ve středověku byl kmín populární léčivou drogou a kořením. Podobně jako dnes byl především určen k léčení zažívacích poruch, hlavně nadýmání.

Použití: Kmín je běžně používaným kořením do mnoha jídel. Kromě příjemné chuti snižuje nežádoucí kvašení v zažívacím traktu při nechutenství, nadýmání a sířevních potížích. Čistá silice se ojediněle používá při astmatických potížích. Odvar prý má také vliv na zvýšení tvorby mateřského mléka.

Vedlejší účinky: Doporučuje se užívat kmín, stejně jako ostatní siličné drogy, s rozvahou a v úměrných dávkách.

Obsahové látky: Semena obsahují až 7 % silice, mastný olej, cukry a bílkoviny.

Možnost záměny: Nejčastěji je možno zaměnit kmín s dvěma druhy rostlin z téže čeledi, a to s bršlicí kozí nohou a kerblíkem lesním.

Kokoška pastuší tobolka — *Capsella bursa-pastoris*

Čeleď: brukvovité

Lidové názvy: kaška, tažky, žebrácká kabelka, kapsička.

Droga: kokoškovina nať (*Herba bursae — pastoris*).

Popis: Jednoletá, zřídka dvouletá bylina, až 50 cm vysoká, vytváří větvenou a chlupatou lodyhu. Spodní listy v růžici jsou větší než lodyžní. Jsou mnohotvárné, peřenodílné až lyrovité i celokrajné. Bílé drobné kvítky jsou sestaveny zprvu do hustých, později do prodloužených hroznů. Plody jsou šešulky pukající dvěma chlopněmi. Kvetě od března do listopadu.

Výskyt: U nás roste masově jako plevel na rumišťích, na polích, v přikopech, u cest, na loukách i okrajích lesů, a to jak v nížinách, tak i v horském pásmu.

Sběr a sušení: Od května do srpna se sbírá celá kvetoucí nať s přízemní listovou růžicí, bez kořenů. Odkvětající rostlina je nepřípustná. Suší se obvyklým způsobem.

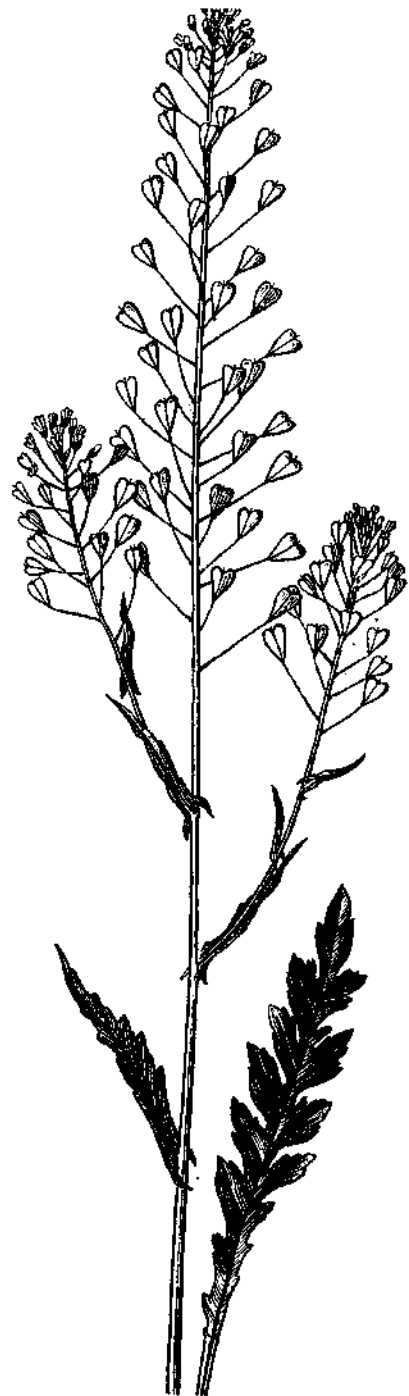
Z minulosti: Od nejstarších dob je známa jako prostředek zastavující vnitřní krvácení ve formě odvaru nebo prášku. Byla jí dávana přednost před vodílkou kanadskou pro rychlý a spolehlivý účinek.

Použití: Objevem nových léků ovlivňujících, krevní srážlivost a využitím všech obsahových látek námele je tato droga dnes téměř zapomenuta. Ojediněle se ještě v lidovém léčitelství doporučuje jako přísada do čajových směsí při chorobách ledvin a při střevních potížích.

Vedlejší účinky: Dlouhodobé užívání nelze doporučit, protože vliv na krevní srážlivost je nesporný. Jinak je to droga nejedovatá a krátkodobé užívání nemůže být škodlivé.

Obsahové látky: Účinek drogy se dlouho přičítal plísni napadající rostlinu. Pravděpodobnější ovšem je, že nositelem účinku je několik látek, jako cholin, glykosid, různé organické kyseliny a další látky obsažené v rostlině.

Možnost záměny: Je celkem nepravděpodobná, povšimneme-li si málo větvené lodyhy a smáčknutých trojhranných šešulek.

Komonice lékařská — *Melilotus officinalis*

Čeleď: bobovité

Lidové názvy: kameníček, kadeře sv. Jana, žlutý komínek.

Droga: komonicová nať (*Herba meliloti*).

Popis: Dvouletá, zřídka jednoletá, až 120 cm vysoká bylina má dutou, lysou a hranatou lodyhu. Palistnaté, řapíkaté listy jsou trojčetné. Drobné, sytě žluté květy jsou sestaveny do hustých úžlabních hroznů. Plodem je tmavý lusk. Kvete od června do srpna.

Výskyt: Celkem je hojná na rumišítích, náspech, pastvinách apod., zejména v teplých oblastech od nížin do podhůří.

Sběr a sušení: Pro léčebné účely se sbírá celá nať v době květu tak, že se odřízne kvetoucí vrchní část rostliny, která se sváže do menších svazečků a suší na šňůrách. Suší-li se umělým teplem, nesmí teplota překročit 30–35 °C. Celá rostlina příjemně voní po kumarinu a má sladce nahořklou chuť.

Z minulosti: Nejstarší herbáře uvádějí tuto bylinu jen ojedinelé k přípravě náplastí a obkladů na nežitý, na revmatické otoky, na infikované rány a bolestivé otoky. Vnitřně byla doporučována při migrénách a k léčení následků úžehu.

Použití: V poslední době bylo provedeno několik pokusů s léčbou následků srdečních infarktů dlouhodobým užíváním čaje z komonice, kdy se doporučovalo užívání i jako prevence. Výsledky byly velmi povzbudivé. Vážnou závadou je silně kolísavý obsah kumarinu v droze z různých nálezů, takže je prakticky nemožné přesné dávkování.

Vedlejší účinky: Jesitliže se neužívá mimořádně nadměrné množství, nehrozí žádné vedlejší škodlivé účinky.

Obsahové látky: Kumarin a melilotin jsou v čerstvé rostlině glykosidicky vázány a sušením se uvolňují. Dále jsou přítomny flavony, pryskyřice a třístoviny.

Možnost záměny: Může se zaměnit s jinými žlutě kvetoucími druhy téhož rodu.

Konopice obilní — *Galeopsis segetum*
(Konopice •bled-ožkita — *Galeopsis ochroleuca*)

Čeľad: hluchavkovité

Lidové názvy: konopka, divoké lesní konopí, za.br, soucho-
tinové koření.

Droga: konopicová nat (*Herba galeopsidis*).

Popis: Jednoletá, až 50 cm vysoká bylina má čtyřhrannou, chlupatou, pod uzlinami neztloustlou lodyhu a vstřícné, dlouze řapíkaté, vejčité až kopinaté, hrubě pilovité listy. V úžlabí nejhořejších listů jsou 4—Skvělé lichospeřeny květů s chlupatým a žláznatým kalichem a bledě žlutou dvoupyskou korunou. Dolní pysk má červenofialovou kresbu a žlutou skvrnu v jícnu. Kvete od července do září.

Výskyt: U nás není původní, domácí je v západní Evropě. V současnosti se pěstuje a z kultur občas zplaňuje.

Sběr a sušení: Sbírá se nať v době počínajícího rozkvětu, nejlépe v červenci a začátkem srpna. Ze statnějších rostlin se sbírají jen postranní lodyhy. Suší se na stinných místech obvyklým způsobem. Získaná droga musí být zcela proschlá, protože snadno plesniví.

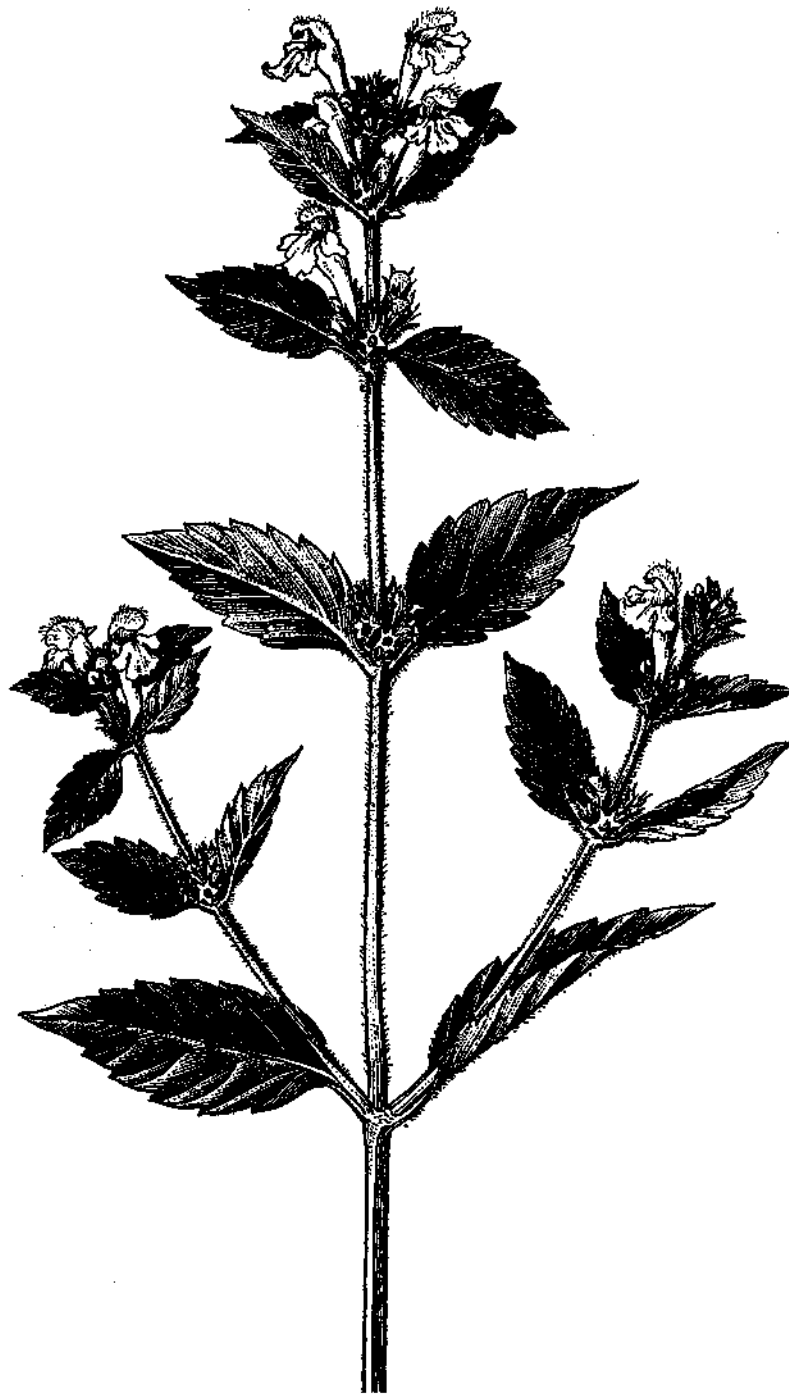
Z minulosti: Ještě počátkem tohoto století byla konopice vysoce ceněným lékem proti tuberkulóze. Byla více známá pod jménem lieberské koření, podle jména lékaře, který tuto drogu proslavil.

Použití: Svými obsahovými látkami dává konopce možnost spolehlivého účinku v čajových směsích proti kašli, průduškovým katarům apod. V lidovém léčitelství se doporučovala jako lék proti chudokrevnosti i při vážných chorobách krve. Toto použití je dnes překonané.

Vedlejší účinky: I když není tato bylina jedovatá, je žádoucí opatrnost v dávkování. Jsou zprávy o otravách domácího zvířectva krmeného dlouhodobě pící s větším obsahem konopice. Škodlivé účinky jsou způsobeny hlavně obsahovými látkami plodů, které se proto v droze nesmějí vyskytovat.

Obsahové látky: Obsahuje až 10 % minerálních látek, z toho průměrně 0,2 % rozpustné kyseliny křemičité, dále třísloviny, saponiny, pryskyřice a další látky.

Možnost záměny: U nás roste několik podobných druhů, a to konopice polní s růžově červenými nebo bílými květy, konopice pýřitá s vícebarevnou korunou, konopice úzkolistá a další.

Konvalinka vonná — *Convallaria majalis*

Čeleď: liliovitě

Lidové názvy: údolní lilie, biserka, kokořík, mariánský klíček, hruštička, kofíšek.

Droga: konvalinkový list (*Foliūm convallarie*).

Popis: Tato jedovatá, vytrvalá, 10—20 cm vysoká bylina má tenký, článkovaný, větvený oddenek a dva, zřídka tři eliptičně kopinaté, celokrajné, dlouze řapíkaté listy, jejichž báze je obalena blanitými, načervenalými pochvami. Stvol je zakončen řídkým, víceméně jednostranným hrozdem mléčně bílých, vonných květů. Plodem je červená bobule. Kvete od dubna do června.

Výskyt: Na celém území ČSSR je hojná ve světlých, listnatých a smíšených lesích, v křovinách, na pasekách i horských loukách od nížiny do subalpínského pásma, převážně na kyselých půdách.

Sběr a sušení: Od dubna do června se trhají listy pokud možno bez řapíků a v jednoduchých vrstvách se rychle suší. Listy se musí pečlivě skladovat, protože snadno plesnivějí.

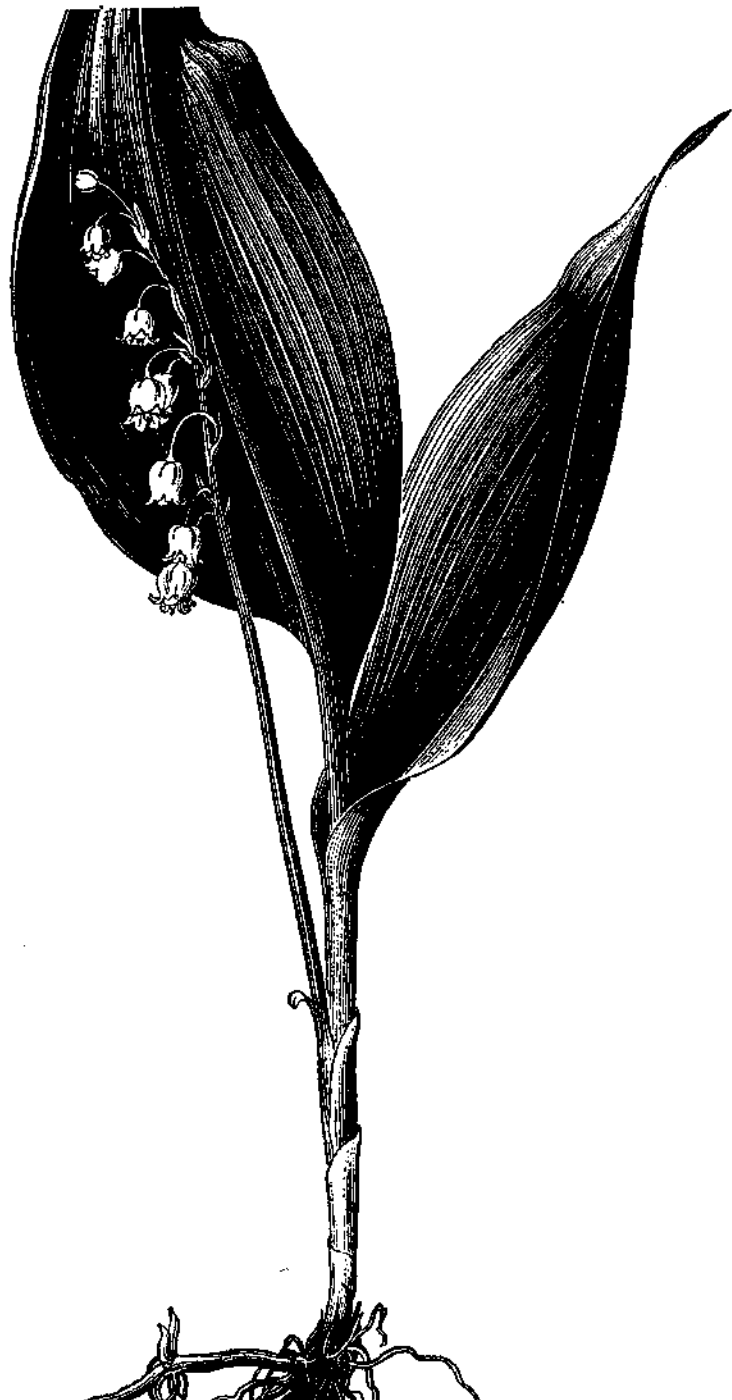
Z minulosti: Jako léčivo není ve starých herbářích uváděna. První zmínky jsou ze 16. století, kdy se doporučovala k léčení padoucnice, vodnatelnosti a záchvatů mrtvice. Používal se odvar z listů, celé natě i oddenků.

Použití: Vzhledem k jedovatosti a nestálostě obsahových látek se v současné době používá zcela ojediněle. U těch srdečních chorob, kde je potřebný okamžitý nástup účinku, má konvalinková nať přednost před náprstníkem a krutikvětem. Na rozdíl od těchto mnohem běžnějších léků však způsobuje průjmy, zvracení a působí příliš krátkodobě.

Vedlejší účinky: K otravám touto jedovatou bylinou dochází nejčastěji u dětí, které považují červené plody za jahody apod. Náhodné vypití vody z vázy, ve které byly vloženy konvalinky, bylo rovněž příčinou otravy.

Obsahové látky: Z celkového počtu asi 8 glykosidů je nejúčinnějším konvalatoxin. Dále je obsažen asparagin a směs saponinů.

Možnost záměny: Jen velmi nepozorní sběrači by mohli zaměnit listy konvalinky za česnek medvědí nebo česnek hadí, neboť oba jsou typické svým pachem. Podobné listy vemeníku jsou vždy přisedlé.

Kopřiva dvoudomá — *Urtica dioica*

Čeľad: kopřivovité

Lidové názvy: žahavka, prhlínka, pokrřiva.

Droga: kopřivová nař (*Herba urticae*).

Popis: Vyrtrvalá, až 150 čni vysoká bylina je pokrytá žahavými chlupy; má plazivý oddenek a čtyřhrannou, jednoduchou lodyhu. Listy jsou řapíkaté, vstřicné, vejčité až podlouhlé, s bází srdčítou, na okraji hrubě pilovité, na líci tmavě zelené. Květy jsou malé, nevzhledné, samčí i samičí v úžlabí hořejších listů. Plody jsou malé, vejčité nařky. Kvete od června do září.

Výskyt: Roste druhotně v kravinách, u plotů, u cest, v příkopech a na rumišřích, nejčastěji v blízkosti lidských obydlí od nížin do horského pásma.

Sběř a sušení: Pro léčebné použití se používá hlavně nat, méně často listy, které se sbírají od června do září, samozřejmě v rukavicích. Suší se buď přirozeným teplem, nebo v sušárnách při teplotě do 60 °C. Ztmědlé nebo černající listy se musí odstranit.

Z minulosti: Ve starých herbářích byl odvar z kopřivových listů doporučován jako protijed při otravě houbami, bolestí hlavy nebo rtuří. Vysoký obsah křemičité kyseliny předurčoval kopřivu také k léčení tuberkulózy. Knedpp doporučoval denní užívání ve formě polévky při kožních chorobách, při léčbě záduchy a hostce. V Německu se ještě donedávna používal arnikový lřh s kopřivou jako nejlepší prostředek na spáleniny.

Použití: Ověřený je mírný močopudný účinek a poměrně vysoký obsah vitamínu C. V poslední době se používá výtažek z kopřiv jako přísada do vlasových vod. Využívá se též jako prostředek zastavující krvácení. Průmyslově slouží k izolaci chlorofylu. Využívá se také ve veterinářství k zlepšení srsti zvířat.

Vedlejší účinky: Jsme-li při sběru popeleni žahavými chlupy, okamžitě pomůžte obklad s ocitaném hlinitým. Zahavé chlupy neobsahují kyselinu mravenčí, jak se dřívě všeobecně soudilo, ale látku podobnou hadřmu jedu.

Obsahové látky: Obsahuje provitamin A (beta-karoten), vitamín C, kyselinu křemičitou, třísloviny, acetylcholin a jiné běžné látky.

Možnost záměny: Vzhledem k všeobecné znalosti rostliny a jejich vlastností je záměna prakticky vyloučena.

Kopytník evropský — *Asarum europaeum*

Čeľad: podražceovité

Lidové názvy: beraní jazyk, myší ouško, nardus lesní, kafráček.

Droga: kopytníkový kořen — oddenek (Radice [*Rhizoma*] *asari*).

Popis: Jedovatá, vytrvalá, nejvýše 10 cm vysoká bylina má krátkou, vystoupavou lodyhu, se zdánlivě vstřícnými řapíkajkými Ušity, které mají čepel celokrajnou, okrouhlou až ledvinitou, na bázi hlubocejsrijčité vykrojenou, poněkud kožovitou a na líci tmně zelenou a lesklou. Kráitce stopkaté přízemní květy jsou jednotlivé, ničí, s okvětím vně hnědým, uvnitř tmavě nachovým. Plodem je chlupatá šestipouzdrá tobolka. Kvete od března do dubna.

Výskyt: Je poměrně hojný ve stinných, listnatých lesích a křovinách, na vlhčích místech v nížinách až do horského pásma, přednostně na vápenci.

Sběr a sušení: V červenci a srpnu se vyrývávají rostliny, listy se odstraní, oddenky rychle očistí a suší. Umele teplo nesmí překročit 35 °C. Dobrá droga má osobitou vůni připomínající kafr.

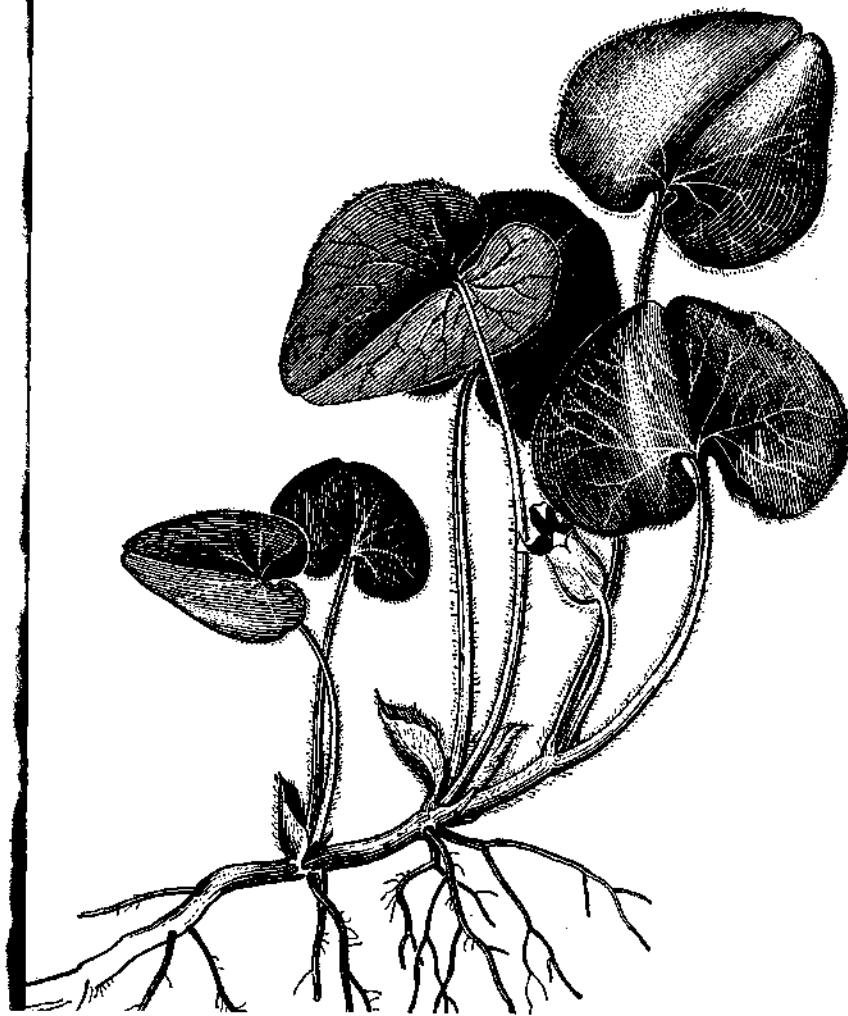
Z minulosti: Od nejstarších dob je považován za nejlepší protijed při úmyslných i náhodných otravách. Po nadměrném jídle a pití se v prášku šňupal, aiby se vyvolalo zvracení.

Použití: Pro svůj jedovatý účinek je kopytník oprávněně vyřazen z léčebného užívání. V současné době může být nahrazen jinými, méně nebezpečnými drogami. Má snad jediné oprávnění v domácí lékárnice jako první pomoc při náhodných otravách k vyvolání zvracení.

Vedlejší účinky: Na jedovatost drogy nejsou jednotné názory; 2–3 gramy drogy vyvolávají již pmdké zvracení a větší dávka poškozují ledviny a průjemy. Již při sušení ve špatně větrané místnosti může droga vyvolat nevolnost. Proto je nutné odmítnout i malé dávky kořenu ve žlučnickových čajových směsích.

Obsahové látky: Oddenek obsahuje 1–2% silice, která je nositelem účinku, ve stopách glykosid, tríslovinu a pryskyřici.

Možnost záměny: Typický vzhled kopytníku evropského téměř vylučuje záměnu.

Koriandr setý — *Coriandrum sativum*

Čeleď: miřkovité

Lidové názvy: kyšnec, štěničný anýz.

Droga: koriandrový plod (*Fructus coriandri*).

Popis: Jednoletá, až 50 cm vysoká bylina má přímou, oblou, jemně rýhovanou, listnatou, v horní polovité větvenou lodyhu. Dolní listy záhy zasychají, jsou dlouze řapíkaté, jednoduché až peřenosečné, prostřední listy jsou zpeřené v peřenoklané úkrojky a čepel horních listů je redukována na čárkovité, celokrajné úkrojky přisedající na úzké pochvy. Obal většinou chybí, obalíčky jsou jednostranné a chudé. Květy jsou bílé nebo načervenalé a paprskující. Plody jsou kulovité, hladké, žlutavé dvojnážky. Kvete od června do srpna. Celá rostlina má typickou vůni.

Výskyt: Pochází z východního Středomoří. U nás se pěstuje v teplejších oblastech CSSR na teplých a chráněných místech.

Sběr a sušení: Krátce před dozráním, obvykle v srpnu, jakmile začnou plody žloutnout, vytrhávají se v ranních hodinách celé rostliny, svazují se ve snopky a ponechají se dozrát. Semena se vymlátí, nechají dokonale proschnout, prosejí a uchovávají jako podobné sáličné drogy v dobře uzavřených nádobách.

Z minulosti: O koriandru jsou zprávy již ze starého Egypta. Jeho použití odpovídalo dnešním indikacím. Ve středověku se užívání rozšířilo, kromě zaživacích chorob i na horečnatá onemocnění.

Použití: Používá se jako koření a jako přísada do různých žaludečních likérů a hořkých vín. Bývá obsažen v čajových směsích s plody fenýklu a kmínu ke zvýšení tvorby žaludečních kyselin.

Vedlejší účinky: Po rozžvýkání většího počtu semen se dostavuje stav podobný opilosti, následovaný malátností a hlubokým spánkem. Podobné účinky byly pozorovány i u sběračů.

Obsahové látky: Obsahuje silici, a to v plodech v množství až 1,5 %. Dále jsou přítomny stopy dosud blíže neurčeného alkaloidu, vitamín C, třísloviny atd.

Možnost záměny. Jako u všech mrkvo vitých je nebezpečí záměny s jedovatými bylinami téže čeledi.

Kosatec bledý, kosatec německý, kosatec florentský
— *iris pallida*, *I. germanica*, *I. jlorentina*

Čeľad: kosatcovité

Lidové názvy: šavle, peruník, fialkový kořen, vodní linie.

Droga: kosatcový kořen — oddenek (Rádio: [*Rhizoma*] *iridis*).

Popis: Vesměs vytrvalé, až 1 m vysoké rostliny s podzemním, silným, plazivým, bělavým oddenkem a širokými mečovitými listy. Všechny jmenované druhy mají vnější okvětní cípy nazpět ohnuté na svrchní straně s husitým kartáčkem žlutých chlupů. Kosatec bledý má malé listeny celé suchomázdřité a krátce stopkaté květy barvy bleďé modré až Hlákové. Kosatec německý má listeny pouze v horní polovině suchomázdřité a velké, květy jsou sytě modrofialové, téměř přisedlé. Kosatec florentský se podobá předešlému, má Jištěny suchomázdřité jen na okraji a krátce stopkaté květy bělavé až namodralé barvy. Plodem je trojpouzdrá tobolka. Kvetou v květnu a červnu.

Výskyt: Pocházejí z jižní Evropy, u nás se pěstují v zahradách.

Sběr a sušení: V srpnu až říjnu se vyhrabou oddenky, očistí od drobných kořínků, oloupou a suší na vzdušných místech. Bělení oddenků vápnem je zakázáno. Nejlepší jsou oddenky 3—4letých rostlin po vydatných deštích. Suchá droga musí mít příjemnou vůni a musí být bělavě nažloutlá.

Z minulosti: Od nejstarších dob je populárním lidovým lékem. Kuličky z kořenů se zašivaly pod kůži, aby odstranily všechny škodliviny z těla. Práškováný kořen se podával vnitřně proti střevním parazitům a zevně se přidával do různých zubních prášků a past.

Použití: Droga upadá v zapomenutí. Je chvályhodné, že vymizel častý zvyk dávat malým dětem kousky oddenků ke žvýkání, aby se urychlilo prořezávání dásní. Tento zlozvyk způsobil mnoho zbytečných infekčních nemocí.

Vedlejší účinky: Škodlivé účinky nejsou sice známé, ale poměrně vysoký obsah silice a nestálého glykosidu nutí k opatrnosti.

Obsahové látky: Obsahuje na vzduchu nestálý glykosid iridin, silice, pryskyřice, sliz a další látky.

Možnost záměny: Může se zaměnit s kosatcem žlutým, hojným na březích vod a používaným ojedinele v lidovém lékařství.

Kostival lékařský — *Symphytum officinale*

Čeď: bručnickovité

Lidové názvy: medunice, kobyli mléko, chropáč, černé koření.

Droga: kostivalový kořen — oddenek (*Radix; symphyti [Radix consolidae]*).

Popis: Vytrvalá, až 80 cm vysoká bylina má přímou, křídlatě hranatou, štětinatou lodyhou, vyrůstající z vícehlavého, řepovitě zitkusitého oddenku. Lísty jsou velké, střídavé, vejčité kopinajité, řapíkaté až přisedilé. Květy jsou nejčastěji načechované fialové, hustě nahloučené. Plodem jsou čtyři tvrdky. Kvete od května do července.

Výskyt: Je častý na březích potoků a řek, na vlhkých loukách, v příkopech, na náspech a mezích.

Sběr a sušení: V září a říjnu se vykopávají oddenky, očistí se od zbytků hlíny a zelených částí rostliny a suší se na vzdušných místech. Suchá droga má příjemný pach připomínající kafr. Sběr z jarních měsíců poskytuje méně kvalitní drogu.

Z minulosti: U nás byl kostival velice vážen od nejstarších dob. Herbáře praví, že „kosti zceloval, prsy a plíce čistil a všechna zranění hojil“. V Anglii byl ještě před nedávnou dobou doporučován odvar z kořenů proti žaludečním vředům.

Použití: V lidovém léčení se používal ke zlepšení granulace postižené tkáně, při špatně se hojících zlomeninách, při vnitřním krvácení a paradentóze. Zahuštěný odvar s medem se užíval proto kašlí.

Vedlejší účinky: Odvar z kořenů užívaný v malých dávkách není nebezpečný.

Obsahové látky: Obsahuje několik dosud málo prozkoumaných alkaloidů, allantoin, cholin, silice, třísloviny a další složky.

Možnost záměny: Může se zaměnit s ostatními druhy téhož rodu, např. s pěstovaným kavkazským druhem kostivalem drsným, kostivalem srdčitým a kostivalem hlíznatým, od nichž se liší mimo jiné barvou květů.

Koukol polní — *Agrostemma githago*

Čeleď: hvozdíkovité

Lidové názvy: kukolka, chlebiček, pšeničník, hodiny, čert, burian.

Droga: kookolová semena (*Semen agrostemae*).

Popis: Tato jedovatá, jednoletá, až 1 metr vysoká, šedoplstnatá bylina má jednoduché, vstřícné, čárkovitě kopinaté, přitiskle chlupaté a na bázi srositlé listy. Na konci lodyh jsou jednotlivé, stopkáté, pětičetné květy, které mají červeno-fialové korunní plátky. Plodem je tvrdá vějířitá tobolka s malými, ledvinoovitými, černými semeny. Kvete od června do října.

Výskyt: Častý polní plevel, dříve mnohem hojnější, od nížin do pahorkatiny.

Sběr a sušení: Pro ojedinelou potřebu továren na léčiva se sbírají v říjnu obvyklým způsobem semena. Pokud se sbírá nať, je nejvýhodnější dobou počátek rozkvetu rostliny. Suší se obvyklým způsobem.

Z minulosti: Tato jedovatá droga se používala do různých nakuřovadel a jako drastické projímadlo. Práškovaný kořen se nezodpovědně používal při hemenoideah a jako zásyp na rány. Semena se využívala v lidovém léčitelství pro močopudný a hlístopudný účinek. Vzhledem ke značnému riziku používání této drogy téměř všude vymizelo.

Použití: V dnešní době se užívání v žádné formě nedoporučuje. Pouze silně zředěný líhový výtažek z čerstvých kořenů se ojedinelě předpisuje při chorobách močového ústrojí.

Vedlejší účinky: Náhodné užití kterékoliv částí rostliny vyvolává bolesti hlavy, zrychlený tep a stavy neklidu. Otravy se objevovaly hlavně v místech, kde do mouky bylo semleto více kookolových semen. Určitou výhodou je, že po požití obvykle dochází k dávení a zvracení, a tím se nebezpečí vážné otravy snižuje.

Obsahové látky: Semena obsahují zejména jedovaté saponiny.

Možnost záměny: Koukol je svým charakteristickým vzhledem a rozšířením tak znám, že k záměně nemůže prakticky dojít.

Kozlík lékařský — *Valeriana officinalis*

Čeleď: kozlíkovité

Lidově názvy: baldrián, kozelec, odolen, kočíčí kořen, čerťkus.

Droga: kozlíkový kořen (*Radix valerianae*).

Popis: Vytrvalá, až 150 cm vysoká bylina má krátký, silný, výběžkatý oddenek, z něhož vyrůstá velké množství světle hnědých kořenů. Přímá rýhovaná lodyha nese několik párů vstřícných, lichozpeřených listů. Světle růžové až bílé drobné květy sestavené v bohatých trojramenných vidlainech mají spodní semeník, dozrávající v nažky na vrcholu s bílým pérovitým chmýřem. Druh je značně proměnlivý. Kvete od června do srpna.

Výskyt: Roste roztroušeně podle potoků a příkopů, na vlhkých loukách, na okraji cest a na skalách, a to od nížiny až do subalpínského pásma. Hodně se pěstuje.

Sběr a sušení: Nejlépe v říjnu se sklízí oddenky a kořeny. Oklepáním se očistí, rychle opláchnou a suší. K čištění se nepoužívá nikdy kartáček, protože by porušenou povrchovou vrstvou unikala sílice. Typickou vůni získá kořen až během sušení.

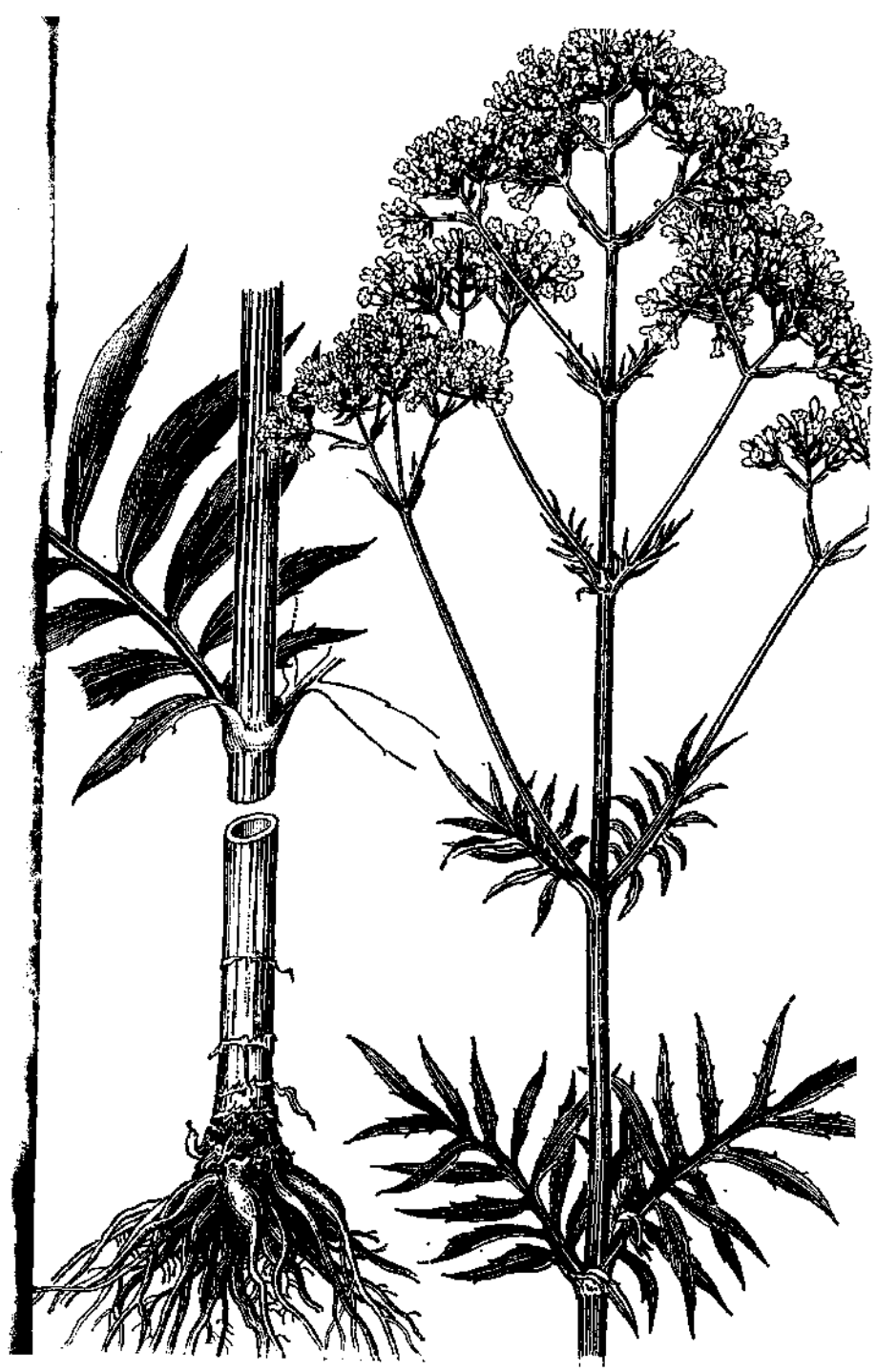
Z minulosti: Od pradávných dob patří kozlík lékařský mezi nejznámější přírodní léčiva. Byl vyhledávaným pratinysterickým a protikřečovým lékem. Velmi rozšířené bylo jeho užívání při padoucnici. Ojedinele se uvádí jako prostředek proti střevním parazitům a proti revmatismu.

Použití: Účinek na nervový systém je dodnes všeobecně uznáván. Působí spolehlivé při nespavosti, při bolestech hlavy, uklidňuje zrychlený tep a vleklé zažívací potíže nervového původu. Je součástí některých léčivých čajů. V našem lékopisu je oficiální lihový výtažek (*Tinctura valerianae*).

Vedlejší účinky: Při užívání běžných dávek je kozlíkový kořen neškodný i při dlouhodobém užívání.

Obsahové látky: Obsahuje ještě nedokonale známé nestálé sílice. Volná kyselina isovalerová, která vzniká sušením, propůjčuje droze typický pach.

Možnost záměny: Může se zaměnit s ostatními druhy kozlíků, které však mají buď přízemní listy nedělené, nebo horní trojdielné.

Křen selský — *Armoracia rusticana*

Čeled': brukvovité

Lidové názvy: chřen — křen je staroslovanský název přezatý do němčiny a románských jazyků.

Droga: křenový kořen (*Radix armoraciae*).

Popis: Vytrvalá, až 1,5 m vysoká bylina vytváří přes 0,5 m dlouhé, tlusté, hnědavě zbarvené, uvnitř bílé kořeny. Přízemní velké listy jsou dlouze řapíkaté, podlouhle vřejčité, vroubkované. Lodyžní listy jsou menší, dolní peřenodílné, směrem nahoru méně dělené až celokrajné, kopinaté. Nahoře větvená lodyha má čtyřčetné květy s bílými korunními plátky, které jsou uspořádány v hroznech. Plodem je kulatá šešulka s černými semeny. Kvete od května do června.

Výskyt: Pochází z jihovýchodní Evropy, u nás se často pěstuje. V blízkosti vod obvykle zplaňuje.

Sběr a sušení: Sušený kořen ztrácí podstatnou část svého účinku. Proto se i pro léčebné účely používá čerstvý kořen.

Z minulosti: Jako příloha k jídlům se kořen podával již ve starém Recku a Římě. Jako léčivo se strouhaný přikládal na omrzliny a bolestivé klouby. Z jeho odvaru se vyráběly kosmetické přípravky. Dříve populární prodáskorbutové léky také obsahovaly křenový výtažek, obvykle ve směsi s potočníci lékařskou, vachtou třilisitou, muškou/tem, pomerančovou kůrou atd.

Použití: V lidové medicíně se ještě dnes přikládají křenové placky a náplast na bolestivá místa a revmatické otoky. V nedávné době propagované užívání křenu při jaterních chorobách a infekční žloutence nebylo lékařsky ověřeno.

Vedlejší účinky: Při zevním použití by příliš koncentrované a opakované náplasti mohly způsobit podráždění kůže a záněty. Vnitřně je nutné zachovávat běžné, uvážené dávky, aby se nenarušilo zažívání.

Obsahové látky: V čerstvém stavu obsahuje kořen glykosid sinigrin, silici, asparagin a organicky vázanou síru. Poměrně vysoký je obsah vitamínu C.

Možnost záměny: Vzhledem k typickým vlastnostem rostliny je záměna prakticky vyloučena.

Kuklík městský — *Geum urbanum*

Čeled: růžovité

Lidové názvy: benediktské koření, zaječí oko, koňský řepček.

Droga: kuklíkový kořen — oddenek fRadia; [*Rhizoma*]caryophyllatae).

Popis: Tato vytrvalá, až 0,8 m vysoká bylina, vyrůstající ze silného šikmého oddenku, má chudě rozvětvenou hranatou lodyhu a růžici přízemních lisitů přetrhovaně lichožpeřených. Dolní listy jsou trojčetné, horní až trojlaločné a všechny mají velké zubaté paliaty a jsou chlupaté. Menší jednotlivé květy mají kromě kalichu vnější kalíšek a žluté korunní plátky. Plodem je štětinatě chlupatá nažka s háčkovitým přívěskem. Kvete od května do října,

Výskyt: Je hojný v lesích, křovinách, příkopech a na rumišťích v nížinách i horských oblastech.

Sběr a sušení: V podzimních měsících se sbírají oddenky, rychle se očistí a suší umělým teplem do 40 °C.

Z minulosti: Ve středověku se kuklík často používal proti horečnatým a nervovým nemocem. Kneipp doporučuje čistou silici získanou destilací proti křečím. Odvar sloužil jako příjemné kloktadlo při zánětech hrtanu a angíně.

Použití: V současné době je droga téměř zapomenuta. V lidovém léčitelství se méně často přidává do různých čajových směsí jako složka tlumící bolesti a křeče. Eugenol obsažený v silici má sice vynikající antiseptické vlastnosti, ale jeho obsah v kuklíku je nízký.

Vedlejší účinky: Oddenek neobsahuje jedovaté složky a užíván v běžných dávkách nemůže být závadný. Samotná silice v dávce přes 2 gramy působí závratě, silné průjemy a dlouhodobé podráždění ledvin.

Obsahové látky: Obsahuje poměrně malé množství silice, glykosid, třísloviny, hořčiny, organické kyseliny a další látky.

Možnost záměny: Může se zaměnit s kuklíkem potočným, který má žluté až oranžové červené květy.

Kýchavice bílá — *VerL rum album*

Čeľad: liliovitě

Lidové názvy: čemeřice bílá, kýchavka, bílý elebor, koňské koření.

Droga: kořen — oddenek — kýchavice (*Radix [Rhizoma] veratri albi*).

Popis: Prudce jedovatá, i přes 1 metr vysoká bylina má krátký, válcovitý, tmavý oddenek a četné světlé kořeny. Listy jsou nápadně žřasené, celokrajné, široce eliptické až kopinaté, velké, se silně vyniklou souběžnou žilnatánou a na rubu pyrite. Mohutná květonotsná lodyha, vytvářející se až po mnoha letech, je zakončena bohatým hroznovitým květenstvím krátoe stopkatých, zelenavě bílých květů. U nás je původní poddruh kýchavice bílá Lobelova, která kvete v červenici až srpnu.

Výskyt: Kýchavice bílá Lobelova je hojná na vlhčích loukách a v podobných polohách od podhůří až do alpského pásma téměř na celém území CSSR.

Sběr a sušení: V září a říjnu se vykope oddenek s kořenem, oddenek se popřípadě rozkrojí, aby sušení proběhlo co nejrychleji, a suší se při teplotě, která nesmí překročit 50 °C. Vzhledem k jedovatosti celé rostliny je nutná opatrnost při jakékoli manipulaci.

Z minulosti: Odvar z kořenů se používal zevně proti svrabu a vším. Vnitřní užívání bylo odmítáno pro přílišnou jedovatost drogy. Jen ojedinele ve formě kapek proti revmatismu a křečím a jako součást šňupacích prášků (odtud české jméno kýchavice).

Použití: Dnes se droga používá k izolaci cenných kýchavcových alkaloidů, a proto je také oficiální v našem lékopisu.

Vedlejší účinky: Použití 2 gramů oddenku se považuje za smrtelnou dávku, která se projevuje rozšířením zorniček, zpomaleným tepem, bolestí/vými průjmy a zastavením dechu, není-li poskytnuta okamžitá pomoc. Do příchodu lékaře je nutné vydat zvracení a podávat silný čaj.

Obsahové látky: Kýchavice obsahuje několik prudce jedovatých alkaloidů, z nichž je neúčinnější protovetrin. Kromě toho obsahuje pryskyřičné látky, hořčinu a další.

Možnost zarašay: Může se zaměnat s jinými rostlinami, které mají podobil listy, jako jsou některé sitatné hořce (h. tečkovaný, h. panonský), nebo ze vstavačovitých rostlin kruštiky a vzácny, přísně chráněny střevisník.

Lékořice lysá — *Glycyrrhiza glabra*

Čeleď: bobovité

Lidové názvy: sladké dřevo, sladký kořen, pendrekový kořínek.

Droga: lékořicový kořen (*Radix liquiritiae*).

Popis: Vytrvalá, až 150 cm vysoká bylina má krátký dřevnatý oddenek a vřetenovité, kyjovitě ztloustlé kořeny a válcovité oddenkové výběžky. Střídavé listy jsou lichozpeřené, pěti- až sedmi jařme. Krátce stopkaté květy v úžlabním hroznovitém květenství jsou lilákové barvy. Plodem je vícečetný lysý lusk.

Výskyt: Pochází ze Středozeří. U nás se dříve hojně pěstovala a ojedinele zplaňuje v jižních oblastech sitáitu. (Největší kultury u nás byly na jižní Moravě, kde se kořen na místě zpracovával a výtažek se vyvážel do celého světa.) Nyní se kultury lékořice u nás obnovují.

Sběr a sušení: Dobývání kořenů, někdy až z dvoumetrové hloubky, je velmi obtížné. Nejlepší jakost dávají rostliny 10–15 let staré začátkem podzimu. Vykopané kořeny se musí rychle omýt, silnější kusy se půlí a suší při teplotě do 35 °C. Loupaná droga musí mít jasně žlutou barvu a musí se lehce lámat.

Z minulosti: Ve starém Egyptě se doporučovala lékořice prota všem chorobám dýchacích cest a proti kašli. Ve středověkých herbářích je poměrně málo zpráv a uvádí se jen jako mírně projímavý prostředek vhodný hlavně pro děti.

Použití: Kořen lékořice tvoří podstatnou součást známého projímadla kurely. V poslední době se doporučuje při pomocné léčbě žaludečních vředů. V našem lékopisu je ořicínální drogou.

Vedlejší účinky: Nebyly zaznamenány.

Obsahové látky: Obsahuje kyselinu glycyrrhizinovou, glykosid liquiritin, hořčiny, stopy silice, různé cukry, škrob a pryskyřice.

Možnost záměny: Záměna je vyloučena.

Len setý — *Linum usitatissimum*

Čeľad': Inovité

Lidové názvy: bršlen, trhbvníček.

Droga: lněné semeno (*Semen lini*).

Popis: Jednoletá, až 1 metr vysoká bylina má krátký, větvenitý kořen. Hustě listnaté stonky jsou jednoduché nebo nahoře větvené. Jednotlivé, konečné pětičetné květy mají korunní plátky jasně modré, žilkované, na bázi žlutavě zbarvené. Pětipouzdrá tobolka obsahuje 10 lesklých, červenohnědě zbarvených semen. Kvete od června do srpna.

Výskyt: Pochází asi z Přední Asie a jako nejstarší užitková rostlina je známá odpradávná. Také u nás se pěstuje a často zplaňuje.

Sběr a sušení: K léčebným účelům se používají výhradně semena. Jen ojediněle se čerstvá nať s květy nakládá do lihu k přípravě kapek. Semena se sklízí obvyklým způsobem a skladují se v uzavřených nádobách. Semena starší jednoho roku ztrácejí léčebné účinky.

Z minulosti: Odpradávná se používá k léčebným účelům. Společně s borůvkovými listy je uváděn jako lék proti vodnatelnostá, samotná semena v odvaru sloužila proti střevním katarům. Rozemletá semena zbavená oleje a smíchaná s horkou vodou se používala proti žaludečním vředům a při chorobách močových cest.

Použití: Dosud velmi známé, i když pochybené, je používání lněného oleje s vápennou vodou na spáleniny. Samotná semena se používají jako mírné projímadlo (polykají se celá). Ze semen se získává olej (*Oleum lini*) oficiální v našem lékopisu.

Vedlejší účinky: Len setý není neškodnou bylinou. Nemá se používat dlouhodobě. Po užití čerstvé rostliny byly zaznamenány otravy u domácích zvířat.

Obsahové látky: V celé rostlině je obsažen jedovatý glykosid linamarin. V semenech je až 45 % mastného oleje, 20 % slizu, lecitin a albumin.

Možnost záměny: Může se zaměnit s ostatními, u nás domácími a modře kvetoucími druhy lnu, jako lnem vytrvalým, l. rakouským a l. chlupatým.

Levandule úzkolistá — *Lavandula angustifolia*
(Levandule lékařská, 1. klasnatá — *Lavandula officinalis*,
L. spica).

Čeď: hluchavkovité

Lidové názvy: špdkrnát, devandule, dulenka,

Droga: levandulový květ (*Flos lavandulae*).

Popis: Až 70 cm vysoký polokeř má přímé, jen naspodu olistěné lodyhy. Listy jsou čárkovité, přisedlé, oelokrajné a na spodní straně žláznatitě tečkované. Modrofialové květy jsou sestaveny do pěti až desetikvětých lichopřesJenů, které bývají směrem k vrcholu lodyhy hustě směštnány. Plodem jsou tvrdky. Kvete od června do srpna.

Výskyt: Pochází ze západního Středomoří. U nás se pěstuje jako okrasná rostlina i jako siláóná kultura.

Sběr a sušení: Květonosné stonky se odřezou a velmi rychle, nejlépe ve svazecích, usuší. Ze suchých stonků se opatrně sdrhnou květy, pročistí se na sítěch a pečlivě se skládají v uzavřených nádobách.

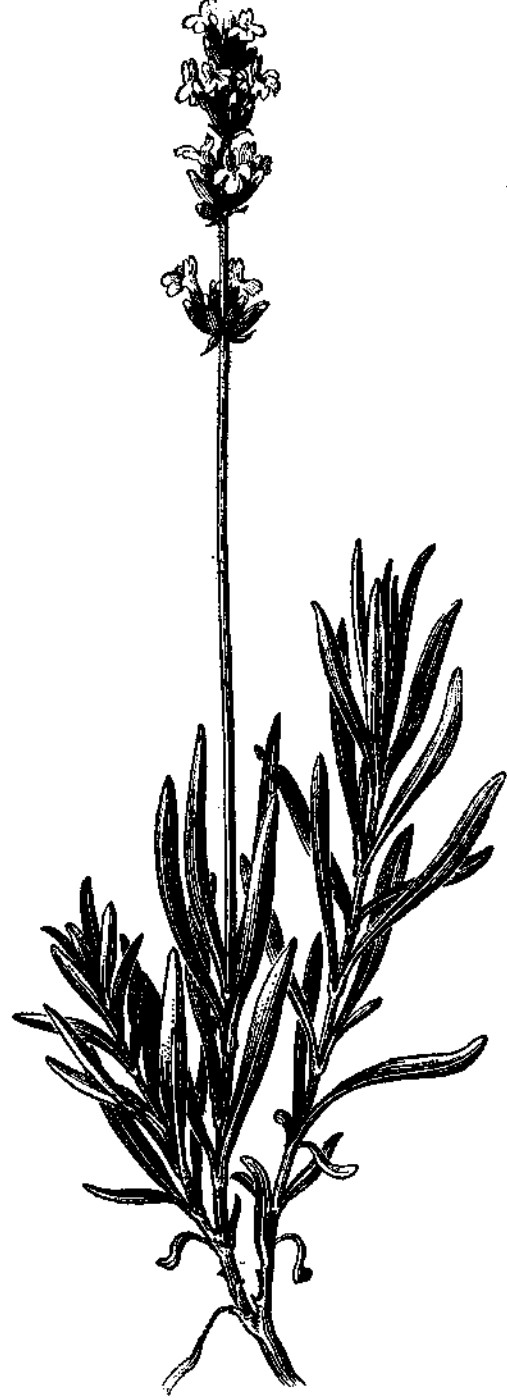
Z minulosti: Odpradávná se droga užívala k mnoha účelům: k uklidnění zažívacích potíží, proti bušení srdce a jako celkově uklidňující prostředek. Kneápp doporučoval silici práti závratím. Zevně se přidávala do různých mastí, kterým kromě příjemné vůně prý dodávala zrychlení účinku. Sáčky a květy vkládané pod polštáře prý zajišťovaly dobrý spánek.

Použití: Dnes se využívá téměř výhradně jako aromatická přísada do různých i léčebných kosmetických přípravků. Sušené květy se přidávají do tzv. nervových čajových směsí, obvykle s třezalkou, chmelem a kozlíkovým kořenem. Silice (*Oleum lavandulae*) je oficiální v našem lékopisu.

Vedlejší účinky: Jako každá siličná droga vyžaduje i levandule, zejména užívá-li se samotná silice, určitou opatrnost. Nelze ji podávat dlouhodobě. Jednotlivé dávky nemají překračovat 2—3 gramy květů v odvaru, popřípadě 3—5 kapek silice.

Obsahové látky: Květy obsahují silici, která je hlavní účinnou složkou, třísloviny, hořčinu a pryskyřici.

Možnost záměny: Charakteristická vůně a vzhled rostliny vylučují možnost záměny.

Libeček lékařský — *Levisticum officinale*

Čeleď: miříkovité

Lidové názvy: vlstek, velký apich, vopych.

Droga: libečkový kořen — oddenek (*Radix [Rhizoma] levistici*).

Popis: Vytrvalá, až 2 metry vysoká bylina má dužnatý oddenek a dlouhé žlutohnědé kořeny na řezu jasně bílé. Na oblé, lysé a duté lodyze vyrůstají velké, dlouze řapíkaté a 2—Skrát zpeřené listy. Žlutavé kvítky jsou sestaveny do složených okolíků s vyvinutými obaly a obalíčky a dozrávají v ploché, úzce křídlaté, trojžebře nažky. Celá rostlina má typickou vůni připomínající polévkové koření. Kvete v červenci a srpnu.

Výskyt: Původ je neznámý, od 8. století se pěstuje v Evropě, hlavně v Německu, na výslunných místech ve vyšších polohách. U nás se pěstuje jako kořeninová a léčivá rostlina.

Sběr a sušení: Začátkem podzimu se vykopává oddenek s kořeny, rychle se omyje, rozkrájí a suší. Je-li nutné použít sušárnu, nesmí teplota překročit 35 °C.

Z minulosti: Staří Římané pěstovali libeček k lékařským účelům. Je také znám jako častá rostlina ve středověkých klášterních zahradách. Přisuzovala se mu zázračná moc při léčení hadích uštknutí. Za dávných časů se popíjela voda při náboženských obřadech z nádob vydlabaných z libečkových oddenků.

Použití: Oddenek libečku je zařazen do mnoha světových lékopisů. Přidává se jako účinná složka do močopudných čajových směsí a má prý prokazatelný účinek i na celkové uklidnění.

Vedlejší účinky: Jako každá siličná droga vyžaduje libeček rozumné a mírné dávkování. Nemá se překročit denní dávka tří lžiček řezaného oddenků.

Obsahové látky: Oddenek obsahuje sálici, která je hlavní účinnou složkou. Dále je přítomen lecitin, pryskyřice, organické kyseliny a další látky.

Možnost záměny: Jako u většiny miříkovitých je možná záměna s prudce jedovatými rostlinami téže čeledi.

Lilek černý — *Solanum nigrum*

Čeleď: lilkovité

Lidové názvy: černé psinky, turecké hrozny, hadí víno, pošátka.

Droga: nať lilku černého (*Herba solani nigri*).

Popis: Jedovatá, jednoletá, až 50 cm vysoká bylina vytváří přímou nebo poléhavou větevnatou lodyhu a široce vėjčité, měkce Močnaté listy. Květy sestavené ve vrcholičnatém bezlistém kvěstenství jsou pětičetné, bílé. Plodem je kulatá dvoupouzdrá bobule. U nás domácí poddruh lilek černý pravý s listy roztroušeně chlupatými má černé bobule. Kvete od června do října.

Výskyt: Ldlek černý pravý je hojný na rumišťích, v úhorech, v nížinách i horských oblastech.

Sběr a sušení: Sbírá se ojedinele čerstvá nať v době kvetení.

Z minulosti: Pro svou jedovatost se lilek černý vnitřně používal jen zcela výjimečně. K zevním účelům se čerstvé listy přikládaly na nežitý.

Použití: Dnes se prakticky nepoužívá. Je zajímavé, že některé pěstované druhy lilku jsou nejedovaté a používají se např. v Americe jako přísada do marmelád.

Vedlejší účinky: Jsou uváděny otravy u dětí po požití několika bobulek. Při náhodném požití ihned podáváme postiženému velké dávky živočišného uhlí a zajistíme co nejrychlejší lékařskou pomoc. Otrava se projevuje silným zvracením, průjmami a poruchami sluchu.

Obsahové látky: Glykoalkaloidy jsou obsaženy v celé rostlině, s výjimkou zcela zralých plodů. Dále jsou přítomny trísloviny, saponin a další látky.

Možnost záměny: Podobné tvary listů mají některé druhy merlíků a lebed.

Lípa srdčitá a lípa velkolistá — *Tilia cordata*
et *Tilia platyphyllos*

Čeľad: lípovité

Lidové názvy: pro lípu srdčitou — malolistá, skalní, zimní, pro lípu velkolistou — širokoiistá.

Droga: lípový květ (*Flos tiliae*).

Popis: Oba druhy jsou u nás dobře známé, mohutné stromy, zřídka keře.

Lípa srdčitá má listy srdčitě okrouhlé, ostře pilovité. Na rubu listů v úžlabí žilek jsou svazečky chlupů žluto až rezavočervených, jinak jsou listy lysé. Květy, jejichž stopka srůstá s listenem, jsou sestaveny v pěti až desetikvětých vidlanec a dozrávají v kulaté nažky, které jsou tenkostěnné, slabě hranaté a kožovité. Kvete od května do června.

Lípa velkolistá se od předešlého druhu liší Msty, jež jsou na rubu prítiskle jednoduše chlupaté až olysalé a úžlabní svazečky chlupů jsou bílé. Vidlany jsou nejčastěji trojkvěté a kulatá nažka je vynikle pětihranná, tvrdá. Kvete převážně v červnu.

Výskyt: Oba druhy jsou u nás běžné jako součást listnatých hájů a smíšených lesů, ve stromořadích apod.

Sběr a sušení: Sbírá se celé květenství i s blanitým listenem. Květy musí být čerstvé rozkvetlé. Poupata nebo odkvetlá květenství jsou nepřipustná. Lípový květ ztrácí nevhodným sušením, např. na přímém sluncu nebo uskladněním, barvu i účinek.

Z minulosti: Lípa byla od nepaměti uctívána jako posvátný strom. Staré herbáře uvádějí obvykle jen léčivé vlastnosti listů a kůry z mladých větvíček.

Použití: Sušený lípový květ je jednou z nejvíce vyhledávaných drog i v současné době. Je vhodným doplňkem léčby všech chorob z nachlazení. Uvolňuje hleny, snižuje dráždivost ke kašli, podporuje pocení. Je součástí léčivých čajů a officinální v našem lékopisu.

Vedlejší účinky: Droga nemá vedlejší účinky a může se v rozumných dávkách užívat dlouhodobě.

Obsahové látky: Květy obsahují vonnou silici, sliz, stopy saponinu a třísloviny.

Možnost záměny: Může se zaměnit s lípou americkou pěstovanou u nás v parcích nebo s lípou stříbrnou a dalšími okrasnými druhy.

Lnice květel — *Linaria vulgaris*

Čeľad: krtičníkovité

Lidové názvy: pastička, zvěšinec, čistec, žabí mlíko, ovčí hubičky.

Droga: květeloá nař (*Herba linariae*).

Popis: Vytrvalá, až 50 cm vysoká bylina má plazivý oddenek a lysou, nejčasněji jednoduchou, přímou lodyhu. Střídavé listy jsou přisedlé, celokrajné, čárkovité a jednožilné. Úžlabní, jednotlivé a stopkaté květy sestavené v hroznech mají ostruhatou žlutou korunu, v jícnu oranžovou. Plodem je vejčitá dvoupouzdrá tobolka. Kvete od června do září.

Výskyt: Je velmi hojným druhem na sušších písčitých místech, v polích, pasekách, u cest a jinde od nížin do hor.

Sběr a sušení: V letních měsících se odřezává asi 10 cm nad zemí kvetoucí nař a rychle se suší, nejlépe ve svazečcích, na stinných a vzdušných místech.

Z minulosti: V 17. a 18. století se používala proti mnoha chorobám. Šťávou z čerstvé rostliny se potíráním léčil srafo. Vnitřně se podával odvar jako močopudný lék, při zánětech žlučníku, prostaty a jako mírné projímadlo. Lnícová mast se užívala jako prostředek proti hemeroidům, na různé kožní záněty a nežitý.

Použití: Odvar a líhové kapky se ojedinele používají při střevních chorobách, obtížném dýchání a bolestech hlavy. V současné době je předmětem výzkumu.

Vedlejší účinky: Lnice květel není sice zařazena mezi jedovaté rostliny, ale protože její účinky nejsou dosud zcela prozkoumané, je žádoucí, aby se při jejím užívání zachovala opatrnost.

Obsahové látky: Obsahuje několik glykosidů, alkaloidy, organické kyseliny, pektin a další složky.

Možnost záměny: Může se zaměnit s teplomilnou Ináci kn> činkolistou, jež má tuhé, kořovité, vícežUné listy.

Lobelka nadmutá — *Lobelia inflata*

Čeleď: lobeikovité

Lidové názvy: chýlen, indický tabák.

Droga: lobelka naťová (Herba *lobeliae*).

Popis: Tato jedovatá, jedno až dvouletá, 50 cm vysoká rostlina má hranatou, chlupatou, dole často červenofialovou lodýhu a střídavé, jednoduché, vroubkovaně pilovité listy. Užlabní, souměrné, pětičetné květy jsou bělavé až bledě modré a sestavené do konečných klasovitých hroznů. Kožovitá, bříchatě nadmutá tobolka obsahuje množství drobných semen. Kvetे od června do srpna.

Výskyt: Pochází ze Severní Ameriky. U nás se jen pěstuje, zřídka zplaňuje.

Sběr a sušení: Po odkvětu, až do doby, kdy začínají zasychat tobolky, seřezávají se nadzemní části rostliny a rychle se suší na stinných místech.

Z minulosti: Nať lobelky nadmuté tvořila v nedávných dobách hlavní složku různých nakuřovacích směsí proti záduše. Vzhledem k velmi kolísavému obsahu alkaloidů byly účinky až do stanovení přesných lékopisných požadavků velmi nejisté.

Použití: V dnešní době se téměř výlučně používá čistý alkaloid lobelin. Přidává se též do různých kapek a žvýkacích gum jako lék k odnaučení kouření.

Vedlejší účinky: Přes značnou jedovatost drogy se objevují smrtelné otravy poměrně zřídka, protože obsažené alkaloidy se v žaludku mimořádně rychle rozkládají. Otravy se podobají svými příznaky otravám nikotinem, který je však mnohem nebezpečnější.

Obsahové látky: Obsahuje několik alkaloidů (lobelin a další), pryskyřice, glykosid, fytosterin a další.

Možnost záměny: Může se zaměnit s pěstovanými okrasnými druhy téhož rodu, jako např. s lobelkou drobnou a jinými.

Locika jedovatá — *Lactuca virosa*

Čeľad: čekankovité

Lidové názvy: měsíčník, mléc, planá locika.

Droga: nař lociky jedovaté (*Herba lactucae virosae*).

Popis: Jedovatá, 50—150 cm vysoká, jednoletá až dvouletá rostlina vytváří přímý, bělavý a dole štětinatý stonek, který nese tuhé, střídavé, jednoduché, podlouhle vejčité, zubaté a nesbíhavé listy. Chudé úbory mají květy se světle žlutými jazykoviitými korunami. Silně smáčkklé nařky jsou černavé, lysé. Rostlina, zejména kořen, odporně páchne a po poranění roní bílou, silně lepkavou řřávu. Kvete od ceirvien.ce do září.

Výskyt: Pochází z jižní Evropy. U nás je z dřívějších kultur zplanalá nebo zavlečená.

Sběr a sušení: Sbírá se celá nař v době kvetení. Účinné složky jsou značně nestálé. Doporučuje se proto k výrobě výtařků používat čerstvé rostliny. Sušená nař ztrácí během jednoho roku až 50 % účinných složek.

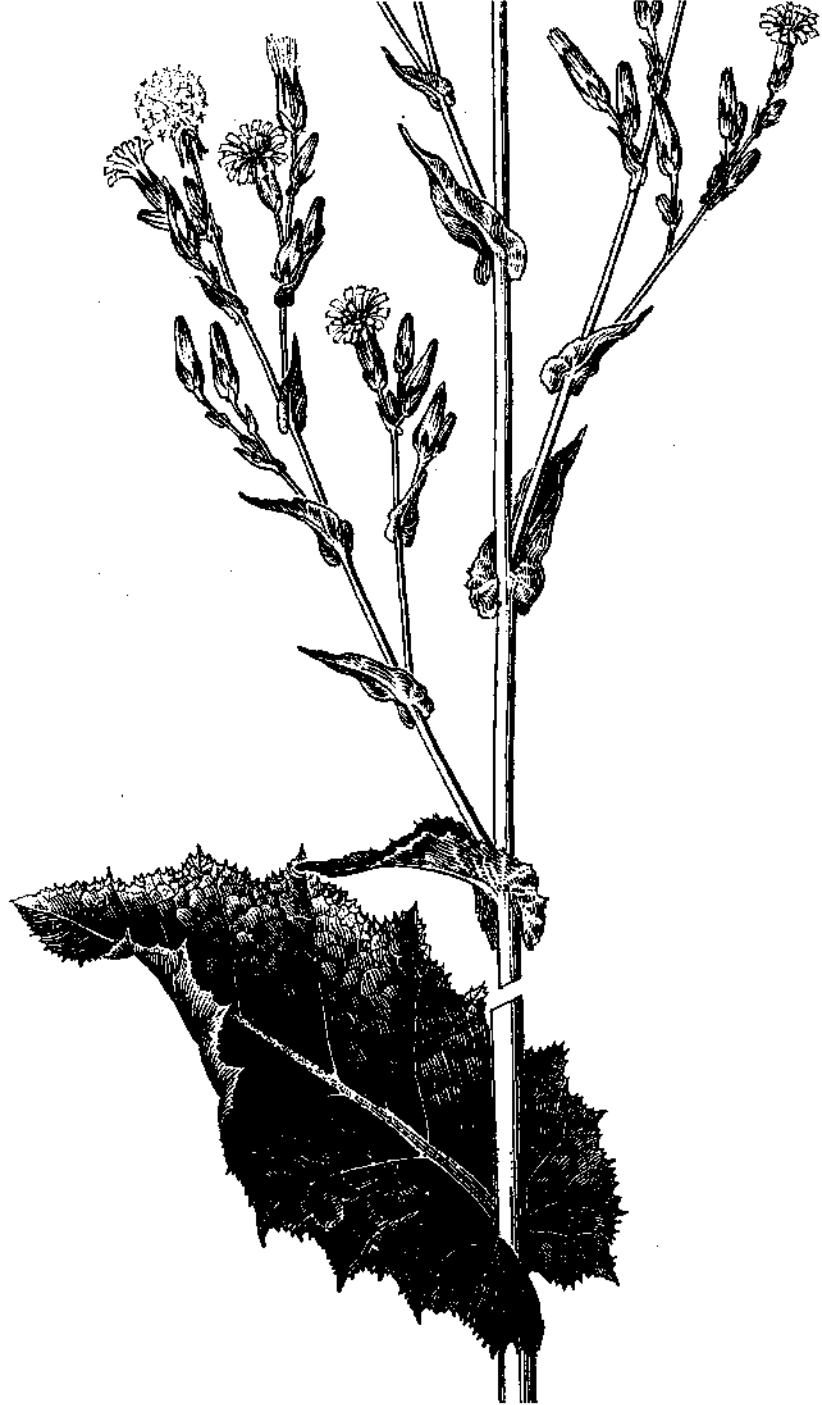
Z minulosti: Od pradávných dob je známou a téměř všude uváděnou léčivou rostlinou. Staří Římané chválili její výborný uspávací účinek, prý bez návyku a nutnosti postupně zvyšovat dávky. Jako nejvhodnější se považovalo užívání zahuštěné mléčné řřávy (tzv. *Lactucarium*). Byla předpisována místo opia při bolestech, křečích, kašli i k celkovému uklidnění.

Použití: Objevem a rozčleněním účinků alkaloidů opia upadla locika v zapomenutí a používá se jen zcela ojediněle ve formě kapek jako uklidňující a uspávací prostředek.

Vedlejší účinky: Použití větší dávky se projevuje nadměrným pocením, rozšířením zorniček, svalovou slabostí až zástavou dechu.

Obsahové látky: Bílá mléčná řřáva obsahuje účinné hořčiny, silici a stopy alkaloidu.

Možnost zaměny: Může se zaměnit s různými druhy rodu locika u nás domácimi, zejména s locikou kompasovou.

Lomikámen zrnatý — *Saxifraga granulata*

Čeleď: lomikamenovitě

Lidové názvy: lupkámen, kanieníček, mejdlíčko.

Droga: lomikamenová nař (*Herba saxifragae*).

Popis: Vytrvalá, až 50 cm vysoká, netrsnatá bylina má chudou přízemní růžici listů a přímou, pýřitou, vícekvětou lodyhu. V úžlabí přízemních, řapíkatých, okrouhle ledvinitých listů sedí rozmnožovací cibulky. Nečetné květy jsou hustě žláznaté, poměrně velké, s pělplátečnou bílou korunou. Plochem je vějířitá tobolka. Kvete od května do července.

Výskyt: Je poměrně hojnou rostlinou na travnatých stráních a loukách, v nížinách i v pahorkatině.

Sběr a sušení: Sbírá se kvetoucí nař bez spodních listů, rychle se suší a uchovává v dobře uzavřených nádobách,

Z minulosti: Jméno rostliny má stejný smysl i v jiných jazycích, což by nasvědčovalo tomu, že jde o drogu odpradávná užívanou k léčbě ledvinových a žlučových kamenů. Tento účinek však nebyl potvrzen. Častěji se v lidovém léčitelství používala šťáva z čerstvé rostliny jako ušní kapky při nedslyšavosti a bolestech v uchu.

Použití: V dnešní době se zcela ojediněle používají kapky vyrobené z čerstvé rostliny jako prostředek proti různým kožním nemocem a droga jako močopudný prostředek. V našich krajích je tato bylina téměř zapomenuta.

Vedlejší účinky: Nejsou zaznamenány žádné údaje o vedlejších škodlivých účincích.

Obsahové látky: Kromě tříslovin a hořčin obsahuje málo prozkoumaný glykosid bergenin.

Možnost záměny: Může se zaměnit s lomikamenem cibulkonosným (rozmnožovací cibulky v úžlabí lodyžních listů).

Lopuch větší — *Arctium lappa*

Čeled: hvězdnicovité

Lidové názvy: jažky, makrabule, lapáčky, čumbrk, babí kořen.

Droga: lopuchový kořen (*Radix bardanae*).

Popis: Dvouletá, až 2 metry vysoká bylina má silné, větvené, vretenovité kořeny a větevnatou, rýhovanou lodyhu. Velké lisité jsou řapíkaté, srdčité vějířité, většinou oelokrajné, směrem k vrcholu se zmenšující, na rubu šedopflátnaté. Kulovité úbory se zeleným, téměř lysým zákrovem, mají zákrovní listy zúžené ve žlutavou, háčkovitou špičku. Trubkovité květy jsou červenofialové. Plodem je černá, zploštělá nažka. Kvete od července do září.

Výskyt: Je obecně rozšířen na rumištích, u cest a plotů, v křovinách a pustých místech od nížin do hor.

Sběr a sušení: Nejlepší jsou kořeny jednoletých rostlin sbírané na podzim nebo dvouletých rostlin sbírané na jaře. Kořeny se rychle očistí, větší rozkrojí a opatrně BUŠÍ, nejlépe umělým teplem do 35 °C.

7 minulosti: Je velmi populárním přírodním léčivem od nejstarších dob. Doporučoval se jako prostředek čistící krev a mírně močopudný i při léčbě pohlavních chorob. Častější bylo zevní použití — hojil rychle spáleniny, různé kožní záňety a hlavně, obvykle ve směsi s kopřivovými listy, léčil vypadávání vlasů.

Použití: Pro poměrně nestálé obsahové látky je dnes lopuchový kořen považován za nespolehlivé léčivo. Účinek na vlasové choroby se zdá být dobrý, je však nutné rychlé zpracování, nejlépe čerstvého kořene naložením do Mhu, popřípadě do oleje. Je součástí některých čajových specialit.

Vedlejší účinky: Nebyly zaznamenány.

Obsahové látky: Jsou to poměrně vysoký obsah inulinu, stopy sílice, tříslovin, sliz a dosud blíže neurčená složka s dezinfekčními účinky.

Možnost záměny: Může se zaměnit s ostatními podobnými a u nás domácími lopuchy, jako s lopuchem menším, 1. plstnatým, 1. hajním a jejich kříženci.

Lýkovec jedovatý — *Daphne mezereum*

Čeled': vrabečnicovitě

Lidové názvy: boží dřevo, divoký pepř, vlčí lýko, svrabové dřevo.

Droga: lýkovecová kůra (*Cortex mezerei*).

Popis: Jedovatý, 50—150 cm vysoký keř má jednoduché, podlouhle kopinaté listy nahloučené na kionci větví. Květy jsou sestaveny v chudých postranních svazečcích. Rozkvétají dřívě, než se vyvinou listy, jsou vonné, v různých odstínech růžové, žlédka bílé. Plodem je vejčatokulovitá, přisedlá peckovice. Kvete od února do dubna, ojedinele i v lednu.

Výskyt: Objevuje se roztroušeně ve stinných, vlhkých listnatých lesích, zejména v bučinách, od nížin do horského pásma.

Sběr a sušení: Poněvadž jde o zákonem chráněný druh, nesmí se sbírat ve volné přírodě. Pokud by se pěstoval k léčivým účelům, sbírá se kůra z větviček v lednu a únoru, ještě před rozkvětem. Delší pruhy oloupané kůry se musí rychle sušit, nejlépe umělým teplem do 50 °C. Plody se sbírají po dozrání a suší se obvyklým způsobem.

Z minulosti: V pradávných dobách měl lýkovec široké použití. Odvar z kůry se používal proti luetickým vyrážkám. Portugalský lékopis obsahoval ještě v tomto století předpis na lýkovecovou mast. Ačkoliv je jedovatý, přidávaly se bobule do piva k zlepšení chuti. Ve zvěrolékařství se podávalo 5 gramů sušených listů proti střevním parazitům.

Použití: V dnešní době se používá jen zcela výjimečně jako pochybná přísada do protirevmatických mastí.

Vedlejší účinky: Nebezpečí otravy je značné hlavně u dětí, které mohou zaměnit červené peckovice za jiné lesní plodiny. Je nutná okamžitá lékařská pomoc, protože k usmrcení dítěte stačí 10—12 bobulí. I požití zcela malé dávky působí dlouhotrvající poškození ledvin.

Obsahové látky: Kůra obsahuje jedovatý mezerein a glykosid dafnin, který je též ve květech.

Možnost záměny: Je velmi nepravděpodobná, neboť ostatní dva druhy kvetou později a mají přezimující listy.

Majoránka zahradní == *Majorána hortensis*

čeleď: hluchavkovité

Lidové názvy: marijánka, voněkras, maděránek.

Droga: majoránková nať (*Herba majoranae*).

Popis: U nás roste jako jednoletá až dvouletá, až 40 cm vysoká bylina, která má čtyřhrannou, pýřitou, přímou a hustě listnatou lodyhu. Drobné, krátce řapíkaté listy jsou obvejčité, celokrajné, silně aromatické. Stopkaté lichopřesleny jsou složeny z 8–12 květů, které mají listenovitý kalich a bílou nebo narůžovělou korunu. Plodem jsou hnědé tvrdky. Kvete od července do září.

Výskyt: Pochází pravděpodobně ze severozápadní Afriky. Odpradáva se hojně pěstuje v celé Evropě jako koření.

Sběr a sušení: Obvykle se sklízí nať před květem, a to dvakrát v roce. Uchovává se pečlivě v dobře uzavřených nádobách. Kvalitnější je však listová droga.

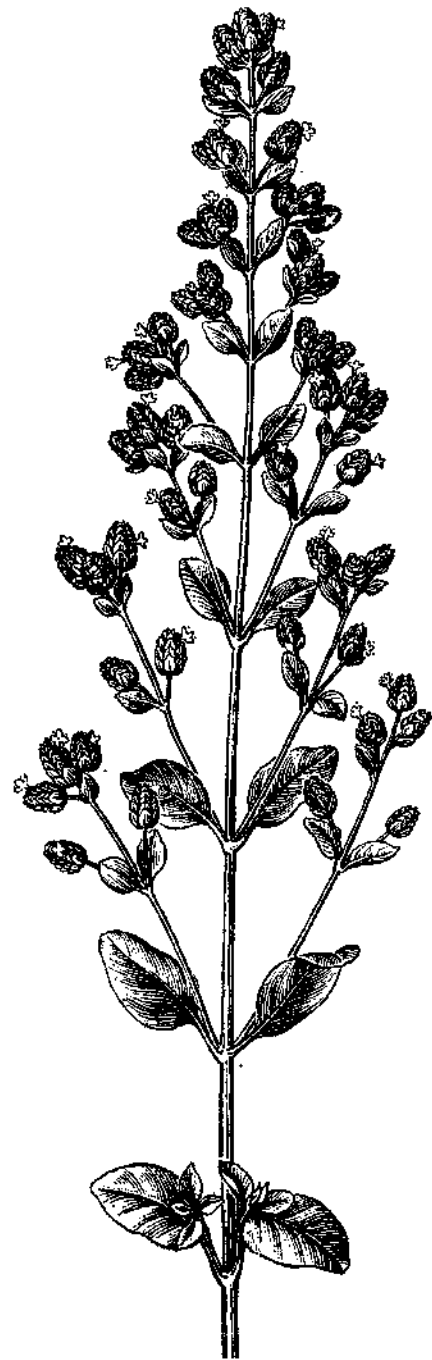
Z minulosti: Majoránka se pěstovala nejen jako koření, ale i pro léčebné účely již ve starém Egyptě. Způsob použití byl stejný jako dnes: ve formě mastí, koupelí nebo sirupů, které nesporně uklidňují a tlumí bolest.

Použití: Dnes se používá hlavně jako koření, kdežto k léčebným účelům zcela výjimečně. Přidává se do různých čajových směsí pro zlepšení zažívání, popřípadě jako mírně působící močopudný čaj. V lidovém léčitelství se používá odvar jako kloktadlo při zánětech v krku apod.

Vedlejší účinky: Jako u každé siličné drogy se nedoporučuje užívat nadměrné dávky, i když přímé nebezpečí otravy nehrozí.

Obsahové látky: Obsahuje siličí, třísloviny a menší množství vitamínu C. Je stopách provitamin A.

Možnost záměny: Může se zaměnit jedině snad s dobromyslí obecnou.

Mák setý — *Papaver somniferum*

Čeled': makovité

Lidové názvy: žádné.

Droga: opium.

Popis: Jedovatá, jednoletá rostlina má přímou, asi 1 m vysokou, víceméně lysou-, a jednoduchou lodyhu se střídavými, většinou přisedlými, nestejně zubatými listy. Jednotlivé květy mají dvoulístý opadavý kalich a čtyři velké korunní plátky, obvykle bíle zbarvené s tmavou skvrncou. Celá rostlina rovní jedovatou mléčnou šťávu. Plodem je rrihosemenná tobolka (makovice). Pěstuje se mnoho odrůd. Kvete v červnu až srpnu.

Výskyt: Pochází pravděpodobně z Malé Asie a hojně se pěstuje především pro potravinářské, ale i farmaceutické účely.

Sběr a sušení: V asijských státech se nařezávají nezralé makovice. Zaschlá mléčná šťáva se seškrabává a v různých úpravách se prodává jako surové opium. U nás se používá k izolaci alkaloidů z máku tzv. makovina, což jsou prázdné, po sklizni semen seřezané makovice.

Z minulosti: Narkoitické a bolest tlumící vlastnosti máku jsou známé od nepaměti. Během posledních 20 let bylo postupně izolováno 25 alkaloidů a byl specifikován jejich účinek. Samotné opium se předpisovalo proti průjmům nebo v různých směsích proti úpornému kašli.

Použití: Dnes se výlučně využívají vlastnosti jednotlivých alkaloidů a tyto se používají v čisté formě. Nejvíce je ceněn účinek kodeinu proti kašli, morfinu proti bolestem, papaverinu proti křečím apod. Vedle čistých alkaloidů je v našem lékopisu oficiální i opium.

Vedlejší účinky: Protože mák obsahuje jedovaté látky, je používání rostliny, s výjimkou semen, v jakékoliv formě nebezpečné. Především je nutné se vyvarovat podávání odvarů z máku malým dětem k uklidnění.

Obsahové látky: Opium obsahuje průměrně 10% morfinu, kodein, narkotin, papaverin a asi 20 dalších alkaloidů. Jejich množství kolísá podle původu i podle toho, jak byla droga získána a zpracována. Makovina obsahuje průměrně 0,3–0,8 % souhrnu alkaloidů. Semena obsahují až 50 % mastného oleje.

Možnost záměny: Je prakticky vyloučena.

Mandloň obecná — *Amygdalus communis*

Čeľad: mandloňovitě

Lidové názvy: mandula, šlivoň, mandila.

Droga: hořké mandle (*Semen amygdalae amarae*),

Popis: Keř nebo strom s načervenalými větvemi je olistěn střídavými, řapíkatými, jednoduchými a podlouhlé kopinatými listy. Květy, rozvíjející se dříve než listy, po dvou až třech na krátkých stopkách, mají narůžovělé korunní plátky s tmavšími žilkami. Plodem je suchá, zploštělá, podlouhle vejčita peckovice se skořicově hnědým semenem (mandle). Pěstuje se v několika kulturních odrůdách. Kvete v březnu a dubnu.

Výskyt: U nás se mandloň pěstuje převážně na jižní Moravě a na Slovensku, a to jen v nejteplejších polohách. Pochází ze západní a Střední Asie.

Sběr a sušení: Pro léčebné účely se téměř výhradně sbírají hořké mandle, tj. semena získávaná sklizní zralých peckovic.

Z minulosti: Mandlový olej patřil mezi nejužívanější kosmetické prostředky. Vnitřně byl ordinován kojícím matkám jako posilující lék. Emulgovaný olej, tj. směs vody, oleje a Movatiny, byl prý dobrým uklidňujícím prostředkem v dětské praxi. Hořké mandle se používaly jako surovina k přípravě hořkomandlových kapek tlumících dráždění ke kašli.

Použití: V dnešní době je využití drogy zcela minimální. Pokud se ještě vyrábí hořkomandlová voda, připravuje se uměle a jen ojedinelé se k přípravě některých masťů používá čisitý mandlový olej, dnes již plně nahrazený stálejšími surovinami.

Vedlejší účinky: Obsažený amygdalin odštěpuje při trávení prudce jedovatý kyanovodík, který bývá příčinou poměrně často zaznamenaných otrav. Požití 70–80 hořkých mandlí dospělou osobou lze považovat za smrtelnou dávku. Je nutné ihned vyprázdnit žaludek, zavést umělé dýchání a ihned zavolat lékaře. Otrava postupuje velmi rychle.

Obsahové látky: Semena obsahují až 50% oleje, 20% bílkovin, vitamín E, glykosid amygdalin v množství až 4% u hořkých mandlí a další látky.

Možnost záměny: V praxi není možná.

Máta peprná — *Mentha piperita*

Čeleď: hluchavkoviité

Lidové názvy: větrná bylina, fefrmincka, balsám, větrové koření.

Droga: list máty peprné (*Foliūm menthae piperitae*), naf máty peprné (*Herba menthae piperitae*).

Popis: Tato vytrvalá, až 50 cm vysoká bylina s dřevnatým oddenkem má větvenou, přímou, čtyřhrannou, chlupatou lodyhu. Rapíkaté, křížmostojné listy jsou vějcite kopinaité, ostře pilovité, špičaté a olysalé. Květy sestavené do lichopřeslenů, nahloučených na konci stonků, mají nálevkovitou, čtyřcípou, bledě nachovou korunu. Plody zpravidla nevytváří a rozmnožuje se vegetativně. Celá rostlina bývá fialově naběhlá. Je to kříženec máty vodní a klasnaté, známý pouze z kultur. Kvete v červnu a červenci.

Výskyt: Pěstuje se ve velkém i na zahradách.

Sběr a sušení: Listy i naf se sbírají krátce před rozkvetem za pěkného počasí, nejlépe v poledních hodinách. Naf se odřezává asi 10 cm nad zemí, listy se sdrhují a nepoškozené ihned suší při teplotě do 35 °C. Zahnědlé listy se odstraní.

Z minulosti: Máta peprná patří mezi nejstarší rostliny pěstované k léčebným účelům. Používala se vždy stejně jako dnes.

Použití: Patří mezi nejčastěji používané drogy. Při střevních kolikách, nadýmání a žlučnickových potížích je všeobecně uznáván její uklidňující účinek. Také jako kloktadlo se osvědčuje při zánětech hrtanu svým dezinfekčním účinkem. Je součástí četných léčivých specialit. Používá se také v potravinářství a kosmetice. V našem lékopisu je oficinální naf f[^]ině jako silice (*Oleum menthae piperitae*), získávaná destilací z drogy.

Vedlejší účinky: V běžných dávkách nemá škodlivé účinky.

Obsahové látky: Účinnou složkou je silice obsahující mentol a další složky. Kromě ní jsou přítomny hořčiny a třísloviny.

Možnost záměny: Je možno ji zaměnit s iinými, u nás častými kříženci, popřípadě s druhy téhož rodu.

Mateřídouška dymián — *Thymus vulgaris*

Čeleď: hluchávkovitě

Lidové názvy: demut, římská mateřídouška, vonný thým.

Droga: dymiánová nať (*Herba thymi*).

Popis: Tento vytrvalý, 20–30 cm vysoký polokeřík má přímý, čtyřhranný, silně zdřevnatělý stonek. Téměř přisedlé lístky jsou úzce eliptické, na okraji silně podvinuté a na rubu běloplstnaté. Kvítky podobné stavby jako u mateřídoušky obecné mají světle růžovou korunu různých odstínů. Plody jsou malé, vejčité tvrdky. Kvete od května do října.

Výskyt: Pochází ze Středomoří a pěstuje se v celé Evropě. Rostlina je kořeninová i léčivá, má několik kulturních odrůd.

Sběr a sušení: Sbírá se celá nať při začátku rozkvětu. Nejvyšší obsah silice zajišťuje odpolední sběr. Suší se nejlépe vejsvazečcích přirozeným teplem.

Ž minulosti: Staří Egypťané používali dymiánovou silici k balzamování mrtvých. K léčebným účelům se droga zhruba používala stejně jako dnes, tj. jako prostředek proti kašli, zahlenění a proti nadýmání.

Použití: Výtažek z dymiánu je součástí mnoha osvědčených léků proti kašli. Ojedinelé zprávy o účincích na černý kašel, dvanácterníkové vředy a střevní parazity nejsou vzhledem k jiným účinnějším léčivům aktuální. Je oficiální v našem lékopisu.

Vedlejší účinky: Jde o poměrně silně účinnou silici, která může působit dráždivě na zažívací trakt. Proto se dlouhodobé pití dymiánového čaje nedoporučuje.

Obsahové látky: Jsou to silice se značným obsahem thymolu, dále trísloviny a saponin.

Možnost záměny: Může se zaměnit s mateřídouškou obecnou — viz str. 172.

Mateřídouška obecná — *Thymus serpyllum*

Čeľad: hluchavkovité

Lidové názvy: chodec, žadovnik, mateřinka, večerň řádka.

Droga: mateřídoušková nat (*Herba serpylli*).

Popis: Vytrvalá, až 30 cm vysoká bylina nebo polokeřík naspodu se slabě zdřevnatělým stonkem má poléhavé nebo vystoupavé, oblé až čtyřhranné větve. Malé listy jsou řapíkaté až přisedlé, celokrajné, různých tvarů, většinou na okraji slabě podviniuté. Drobné květy v lichopřeslenech jsou nahloučeny na konci stonků a mají dvoupyskou, fialově růžovou korunu. Plodem jsou tvrdky. Kvete od dubna do září. Je velmi variabilním druhem.

Výskyt: U nás roste hojně na mezích, na výslunných stráních a podobně od nížin až do alpínského pásma.

Shěr a sušení: Krátce před květem se seřezávají bylinné částí rostliny a suší se nejlépe ve svazečcích na vzdušných a stinných místech. Suší-li se nať rozprostřená na lískách, nesmí se převracet, aby se neodrolila;

Z minulosti: Baktéricidní vlastnosti drogy byly odedávna známy. Mateřídouškový med se používal i k balzamování mrtvol. Odvary i lihové výtažky byly velice oblíbené jako posilující prostředek. Používaly se hlavně ve formě mazání a koupelí u slabých dětí a rekonvalescentů.

Použití: V dnešní době se využívá hlavně při chorobách z nachlazení ve formě sirupů a čajových směsí i jako součást specialit.

Vedlejší účinky: Stejně jako ostatní siličné drogy může mateřídouška v nepřiměřených dávkách způsobit podráždění zažívacího traktu.

Obsahové látky: Jsou to silice, třísloviny, hořčina serpyllin, saponin a pryskyřice.

Možnost záměny: Na rozdíl od m. dymiánu lodyha není nikdy dřevnatá a listy nejsou na rubu běloplstnaté.

Meduňka lékařská — *Melissa officinalis*

Čeľad: hluchavkovité

Lidové názvy: včelanka, matečník, medlinka, melisa, marulka.

Droga: meduňkový list (*Foliūm melissae*).

Popis: Vytrvalá, až 80 cm vysoká bylina má žláznatě chlupatou, čtyřhrannou lodyhu. Vstřícné listy s dlouhými řapíky jsou pilovité, sází klínevitou nebo uťatou. Stopkáté květy v chudších jednostranných lichopřeslenech mají dvoupyský kalich a bělavou korunu. Plodem jsou tvrdky. Kvetě v červnu a červenci.

Výskyt: Pochází z východního Středomoří. U nás se odedávna pěstuje v kultuře a ojediněle zplaňuje.

Sběr a sušení: Nejlepší jsou listy trhané krátce před rozkvetem, nejlépe časné ráno. Sušení musí být rychlé a listy si musí zachovat svou původní barvu.

Z minulosti: Je odpradávná populárním lékem doporučovaným proti mnoha nemocem, dokonce i proti vzteklině a proti kousnutí jedovatými pavouky. Postupně se použití zužovalo na různá nervová onemocnění.

Použití: Současné znalosti vysoce hodnotí meduňku jako účinný lék při porušeném zažívání a při chronických zánětech žlučníku. Je součástí většiny čajových směsí s tímto zaměřením. „Karmelitské kapky“ obsahují výtažek z meduňky jako hlavní účinnou složku. Značné množství také spotřebuje likérnický průmysl.

Vedlejší účinky: Meduňka je neškodný přírodní lék, který se může bez nebezpečí i dlouhodobě užívat.

Obsahové látky: Účinnou složkou je silice bohatá citralem. Dále jsou přítomny třísloviny, hořčina a stopy saponinu.

Možnost záměny: Může se zaměnit s podobnou šantou kočičí, jejíž listy při rozemnutí nepříjemně páchnou.

Medvědice léčivá — *Arctostaphylos uva-ursi*

Čeleď: vřesovcovité

Lidové názvy: tolokňenka, kostrounek, hrozník.

Droga: medvědicový list (*Foliūm uvae-ursi*).

Popis: Tento nízký, větevnatý polokeřík připomíná brusinku s položenými větvemi; má kožovitě, celokrajné, obvejčité a nepodvinuté, střídavé listy. Bílé nebo růžové kvítky jsou sestaveny do převislých, chudých hroznů. Plodem je červená, bobulovitá peckovice. Kvete od dubna do června.

Výskyt: Je chráněnou rostlinou u nás vzácně rostoucí na několika málo místech v Čechách, častěji na Slovensku.

Sběr a sušení: Ve volné přírodě se nemůže sbírat. U pěstované rostliny se sbírají listy sdrhováním od dubna do září. Suší se co nejrychleji na stinných a vzdušných místech. Nahnědlé listy se musí odstranit.

Z minulosti: Použití v dřívějších dobách mělo přibližně stejné zaměření jako dnes. Považovala se za nejúčinnější drogu při všech chorobách ledvin a močových cest. Staré herbáře navíc uváděly dnes zapomenuté užívání odvaru při dýchacích potížích a průjmech.

Použití: Lístky medvědice tvoří součást téměř všech čajových směsí určených k dezinfekci močových cest. Je oficiální v našem lékopisu.

Vedlejší účinky: U citlivějších pacientů působí větší dávky žaludeční nevolnost až dávení. V takových případech je nutné dávky snížit a při nadměrné předtiivělosti nahradit drogu např. natí průtržníku.

Obsahové látky: Účinnou složkou je glykosid arbutin, methylanbutin, trísloviny, flavon hypericin a další látky.

Možnost záměny: Může se zaměnit s listy brusnice brusinky a zimozrázu obecného (falšování drogy).

Měsíček lékařský — *Calendula officinalis*

Čeď: hvězdnicovitě

Lidové názvy: měsíček zahradní, sluníčko, krušínek.

Droga: měsíčkový květ (*Flos calendulae*).

Popis: Jednoletá, zřídka dvouletá bylina, vyrůstá z větevitého kořene do výše až 50 cm. Přímá, hustě listnatá lodyha se střídavými, podlouhle kopinatými a většinou celokrajnými listy je měkce pýřitá. Jednotlivé, konečné, oranžové úbory mají lůžko lysé, obvodové jazykovité květy jsou ve dvou až třech řadách nebo jen pomnožené (u plnokvěté formy) a vnitřní terčové květy jsou obojaké, trubkovité. Plodem jsou • bezchmýrné nažky, srpovitě prohnuté a na hřbetě ostnatě bradavčité. Kvete od června do září.

Výskyt: Je domovem v jižní Evropě a zemích Blízkého východu. U nás se hojně pěstuje jako okrasná rostlina, odkud někdy zplaňuje v teplejších polohách.

Sběr a sušení: Nejcennější jsou okrajové, jazykovité, ohnivě zbarvené květy. Trhají se přímo na rostlině za suchého počasí. Někdy se trhají i celá květenství. Sušení musí být rychlé, ve stínu, při normální teplotě.

Z minulosti: Za starých časů byla velmi oblíbena mast, ve které byla obsažena čerstvá šťáva z květů a listů. Působila prý neobyčejně rychle na omrzliny, křečové žíly, zduřené žlázy a různá kožní onemocnění.

Použití: Účinek měsíčku lékařského je zejména v poslední době předmětem značné pozornosti. Má pronikavý protizánětlivý účinek. I když v době antibiotik je tato vlastnost méně závažná, je měsíček vhodnou přísadou do kosmetických výrobků, kde se současně využívají jeho filtrační schopnosti proti slunečnímu záření.

Vedlejší účinky: Nejsou žádné zkušenosti o případné škodlivosti této drogy. V normálních dávkách se může používat bez obav.

Obsahové látky: V květech je obsažena sílice, hořčiny, saponin a kyselina salicylová a dosud málo prozkoumaná karotenová květní barviva.

Možnost záměny: Poněvadž obvykle jde o bylinu pěstovanou, je záměna nepravděpodobná.

Mochna husí — *Potentilla anserina*

Čeľad: růžovité

Lidové názvy: stříbrník, hvisí mýdlo, husí šlapka, žilné koření.

Droga: nať mochny husí (*Herba potentillae anserinae*).

Popis: Vytrvalá rostlina má silný oddenek a postranní plazivou, až 1 m dlouhou, kořenující lodyhu. Rapíkaté, palistnaté a přetrhované lichozpeřené listy jsou většinou na rubu bělopstnaté. Jednoitlivé úžlabní, poměrně velké a pětičetné květy mají zlatožluté korunní plátky. Plodem jsou malé nažky směstnané na vyvýšeném lůžku. Kvetे od května do srpna.

Výskyt: U nás je obecná na návších, zahradách, u cest, vod a jinde od nížin do podhůří, ojediněle i v horách.

Sběr a sušení: Sbírá se kvetoucí nadzemní část rostliny a rychle se suší na vzdušných místech. Ojediněle se v podzimních měsících sbírají kořeny nebo samotné listy v době kvetení.

Z minulosti: Pro svůj vysoký obsah tříslovin se droga od pradávných dob používala vnitřně jako čaj při průjmech, k tišení krvácení a zevně k výplachům. Ojediněle se uvádí jako protihorečnatý lék v odvaru s medem ve víně.

Použití: V současné době je o tuto drogu poměrně malý zájem, i když se občas objeví zprávy o dobrých účincích, např. při některých ženských chorobách. V lidovém léčitelství se dosiud používá hlavně v Německu téměř proti všem nemocem.

Vedlejší účinky: Nebyly zjištěny žádné vedlejší škodlivé účinky ani při dlouhodobém používání.

Obsahové látky: Jsou to třísloviny, flavony, hořčiny a stopy sílice.

Možnost záměny: Ačkoliv u nás roste mnoho druhů a kříženců tohoto rodu, mochna husí se zásadně odlišuje svou kořenující lodyhou a lichozpeřenými listy.

Mochna nátržník — *Potentilla erecta*
(*Potentilla tormentilla*)

Čeľad: růžovité

Lidové názvy: tržené koření, krevník, průtržník.

Droga: nátržníkový kořen — oddenek (*Radix [Rhizoma] tormentillae*).

Popis: Vytrvalá rostlina má silný, dřevnatý, větvenovitý oddenek, na řezu červeně zbarvený. Přímé nebo poléhavé nekořenující lodyhy jsou až 50 cm dlouhé a víceméně v horní polovině chudě rozvětvené. Pouze přízemní listy jsou řapíkaté, ostatní jsou většinou přisedlé, dlanitě trojčetné, s velkými dělenými palisty a hrubě zubatými lístky. Poměrně drobné jednotlivé květy na dlouhých, tenkých úžlabních stopkách jsou zpravidla čtyřčlenné se žlutými, na bázi oranžově zbarvenými korunními plátky. Plody jsou malé vejčité nažky na lysém lůžku. Kvete od června do září.

Výskyt: Roste hojně na sušších loukách, v řídkých lesích, na rašeliníštích a jinde od nížin do alpského pásma.

Sběr a sušení: V jarních měsících, nejlépe v březnu a dubnu, se vyrývají podle možnosti celé, nepoškozené oddenky, které se zbaví kořínků a nadzemních částí, rychle omyjí a suší. Teplota nesmí překročit 40 °C.

Z minulosti: Léčebné použití je uváděno od 4. století. Droga byla ordinována proti mnoha nemocem, dokonce i proti moru, tyfu a pohlavním chorobám. Kneipp ji vysoce cení při chřlenu krve, chorobách jater a zevně jako mazání při dně. Odvar prý hojil zázračně rány všeho druhu.

Použití: V západních zemích se oddenek nátržníku mnohem více používá a hodnotí než u nás, kde byl uznáván hlavně ve válečných letech jako náhražka za dovážený ratanhový kořen se stahujícím a hojivým účinkem. Je oficiální v našem lékopisu.

Vedlejší účinky: Nebyly zaznamenány žádné škodlivé účinky ani po dlouhodobém užívání.

Obsahové látky: Jsou to třísloviny, tórmantilová červeň, glykosid toirmentilin, katechin, pryskyřice, stopy sálice a další látky.

Možnost záměny: Může se zaměnit s mochnou rozprostřenou, která má rovněž čtyřčetné, o málo větší květy, lodyhu však má plazivou, často kořenující; lodyžní listy jsou sice trojčetné, ale řapíkaté s malými palisty.

Mořena barvířská — *Rubia tinctorum*

Čeľad: mořenovitě

Lidové názvy: brotec, ryt, maři-na.

Droga: mořenový kořen (Radia; rubíce *tinctoriae*).

Popis: Vytrvalá bylina má sytě červený oddenek a bohaté větvené kořeny. Lodyha je chabá, čtyřhranná, osténkaté draslavá, až 1 m dlouhá. Vejčité koplínaté, jednožlázné a drsné listy jsou kratičce řapíkaté, v 4—6četných přeslenech. Neopatrné žluté květy mají větvenou pěticičpou korunu. Plodem je černá peckovice. Kvetě od června do srpna.

Výskyt: Tato bylina jihoevropského a maloasijského původu se u nás dříve pěstovala jako surovina pro barvířský průmysl a místy zplaněla. Nyní se její pěstování obnovuje pro farmaceutické účely.

Sběr a sušení: K léčebným účelům se sbírá kořen dvouletých až tříletých rostlin, krájí se na malé kousky a suší.

Z minulosti: V historii zaznamenává mořena barvířská střídavá období velké proslulosti i období úplného opomíjení. Nejstarší herbáře ji doporučují proti žloutence, křivici a dně.

Použití: Je vhodná při chorobách ledvin a močových cest. Odstraňuje bolestivé koliky a pravděpodobně má schopnost rozpustit některé druhy ledvinových kamenů. Je proto součástí specialit s touto indikací.

Vedlejší účinky: V běžných dávkách, tj. asi 3 gramy suché drogy denně, nehrozí žádné nebezpečí.

Obsahové látky: Jsou to antrachinonová vodorozpustná barviva, ruberythrová kyselina a další, např. glykosidně vázané látky.

Možnost záměny: Může se zaměnit s jinými žlutě kvetoucími druhy svízelů, které se liší od mořeny listy, květy a plody.

Mydlice lékařská — *Saponaria officinalis*

Čeleď: hvozdíkovité

Lidové názvy: sapún, svinský sopan, mydlička, mýdlový kořen.

Droga: mydlicový kořen červený (*Radix saponariae rubrae*).

Popis: Vytrvalá, až 70 cm vysoká bylina má plazavý, bohatě větvený oddenek a přímou, oblou, lysou lodyhu. Vstřičné listy jsou eliptické až podlouhlé, špičaté, trojžilné, krátce řapíkaté až přisedlé, na okrajích drsné. Pětčetné vonné květy ve vidlanech mají válcovitý, často nachově naběhlý kalich a bílé nebo narůžovělé korunní plátky. Plodem je podlouhle vějířitá, mnohosemenná tobolka. Kvete od května do září.

Výskyt: Roste nejčastěji v pobřežních houštinách, na písčitých místech, v plotech a jinde od nížin do hor.

Sběr a sušení: Sbírá se téměř výhradně kořen v září a říjnu. Po vykopání rostliny se odstraní nadzemní částí, kořen se rychle opláchne a suší, nejlépe při teplotě do 50 °C.

Z minulosti: Mydlice se uvádí ve většině středověkých herbářů jako všestranný lék při chorobách dýchacích cest. Kořen byl také pěnícím doplňkem čistících a pracích prostředků. Je zajímavé i další využití: odvar ve formě koupelí nebo obkladů prý působí rychle a spolehlivě na furunkulózu. Při hledání náhrady za kořen senegy (dosud běžného léku proti kašli) bylo prý zjištěno, že mydlicový kořen má spolehlivější účinek.

Použití: Výluh z kořenů je skutečně dobrým prostředkem pro rozpouštění a uvolňování hlenů. Spolehlivým lékem proti střevním parazitům, hlavně u dětí, je odvar z 50 g kořene v litru vody ve formě jednorázového klystýru. U nás je využití této drogy celkem minimální.

Vedlejší účinky: Na škodlivost mydlice jsou nejednotné názory. Proto se doporučuje opatrné dávkování odpovídající asi 1 lžičce řezaného kořene ve studeném vodním výluhu denně.

Obsahové látky: Je to vysoký obsah saponinů, kyselina saporubinová, sacharidy, stopy tuku a další.

Možnost záměny: Může se zaměnit s mydlicí bazalkovitou pěstovanou v zahradách.

Náprstník červený a náprstník vlnatý — *Digitalis purpurea et Digitalis lanata*

Čeľad: krtičníkovité

Lidové názvy: zvonečky, tota.

Droga: náprstníkový list (*Foliūm digitalis purpureae seu lanatae*).

Popis: Jedovaté dvouleté byliny, vytvářející v prvním roce přizemní listové růžice a v druhém roce přes 1 metr vysoké listnaté lodyhy s květy sestavenými do hroznů. Náprstník červený má souměrné květy barvy nachové, zřídka bílé nebo růžové, tvaru trubkovitě zvonkovitého, uvnitř tmavěji žilkované, s nápadně větším bělavým dolním pyskem. Náprstník vlnatý má koruny menší, až 2,5 cm dlouhé, baňkovitotrubkovité, okrově zbarvené, uvnitř tmavěji žilkované s nápadně větším, bělavým dolním pyskem. Plod je dvojpouzdrá, chlupatá, mnohosemenná tobolka. Kvetou od června do srpna.

Výskyt: Náprstník červený roste u nás v podhorských a horských oblastech severozápadních a severních Čech, jinde Be pěstuje a také zplaňuje. Náprstník vlnatý je domovem na Balkáně, u nás se pouze pěstuje.

Sběr a sušení: Náprstník červený není u nás v poslední době žádán, proto se nepěstuje ani nesbírá. Nahradil ho plně náprstník vlnatý, který se pěstuje jako běžná zemědělská kultura. Listy se sbírají na podzim v prvním vegetačním roce a suší se při teplotě nepřesahující 50 °C.

Z minulosti: Náprstník červený je uváděn v herbářích až po 17. století jako zázračný lék proti vodnatelnosti, ojedinele proti padoucnksi.

Použití: V dnešní době jsou účinné složky náprstníků nezbytnou součástí léčby srdečních chorob. Pro kolísavý obsah účinných látek v sušené droze se používají dnes téměř výhradně izolované čisté glykosidy, které jsou v našem lékopisu oficiální.

Vedlejší účinky: Požití listů z náprstníků v nadměrném množství se projevuje zpomalením tepu, zvracením a průjmem. Musí se podat ihned živočišné uhlí ve velké dávce, tanin, popřípadě silný čaj a ihned vyhledat lékařskou pomoc. Dávka 2 gramů listů již může být smrtelná.

Obsahové látky: Náprstník červený obsahuje tzv. purpurea-glykosidy, náprstník vlnatý lanatosidy.

Možnost záměny: Protože jde o pěstovanou léčivou rostlinu, je záměna vyloučena.

Ocún jesenní — *Colchicum autumnale*

Čeľad: ocúnovité

Lidové názvy: naháč, vocoun, holopanna, sirotka, koník.

Droga: ocúnové semeno (*Semen colchid*), ocúnová hlíza (Tubem coZchici).

Popis: Tato prudce jedovatá, vytrvalá, až 30 cm vysoká bylina má hluboko v zemi uloženou hlízu, ze které v září až listopadu vyrůstají 10–30 cm dlouhé, něž častě ji fialově nachové květy, které vyčnívají až 15 cm nad zem. Na jaře následujícího roku se na místě květu objevuje 4–5 cedokrajných podlouhle kopinatých listů. Stonek je zakončen nevysoko nad zemí podlouhle vějířitou, nafouklou, mnoho-semennou tobolkou.

Výskyt: Hojně roste na vlhkých loukách, náspech a jinde od nížin do hor. Místy zcela chybí.

Sběr a sušení: Pro léčebné účely se sbírají semena nejlépe v červnu a červenci, méně často hlízy v podzimních měsících před rozkvetem. Protože jde o jedovatou drogu, musí se zachovávat co nejpřísnější opatření, sbírá se v rukavicích a je třeba si často mýt ruce.

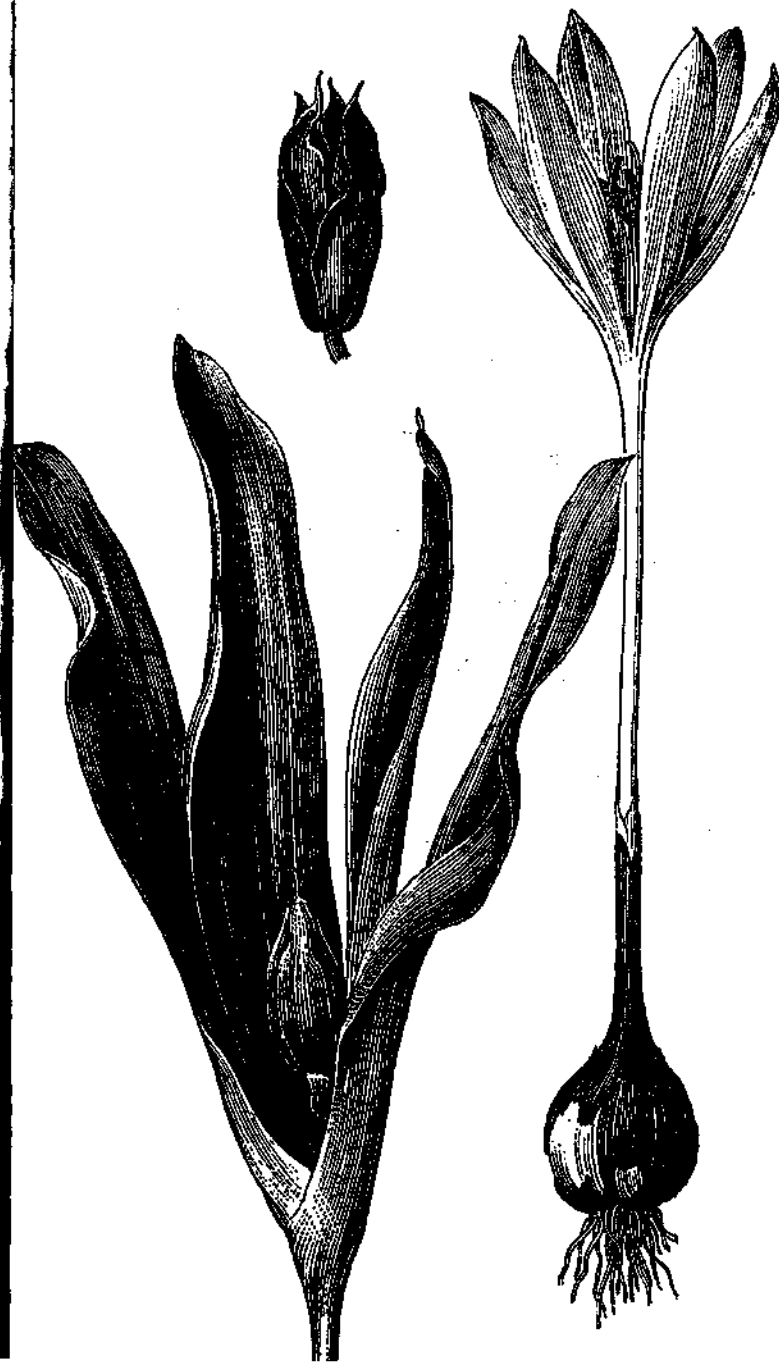
Z minulosti: Jsou jen ojedinělé záznamy o léčbě úporné dny a tato indikace zůstala jako hlavní i v dnešní době.

Použití: Prokazatelný účinek při záchvatech dny je způsoben silným překrváním postižených míst. Závadou je současný projímavý vliv, takže bývá nutné současně užívat protiprůjmové léky. V našem lékopisu je oficiální pouze alkaloid kolchicin.

Vedlejší účinky: Příznaky otravy se dostávají poměrně opožděně, takže pomoc je velmi obtížná. Za 3–5 hodin po požití smrtelné dávky (např. tří květů, několika semen nebo množství odpovídajícího setinám gramu obsaženého alkaloidu) se dostaví prudké zvracení, krvavá stolice, dýchací potíže a pocit nezvladatelné žízně. Smrt při plném vědomí nastává po 30–40 hodinách.

Obsahové látky: Obsahuje alkaloidy, z nichž nejznámější je kolchicin a další látky.

Možnost záměny: Podobné listy mají různé druhy vstavačů.

Oman pravý — *Inula helenium*

Čeľad: hvězdicovitě

Lidové názvy: ománek, alant, litvor.

Droga: omanový kořen — oddenek (*Radix [Rhizoma] Helenu*).

Popis: Až 1,5 metru vysoká, vytrvalá bylina má válcovitý větvený oddenek a přímou, rýhovanou lodyhu, ftapíkaté, přízemní, podlouhle eiptičné listy jsou tupě zubaté, lodyžní vějířité a přisedlé, všechny jsou střídavé a na rubu šedo-plstnaté. Jednotlivé, 6–7 cm velké úbory mají lupenitý zákrov a žluté květy — paprskující, jednořadé, jazykovité a obojaké, trubkovité v terči. Plodem jsou chmýrnaté nažky. Kvete v červenci a srpnu.

Výskyt: Pochází ze Střední Asie. U nás se pěstuje v hornatějších polohách. Často zplaňuje.

Sběr a sušení: Sbírají se oddenky 1–2letých rostlin, v září až říjnu. Celá rostlina se vyrýpne, horní části se odstraní, oddenek s kořeny se rychle opláchne a rozřízne, aby sušení bylo co nejrychlejší. V sušárně nesmí teplota přestoupit 45 °C.

Z minulosti: Byl vysoce hodnocen již ve středověku. Pro své anitiseptické vlastnosti se používal k mnoha účelům — při chorobách dýchacích cest, proti červíkům u dětí i dospělých a u chronických katarů zažívacího traktu.

Použití: Vynikající účinek je při vlekých zánětech žlučníku. Závadou je poměrná nestálost obsahových látek, takže droga starší nebo nevhodně skladovaná rychle ztrácí účinek. Je součástí žlučnickových čajů.

Vedlejší účinky: U této drogy se nedoporučuje zbytečně překračovat běžné dávky nebo ji užívat příliš dlouho.

Obsahové látky: Obsahuje silice obsahující několik alantolaktonů s baktericidními vlastnostmi. Dále je přítomen inulin, různé hořčiny a další látky.

Možnost záměny: Může se zaměnit s podobnými žlutě kvetoucími rostlinami téže čeledi.

Oměj šalamounek — *Aconitum napellus*

Čeleď: pıryiskyřníkovité

Lidové názvy: botičky, čertův pantoflícek, hemelín, psí mor, vomín.

Droga: omějový kořen — hlíza (*Radix [tuber] aconiti*).

Popis: Prudce jedovatá, vytrvalá bylina má řepovitou, od-denkovou hřřzu a dlouhé větvenovité kořeny. Lodyha je až 1,5 m vysoká, většinou jednoduchá. Střídavé listy jsou velké, jednoduché, spodní řapíkaté, horní přisedlé a všechny dlanitě 5—7sečné se zastřihovaně zubatými úkrojky. Souměrné květy jsou sestaveny v hustých hroznech a mají něj částě ji tmavofialově modře zbarvené korunní plátky a nestejně kališní listky. Horní listek je vyklenut v přílbu. Koruna je přeměněna ve dva stopkaté medníky. Plodem jsou měchýřky s hranatými černými semeny. Je velmi proměnlivým druhem. Kvetě většinou od července do srpna.

Výskyt: Roste v horském až alpínském pásmu na vlhkých místech v kamenitých stráních a jinde. Je zákonem chráněn.

Sběr a sušettí: Sbírají se hlízy v podzimních měsících. Všechny části rostliny jsou nebezpečné, proto je nutné sbírat opatrně.

Z minulosti: Pro svůj výjimečně jedovatý účinek nebyla droga ve starých herbářích běžně uváděna.

Použití: U nás je potřeba minimální. V západních zemích je droga častěji požadována.

Vedlejší účinky: Již několik tisícín gramu obsaženého akonitinu může způsobit smrt. Průběh otrav je velmi rychlý. Smrt nastává rychle zastavením dechu a srdeční činnosti, a to při plném vědomí.

Obsahové látky: Ze směsi prudce jedovatých alkaloidů je nejdůležitější akonitin, vedle mnoha dalších látek.

Možnost zaměny: Může se zaměnit s jinými fialově kvetoucími druhy nebo kříženci téhož rodu. Všechny jsou jedovaté.

Ořešák královský — *Juglans regia*

Čeled': ořešákovité

Lidové názvy: papírák, kamenáč, křapáč, ořech vlašský.

Droga: ořešákový Mst (*Foliūm juglandis*), ořešákové oplodí (*Pericarpium juglandis*).

Popis: Statný, bohatě rozvětvený, jednodomý strom má řapíkaté, střídavé a lichozpeřené listy. Jsou nejčastěji 3–4jařmé, s podlouhle vejčitými, celokrajnými listky. Květy rozkvétají před vytvořením listů; samčí tvoří válcovité, převíslé jehnědy, samičí v počtu 1–3 jsou na konci stejných výhonků. Plodem je pukavá peckovice se zeleným, později černajícím obalem a tvrdým oplodím se semenem (vlašský ořech). Kvete v květnu.

Výskyt: Je domácí v horských lesích od Balkánu až po Himalaj. U nás se hojně pěstuje.

Sběr a sušení: Pro léčebné účely se sbírají jednotlivé mladé listy v červnu. Suší se rychle a opěrně, aby byla zachována původní barva.

7 minulosti: Sušené listy byly odpradáva mnohostranným lékem. Staré herbáře je uvádějí jako lék proti syfilidě, kožním vyrážkám, střevním červům, diftérii, žloutence a ve zvěsrolékařství dokonce i proti oehřávce. Stejně populární bylo užívání zeleného sušeného obalu peckovice.

Použití: **Odvar** z listů se používá vnitřně i zevně jako pomocný lék při různých kožních chorobách, vnitřně i jako prostředek zastavující krvácení.

Vedlejší účinky: Není zpráv o škodlivosti ani při dlouhodobém užívání.

Obsahové látky: Listy obsahují třísloviny, vitamín C, silici, stopy alkaloidu juglandinu a další látky. Zelený obal, kromě již jmenovaných látek, obsahuje nucitaniny, hydrojuglon a další.

Možnost záměny: Záměna není možná.

Ostružník křovitý — *Kubus fruticosus*

Čeľad: růžovité

Lidové názvy: vostružník, kupina, černé ježiny.

Droga: ostružinový list (*Foliūm rubi fruticosi*).

Popis: Plazivý až přímý, často trnitý keř má stonky jak nekvetoucí, obloukovité a koncem často kořenující, tak i květonosné, víceméně přímé. Střídavé listy mají palisty přirostlé k řapíku a jsou dlanitě 3—Tčetné, s listky nejčastěji široce vejčitymi, špičatými, s okrajem ostře pilovitým a s prostředním listem dlouzeji řapíkatým. Pětčetné květy mají korunní plátky bílé až růžové. Plody jsou černé peckovičky, které jsou přirostlé ke kuželovitému lůžku a opadávají jako celek (ostružiny). Je velmá variabilním druhem. Kvete od května do srpna.

Výskyt: Je hojný v lesích, v křovinách, na kamenitých stránkách a jinde od nížin do hor.

Sběr a sušení: V době květu poskytuje ostružník listy nejlepší jakosti. Sbírají se bez stonků a suší se v tenkých vrstvách. Zhnědlé listy se musí před skladováním odstranit.

Z minulosti: V minulých staletích se používala celá rostlina. Odvar z kořenů se užíval proti vodnatelnosti, plody jako posilující lék a odvar z listů proti průjmům. Zevně sloužil odvar z kořenů jako všeobecně používané kloktadlo při zánětech nosohltanu. Kompot ze zralých plodů se doporučoval jako pomocná léčba při zápalu plic.

Použití: V současné době jsou listy obvyklou přísadou různých čajových směsí používaných jako náhražka čaje. Obsahují je také čaje proti průjmům. Mají příjemnou chuť a mírně svíravý účinek. Při výrobě čajových náhražek se někdy listy podrobují fermentaci, která jim dodává chuť podobnější pravému čaji, i když nemohou nahradit jeho vzpružující účinek.

Vedlejší účinek: Nebyly zjištěny ani při dlouhodobém užívání.

Obsahové látky: Jsou to třísloviny, organické kyseliny a další látky.

Možnost záměny: Může se zaměnit s ostružánkem malínkem, který má listy na rubu běloplstnaté — viz str. 200.

Ostružiník maliník — *Rubus idaeus*

Čeleď: růžovité

Lidové názvy: červená malina (na rozdíl od černé maliny, tj. jiných druhů ostružiníku).

Droga: maliníkový list (*Foliūm rubi idaei*).

Popis: Keř vysoký 2 m, který se od ostružiníku krovitého liší lichožpeřenými, tříčetnými až sedmičetnými listy, na rubu běloplstnatými, nepravidelně ostře pilovitými. Převísle květy sestavené v chudých latách jsou bílé. Souplodí složené z jednotlivých peckoviček (maliny) je červené a po uzrání lehce opadává od lůžka. Kvete od června do července.

Výskyt: Je hojný na celém území od nížin do subalpínského pásma, nejčastěji v podhůří a na lesních pasekách.

Sběr a sušení: Od července do září se trhají listy a suší se v tenkých vrstvách na vzdušných a stinných místech.

Z minulosti: Teprve v 16. století se objevují první zprávy o léčebném použití. Přednost se dávala plodům a z nich vyrobené šťávě (malinový sirup). Měla prý výborný vliv na zažívání a při chorobách z nachlazení. Pozdější herbáře uvádějí již také listy jako prostředek proti dětským průjmům. V některých zemích se plody suší a jejich odvar se velmi běžně používá jako potopudný lék.

Použití: Listy dnes slouží nejčastěji jako náhrada pravého čaje. Jsou-li fermentovány, je chuť velmi podobná, ovšem bez vzpružujícího účinku. Malinový sirup se běžně používá jako chuťová přísada do nepříjemně chutnajících léků. Je součástí čajových směsí.

Vedlejší účinky: Nejsou.

Obsahové látky: Listy obsahují poměrně hodně vitamínu C, tříslovin a flavonoidy. V plodech je přítomna sílice a cukr.

Možnost záměny: Může se zaměnit s ostružiníkem křovitým - viz str. 198.

Oves setý — *Avena sativa*

Čeleď: lipnicovité

Lidové názvy: ovsaha, ovsika.

Droga: oves (*Herba et Fructus avenae*).

Popis: U nás běžně pěstovaná obilnina s okrouhlými obilkami se vyskytuje v mnoha kulturních odrūdách. Je obecně známou kulturní rostlinou. Kvete v červenci a srpnu.

Výskyt: Je znám pouze v kulturách. U nás se pěstuje a velmi často zplaňuje hlavně v podhorských oblastech celého státu.

Sběr a sušení: Dosud není jednotný názor na účinek jednotlivých částí rostliny, takže se sbírá rostlina v době květu, běžně se suší a uchovává jako jiné léčivé rostliny. Zkoušely se i účinky řezané suché slámy, otrub, mouky aitéd.

Z minulosti: Oves se přidával do různých jídel a přičítala se mu mimořádné výživná hodnota a léčebný účinek. Ještě v minulém století byl v západních zemích odvar z ovesných zrn lidovým prostředkem proti horečnatým nemocem a při ledvinových chorobách. Odvar měl prý vliv i na snížení cukru v krvi diabetiků. Fischerův herbář dokonce vysoce hodnotí užívání ova v jakékoliv formě jako prositředeck pro rušit vlasů.

Použití: Ovesné vločky se staly běžnou součástí moderní kuchyně. Mají příznivý vliv na špatné zažívání, zvlášť je-li doprovázeno průjmý. Také jejich výživná hodnota, hlavně u rekonvalescentů, je nesporná. Zajímavé jsou také zprávy o příznivém účinku při některých formách vysokého krevního tlaku. V tomto směru se doporučoval a nejlépe hodnotil odvar ze sušené celé rostliny sbírané v době květu.

Vedlejší účinky: Nejsou známy žádné nepříznivé nebo škodlivé účinky.

Obsahové látky: Oves, podobně jako jiné obiloviny, obsahuje bílkoviny, glycidy, proteolytické enzymy, betain, aminokyseliny, další velmi komplikované organické sloučeniny a nerostné látky.

Možnost záměny: Je prakticky vyloučena.

Paprika roční — *Capsicum annuum*

Čeď: lilkovité

Lidové názvy: španělský, turecký nebo indiánský pepř, pepmec,

Droga: paprikový plod (*Fructus capsici*).

Popis: Jednoletá, 20—50 cm vysoká rostlina má přímou, rozvětvenou lodyhu a střídavé, řapíkaté, většinou celokrajné listy. Převládě květy mají pěticípou bělavou korunu. Plodem je velká, vysýohavá, mnohosemenná bobule různých tvarů, při dozrávání s červenajícím oplodím. Pěstuje se v mnoha kulturních odrůdách jako paprika zeleninová nebo kořeninová. Kvete od června do září.

Výskyt: Pochází z Mexika a pěstuje se v celém světě, u nás od počátku tohoto století hlavně na jižním Slovensku a na Moravě. Vyžaduje teplé polohy.

Sběr a sušení: Pro léčebné účely se sbírají zcela červené plody kořeninových odrůd papriky, které se po krátkém zavadtutí suší, obvykle umělým teplem. Droga musí mít palčivou chut a kořenou vůni.

Z minulosti: Jsou záznamy, že se již v roce 1566 ve velkém pěstovala v oteodí Brna. Především se využívala jako koření, ale používala se i v léčebné péči jako přísada do různých protirevmaitických mastí.

Použití: Lihový výtazek z paprikových plodů je i dnes obsažen ve většině mazání proti revmatismu. Dřívější vnitřní užívání je právem opomijeno, protože příliš dráždí zažívací orgány. Mimořádně vysoký obsah vitamínu C, který byl také v paprice poprvé v roce 1937 objeven, řadí papriku mezi vhodnou a posilující zeleninu, kterou je nutno podávat v rozumných dávkách.

Vedlejší účinky: Velké dávky kořeninové papriky působí prudké záněty žaludku a střev, které se Velmi těžko léčí. Na kůži působí výtazky z papriky silné zčervenání, které může u citlivějších pacientů vyvolat bolestivé ekzémy.

Obsahové látky: Jsou to alkaloid kapsicin, organická barviva, vitamíny A a C a další látky.

Možnost záměny: Vzhledem k všeobecné známosti rostliny je záměna prakticky vyloučena.

Pelyněk pravý — *Artemisia absinthium*

Čeleď: hvězdnicovité

Lidové názvy: peluň, pamětníček, nechřest, hořký stříbrník.

Droga: pelyňková nať (*Herba absinthii*).

Popis: Vytrvalá rostlina s krátkým oddenkem vytváří trs přímých, bělošedě plstnatých, nasipodu dřevnatých lodyh vysokých až 1 m. Listy jsou řapíkaté. Dolní a prostřední Msty jsou zpeřeně dělené v ukrojky, po obou stranách hedvábitě šedoplstnaté. Horní listy jsou přisedlé a přecházejí v nedělené listeny. Jednotlivé, téměř kulovité, chudé, ničí úbory mají drobné, žluté, trubkovité květy. Plodem jsou bezchmýrné nažky. Kvete od července do září.

Výskyt: Roste podél cest, na kamenitých stráních, v blízkosti obydlí, především na teplých vápencových podkladech v nížinách i v podhůří. Občas se pěstuje.

Sběr a sušení: Sbírají se vršky rozkvétající natě, které se odřezávají tak, aby spodní část lodyhy neměla v průměru nad 3 mm. Nať se opatrně suší na stinném a vzdušném místě, protože teplota nesmí překročit 35 °C.

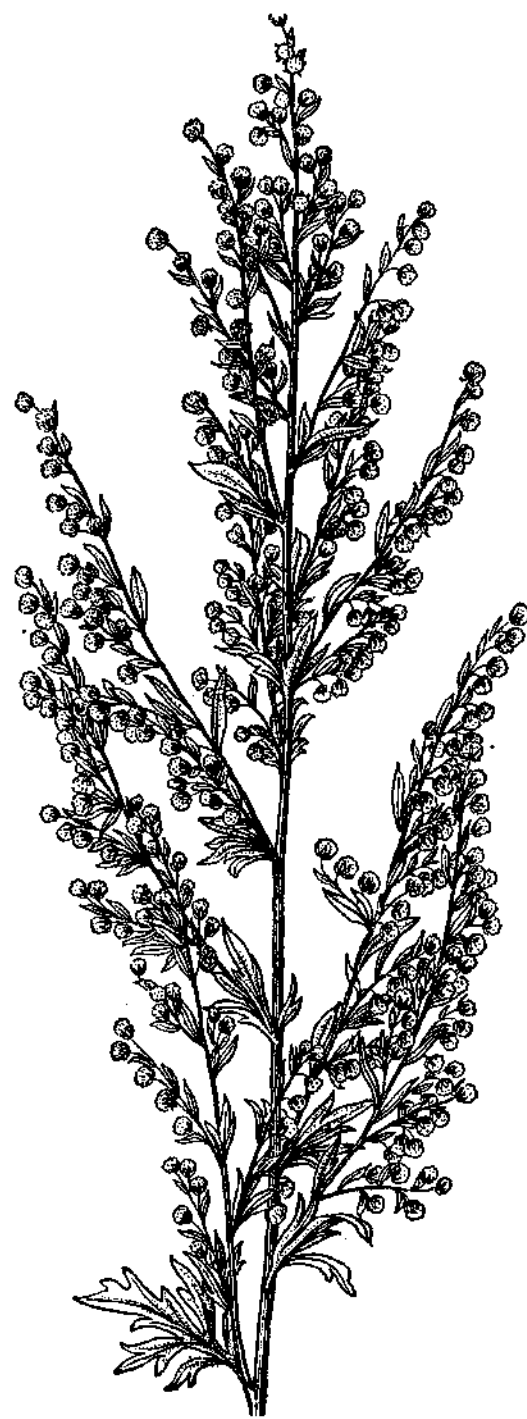
Z minulosti: Léčebné použití bylo ve středověkých i starších herbářích jednotné pro všechny druhy pelyňků. V lidové pověře byl pelyněk především nejžádanějším prostředkem proti zlým kouzlům a duchům. I léčebný vliv na zažívací orgány byl vysoce hodnocen.

Použití: Pelyněk pravý se stále uznává jako účinná droga při poruchách zažívání. Podporuje trávení, reguluje střevní činnost, a tím podporuje i chuť k jídlu. Přidává se také do různých žlučnickových čajů jako doplňkový lék. Značný podíl sklizně spotřebovuje likérnický průmysl a výroba aperitivů. Je oficiální v našem lékopisu.

Vedlejší účinky: Při používání pelyňku se nemá překročit dávka odpovídající asi polovině kávové lžičky sušené drogy na den. Silice ve větších dávkách účinkuje omamně, a proto nelze doporučovat dlouhodobé užívání.

Obsahové látky: Jsou to tmavě zelená silice, glykosidní hořčiny, trisloviny a jiné.

Možnost záměny: Může se zaměnit s ostatními druhy pelyňků.

Petržel kadeřavá — *Petroselinum crispum*
(Petržel zahradní — *Petroselinum hortense*)

Čeleď: miříkovité

Lidové názvy: petržilka, zahradní apách, perašín, petruška.

Droga: petrželový kořen (Radia: *petroselini*), petrželová semeno (*Semen petroselini*).

Popis: Dvouletá, až 1 m vysoká bylina má dužnatý, větvenovitý, aromatický kořen a dutou, rýhovanou lodyhu, v horní části větvenou. Lisity jsou 2—Skrát zpeřené, s nestejně zubatými úkrojky. *Obal* buď chybí, nebo je zastoupen jedním až třemi listy, obalíčky jsou vždy vyvinuty. Kvítky jsou žlutozelené. Plodem jsou zelenohnědé, slabě žebnaté dvounažky. Kvete v červnu a červenci.

Výskyt: Je původní ve východním Středomoří. U nás se pěstuje jako zelenina v četných odrůdách buď pro získání kořenů, nebo listů.

Sběr a sušení: Kořeny se sbírají v pozdním podzimu nebo druhý rok časně na jaře. Rychle se musí omýt, rozkrájí se a suší při teplotě 35 °C. Sbírají-li se semena, odřezávají se krátce před dozráním celé okolíky, nejlépe nad plachtami, aby se zabránilo ztrátám. Semeno se nechá dojít, vymlátí se a dosuší.

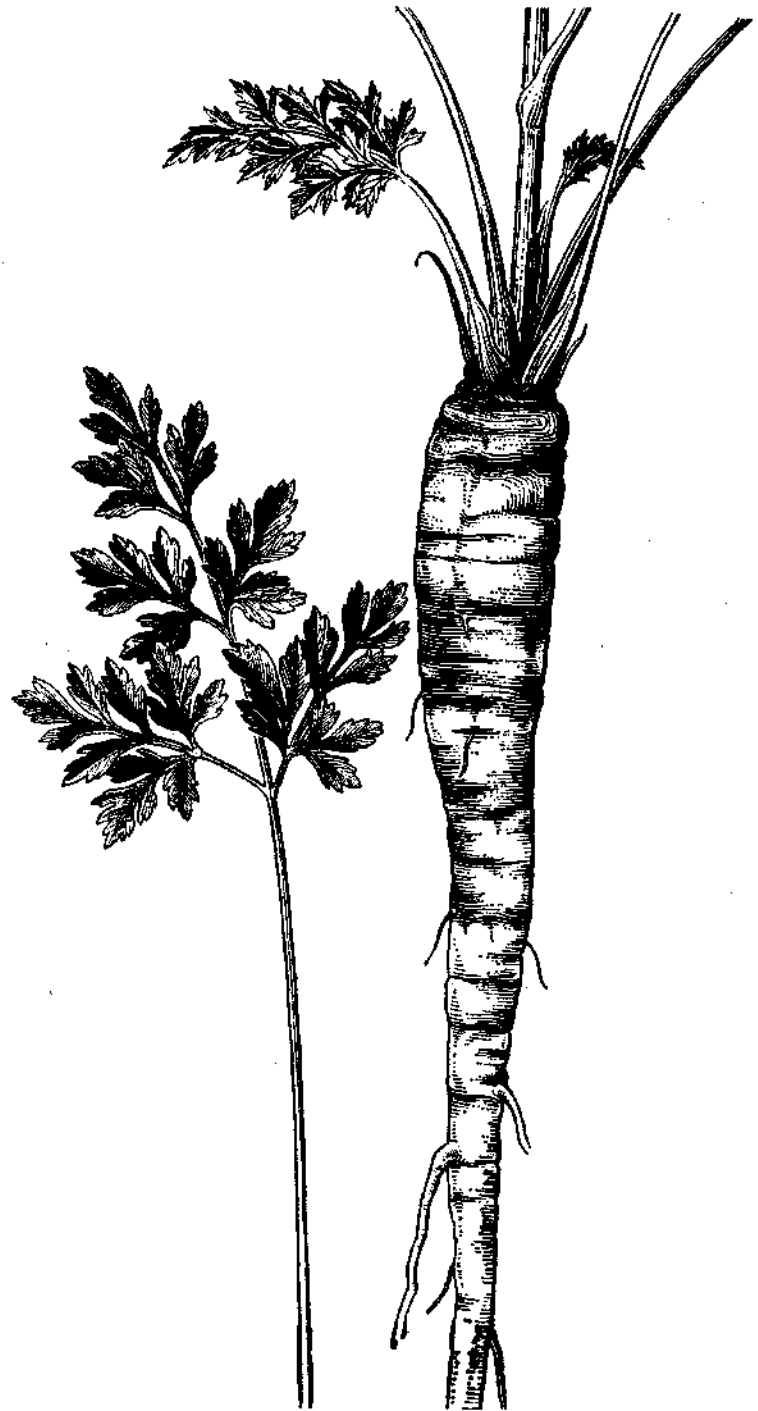
Z minulosti: V nejstarších herbářích se uvádí jen používání proti močovým a ledvinovým kamenům. Postupně se ještě používala při střevních kolikách a malárii.

Použití: Kořeny i semena mají mimořádně silný močopudný účinek. Proto je také tato droga součástí většiny urologických čajů. Petrželový kořen je v našem lékopisu officinální.

Vedlejší účinky: Vzhledem k silné účinnosti se nepoužívá obvykle laito droga samostatně, ale vždy ve směsi s jinými bylinami. Obsažená silice ve větších dávkách může přivodit nežádoucí podráždění ledvin.

Obsahové látky: Nejúčinnější složkou je výrazně kořeně vonící silice, apiol, myrieticin, vitamíny a další látky.

Možnost záměny: Protože jde o pěstovanou rostlinu, je záměna prakticky vyloučena.

Pískavice řecké seno — *Trigónella foenum-graecum*

Čeľad: vikvovitě

Lidové názvy: řecké semeno, vředová zelenina, senenka.

Droga: semeno pískavice (*Semen foeni-graeci*).

Popis: Jednoletá, až 50 cm vysoká bylina má jednoduchou, přímou lodyhu se střídanými, trojčetnými listy. V úžlabí listů vyrůstají přisedlé kvítky většinou žlutobíle zbarvené. Plodem je čárkovitý dlouhý lusk s 10–20 semeny. Kvete v červnu a červenci.

Výskyt: Pochází ze Středomoří. U nás se dříve i nyní pěstuje jako picní rostlina i k léčebným účelům. Místy zplaněla. Kromě teplých oblastí nedozrává.

Sběr a sušení: V době téměř úplného dozrání se rostliny posečou, nechají vyschnout a dozrát a opatrně, aby nedošlo ke ztrátám, se vyklepou semena a na vzdušném místě se dosuší.

Z minulosti: Mouka z pískavicových semen byla vždy považována za nejvýživnější doplněk stravy. Kneipp navíc doporučoval zchlazený odvar při zánětech v krku k pití i ke kloktání.

Použití: U nás je poměrně málo užívanou drogou. Více než vnitřní užívání je známé přikládání obkladů z moučky při různých zánětech kůže, na hemeroidy a ke koupelím proti svědění.

Vedlejší účinky: V normálních dávkách nemá škodlivé účinky.

Obsahové látky: Jsou to sliz, alkaloid trigonelin, bílkoviny, flavonová barviva, saponin a další látky.

Možnost záměny: Může se zaměnit s tolicí vojtěskou, která má květy většinou modrofialové.

Pivoňka lékařská — *Paeonia officinalis*

Čeled: pivoňkovité

Lidové názvy: růžák, růže mariánská.

Droga: pivoňkový květ (*Flos paeoniae*).

Popis: Až 60 cm vysoká vytrvalá bylina má jednoduchou lodyhu a dvakrát trojčetné listy s celokrajným, podlouhle vejčitými lístky. Velké květy jsou obvykle purpurově načové, zřídka bílé nebo růžové. Plody jsou měňohýřky s černými semeny. Kvete v květnu a v červnu.

Výskyt: U nás se pěstuje běžně v zahradách jako okrasná rostlina, zřídka zplaňuje. Okrasné odrůdy s bílými a růžovými květy se k léčebným účelům nepoužívají.

Sběr a sušení: Sbírají se jen korunní plátky červeně kvetoucí pivoňky, a to v době plného rozkvetu. Droga se velmi opatrně suší, nahnědlé plátky se odstraní a pečlivě skladují.

Z minulosti: Ve starověku byla zasvěcena bohu Apolionovi, ve středověku byla populární jako součást nápojů lásky, a proto byla vždy předmětem zájmu čarodějů i ranhojičů. Používali ji hlavně proti různým bolestem a křečím, při padoucnici, nervových potížích všeho druhu a při záduše.

Použití: Její dnešní použití je omezené. Sušené korunní plátky se ještě někde používají ke zlepšení vzhledu čajových směsí; dříve se jimi přibarvovala léčiva, např. známý sirup proti kašli — Sibirumín.

Vedlejší účinky: I když nebývá pivoňka řazena mezi jedovaté rostliny, je nutné brát v úvahu, že obsahuje prudce účinné látky, které mohou vyvolat otravy.

Obsahové látky: Jsou to alkaloidy, glykosidy, barviva a další látky.

Možnost záměny: Může se zaměnit s vyšlechtěnými okrasnými odrůdami, které se nehodí pro léčebné použití.

Plamének přímý — *Clematis recta*

Čeď: prysky řnifcovité

Lidové názvy: labuř, rabutí, ovčí tabák.

Droga: plaménková nat (Herba *clematidis*).

Popis: Jedovatá, vytrvalá, až 150 cm vysoká bylina má přímou lodyhu a vstřícné listy. Spodní lodyžní listy jsou nedělené, horní jsou líchozpeřené, 2–4jařmé, s listky víceméně celokrajnými, špičatě vejčitými. Květy jsou sestaveny do lat a mají 4 bílé kališní lístky (koruna chybí) a mnoho žlutých tyčinek. Plodem jsou téměř lysé nažky s dlouhým, chlupatým přívěskem. Kvetे v červnu a v červenci.

Výskyt: V nížinách a v podhůří je poměrně vzácný, nejčastěji v teplých, světlých hájích a na křovinatých stráních. Vyžaduje chráněné a slunné stanoviště.

Sběr a sušení: Odřezává se celá nať v době kvetení. Obvyklým způsobem se suší a uchovává.

Z minulosti: Patřil mezi nejčastěji používané léky proti příjici, hlavně ve formě zásypu na luetácké vředy. Kromě toho se podával vnitřně odvar proti dně, revmatismu, úporným bolestem hlavy a dokonce i při zhoubných nemocech kostí.

Použití: I když se sušením některé obsahové látky částečně rozkládají, je užívání této byliny spojené se značným nebezpečím. Zpracovává se proto ojedinelé pro léčebné účely do velmi zředěných kapek* které se předepisují proti revmatismu, křečovým žilám a migréně.

Vedlejší účinky: Plamének, hlavně v čerstvém stavu, je prudce dráždivou a nebezpečnou rostlinou. Čerstvé listy přiložené na citlivou pokožku způsobují těžko zhojiteině záněty. Náhodná otrava po požití je nepravděpodobná, protože všechny části rostliny mají odpornou a palčivou chuť.

Obsahové látky: Obsahuje látky podobné protoanemoninu, které se sušením rozkládají. Dále je přítomen saponin, glykosidy a další látky.

Možnost záměny: Může se zaměnit s plaménkem plotním, který má liánovité stonky a chlupaté nažky.

Plicník lékařský — *Pulmonaria officinalis*

Čeled: brutnákovité

Lidové názvy: hvězdoš, korálky, červený kluč.

Droga: plicníková nat (*Herba pulmonariae*).

Popis: Vytřvalá, až 30 cm vysoká bylina má drsně chlupaté lodyhy a drsné listy. Přízemní, dlouze řapíkaté listy jsou celokrajné, široce vejčité a na bázi srdčité. Lodyžní listy jsou značně menší, podlouhle vejčité, většinou přisedlé. Pětčetné květy, sestavené v krátkých vijanech, mají nálevkovitou korunu zpočátku červenou, později přecházející do fialové až modré barvy. Plody jsou tmavé tvrdky. Kvete v březnu až květnu.

Výskyt: Je rozšířen ve světlých humózních lesích od nížin do podhůří.

Sběr a sušení: Sbírají a suší se buď samotné listy s řapíky, nebo celá nať.

Z minulosti: V nejstarších herbářích není plicník uváděn. Ve středověku je doporučován proti plicním chorobám i proti tuberkulóze.

Použití: Při léčení plicních chorob jsou dnes k dispozici účinnější léky. Zůstává však jako dobrý podpůrný prostředek při zánětech horních cest dýchacích, při zduřelých mandlích a při kašli. Někde se míchá proti kašli šťáva z čerstvé rostliny s medem a užívá se po lžičkách.

Vedlejší účinky: Droga je neškodná i při dlouhodobém používání a nemá vedlejší účinky.

Obsahové látky: Je to mimořádně vysoký obsah rozpustné kyseliny křemičité, dále třísloviny, sliz, vápenaté soli a stopy saponinu.

Možnost záměny: Může se zaměnit s jinými druhy plicníků, např. s plicníkem horským a plicníkem úzkolistým azurovým.

Podběl léčivý — *Tussilago farfara*

Čeľad: hvězdnicieovité

Lidové názvy: podkova, podbálek, majík, úbytník, lopusice.

Droga: podbělový list (*Foliūm farfarae*), podbělový květ (*Flos farfarae*).

Popis: Vytrvalá, až 20 cm vysoká bylina má plazivý dužnatý oddenek, z kterého vyrůstají záhy zjara přímé květonosné šupinaté stvoly, zakončené jednotlivými úbory. Květy v úbořech jsou žluté, a to jak vnitřní, trubkovité, tak i obvodové, úzce jazykořité a delší než často červeně naběhlý zákrov. Po odkvětu se vyvíjejí velké, dlouze řapíkaté přizemní listy s čepelí většinou okrouhlou, velmi mělce dlaniťe laločnatou, na okraji zubatou a na rubu bělopQsítinatou. Plodem jsou chmýmaté nažky. Kvetě v březnu a dubnu.

Výskyt: Roste na hlinitých jílovitých půdách, u cest a podobně v celém území od nížin do hor.

Sběr a sušení: Již v březnu a dubnu se odštrihávají jednotlivá květenství bez stopek. Vadnoucí květenství se nesmí sbírat. Listy se sbírají v červnu a červenci. Trhají se jednotlivé listy jen zcela zdravé a nepoškozené. Listy i květy musí mít po usušení svou původní barvu.

Z minulosti: Podobně jako plicník lékařský se podběl od středověku až do začátku tohoto století používal proti plicním chorobám.

Použití: Květy i listy podbělu jsou součástí většiny prsních čajů. Mají dobrý účinek při zahnění a podporují odkašlávání. Obsažený sliz navíc působí příznivě i na střevní katar, zvláště jsou-li spojeny s průjmem. Odvar se též používá ke kloktání, obvykle ve směsi se šalvějí. Podbělový med proti kašli se vyrábí s čistého včelího medu a šířavy z čerstvých listů, popřípadě z květů podbělu.

Vedlejší účinky: Droga není nebezpečná. Dlouhodobé používání může způsobit zácpu.

Obsahové látky: Obsahuje poměrně vysoký obsah slizu, dále trisloviny, faradiol a běžné minerální látky.

Možnost záměny: Při sběru květů v březnu a dubnu je záměna prakticky vyloučená. Při sběru listů v letních měsících je možná záměna s listy devěsílů.

Podražec křovištní — *Aristolochia clematitis*

Čeleď: podražcovité

Lidové názvy: vlčí jablko, séreček, lucejník.

Droga: podražcový kořen (*Radix aristolochiae*), podražcová nať (*Herba aristolochiae*).

Popis: Tato jedovatá, až 1 m vysoká, vytrvalá bylina má plazivý rozvětvený oddenek. Lodyha je přímá, lysá, v hořejší části většinou křivolaká a nese střídavé, velké, dlouze řapíkaté, jednoduché listy, většinou srdčité, s bázi chobotnatě vykrojenou. Souměrné květy v úžlabních chudokvětých svazečcích mají žluté okvěti srostlé v trubku, dole vakovité nadutou, nahoře jazykovitě rozšířenou. Spodní semeník dozrává v převislou hruškovitou tobolku. Kvetे od května do července. Celá rostlina nepříjemně páchne.

Výskyt: Roste poměrně často ve světlých hájích a v křovinách, ve vinicích a podobně v nejteplejších oblastech státu.

Sběr a sušení: Nať se sbírá v době květu, kořeny na jaře nebo na podzim.

Z minulosti: Nať i kořen byly odpradáva doporučovány proti mnoha nemocem, zejména proti horečkám, jako potopudný a močopudný lék a odvar z kořene se přikládal ve formě obkladů na křečové žíly, různé kožní záněty a proti svědění.

Použití: U nás se používá jen zcela ojediněle. V některých zemích se z výtažku vyrábějí různé masti, čípky a také injekce. Používají se na záněty žil, kožní infekční choroby apod.

Vedlejší účinky: Obsažená kyselina aristolochová má při velkých dávkách účinky jako calchicin. Droga není rozhodně vhodná pro dlouhodobě užívání bez kontroly lékaře.

Obsahové látky: Jsou to kyselina aristolochová, silice, hořčiny, např. klematitin, třísloviny, barviva a další látky.

Možnost záměny: Při sběru by snad byla možná záměna s ozdobným podražcem dřevnatým, který má dýmkovitě prohnuté žlutohnědé květy.

Posed bílý — *Bryonia alba*

Čeled: tykvovité

Lidové názvy: ďáblíkův kořen, psí víno, kravská zelina, osech, záplotník, přístup.

Droga: kořen posedu bílého (*Radia; bryoniae albae*).

Popis: Jedovatá, vytrvalá, až 4 m dlouhá, popínavá bylina má řepovitý, rozvětvený, žlutavý kořen, jednoduché, střídavé, krátce řapíkaté, dlaniťe pětilaločné listy a úžlabní, jednodomé, zelenavě bílé květy. Plodem jsou černé bobule. Kvete v červnu a červenci.

Výskyt: Je to jihoevropský druh, u nás zdomácnělý a rostoucí v kravinách, plotech, při okraji vinic a podobně.

Sběr a sušení: K léčebným účelům se sbírá jen kořen. Při rozkrojení uvolňuje zapáchající mléčnou šťávu, velmi nepříjemně chutnající. Pokud se nezpracovává čerstvý, suší se rozkrájené plátky co nejrychleji umělým teplem.

Z minulosti: Od pradávných dob se posedový kořen používal hlavně jako drastické projímadlo se současným silně močopudným účinkem. Od 18. století je však uváděn jako lék na revmatócké potíže. Ve směsi s chininem a eukalyptovým olejem se používá proti chřipce a chorobám průdušek.

Použití: Zcela ojedinelé se používají silně zředěné kapky při zánětech kloubů. U nás je léčebné použití prakticky neznámé.

Vedlejší účinky: Celá rostlina je jedovatá. Šťáva z kořene působí na kůži prudké záněty a puchýře. Je-li užita vnitřně, působí horečky, křeče, a není-li poskytnuta rychlá pomoc, zastaví se dech. Otravy byly zaznamenány hlavně u dětí, které snědly bobule připomínající jedlé lesní plody. Za smrtelnou dávku se považuje již dávka 15 plodů. Jako první pomoc se doporučuje podání velké dávky živočišného uhlí a výplach žaludku.

Obsahové látky: Jsou to jedovaté glykosidy, alkaloid, pryskyřice, třístovina, sílice a další látky.

Možnost záměny: Může se zaměnit s podobným posedem dvoiučnatým, který má kromě dvoudomých květů červené bobule.

Prha chlumní — *Arnica montana*

Čeľad: hvězdnicovité

Lidové názvy: arnika, matonice, šlakové koření, smetaník.

Droga: arnikový květ (*Flos arnicae*).

Popis: Vyrvalá bylina s tenkým, dlouhým oddenkem vytváří růžici přizemních vejčitých listů. Přímá, dutá, jednoduchá nebo chudě rozvětvená lodyha, až 60 cm vysoká, je žláznatě pýřitá, s jedním až třemi páry přisedlých, nejčastěji vstřícných, vejčitých až kopinatých listů. Jednotlivé velké úbory mají dvouřadý zákrov a bezplevné lůžko. Obvodové, paprskující květy s jazykovitými korunami i terčovité květy jsou oranžově žluté. Plodem jsou nažky s jednoduchým chmýrem. Kvete od června do srpna.

Výskyt: Roste nejčastěji na kyselých půdách v podhorských a horských oblastech západní poloviny státu. U nás je zákonem chráněná.

Sběr a sušení: V červnu a červenci se sbírají květní úbory bez stopek. Suší se co nejrychleji ve stínu.

Z minulosti: Od středověku, hlavně v západních zemích, je prha chlumní považována za drogu s mimořádně rozsáhlým užitím. Některé herbáře ji považují za nejučinnější léčivou bylinu vůbec. Byla zpracovávána do hojivých mastí, odvary se používaly nejen vnitřně, ale také k obkladům, ke kloktání a k výplachům.

Použití: Dnešní zkušenosti vysokou účinnost arniky potvrzují. Vnitřně se arniková tinktura předpisuje při kašli a různých chorobách z nachlazení. Vysoká dezinfekční schopnost se úspěšně využívá při ošetřování ran apod.

Vedlejší účinky: Příliš silné odvary používané k zevním účelům dráždí pokožku. Za neškodnou dávku se považuje asi 60 kapek denně. Větší množství působí závratě až i bezvědomí, ve výjimečných případech končí smrtí.

Obsahové látky: Jsou to žlutá hořčina arnicin, menší množství silice, barviva, trísloviny, organické sloučeniny a další látky.

Možnost záměny: Z nepozornosti nebo úmyslně (falšování) se může zaměnit s mnoha žlutě kvetoucími rostlinami z téže čeledi (oman, rmen barvířský aj.).

Proskurník lékařský — *Althaea officinalis*

Čeled: slézovité

Lidové názvy: ajiš, ibišek.

Droga: proskurníkový kořen (Radia: *althaeae*), proskurníkový list (*Foliūm althaeae*).

Popis: Vyrvalá, až 150 cm vysoká bylina má silné, rozvětvené, žlutohnědé kořeny a přimou, většinou jednoduchou, plšfnatou lodyhu. Krátce řapíkaté listy jsou dlanitě třílaločné až pětílaločné, po obou stranách hedvábitě šedoplšfnaté. Velké květy jsou směsitnány po několika v úžlabních svažkách a mají mělce vykrojené, bílé nebo bledě růžové korunní plátky. Plodem je terčový plod, rozpadávající se na jednosemenné díly. Kvete od června do září.

Výskyt: Původní ve východní části Středomoří, u nás jak pěstovaný, tak i zplanělý.

Sběr a sušení: Listy zdravé a nenapadené rzivostí se protrhávají od května do července a co nejrychleji se suší. V říjnu nebo v listopadu se vykopávají kořeny, které se nemyjí, pouze očistí kartáčem, narežou na menší kousky a suší při teplotě do 40 °C. Správně sušený oddenek musí zůstat bílý, nejvýše nepatrně nažloutlý.

Z minulosti: Již ve starověku se používal jako lék proti kašli a chrapoitu. Velká množství, zejména kořene, zpracovávali dřívě výrobci cukrovinek.

Použití: V současné době se nejčastěji používá jako vhodný lék protá kašli u dětí i dospělých. Celkem úspěšné byly také pokusy s podáváním výluhu z kořenů při žaHudečních vředech, protože obsažený sŮz vytváří na sliznicích ochranný povlak. Kořen proskurníku je oficiální v našem lékopisu.

Vedlejší účinky: V běžných dávkách nemá proskurník škodlivé účinky a může se užívat i dlouhodobě.

Obsahové látky: Obsahuje mimořádné množství slizu, pektin, stopy silice a další látky.

Možnost záměny: Může se zaměnit s proskurníkem topolovkou, který má tmavé květy.

Průtržník lysý — *tiérniárm glabra*

Čeľad: nehtovcovité

Lidové názvy: úplavník, husí mýdlo, stozirnko.

Droga: průtržníková nať (*Herbo herniariae*).

Popis: Vytrvalá, někdy jednoletá bylina má bohatě větvené, plazivé, žlutavě zelené lodyhy, většinou jemně pyrite. Malé, vstřícné, eliptické listy jsou na okrajích lysé až řídce brvitě. Drobné kvítky v úžlabních klubičkách jsou zeleně zbarvené. Plodem je lesklá černá nažfeá. Kveté od června do září.

Výskyt: Je obecným druhem na písčitéch podkladech, zvláště navigacích, polních cestách a jinde, a to od nížin do hor.

Sběr a sušení: V době kvetení se uřezává u země celá nať a suší se ve stínu nebo sušárně při teplotě do 35 °C. Sušená droga si musí zachovat svou původní barvu a musí mít příjemnou vůni.

Z minulosti: Teprve v 19. století vzrůstá užívání průtržníku při léčení chorob močových cest a zájem o tuto drogu trvá dodnes.

Použití: Působí močopudně, klidní záněty a podporuje odplavování močového písitau. Tvoří součást většiny urologických čajů. Je oficiální v našem lékopisu.

Vedlejší účinky: Nebyly zjištěny žádné škodlivé účinky ani při dlouhodobém užívání.

Obsahové látky: Obsahuje saponiny (kyselina herniarová, herniarin) a další ještě nedostatečně známé organické sloučeniny. Protože jde o nestálé látky, nemá se užívat droga starší než dva roky.

Možnost záměny: Může se zaměnit s truskavcem ptačím, který roste na podobných štanovištitoh, má však narůžovělé kvítky a červeně naběhlou lodyhu. Pokud se Sbírá vedle průtržníku lysého i průtržník chlupatý (je méně častý), nejde o záměnu, protože i tento druh je našim lékopisem povolen.

Prvosenka jarní a prvosenka vyšší — *Primula veris* et *Primula elatior*

Čeleď: prvosenkovité

Lidové názvy: petrklíč, housátka, podléška, primulka, ka-drle.

Droga: prvosenkový kořen (*Radix primulae*), prvosenkový květ (*Flos primulae*).

Popis: Tyto jedovaté, vytrvalé byliny s válcovitými, kořínky porostlými oddenky, vytvářejí růžice přízemních, svraskalých, víceméně vějcite podlouhlých a krátce pýřitých listů; u prvosenky jarní přechází čepel v křídlatý řapík znenáhla, kdežto u prvosenky vyšší se čepel náhle zužuje. Na konci 10—20 cm dlouhého stvolu vyrůstá okolík bledě žlutých kvítků, které mají kalichy u prvosenky jarní slabě nafouklé a jen do jedné třetiny rozeklané v pět ušitů, kdežto u prvosenky vyšší jsou kalichy úzce válcovité, těsně přilehlé k trubce korunní a až do poloviny rozeklané. Koruny obou druhů jsou pěticípé, žluté. Plodem je vějcitá až válcovitá tobolka. Kvete v březnu až květnu.

Výskyt: Prvosenka jarní je hojná zejména v teplých oblastech v hájích a lesostepích. Prvosenka vyšší je častá na loukách, v křovinách i ve světlých lesích od pahorkatin do alpského pásma.

Sběr a sušení: Sbírají se buď květenství bez stonků v březnu a květnu, nebo kořeny na jaře nebo na podzim. Protože to jsou chráněné rostliny, je sběr kořenů ve volné přírodě zakázán. Dělají se proto pokusy s pěstováním.

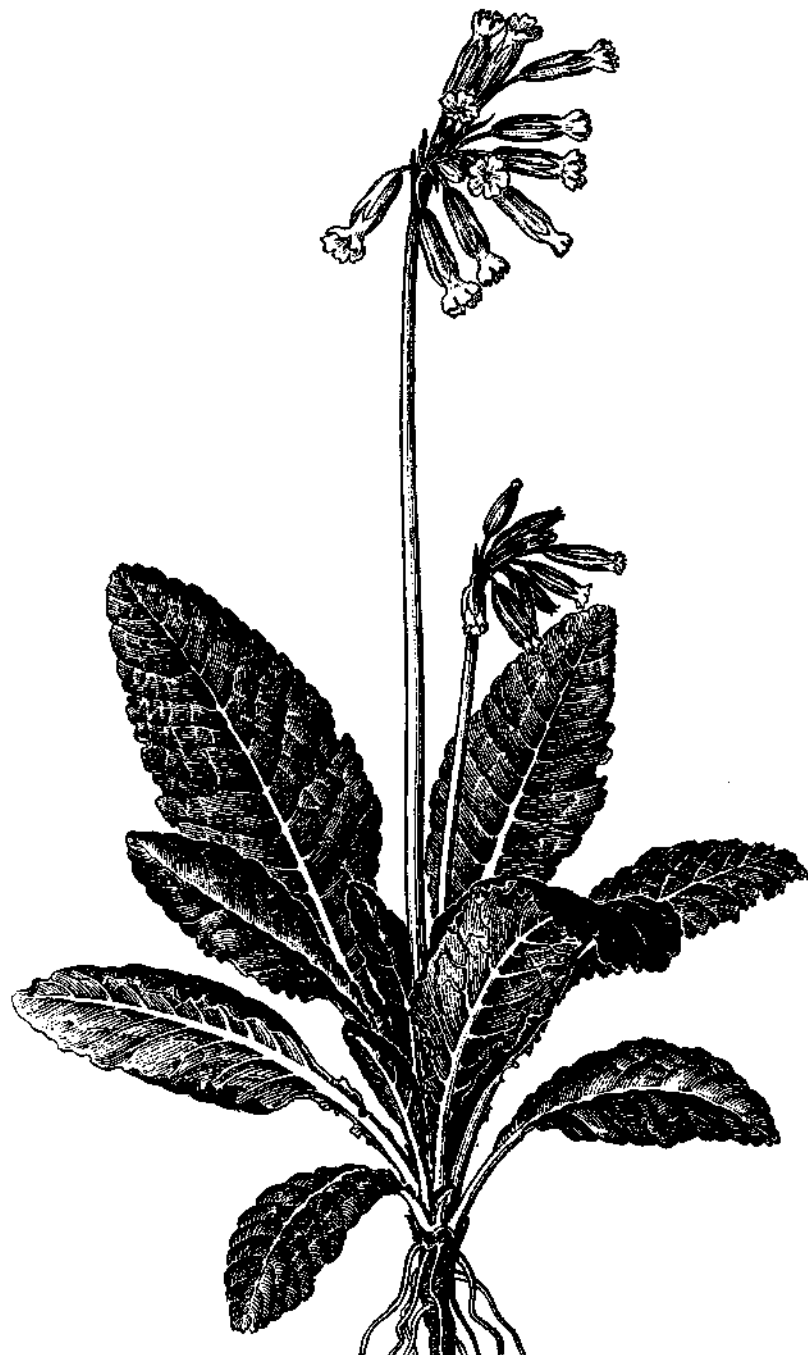
Z minulosti: Od pradávných dob se uvádí v herbářích jako lék proti zahalení a kašli. Kneipp navíc uvádí dobré zkušenostá při léčení revmatismu, nervových chorob a srdeční slabosti. Ve válečných obdobích, kdy se nedovážel senegový kořen ze zámoří, stala se tato domácí droga zcela rovnocennou náhradou.

Použití: V současné době se používá hlavně odvar z kořenů jako osvědčený lék při katarrech průdušek u dětí i dospělých. Je součástí některých specialit. V našem lékopisu je kořen oficiální drogou.

Vedlejší účinky: Nemá-li být užívání spojeno s rizikem, musí dávky stanovit lékař. Denní dávka nemá překročit 1 gram drogy. Větší dávky působí nevolnost a zvracení. U precitlivělých osob může pouhý dotyk s listy vyvolat puchýře a otoky. Podobně působí některé okrasné prvosenky.

Obsahové látky: Všechny části rostliny a hlavně kořeny obsahují saponiny, glykosidy, silici a další látky.

Možnost záměny: Záměna je nepravděpodobná. Okrasné primulky jsou pro terapii nevhodné.

Pryskyřník prudký — *Ranunculus acris*

Čeľad: pryskyřníkovitě

Lidové názvy: Myskáč, masné kvítí, žluťák, hambous, le-pavka.

Droga: pryskyřníková nať (*Herba ranunculi*).

Popis: Jedovatá, vytrvalá, až 80 cm vysoká bylina má krátký, tlustý oddenek. Vzpřímená, rozvětvená, většinou lysá lo-dyha má v dolní části dlouze řapíkaté, dlanitě 5—Tdílné Msty s úkrojky dělenými až v kopinaté cípy. Nejvyšší listy jsou přisedlé, dlanitosečné, s čárkovitými úkrojky. Květy na oblé, pýřitě květní stopce mají pět kališních lístků přitdských ke komuně a pět žlutých korunních plátků. Plodem jsou vějcite kulaté lysé nažky. Květe od května do října,

Výskyt: Je velmi hojný na vlhkých loukách, u cest, v pří-kopech a podobných stanovištích od nížiny do subalpínského pásma.

Sběr a sušení. Sušená nať se používá ojedinele v některých západních zemích. Vzhledem k nestálosti obsahových látek se tam zpracovává čerstvá rostlina sbíraná v září a říjnu.

Z minulosti: Protože tato rostlina je jedovatá, je ve starých herbářích uváděna jen ojedinele proti bolestem hlavy, chro-nickým kožním chorobám, revmatismu a dně.

Použití: Jak již bylo uvedeno, používá se dnes téměř vý-hradně čerstvá nať k výrobě velmi ředěných kapek předpiso-vaných v některých zemích proti revmatismu a dnovým po-tížím. U nás se nepoužívá.

Vedlejší účinky: Požití čerstvé rostliny vyvolává bolestivé křeče, zvracení a podráždění ledvin. Časté jsou otravy do-bytka po spasení pryskyřníku.

Obsahové látky: Jedovatý proitoeanemonin je páchnoucí a lep-tavá olejovitá tekutina, která se v sušené droze přetvřívá na méně toxický aoiemonin.

Možnost záměny: Může se zaměnit s jinými druhy téhož rodu, které jsou u nás hojné.

Přeslička rolní — *Equisetum arvense*

Čeľad: přesličkovité

Lidové názvy: plivačka, práska, stolička, ohvošť.

Droga: přesličková nať (*Herba equiseti*).

Popis: Tato jedovatá, až 70 cm vysoká bylina s hnědočerveným článkovaným oddenkem má článkované, duté a rýhované stonky dvojího druhu. Jarní plodné stonky jsou nezelené, žluté nebo narůžovělé, zakončené výtrusnicovým klásem; po jejich odumření vyrůstají letní stonky, které jsou mnohým větší, přeslenitě větvené v odstávající větévky, zeleně zbarvené. Kvete v únoru a březnu.

Výskyt: Obecně se objevuje na vlhkých, písčitých a hlinitých půdách, na okrajích cest, na náspech a jinde, a to od nížin do hor.

Sběr a sušení: Sbírají se pouze letní stonky. Suší se rychle, aby zůstala zachována původní barva.

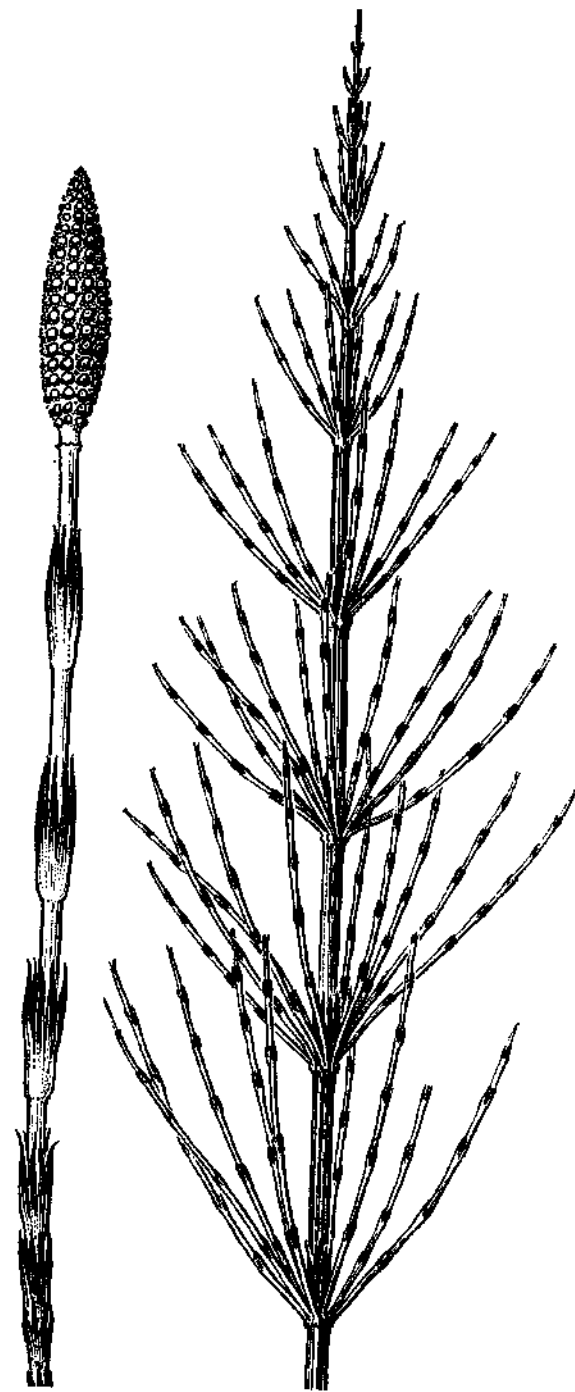
Z minulosti: Od nejstarších dob je populárním lidovým lékem s širokým polem působnosti — odvanem se vymývaly rány, suchá rostlina se používala k leštění cínového nádobí a v 17. až 19. století byla považována za účinnou bylinu proti tuberkulóze. Odvar z přesličky prý stavěl krvácení z nosu i po selhání všech ostatních prostředků.

Použití: Tíčiné látky přesličky nejsou ještě v současné době plně prozkoumány. Příznivý vliv na látkovou výměnu se využívá v čajových směsích, např. v močopudných čajích. Rovněž jsou zaznamenány příznivé účinky při léčení některých kožních onemocnění.

Vedlejší účinky: Droga je jedovatá a větší dávky působí škodlivě na centrální nervový systém.

Obsahové látky: Jsou to alkaloidy (palustrin), glykosidy, kyselina křemičitá, saponin, organické kyseliny a další látky.

Možnost záměny: Může se zaměnit s dalšími druhy přesliček, např. s přesličkou luční nebo přesličkou lesní.

Puskvorec obecný — *Acorus calamus*

Cele<df>: árónovité

Lidové názvy: tatrák, akorum, prsní kořen, nejedlík, šišvorec.

Droga: puškvorcový kořen — oddenek (*Radix [Rhizoma] calami*).

Popis: Vytrvalá, až 150 cm vysoká bylina vyrůstá z vodorovného, článkovaného, větveného a silně aromatického oddenku a má čárkovité mečovité listy a trojhranně zploštělé stvoly. Tyto stvoly mají nejčastěji jednotlivou, šikmo odstálou květní palici, složenou ze spirálovitě sestavených, drobných, žlutozelených květů. V našich krajích se plody nevytvářejí a puskvorec se množí pouze vegetativně. Kvete v červnu a červenci.

Výskyt: Původem je to východoasijský druh. Je častý na březích stojatých vod pd nížiny do podhůří.

Sběr a sušení: Nejlepší oddenky poskytuje podzimní a jarní sběr. Oddenky se zbaví kořínků a co nejrychleji suší při teplotě do 35 °C. Poměrně málo se požaduje oddenek loupáný, při jehož zpracovávání vznikají zbytečné ztráty silice.

Z minulosti: Staré herbáře uvádějí puskvorec jako cizokrajnou, čarodějnou rostlinu. Chrání prý lid i dobytek před očarováním. Pouhé jeho nošení bylo považováno za ochranu před mrtvicí.

Použití: Puškvorcový oddenek se dnes hodnotí jako cenný lék při zaživacích potížích. Ve formě výluhu, lépe však lihových kapek, povzbuzuje vylučování žaludečních šťáv a klidní bolesti při nadýmání a průjmeh. Je častou přísadou do různých žaludečních likérů.

Vedlejší účinky: V normálních dávkách nemá užívání žádné vedlejší účinky. Jako u každé siličné drogy se však nedoporučuje dlouhodobě užívat nadměrné dávky.

Obsahové látky: Jsou to silice, hořčina akorin, třísloviny, pryskyřičný akoretin a další látky.

Možnost záměny: Záměna je vyloučená.

Pýr plazivý — *Elytrigia repens*

Čeleď: lipnicovité

Lidové názvy: pýřavka, pejřavka, věchtoví.

Droga: pýřový kořen - oddenek (*Radix [Rhizoma] graminis*).

Popis: Vytrvalá, až 150 cm vysoká tráva má dlouze plazí ve, článkované a výběžkaté oddenky. Stébla jsou přímá, kolénkatá, hladká, s víceméně lysými listovými pochvami a plochými čepelemi, až 15 mm širokými, měkkými a drsnými. Stéblo je zakončeno dvouřadým klasem, který má zprohýbané větveno a v jehož výkrojciích sedí jednotlivé tříkvěté až vícekvěté klásky, obrácené k větenu širší (plodnou) eitrnou. Jednotlivé kvítky mají vícežilné stejné plévy a krátce osinkaté nebo bezosinné pluchy. Plody jsou okoralé obilky. Kveté v Cervnu a v červenci.

Výskyt: U nás roste na polích, rumištích, trávnicích, u cest a jinde, často jako obtížný plevel, a to v nížinách i horských oblastech.

Sběr a sušení: Začátkem podzimu, zřídka na jaře se dobývají oddenky, rychle se omyjí, odstraní se kořínky a zbytky zelených částí rostliny. Suší se co nejrychleji teplotou do 40 °C. Suchá droga je slámově zbarvená, má nasládlou chuť a je bez pachu.

Z minulosti: Podle starých herbářů je pýř „krevním čisitidlem“. Kromě toho se předpisoval do čajových směsí proti kašli a při žaludečních a střevních katarrech. Jeho odvary se používaly ke koupelím při hemeroidech.

Použití: U nás se téměř nepoužívá, kdežto v některých západoevropských zemích je stále součástí léčivých čajů a specialit. Předpsuje se proti žaliudečním potížím u dětí a jako mírně močopudný prostředek.

Vedlejší účinky: Je neškodný, bez vedlejších účinků a je možno ho užívat dlouhodobě.

Obsahové látky: Jsou to glycidy, polysacharid tritiem, inosit, stopy saponinu a další látky.

Možnost záměny: Může se zaměnit s jinými druhy čeledi lipnicovitých.

Re ven dlanitá — *Rheum palmatum*

Čeľad: rdesnovité

Lidové názvy: rebarbora.

Droga: reveňový kořen — oddenek (*Rádiy [Rhizoma] rhéi*).

Popis: Vytrvalá, většinou až 2 m vysoká bylina vytváří u starších rostlin mohutný oddenek. Velké, dlouze řapíkaře, srdčité listy jsou dlanitě dělené. Dutá, červeně naběhlá lodyha nese bohaté svazečky bělavých až načervenalých květů. Plodem je trojkřídlá nažka. Kvete od června do srpna.

Výskyt: Pochází z hor Střední a Východní Asie. V Evropě se hojně pěstuje jako zelenina, u nás hlavně na jihu Moravy. Pro farmaceutické účely se však pěstovaná reveň nehodí, a proto se většinou dováží. Pokusně se i u nás zavádí asijská reveň dlanitá tangutská, která má požadovaný obsah účinných látek.

Sběr a sušení: Kvalitní oddenek se sbírá na podzim ze starších, 2—3letých rostlin, krátce se omyje, oloupá a silnější kusy se rozříznou. Obvykle se suší 10—15 cm dlouhé kusy provrtané a navléknuté na provázky.

Z minulosti: Hlavně v Asii byl reveňový oddenek váženým léčivem. V Tibetu je reveň posvátnou rostlinou. Její určení odpovídalo celkem dnes ověřeným indikacím — choroby zažívacího traktu, zácpa a záněty žlučníku.

Použití: I dnes se reveňový oddenek často předpisuje. Tvoří obvyklou součást žlučnickových čajových směsí a přidává se do různých zaživacích prášků, obvykle tam, kde jsou potíže spojené se zácpou. Droga je oficiální v našem lékopisu.

Vedlejší účinky: Při normálních dávkách nejsou známé.

Obsahové látky: Jsou to volné antrachinonové deriváty a nigririny, třísloviny, kyselina šfavelová a další látky.

Možnost záměny: Může se zaměnit s revení pěstovanou jako zelenina.

Rosnatka okrouhlostá — *Drosera fotundifolia*

Čeľad: rosnatkovité

Lidové názvy; sluneční rosička, sluneční bylina, řeřla, sluneční kvítek.

Droga: rosnatková nať (*Herba droserae*).

Popis: Vytrvalá, hmyzožravá, až 20 cm vysoká bylina vytváří různici přizemních, dlouze rapíkatých listů s okrouhlými čepelemi na lici pokrytými červenými, imnoiiobuněčnými, řláznatými chlupy. Tenké, přímé stvoly jsou zakončeny VÍ-janem kasátce stopkatých, pětičetných, bílých kvítků. Plodem je hladká tobolka. Kvete od června do srpna.

Výskyt: Rosíte roztroušeně na mokřích rašelinových loukách a rašelinách od nížin do podhůří. Pěstování není zatím pro velkou pracnost reálné.

Sběr a sušení: Sběr ve volné přírodě je u nás zakázán, protože patří mezi chráněné rostliny. Sbírá se celá nať bez cizích příměsí a suší se přirozeným teplem ve stínu.

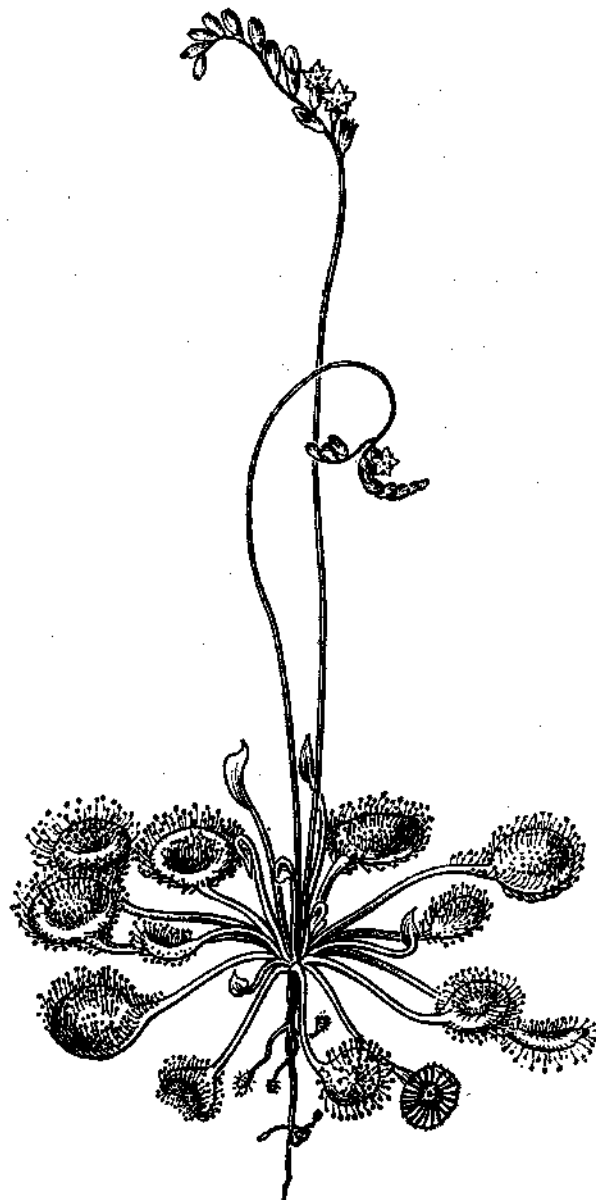
Z minulosti: Používala se k přípravě kamene mudrců, měla uzdravovat nehybné pacienty po mrtvicích. V posledních stoletích tvořila součást bylinných směsí pro zvýšení tvorby mateřského mléka, proti cukrovce a zažívacím potížím v těhotenství.

Použití: Dnešní názory na léčebné vlastnosti nejsou zcela jednotné. Předpisuje se do přípravků proti kašli, ale především do čajů proti komatem cév a pro snížení vysokého krevního tlaku. Čistý výtažek z rosnatky, který býval dříve specifickým lékem proti černému kašli, byl po zavedení moderních léčebných metod z použití většinou vyřazen.

Vedlejší účinky: Nejsou známy.

Obsahové látky: Droga obsahuje chinonové sloučeniny (plumbagin aj.), organické kyseliny, třísloviny, červené barvivo, enzymy a další látky.

Možnost záměny: Je prakticky vyloučena.

Routa vonná — Rúta *graveolens*

Čeled: routovité

Lidové názvy: rúta, nitka, vředová zelina.

Droga: routový list (*Foliūm rutae*), routová nař (*Herba rutae*),

Popis: Tato jedovatá, vytrvalá, až 80 cm vysoká bylina nebo polokeř vytváří přímé, lysé lodyhy, které mají střídavé, lichozpeřené, lysé a na rubu modravě ožiněné listy s jednoduchými až dále dělenými lístky. Jak lodyha, tak i listy jsou hustě, tečkované prosvítavé. Zelenavě žluté květy jsou pravidelné, postranní čtyřčetné, vrcholové pětičetné. Svrchní semeník dozrává v 4—šlaločnou, mnohasemennou tobolku. Kvete v červnu až srpnu. Celá rostlina silně aromaticky voní.

Výskyt: Rostlina je známá pouze v kulturách a je pravděpodobně jihoevropského původu. U nás se pěstuje odedávna a někdy zplaňuje v nejteplejších oblastech.

Sběr a sušení: Pokud se používá k léčebným účelům, sbírají se listy nebo nat, nejlépe v době rozkvětaní, a rychle se suší teplotou do 35 °C.

Z minulosti: Ve starých dobách byla ceněna jako léčivá bylina. Kneipp ji doporučoval jako vynikající prostředek proti křečím, zejména zažívacího traktu. Staré herbáře však uvádějí mnohem širší užití — proti revmatismu, padoucnici, závratím, zevně k dezinfekci ran a ke kloktání.

Použití: Ověřený je uklidňující vliv na zažívací trakt a příznivý vliv obsaženého rutinu na pevnost cév.

Vedlejší účinky: Obsažená silice prudce dráždí, a proto je nutné při manipulaci s rostlinou používat rukavice. Je-li použita v nadměrném množství, stává se droga nebezpečnou a jsou zaznamenány otravy končící smrtí. Může se tedy užívat jen v dávkách stanovených lékařem.

Obsahové látky: Obsahuje jedovatou silici, glykosid rutin, hořčinu, třMovinu a další látky.

Možnost záměny: Pro charakteristickou intenzivní vůni celé rostliny je záměna vyloučena.

Rozmarýna lékařská — *Rosmarinus officinalis*

Čeľed': hluchavkovité

Lidové názvy: rozmarýn, ženich, merdov.

Droga: rozmarýnový list (Foliūm *rosmarini*).

Popis: Trvale zelený keř vytváří většinou přímý, bohatě větvený a hustě olisitěný, šedoplstnatý stonek. Vstřícené, asi 2 cm dlouhé listy jsou čárkovité, téměř přisedlé, tuhé, celokrajné, na okrajích podvinuté a na rubu bělavě plstnaté. Květy v úžlabí horních listů mají dvoupyský, šedoplstnatý kalich a dvoupyskou, většinou lilákovou korunu se dvěma tyčinkami. Plody jsou tvrdky. Kvete od května do července. Celá rostlina příjemně voní.

Výskyt: Pochází ze Středomoří. U nás se často pěstuje v zahradách nebo za okny. Je choulostivá na nízké teploty.

Sběr a sušení: Od června do srpna se otrhávají zdravé, nepoškozené listy a opatrně se suší přirozeným teplem ve stínu.

Z minulosti: Vnitřně se používal odvar při žaludečních, jaterních a ledvinových chorobách. Zevně se přikládaly obklady z rozmarýny na svrab a různé kožní choroby. Také sloužila jako přísada do osvěžující koupele.

Použití: Samotné *lišky* se dnes používají jen velmi zřídka. Mnohem větší je spotřeba rozmarýnové silice (*Oleum ros-marini*), která se připravuje destilací s vodní párou. Jako přísada do různých mazání mírně prokrvuje pokožku. Vnitřně jako kapky se zoeďa ojediněle doporučuje proti bolestem hlavy, proti nadýmání a únavě. Rozmarýnová silice je oficiální v našem lékopisu.

Vedlejší účinky: Užívání samotné silice, popřípadě velké dávky odvaru z listů působí zařivací potíže a podráždění ledvin.

Obsahové látky: V listech je obsažena silice, třísloviny, heroína, kyselý saponin a další látky.

Možnost záměny: Typická vůně a vzhled rostliny znemožňují záměnu.

Rozpuk jízlivý — *Cicuta virosa*

Čeled': miřkovité

Lidové názvy: pupková bylina, hořká mrkev, svinská veš, smradlivec.

Droga: nať rozpuku jízlivého (*Herba cicutae virosae*).

Popis: Tato prudce jedovatá, vytrvalá, až 150 cm vysoká bylina vyrůstá z hlízovitě ztlustlého, většinou přehrádkovaně dutého oddenku. Lodyha je přímá, dutá, jemně rýhovaná. Listy jsou 2—Skrát zpeřené, s úkrojky většinou čárkovitě kopinatými, špičatými a ostře pilovitými. Drobné bílé květy jsou sestaveny ve složených okolících, kterým většinou chybí obal, ale s vyvinutými obalíčky a bohatými okolíčky. Plodem jsou hnědožluté, tmavě pruhované a široce vějířité dvounažky. Kvete v červenici až září.

Výskyt: Rosíte roztroušeně ve stojatých vodách, na mokřích loukách, v příkopech apod., a to od nížin do pahorkatiny.

Sběr a sušení: K léčivým účelům se v dnešní době téměř nikde nesbírá.

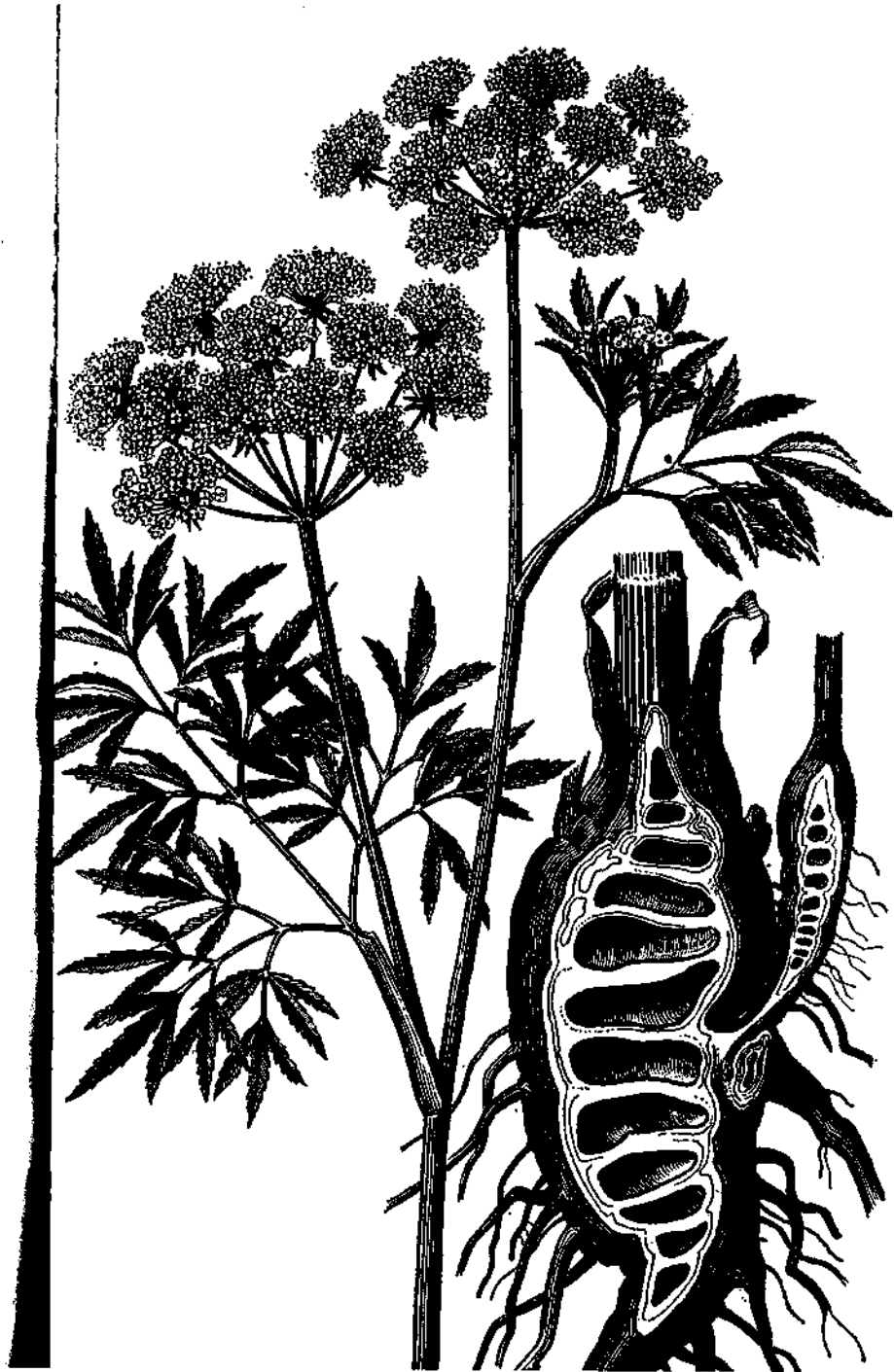
Z minulosti: Doporučoval se proti padoucnici, proti křečím různého původu, dokonce i při zánětu mozkových blan. Odvar se přikládá ve formě obkladů na revmatické otoky a zduřelé žlázy. Výsledkem podobných léčebných pokusů bylo mnoho otrav.

Použití: Léčebné použití se dnes uvádí jen zcela ojediněle ve formě ředěných kapek při revmatismu. Léčebné výsledky neodpovídají riziku.

Vedlejší účinky: Požití jednoho oddenku představuje smrtelnou dávku. Nebezpečí je tím větší, že oddemek rozpuku má zpočátku příjemně nasládlou chuť. Průběh otravy je velmi rychlý — dostaví se křeče připomínající padoucnicd. Křeče se opakují až do úplného vyčerpání a zašitavení dechu. Do příchodu lékaře se snažíme vyvolat dávení a podáváme silnou kávu.

Obsahové látky: Obsahuje mimořádně jedovatý cikutoxin a cikutoxinin, silice a další látky.

Možnost záměny: Podobné jsou nejedovaté děhely.

Rozrazil lékařský — *Veronica, officinalis*

Čeled': krtičníkovité

Lidové názvy: veronika, trzník, čistec, přítržné koření, úložnák.

Droga: rozrazilová nať (*Herba veronicae*).

Popis: Vytrvalá, až 30 cm vysoká by lána má dole poléhavou a kořenující lodyhu, jejíž horní polovina je vystoupavá. Vstřícné listy zúžené v krátký řepík, jsou nejčastěji eliptické, drobné pilovité a jako lodyha chlupaté. Drobné květy sestavené v úžlabních mnohokvětých hroznech mají čtyřcípou korunu, nejčastěji bledě modrou. Hodem je žiaznatá tobolka. Kvete od června do září.

Výskyt: Roste hojně na suchých místech v lesích, na loukách a jinde od nížin do hor.

Sběr a sušení: Sbírá se kvetoucí nať od června do srpna. Rychle a opatrně se suší teplotou do 35 °C. Bylina se při sušení nesmí obracet, aby neopadaly květy.

Z minulosti: Nejstarší herbáře rozrazil lékařský neuvádějí. Teprve koncem 18. století se doporučuje jako spolehlivý prostředek při poruchách trávení a při chorobách močových cest. Zevně se čerstvá šťáva z rostliny používala proti svrabu.

Použití: Rozrazil se v současné době téměř vůbec nepoužívá. Pouze v lidovém léčitelství se uvádí jako součást tzv. jarních čajových směsí, které jsou ještě někde velmi oblíbené jako pomoc při jarní únavě a nedostatku vitamínů po zimě. Proto se též připravuje z čerstvých listů salát nebo polévka.

Vedlejší účinky: Nebyly zjištěny žádné škodlivé účinky ani při dlouhodobém užívání.

Obsahové látky: Jsou to tříslovina, hořčina, saponiny, organické kyseliny, stopy silice a nestalý glykosád.

Možnost záměny: Může se zaměnit s rozrazilem rezekvítkem, kvetoucím od dubna do června, který má korunu blankytně modrou a lodyhu vždy dvouřadé chlupatou.

Rulík zlomocný — *Atropa belladonna*

Čeľad: lilkovité

Lidové názvy: bláznivá třešně, velký lilek, toten, zlá jahoda.

Droga: rulíkový list (*Foliūm belladonnae*), rulíkový kořen (*Radix belladonnae*).

Popis: Prudce jedovatá, vytrvalá bylina, až 150 cm vysoká, má silný oddenek a přímou, větvenou lodyhu. Velké střídavé listy jsou jednoduché, vejčité až eliptické, zúžené v krátký řapík, celokrajné a tmavozelené. Jednotlivé, stopkáté, ničí květy mají zvonkovitě trubkovitou, pěticiípou, hnědě nachovou (zřídka žlutou) korunu. Plodem je kulatá černá (zřídka žlutá) bobule velikosti malé třešně. Kvete v červnu až srpnu.

Výskyt: Roste roztroušeně na pasekách, v listnatých lesích, zejména bučdnách, od pahorkartány do hor. Pěstuje se pro farmaioeutické účely.

Sběr a sušení: Nejlepší listy se získají ručním trháním v červenci. Pokud se sbírá celá nať, nesmějí mít lodyhy větší průměr než 5 mm. Kořeny se vyorávají v říjnu, rychle se omyjí a suší až do dosažení lámavosti. Ldsty i nať se musí sušit opatrně, protože celá rostlina je jedovatá.

Z minulosti: V nejstarších dobách se rulík píro svou jedovatostí užíval jen Bcela ojedinele, hlavně jako kulturní rostlina. Postupně však byly zjištěny léčebné úspěchy u padoucnice, dāvívého kašle, různých třesů apod.

Použití: Listy i kořeny může předepisovat pouze lékař. Pokud se v přírodním stavu ještě používají, je to hlavně pro jejich bolesti tlumící účinek a pro příznivý vliv na centrální nervový systém. Téměř výlučně se přešlo na používání čistých izolovaných alkaloidů. V našem lékopisu jsou oficiální listy a alkaloidy izolované z rulíku.

Vedlejší účinky: Otravou jsou ohroženy děti, které považují plody rulíku za třešně. Otrava se projevuje suchostí v ústech, rozšířením zorniček a celkovým neklidem. Je-li zajištěna včasná lékařská pomoc, lze postiženého zachránit. Jinak hrozí smrt.

Obsahové látky: Jsou to prudce jedovaté tropanové alkaloidy — hyoscyamin, skopolamin, atropin a mnoho dalších látek.

Možnost záměny: Je mnohem menší než možnost otravy.

Růže šípková — *Rosa canina*

Čeleď: růžovité

Lidové názvy: šípek, šipka, mrhélec, planá růže.

Droga: šípkový plod (*Fructus cynosbati*).

Popis: Tento statný keř s převislými větvemi porostlými stejnotvarými hákovitými ostny, má střídavé palistnaté listy, které jsou lichozpeřené, složené z 5–7 lysých lístků, vejčitých až eliptických, ostře pilovitých. Plodem je zdužnatělá češule uzavírající nažky, tzv. šípek. Kvete od května do července.

Výskyt: Roste na stráních, houštinách a mezích v nížinách i na horách.

Sběr a sušení: Šípky se sbírají v době zralosti koncem září a v říjnu. Opatrně se suší, aby si zachovaly červenou barvu. Jinak zbarvené šípky se musí odstranit, stejně jako zbytky stopek.

Z minulosti: V dávných dobách se používaly kořeny proti vzteklině a okvětní lístky jako lék usnadňující odkašlávání. Velmi populární byly rezavě chlupaté hálky na větvích, které způsobuje žlábka růžová. Tyto tzv. růžové hubky sloužily jako lék proti nespavosti, průjmů a bolestem zubů.

Použití: Když se zjistilo, že šípky obsahují vitamín C v množství, které přesahuje téměř všechny ostatní přírodní zdroje, velice se rozšířilo jejich užívání v současné době. Připravuje se z nich osvěžující čaj, jehož chuť lze ještě zlepšit mírným zapražením. Jinak se šípky v dnešní době používají hlavně k přípravě domácích vín, marmelád apod. Močopudný účinek je sporný.

Vedlejší účinky: Jde o zcela neškodnou drogu. Jedině snad chlupy, které jsou uvnitř šípku, vyvolávají podráždění pokožky.

Obsahové látky: Jsou to tříslovina, organické kyseliny, cukry, barviva, pektán, sílice a poměrně vysoký obsah vitamínů C a B.

Možnost záměny: Není pravděpodobná

řebříček obecný — *Achillea millefolium*

Čeleď: hvězdnicovité

Lidové názvy: husí jazýček, zaječí chléb, myší ocásek, kru-pička.

Droga: řebříčková nať (*Herba mille/olii*), řebříčkový květ (*Flos millefolii*).

Popis: Vytrvalá, aromatická bylina je většinou 0,5 m vysoká, slabě vlnatá až olysálá. Z plazového oddenku vyrůstají přímé, tuhé, hustě listnaté, jen v horní části větvené lodyhy. Střídavé listy jsou 2—3krát zpeřené v úzce čárkovité úkrojky. Bohatá květenství se skládají z drobných úborů, které mají 4—5 okrajových bílých nebo růžových květů, jež jsou o polovinu delší než zákrov, a četné špinavě bílé, terčové, trubkovité květy. Plody jsou bezchmýrné nažky. Kvete od června do září.

Výskyt: Je hojný na suchých loukách, pastvinách a skalnatých stráních i u cest, a to od nížin do hor.

Sběr a sušení: Sbírají se buď samotné květní úbory bez stopek, nebo hořejší část natě, nejlépe v době počínajícího rozkvětu. Musí se rychle a šetrně sušit na stinných a vzdušných místech, nať nejlépe ve svazečcích a květy v tenkých vrstvách.

Z minulosti: Již Plinius uvádí, že řebříčkern se léčí Ji spolu-bojovnicki trojského hrdiny Achálla, a to prý bylo podkladem latinského jména. Droga se stále používá k hojení různých zranění, vředů apod.

Použití: řebříček má dobrý protizánětlivý účinek při zevním použití. Užíván vnitřně působí spolehlivě při chorobách žlučníku a vlekých katarrech zažívacího traktu. Patří dnes mezi nejrozšířenější léčivé byliny. Někde se také zpracovává průmyslově při výrobě protizánětlivých silic.

Vedlejší účinky: Droga nemá žádné škodlivé účinky.

Obsahové látky: Jsou to silice, často obsahující chamazulen, podobně jako silice heřmánková, hořčina aihillein, třísloviny a další látky.

Možnost záměny: Může se zaměnit s jinými druhy téhož rodu.

Řepík lékařský — *Agrimonia eupatoria*

Čeľad: růžovíte

Lidové názvy: řepiček, starček, útrobník, konopě nec.

Droga: řepiková nať (*Herba agrimoniae*).

Popis: Vyrvalá, až 1 m vysoká by lána vytváří přízemní listovou růžici a chlupatou, žláznatou, jednoduchou nebo chudě větvenou lodyhu. Palistnaté listy jsou přetrhované Mchozipeřené, s listky podlouhle vějířitými, hrubě zastríhovanými a na rubu šedoplstnatými. Květy jsou uspořádány v konečných jehlanicovitých hroznech s obráceně kuželovitou, odstále chlupatou, hluboce brázditou češulí a žlutými, obvejčitými korunními plátky. Plodem je nažka uzavřená v češuli. Kvete od července do září. U nás roste poddruh řepík lékařský pravý.

Výskyt: Roste hojně na suchých loukách, u cest a ve světlých lesích, především na výhřevných substrátech, a to od nížiny do pahorkatiny. Vzhledem k veliké spotřebě se pěstuje pro farmaceutické účely.

Sběr a sušení: Sbírá se nat, nejlépe v době počínajícího rozkvětu. Seřezává se u země i s růžicí přízemních listů. Části lodyh nad 3 mm v průměru se před sušením odstraní. Suší se v tenkých vrstvách nebo malých svazečcích na stinných místech. Při umělém teple nesmí teplota překročit 35 °C.

Z minulosti: Po dobách velké obliby se řepík přechodně zcela opomíjel. Používal se přibližně k stejným účelům jako v současné době, tj. při poruchách zažívání, zánětech žlučníku, špatně se léčících kožních chorobách apod.

Použití: Obliba řepíku v současné době sítále stoupá a patří dnes mezi nejhledanější léčivé byliny. Používá se v lidovém léčitelství nejen vnitřně při zaživacích potížích, ale také zevně jako protizánětlivý lék ve formě obkladů při drobných zraněních a odřeninách nebo k léčení zastaralých ekzémů. Nať je oficiální v našem lékopisu.

Vedlejší účinky: Droga nemá nepříznivé vedlejší účinky a může se užívat i dlouhodobě.

Obsahové látky: Obsahuje mnoho třísilovin, flavonoidy, pryskyřice, různé organické kyseliny a malé množství silice.

Možnost záměny: Drogu tvoří ponejvíce směs dvou druhů, a to řepíku lékařského a řepíku vonného, neboť oba druhy se snadno zaměňují. Z terapeutického hlediska není tato záměna vážnou chybou.

Řešetlák krušina — *Rhamnus frangula*
(Krušina olšová — *Frangula alnus*)

Čeleď: řešetlákovité

Lidové názvy: psí jahůdka, čeremoha, bliuva, rozpuk.

Droga: krušinová kůra (*Cortex irangulae*).

Popis: Tento statný, až 6 metrů vysoký keř má větve bez trnů. Kůra větví je šedohnědá, lesklá. Střídavé, celokrajné, obvejčité listy se zužují na bázi v krátký, chlupatý řapík. Pětičetné, bělavé až žlutozelené kvítky vyrůstají po dvou až šesti v úžlabí listů. Plodem je zelená, později červená a konečně černá peckovice. Kvete v květnu a červnu.

Výskyt: Je to hojně rostoucí keř ve vlhčích lesích, kravinách a pobřežních houštinách od nížin do horského pásma. Pro léčebné účely se pěstuje.

Sběr a sušení: Sbírá se téměř výhradně kůra mladých větví. V jarních měsících se kruhovitě nařízne, oklepe a sloupne. Po usušení se droga musí jeden nok před použitím skladovat, aby se zničily nežádoucí škodlivé látky.

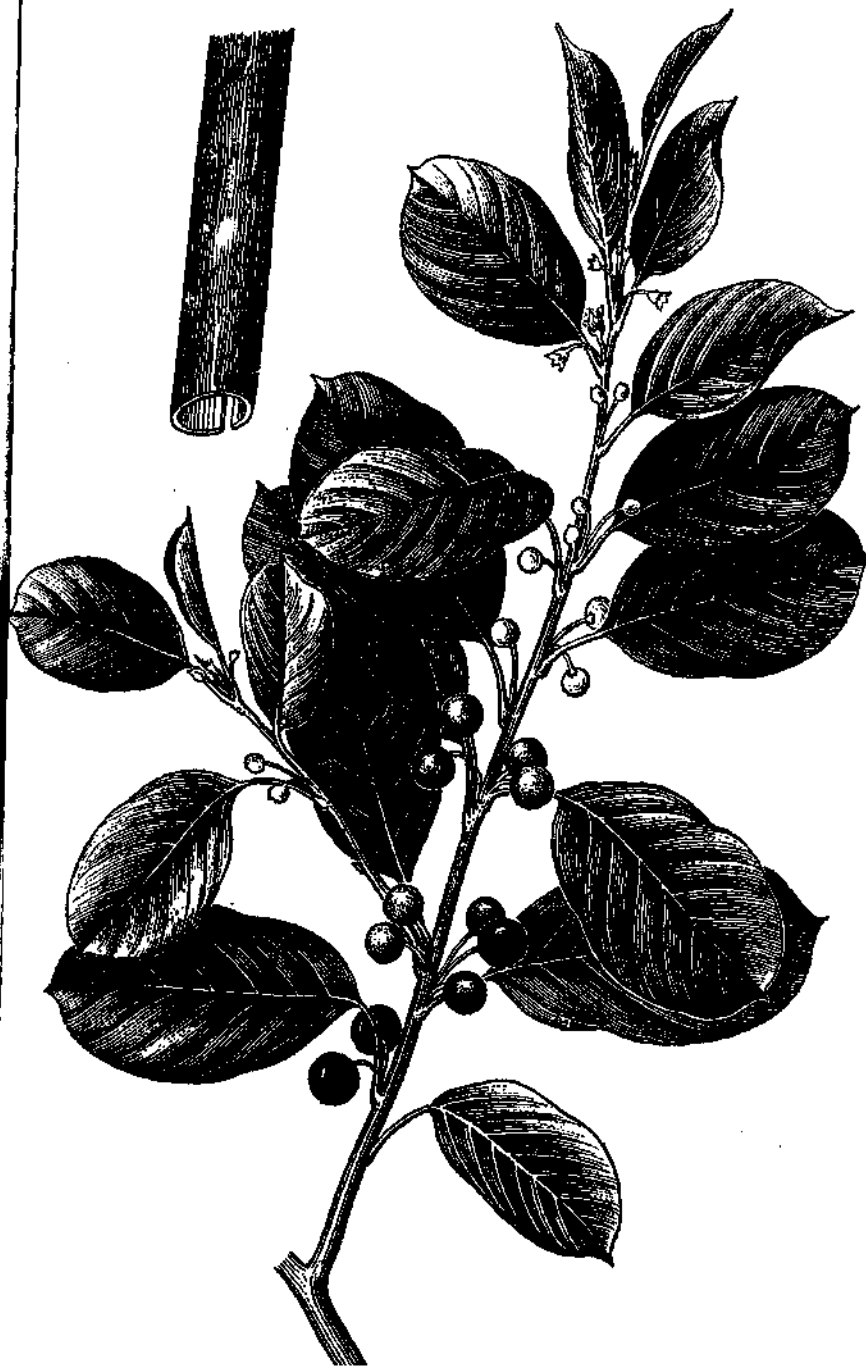
Z minulosti: V nejstarších herbářích není rostlina uváděna. Stala se však během doby hledaným projímadlem, protože ani při dlouhodobém užívání se nemusí zvyšovat dávky.

Použití: Droga je stále oblíbeným projímadlem, kiteré nemá vedlejší škodlivé účinky. Byl též prokázán účinek proti střevním parazitům. Čaj se připravuje za studena přelitím 1–2 lžiček řezané kůry šálkem studené vody a scezením po 10 až 12 hodinách. V našem lékopisu je oficiální drogou.

Vedlejší účinky: Droga starší jednoho roku nemá vedlejší účinky a v rozumných dávkách ji lze používat i dlouhodobě.

Obsahové látky: Účinnou složkou jsou glykosidy (na.př. giukofrangulin, frangulin aj.), antrachány, třísloviny, hořčiny a další látky.

Možnost záměny: Může se zaměnit s řešetlákeni počistivým (má pilovité listy, čtyřčetné květy a zitrnatědé větévky) a s olší lepkavou.

Řeštlák počistivý — *Rhamnus cathartica*

Čeľad: řešetlákovité

Lidové názvy: vlčí třešně, trpký.

Droga: plod řešetláku počistivého (*Fructus rhamni catharticae*).

Popis: Většinou keř, který má rotzestálé vstříčné větve, často s tmy. Listy jsou vsitřicné, řapíkaté, široce elipitické a drobně pilovité. Drobné zelené kvítky jsou čtyřčetné a pravidelné. Plodem je zpočátku zelená, později černá peckovice. Kveté v květnu a červnu.

Výskyt: Je nepříliš hojný v hájích a keřnaitých výslunných stráních od nížiny do podhůří.

Sběr a sušení: Sbírají se samotné plody na podzim, v měsíci říjnu. Suší-li se v sušárnách, nesmí teplota přestoupit 40 °C.

Z minulosti: U nás byl poměrně málo známý. Byl uváděn hlaiyně ve starých anglických a severských herbářích jako projímadlo.

Použití: V některých evropských státech se řešetlákové plody dosud používají jako mírné projímadlo. Dnes se od jeho používání ustupuje, protože plody bývají často napadeny zdraví nebezpečnou plísní. Přijatelnější formou než samotné plody se zdá být sirup připravený ze zhuštěného výtažku z plodů a cukru.

Vedlejší účinky: Jako každá antrachinonová droga, jsou řešetlákové plody vhodné jen v mírných dávkách, tj. výluh jedné lžice, nejvýše dvou lžic suchých plodů denně. Protože účinkuje až v tlustém střevě, dostavuje se účinek po 6–8 hodinách. Větší dávky působí zvracení a krvavé průjmy.

Obsahové látky: Jsou to volné i vázané antrachinony, flavonové glykosidy, barviva, hořčiny a další látky.

Možnost záměny: Může se zaměnit s řešetlákem krušinou — viz str. 260.

Samorostlík klasnatý — *Actaea spicata*

Čeleď: pryskyřníkovité

Lidové názvy: černána, černý kořen, vranec, baranní nožky i rožky.

Droga: kořen samorostlíkii klasnatého (*Radix actaeae spicatae*).

Popis: Tato jedovatá, vytrvalá, až 60 cm vysoká bylina má silný, šikmý a černohnědý oddenek. Přímá lodyha má střídavé, dlouze řapíkaté, třikrát trojčetné, zpeřené listy. B listky nepravidelně zadržované zubatými. Bílé nebo nažloutlé květy jsou sestaveny do hustých, dilouze stopkavých hroznů. Semeník doizrává v lesklou černou bobuli. Kvete od května do července.

Výskyt: Místy je dosti hojný v listnatých stinných lesích, zejména v podhorských bučánách, v kamenitých úžlabinách a jinde, a to od nížiny do hor.

Sběr a sušení: V době kvetení se vytrhává celá rostlina, nadzemní část se odstraní a kořen se co nejrychleji suší na vzdušných a stinných místech. Často se zpracovává čerstvý kořen a nakládá se do lihu.

Z minulosti: V dávných dobách byla považována za čarodějnou bylinu, která „pomáhala“ hledačům pokladů. Odtud také starý název Radia; *christoforaneae*, podle sv. Kryštofa, který byl jejich patronem. K léčebným účelům sloužila droga až koncem středověku, hlavně při ženských chorobách, astmatu a bolestech hlavy. Větší dávky se podávaly i jako protijed při otravách.

Použití: Nyní se nepoužívá.

Vedlejší účinky: Požití bobule pálí v ústech, vyvolávají bolestivé průjmy a křeče. Před příchodem lékaře se musí podat velká dávka živočišného uhlí.

Obsahové látky: V celé rostlině je vedle málo známých organických sloučenin přítomen protoanemonin a v kořenech navíc třísloviny.

Možnost záměny: Může se zaměnit s ploštičnickem evropským, feterý má květy zelenavě žluté a místo bobulí měohýřky.

Skočec obecný — *Ricinus communis*

Čeleď: pryšcovité

Lidové názvy: otvírací bylina, ricín, praskávka, velká locika.

Droga: ricínové semeno (*Semen řidni*).

Popis: V tropech roste jako vysoký strom. U nás se pěstuje jako jednoletá, jednodomá jedovatá bylina, která vytváří bohaté rozvětvený kořen, z něhož vyrůstá až 2 m vysoký, přímý, lysý stonek. Listy jsou střídavé, dlouze řapíkaté, s dlanitodílnou čepelí, členěnou ve vejčité zubaté úkrojky. Květy jsou sestaveny ve stažených latách: v dolní části květenství jsou zelenožluté prašnickové květy, v horní části jsou stopkaté, zelenavé květy paštikové. Plodem je tobolka se třemi semeny. Kvete v srpnu až říjnu.

Výskyt: Je to stará kulturní rostlina z Afriky a tropické Indie. U nás se pěstuje jen jako jednoletá rostlina vzácně v zahradách. Často se u nás pokusně pěstovala jako technická plodina, ale bez úspěchu.

Sběr a sušení: Sklízají se olejnatá semena po dozrání a lisuje se z nich olej, který se čistí buď pro účely technické, nebo farmaceutické, popřípadě kosmetické. U nás se skočci nedaří, protože u nás nejsou pro dozrání dostatečné teploty; proto se olej dováží.

Z minulosti: Ricínová semena byla nalezena v egyptských hrobkách starých 4000 let. Také Římané již znali olej jako spolehlivé projímadlo. Užívání samotných semen většina herbářů zakazovala pro přílišnou jedavatosť.

Použití: Kromě všestranného technického využití představuje ricínový olej skutečně ideální projímadlo. Jeho složky postupně působí v tenkém střevě bez nežádoucího podráždění a křečí. Nevyvolávají návyk. Ricínový olej je v našem lékopisu oficiální.

Vedlejší účinky: Větší dávky než 2 polévkové lžice denně jsou již nežádoucí, i když samotný ricínový olej není jedovatý na rozdíl od semen, která obsahují prudce jedovatý fytotoxin, jehož smrtelná dávka se počítá na setiny gramu. Požití tří semen již může vyvolat smrt. V oleji toxické složky nejsou.

Obsahové látky: Semena obsahují až 60 % oleje, alkaloid ricinin a prudce jedovatý toxin.

Možnost záměny: Je vyloučena.

Sléz lesní — *Malva sylvestris*

Čeleď: slézovité

Lidové názvy: planý sléz, zaječí slíz, homulky, boží koláčky.
Droga: slézový květ (*Flos malvae*), slézový list (*Foliūm malvae*).

Popis: Tato dvouletá nebo vytrvalá bylina vytváří v prvním roce růžici přízemních listů, v druhém roce většinou přímou, chlupatou, až 1,5 m vysokou lodyhu. Dlouze řapíkaté listy jsou dlaniť 5—TlaLočné, s laloky trojhokými, na okraji vroubkovanými. Velké úžlabní květy jsou stopkaté a mají růžovou, tmavěji žilkovanou pětiplátečnou korunu. Plod je suchý, za zralosti se rozpadá. Kvete od června do září. U nás se vyskytuje ve dvou poddruzích, a to sléz lesní pravý a sléz lesní maurský.

Výskyt: Roste celkem hojně na rumišťích, podél plotů apod., od nížiny do pahorkatiny. V mnoha zemích i u nás se pěstuje sléz lesní maurský s tmavšími červeně fialovými květy.

Sběr a sušení: Sbírají se květy a listy. V době kvetení se sbírají zcela nepoškozené a rzí nenapadené listy i s řapíky a jen zcela rozvité květy i s kalichem. Suší se co nejrychleji na stinných místech. Při umělém teple nesmí teplota přestoupit 35 °C. Květy během sušení modrají.

Z minulosti: V dávných dobách se považoval za posvátnou bylinu. Používal se protd hadímu uštknutí a jako protijed při otravách. Později sloužil jako slizová droga proti kašli, proti přebytku žaludečních kyselin a zevně ke kloktání při zánětech hrtanu. Ještě v minulém století se ordinoval při epidemiích černého kašle.

Použití: Většina čajových směsí proti kašli obsahuje Msty i květy slézu. Je též obsažen v hojivé čajové směsi Květní droga je v našem lékopisu ofieinální.

Vedlejší účinky: Droga nemá vedlejší účinky a může se i dlouhodobě užívat v běžných dávkách.

Obsahové látky: Obsahuje mimořádně velké množství elizu, anthokyanová barviva v květech, trísloviny a další méně známé látky.

Možnost záměny: Je možno ho zaměnit s podobnými druhy slézu u nás domácími.

Smetanka lékařská — *Taraxacum officinale*

Čeleď: čekankovité

Lidové názvy: pampeliška, pleska, pumpava, husí kap, mají cek, staří cek.

Droga: smetankový kořen (*Radix taraxaci*).

Popis: Vytrvalá, až 20 cm vysoká bylina má několikahlavý, krátký, válcovitý oddenek a dlouhé slabé kořeny. Listy jsou sestaveny v bohaté přízemní růžici; jsou jednoduché, v obrysu obyčejně ob vějí číté, hluboce zastříhované kracovitě laločnaté. Bezlistý, dutý sitvol je zakončen úborem žlutých květů, které jsou pouze jazykovité. Plody jsou zobánkaté nažky s jednoduchým bílým chmýrem. Kvete od jara do podzimu. Je velmi proměnlivým druhem.

Výskyt: Obecně je rozšířena na lukách, v trávnících, i na poli, často jako obtížný plevel, od nížin do hor.

Sběr a sušení: Kořeny se sbírají od jara do podzimu a suší se stejně jako jiné kořenové drogy. Dokonale suché kořeny se lehce lámou a jsou na lomu bílé. Méně často se sbírají na jaře celé rostliny s poupaty nebo samotné listy.

Z minulosti: Záznam ze sitarého Řecka uvádí, že mléčná šťáva z čerstvé rostliny se kapala do očí proti zánětům. Matthioli píše, že je lékem proti nespavosti. Ještě začátkem našeho století se vyráběla u nás tzv. „šťáva z čerstvých rostlin“. Prodávala se proti únavě a stavům vyčerpanosti. Obsahovala též vylisovanou šťávu z čerstvých kořenů smetanky smíchanou s líhem.

Použití: U nás se kořen používá jako přísada do žlučkových a jiných čajových směsí.

Vedlejší účinky: Droga není škodlivá a lze ji užívat dlouhodobě.

Obsahové látky: Jsou to hořčiny, sliz, třísloviny, pryskyřice a další látky.

Možnost záměny: Je prakticky vyloučena.

Světlík lékařský — *Euphrasia officinalis*

Čeled': krtičníkovité

Lidové názvy: ambroáka, bradavník, těšinka,

Droga: světlíková nať (*Herba euphrasiae*).

Popis: Jednoletá, poloiparazitická, až 30 cm vysoká bylina je celá zláznatě chlupatá a má větvitou, přímou lodyhu. Listy jsou vstřícné, většinou podlouhlé až vejčité, na okraji zubaté, obvykle v květenství přecházejí v listeny. Květy jsou 10–15 mm dlouhé a mají bílou, fialově proužkovanou korunu na dolním pysku se žlutou skvrnou. Plod je vejčitá tobolka. Kvetě v letních měsících.

Výskyt: Je hojný na loukách a průhonech od nížin do vysokohorského pásma.

Sběr a sušení: V letních měsících se odřezává kvetoucí nať. Suší se ve svazečcích nebo volně rozložená na stinných a vzdušných místech. Droga si musí zachovat svou původní barvu.

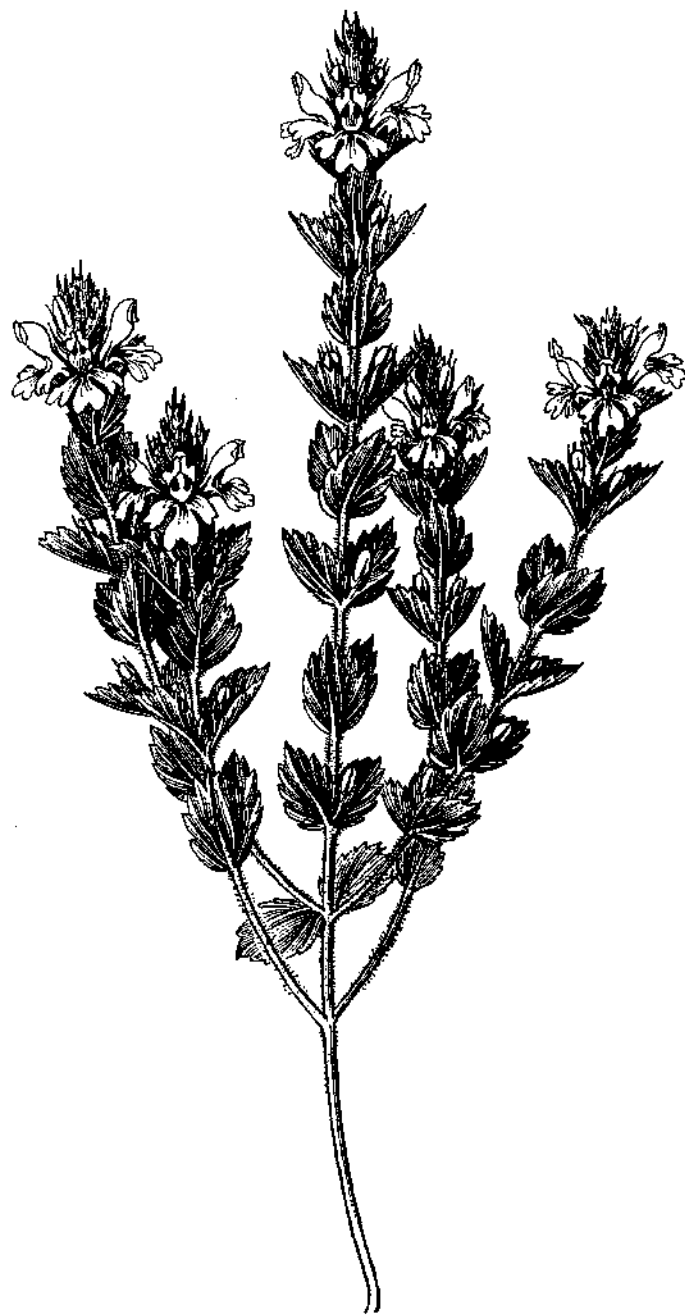
Z minulosti: Ve starých herbářích je uváděn jen ojedinelé. Kneipp jej doporučuje jako žaludeční lék a zevně odvar k očním koupelím. Hlavně toto použití je v lidovém léčitelství dodnes velmi rozšířené.

Použití: Tato droga je neprávem opomíjena a její používání je zcela ojedinelé. V současné době se v západních zemích uvádí do prodeje přípravek Televisan, který má odstranit únavu očí po sledování televizních programů. Jeho součástí je i výtažek ze světlíku lékařského.

Vedlejší účinky: Při běžném dávkování nebyly pozorovány.

Obsahové látky: Jsou to trísloviny, hořčiny, silice, blíže neznámý glykosid a další málo známé látky.

Možnost záměny: Může se zaměnit s ostatními velmi podobnými druhy, které ovšem lidové léčitelství nerozlišuje a běžně používá.

Svízel vonný — *Galium odoratum*

(Mařinka vonná — *Asperula odorata*)

Čeleď: mořenovité

Lidové názvy: voňavka, drůbňava, mařenka, božec, voňavý svízel.

Droga: mařinková nať (*Herba asperulae odoratae*).

Popis: Vytrvalá, až 50 cm vysoká bylina má tenký oddelek, přímou, hladkou a čtyřhrannou lodyhu a lysé kopinaté listy v šesti až osmičetných přeslenech. Drobná, nálevkovitá koruna je bílá. Plodem je ositénkatá dvojnážka. Kvete od dubna do června,

Výskyt: Roste ve stinných listnatých lesích, především bučinách, od nížin do hor.

Sběr a sušení: Sbírá se celá nať na počátku květu, bez kořenů. Rychle se suší na vzdušných místech nebo v sušárnách při teplotě do 35 °C. Vzhledem k intenzivní vůni se suší odděleně od jiných bylin.

Z minulosti: Ve středověku sloužila mařinka vonná, dnes správně svízel vonný, k přípravě léčivého, májového vína. Polský král Stanislav prý přičítal své zdraví jedině dennímu pití mařinkového čaje. Středověké přísloví pravilo: „Mařinka srdce osvěžuje a játra otevírá.“

Použití: V současné době se využívají upravené obsahové látky k léčení trombózy a následků srdečních infarktů.

Vedlejší účinky: V běžných dávkách nemá svízel vonný žádné škodlivé účinky a může se užívat i dlouhodobě.

Obsahové látky: Jsou glykosidicky vázaný kumarin, glykosid asperulosid, třísloviny, hořčiny a olej.

Možnost záměny: Může se zaměnit s velmi podobnými druhy svízelů a mařinek, jako např. svízelem lesním (lodyhy oblé a čárkovité, jednožilné listy) nebo mařinkou psí (květy červená ve, úzce kopinaté listy v čtyřčetných přeslenech) aj.

Šafrán setý — *Crocus sativus*

Čeled: kosatce vité

Lidové názvy: šafrán, pravý šafrán.

Droga: šafránové blizny (*Stigmata [Flosl croci]*).

Popis: Jedovatá, vytrvalá bylina má podzemní hlízu a čárkovité listy. Krátký podzemní květonosný stonek je zakončen bledě fialovým náievkovitým květem s 6 okvětními cípy a dlouhou bezbarvou trubkou. Žlutá čnělka se dělí na 3 ramena trubkovitě stočená, zakončená červeně zbarvenou bliznou. Spodní semeník dozrává v mnohosemennou tobolku. Množí se vegetativně hlízkami. Kvete od *září* do listopadu.

Výskyt: Pěstuje se pouze v kultuře, původ není znám. Dosud se pěstuje ve Španělsku, Francii a některých státech východního Středomoří. Také u nás se dříve pěstoval na jižní Moravě a Slovensku.

Sběr a sušení: Sbírají se pouze blizny, a to tím způsobem, že se seřezávají celé květy a ještě tentýž den se z nich vyjmají blizny s krátkým kusem čnělky. Suší se ihned nad kamny nebo nad žhavým popelem tak, aby blizny během půl hodiny vyschly. Droga musí být křehká, sytě oranžová, musí mít intenzivní pach a kořenou chuť.

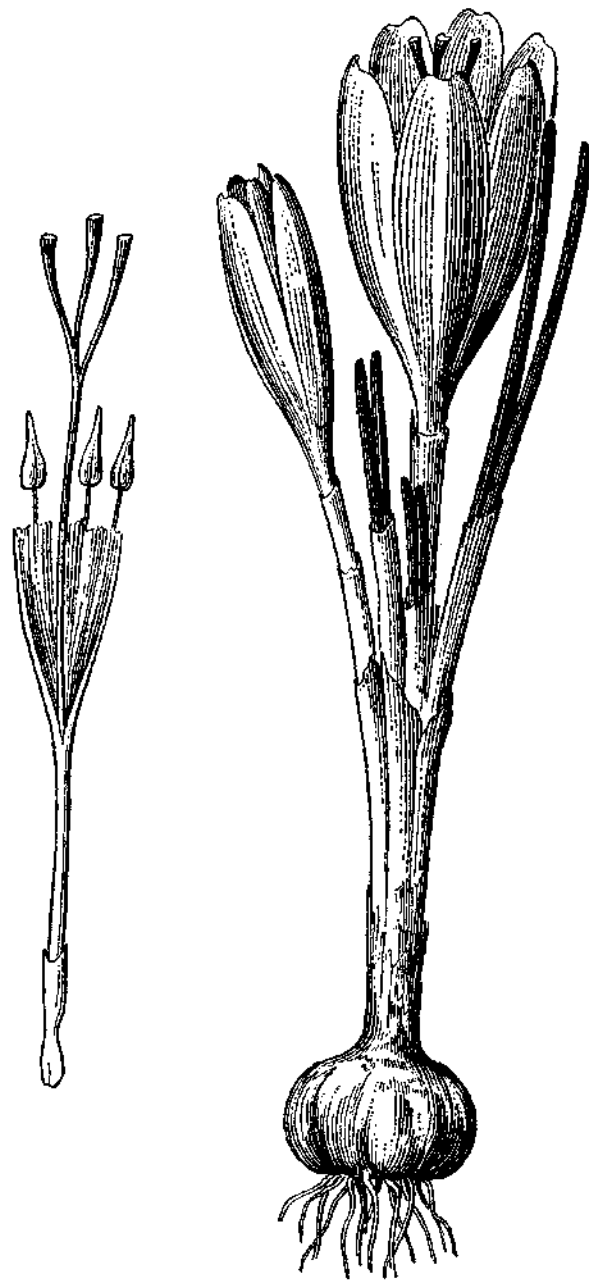
Z minulosti: Tato od nejstarších dob velmi hledaná a draze placená droga se používala jako léčivo, barvivo a koření. Je citována téměř všemi starými autory, včetně bible. V životu nebezpečných dávkách se zneužíval jako prostředek vyvolávající potrat.

Použití: Současné lékařství šafrán opustilo. Ojedinele se ještě v některých zemích předpisují lihové výtažky jako uklidňující prostředek (šafránová tinktura).

Vedlejší účinky: Byly zaznamenány smrtelné otravy po požití 20 gramů šafránu. Menší dávky působí krvácení, zvracení, průjem a závrať. Minimální dávky, přidávané jako koření nebo barvivo do různých omáček, polévek a salátů, jsou prakticky neškodné.

Obsahové látky: Jsou to glykosidní barviva, silice, hořčina a další látky.

Možnost záměny: Vzhledem k vysokým cenám patří šafrán mezi nejfalšovanější drogy. K falšování se používaly květy žlutooranžově kvetoucích rostlin. Ve středověku se falšování šafránu trestalo smrtí. Okrasné druhy šafránu s různobarevnými květy, které kvetou obvykle na jaře, se nedají k uvedeným účelům použít.

šalvěj lékařská — *Salvia officinalis*

Čeled': hluchavkovité

Lidové názvy: babské ucho, babí rúcho, koníčky, smrtky.

Droga: šalvějový list (Foliūm *salviae*), šalvějová nať (*Herba salviae*).

Popis: Tento až 70 cm vysoký polokeř má přímou lodyhu naspodu zdřevnatělou. Vstřičné, křížmostojné listy jsou řapíkaté, podlouhle vejčité až úzce eliptické, na okraji jemně vroubkované a šedoplstnaté. Velké květy sestavené v chudých lichopřeslenech mají nejčastěji fialovou korunu a korunní trubku, uvnitř zarostlou věnečkem chlupů; horní pysk je téměř přímý (přilbovitě nesklapnutý). Dále mají dvě tyčinky. Plodem jsou tvrdky. Kvete v Červnu a červenci.

Výskyt: Je to jihoevropský druh, který se u nás časito pěstuje v zahradách nebo kulturách pro léčebné účely. Zřídka zplaňuje.

Sběr a sušení: Listy se sbírají krátce před květem. Sušit se musí opatrně v tenkých vrstvách na stinných a vzdušných místech, při teplotě, která nesmí být vyšší než 35 °C.

Z minulosti: V minulých stoletích byla šalvěj vysoce ceněna. Pro udržení trvalého zdraví se přidávala jako koření do jídla a doporučovala se snad proti všem chorobám.

Použití: Droga má dezinfekční vlastnosti, zejména ve formě klokitadla při zánětech hrtanu a horních cest dýchacích. Spolehlivý je také účinek čaje užívaného vnitřně proti nadměrnému pocení. V západních zemích a hlavně v Americe se používá i jako koření k přípravě nádivek. Nať je oficiální v našem lékopisu.

Vedlejší účinky: Jako každá siličná droga vyžaduje i šalvěj rozumné dávkování.

Obsahové látky: Jsou to silice, třísloviny, pryskyřice a další běžné látky.

Možnost záměny: Může se zaměnit s jinými druhy šalvějí u nás domácími nebo pěstovanými pro okrasné účely. Šalvěj luční má přizemní listovou růžáci, šalvěj hajní má fialové listeny, lichopřesleny nahloučené v lichoklasy apod. Všechny další druhy jsou rovně bylinné, nejsou šedoplstnaté a v korunní trubce nemají vytvořen věneček chloupků.

Tis červený — *Taxus baccata*

Čeľad: tdsovitě

Lidové názvy: pušpan, tisk.

Droga: Jen ojediněle se používá čerstvé jehličí.

Popis: Jedovatý, dvoudomý, košatý, trvale zelený keř nebo strom má hustou korunu. V mládí má hnědočervenou kůru, později šedohnědou lupenitou borku. Vytrvalé listy jsou jehlicovité, čárkovité a na rubu světlejší. Samčí květy sedí v podobě malých, krátce stopkatých šišticek v úžlabí jehlic, samičí tamtéž, ale jednotlivě. Semeno po uzrání je obaleno červeným, masitým nejedovatým míškem. Kvete v březnu a dubnu.

Výskyt: U nás je vzácným jehličnanem, jehož nečetné omezené porosty jsou přísně chráněny. Častěji se objevuje jako okrasná zahradní a parková dřevina.

Sběr a sušení: Vzhledem k tomu, že se v terapii vůbec nepoužívá, nepřichází ani sběr pro získání drogy v úvahu.

Z minulosti: Od pradávných dob je kouzly a bájemi opředeným stromem, obávaným pro svoji jedovatost. Byl symbolem smutku. Kdysi se používal s velkým rizikem jako lék proti vzteklině a proti hadímu uštknutí.

Použití: V současné době nemá žádné léčebné použití a uvádí se jen pro smrtelné nebezpečí, které je spojeno s jeho případným užitím.

Vedlejší účinky: Jedovaté látky se rychle vstřebávají a případné otravy lze proto těžko ovlivnit, protože mohou končit smrtelně i během několika minut. Zvláště nebezpečný je tis dětem, které požijí jeho jedovatá semena s červeným, nejedovatým míškem. Smrt nastává prudkým poklesem krevního tlaku a zastavením srdeční činnosti.

Obsahové látky: Jsou to prudce jedovatý alkaloid taxin a další ještě nedokonalé prozkoumané alkaloidy, glykosidy (např. taxikatin), hořčiny, pryskyřice a další látky.

Možnost záměny: Je téměř vyloučeno zaměnit tis za jiný nejedovatý jehličnan pro jeho typické jehlice a plody.

Truskavec ptačí — *Polygonum aviculare*

Čeleď: rdesnovité

Lidové názvy: truskavec, chrustavec, křupavka, štukavec, úpor.

Droga: truskavcová nať (*Herba polygoni avicularis*).

Popis: Jednoletá, zřídka dvouletá bylina má pláži vou nebo vystoupilou lodyhu, která je již odspodu bohatě rozvětvená a listnatá. Malé podlouhlé listy jsou téměř přisedlé, celokrajné, různých tvarů, lysé až jemně brvitě. Květy jsou drobné, nenápadné a sedí v malém počtu na kratičkých stopkách v paždí listů, mají okvěti bělavé nebo nárůžovělé. Plody jsou malé nažky. Je velmi proměnlivým druhem. Kvetे od června do září.

Výskyt: Je obecně rozšířeným druhem na rumišťích, u cest a na podobných stanovištích, většinou jako obtížný plevel.

Sběr a sušení: Sbírá se celá rostlina v době květu. Odstraní se kořeny a suší se na vzdušném místě. Droga se zbytečně nepřevrací, protože je velmi křehká.

Z minulosti: Vysoký obsah kyseliny křemičité určil již odpradávná použití této kdysá velmi populární drogy: byly to choroby spojené s krvácením, krvavé průjmy, žaludeční vředy, tuberkulóza apod.

Použití: Kromě účinků spojených s obsahem kyseliny křemičité je tato droga úspěšná též při vleklých katarrech průdušek, uvolňuje hleny a ulehčuje odkašlávání. Také se přidává do čajových směsí proti nechutenství. V lidovém léčitelství se ojediněle používá odvar k vymývání ran.

Vedlejší účinky: V běžných dávkách je tato droga neškodná.

Obsahové látky: Obsahuje poměrně vysoký obsah rozpustné i nerozpustné kyseliny křemičité, třísloviny, siliz a další látky.

Možnost záměny: Je nepravděpodobná, neboť ostatní blíže příbuzné druhy mají větší listy a jinak uspořádané květy.

Třezalka tečkovaná — *Hypericum perforatum*

Čeľad: třezalkovité

Lidové názvy: krevníček, čarovník, svatojánská bylina, postřelené koření.

Droga: třezalková nať (*Herba hyperici*).

Popis: Vytrvalá, přes půl metru vysoká bylina má přímou, oblou lodyhu a vstřícné, lysé, většinou podlouhlé, oelokrajné, průsvitně tečkované listy. Pětčetné květy v bohatém květenství mají kališní lístky útle špičaté a žluté koruny. Plodem je tobolka. Kvete od června do srpna.

Výskyt: Roste u cest, na kamenitých stráních, suchých loukách apod. od nížin do hor.

Sběr a sušení: V červenci a srpnu se seřezává kvetoucí nať asi 10–15 cm nad zemí a suší se nejlépe ve svazečcích na stinném a vzdušném místě. Dobře usušená si zachovává svou původní barvu.

Z minulosti: Od nepaměti je velice známou bylinou. Ve starém Egyptě byla dokonce velmi posvátná. Sloužila proti mnoha nemocem vnitřně i zevně. Populární byl třezalkový olej, tj. v jedlém oleji vyvařená droga. Kneipp ji doporučuje i při srdečních chorobách. K nadpřirozenému hodnocení určitě přispívalo i intenzívně červené barvivo v rostlině.

Použití: Droga má nesporně protizánětlivé vlastnosti, které se využívají dodnes. Vnitřně působí třezalka příznivě jako pomocný lék při různých nervových potížích, neklidném spánku apod. Je součástí četných čajů. Je oficiální v našem lékopisu.

Vedlejší účinky: Droga je v malých množstvích celkem neškodná. Patří mezi tzv. fotodynamické rostliny, které (po požití většího množství) způsobují záněty pokožky na místech vystavených silnému slunečnímu záření.

Obsahové látky: Jsou to ještě nedokonale známá barviva, silice, třisiLoviny a další látky.

Možnost záměny: Může se zaměnit především s příbuznými druhy, např. s třezalkou skvrnitou, která má čtyřhrannou lodyhu a tupé kališní lístky, a s třezalkou ostrohrannou, která má úzce křídlatou lodyhu a špičaté kališní lístky.

Oročník bolhoj — *Anthyllis vulneraria*

Čeleď: bobovité

Lidové názvy: žlutý jetel, devaterník, baloun, úročnke.

Droga: úročníková nať (*Herba anthyllidis*).

Popis: Vytrvalá, až 50 cm vysoká bylina má většinou přímé přitiskla chlupaté lodyhy. Vedle přízemních listů jsou vyvinuty nečetné lodyžní střídavé listy, které jsou lichozpeřené, s několika jářmy a s koncovým lístkem mnohem větším, než jsou postranní. Všechny lístky jsou olysálé až vlnaté chlupaté, celokrajné, vějířité až kopinaté. Květy jsou eméstrnány dio jedné až několika přisedlých hlávek sedících v úžlabí listenových, 3—tlaločných listů. Mají většinou bledý, huňatý, pětázubý kalich a žluté motýlověté koruny, mnohdy oranžově až červeně naběhlé. Plodem jsou malé lusky uzavřené v nafouklém kalichu. Kvete od června do září. Je velmi proměnlivým druhem

Výskyt: Je častý na suchých loukách, travnatých, výslunných stráních, ale také ve sivělých hájích apod., a to od nížin do hor. Často se pěstuje jako pícnina (žlutý jetel).

Sběr a sušení: Častě ji se sbírá celá kvetoucí nať, zřídka jen samotné květy. Suší se běžným způsobem ve stínu.

Z minulosti: V dávnověku byl čarodějnou bylinou, která patřila do vybavení každé domácnosti jako prostředek proti uřknutí. Musel se však trhat jen o svatojánské noci spolu se zeměžlučí. V léčebné péči se užíval ve formě obkladů na rány a otoky, odvar se podával dětem proti zvracení a pro zlepšení chuti k jídlu. Počátkem našeho století obliba silně upadla.

Použití: Po období naprostého nezájmu se úročník bolhoj opět doporučuje jako vhodná bylina k dennímu pití místo pravého čaje. Potvrzují se jeho protizánětlivé vlastnosti.

Vedlejší účinky: Droga nemá vedlejší účinky.

Obsahové látky: Jsou to třísloviny, saponiny, barviva, silice a další ještě nedokonale prozkoumané organické látky.

Možnost záměny: Při zběžném pohledu by se mohl zaměnit s jinými podobnými žlutě kvetoucími druhy čeledi bobovitých, od nichž se však úročník odlišuje lichožpeřenými listy s koncovým, značně větším listem a dalšími uvedenými znaky.

Užanka lékařská — *Cynoglossum officinale*

Čeled': brutnákovité

Lidové názvy: psí jazyk, mysmeč, ostřen, štelkucha, kubitčka.

Droga: užankový kořen (Radia: *cynoglossi*), užanková nat' (*Herba cynoglossi*).

Popis: Jedovatá, dvouletá bylina má kulovitý, tmavě červený kořen. Lodyha je až 80 cm vysoká, hranatá až štětinatě chlupatá, porostlá střídavými, většinou přisedlými, jednoduchými, celokrajnými, po obou stranách měkce chlupatými listy. Pětčetné, srostloplátečné květy jsou hnědě fialové, zřídka špinavě růžové a uspořádané do řídkých bezlistých vijanů. Plodem jsou 4 velké, ositínkaté tvrdky, přirůstající ke střednímu sloupku. Kvete od června do srpna. Celá rostlina páchne myšinou.

Výskyt: Roste roztroušeně na kamenitých stráních, podle cest a na pustých místech, především v teplejších oblastech od nížiny do podhůří.

Sběr a sušení: V podzimních měsících se sbírají kořeny, které se buď suší obvyklým způsobem, nebo se zpracovávají čerstvé nakládáním do ředěného lihu. Nat' se odřezává na začátku květu a suší na vzdušném a stinném místě.

Z minulosti: Čerstvá droga se používala odpradáвна proti cizopasníkům u domácích zvířat a k vyhánění myší a potkanů. V lidovém léčitelství se odvar doporučoval proti kašli, krvácení a průjmů.

Použití: Dnes je to téměř zapomenutá droga a používá se ojedinele ve formě silně ředěných kapek jako uklidňující prostředek.

Vedlejší účinky: Sušená droga obsahuje jen zlomek jedovatých složek. Byly pozorovány otravy po mladých, čerstvých listech připravených jako salát. Dostavují se závratě, hluboký spánek, rozšíření zorniček a smrt zástavou dechu. Styk s čerstvou natí způsobuje u citlivějších osob kožní záněty.

Obsahové látky: Obsahuje nestálé alkaloidy, hořčinu, barviva, třísloviny a silici připomínající vůni heřmánek. Prudce jedovatý alkaloid cynoglossin se sušením drogy rozkládá.

Možnost záměny: Může se zaměnit s kosti valem (viz str. 126).

Vachta trojlistá — *Menyanthes trifoliata*

Čeleď: vachtovité

Lidové názvy: hořký jetel, bobřek, lunkvorec, limonka, tří-rožka.

Droga: list hořkého jetele (*Foliūm trifolii fibrini*).

Popis: Vytvrvalá, až 30 cm vysoká bylina vyrůstá ze silného plazivého, článkovaného oddenku. Dlouhé řapíky jsou na bázi pochvatě rozšířené a tuhá čepel je trojčetná. Na bezlistých stvolech vyrůstají pětičetné květy, které mají bílé nebo narůžovělé srostloplátečné koruny, jež jsou na vnitřní straně dlouze vousaté. Plod je tobolka. Kvete v květnu a červnu.

Výskyt: U nás je nepříliš hojná na rašelinných místech a silně zamokřených půdách, poblíž stojatých vod, a to od nížin do hor. Je zákonem chráněná.

Sběr a sušení: Na začátku léta se sbírají listy asi s polovinou řapíku. Sbírá se výhradně šetrným odřezáváním, aby se nevytrhla celá rostlina. Suší se v tenkých vrstvách co nejrychleji.

Z minulosti: V herbářích je uváděna vachta až od 16. století. Doporučovala se proti horečkám, zácpě, při zaživacích potížích, zevně k omývání hemoroidů i k výplachům ucha.

Použití: Dnes se používá při chorobách žlučníku, a to při jeho nedostatečné funkci spojené se zácpou. Jinak je droga vhodným doplňkem tzv. hořkých čajových směsí pro povzbuzení chuti k jídlu. Droga se k uvedeným účelům užívá v celém světě a i v našem lékopisu je oficiální.

Vedlejší účinky: Pacientům majícím sklon k průjmům drogu nelze doporučit. Stejně tak dlouhodobé užívání velkých dávek by mohlo způsobit narušení žaludeční a střevní funkce.

Obsahové látky: Jsou to glykosádní hořčiny, alkaloidy, organické kyseliny, třísloviny a další látky.

Možnost záměny: Záměna je vyloučená.

Violka trojbarevná — *Viola tricolor*

Čeleď: violkovité

Lidové názvy: sirotka, trojník, planá maceška, maceška polní.

Droga: nať violky trojbarevné (*Herba violae tricoloris*).

Popis: Jednoletá až vytrvalá bylina má jednoduchý kořen a přímou větvenou, dutou lodyhu. Lodyžní lístky jsou řapíkaté, většinou podlouhlé, vroubkované a mají peřenosečné palisty s dvěma až čtyřmi páry postranních úkrojků a velkým konečným úkrojkem. Užlafoní květy jsou na dlouhých stopkách. Z 5 korunních plátků jsou většinou jen horní dva fialové, dolní jsou nažloutlé s tmavou kresbou a žlutou skvrnou. Plodem je tobolka. Kvetे od dubna do října.

Výskyt: Objevuje se na úhorech, rumišťích, u cest i na mezích jako plevel; rovněž roste na skalnatých půdách a jinde od nížin do hor.

Sběr a sušení: Sbírá se celá kvetoucí nať. Droga nesmí obsahovat plody a nesmí být hnědé zbarvená. Suší se bez převracení na vzdušných a sitinných místech.

Z minulosti: Od nejstarších dob se používala jako léčivá bylina, hlavně proti kožním a krevním chorobám. Doporučovala se i ke koupelím novorozeňat jako posilující prostředek.

Použití: Dnes je celkem opomíjenou drogou. Mísitně se využívá ještě v lidovém léčitelství při chorobách dýchacích cest a jako mírný močopudný prostředek. Ojedinelé se používá vnitřně proti revmatismu se současnou koupelí postižených údů v horkém odvaru. Podle dnešních znalostí je účinek této drogy problematický.

Vedlejší účinky: Není zpráv o vedlejších účincích. Droga by se však neměla používat dlouhodobě, protože její obsahové látky nejsou bezpečně prozkoumány.

Obsahové látky: Jsou to malá množství glykosidů, alkaloidů, saponinu, tříslovin a další látky.

Možnost záměny: Ozdobné, velkokvěté odrůdy macešek nejsou pro léčebné účely vhodné.

Vítod hořký — *Polygala amara*

Čeled: vítodovité

Lidové názvy: mléčnice, křížek, torbice, ustavač.

Droga: nať vítodu hořkého (*Herba polygalae amarae*).

Popis: Vytrvalá, až 20 cm vysoká bylina má větvený oddenek, z něhož vyrůstají lysé, tenké lodyhy. Přízemní listy v růžici jsou kopistovité a větší než přisedlé lodyžní listy. Všechny listy jsou celokrajné, tuhé. Malé kvítky jsou modré, někdy načervenalé nebo bělavé. Plodem je -tobolka. Kvete v květnu a červnu.

Výskyt: Roste na suchých loukách, ve světlých lesích i na skalnatých vápencových stráních od nížin do alpského pásma,

Sběr a sušení: Sbírá se celá kvetoucí rostlina a suší se při teplotě do 35 °C.

Z minulosti: Staré herbáře uvádějí tuto drogu jako spolehlivý lék pro odkašlávání a pro zvýšení chuti k jídlu. Poměrně často se doporučovala kojícím matkám při nedostatku mléka.

Použití: V našich zemích je téměř zapomenut. Ojedinele se v lidovém léčitelství používá při průduškových katarrech a při léčení následků angíny a chřipky. Výtažek z drogy se přidává do různých sirupů proti kašli.

Vedlejší účinky: Drogu lze považovat při krátkodobém užívání v přiměřených dávkách za neškodnou.

Obsahové látky: Jsou to saponin, hořčiny, stopy silice, třísloviny, pryskyřice a další látky.

Možnost záměny: Může se zaměnit s vítodem obecným, který nemá přízemní listovou růžici.

Vlaštovičník větší — *Chelidonium majus*

Čeleď: makovité

Lidové názvy: bělmové kořeny, celidon, mlíč, hadí milicí, nebeský dar.

Droga: vlaštovičnicková nat (*Herba chelidonii*).

Popis: Tato jedovatá, vytrvalá, až 1 metr vysoká bylina má tlustý, krátký oddenek a oblou, rozvětvenou lodyhu. Listy jsou střídavé, dolní řapíkaté, horní přisedlé, roztroušeně chlupaté a lichoapeřené, s laločnatými, vroubkovanými lístky. Žluté květy jsou sesitaveny do chudých okolíků. Plod je šešulovitá tobolka. Kveté od května do září. Celá rostlina roní při poranění zkuté až oranžové mléko.

Výskyt: U nás je hojný v blízkosti lidských obydlí, na rumišťích, u cest, v pobřežních křovinách i stinných hájích od nížin do subalpínského pásma.

Sběr a sušení: Sbírá se nať bez spodních listů, nejlépe v době počínajícího kvetení. Kořeny se sbírají v říjnu, rychle se omyjí a suší.

Z minulosti: „Vlaštovičník zrak ostří, zákaly léčí, vlaštovkám i vypíchnuté oči nahrazuje,“ to je jen část údajů starých herbářů, které tuto nebezpečnou drogu vysoce cenily. Několikrát byly uváděny dobré výsledky s léčbou zhoubných nádorů. Byl ověřen uklidňující účinek při bolestech a křečích.

Použití: V současné době se droga přidává do různých zlučnickových čajových směsí. V lidovém léčitelství se čerstvá mléčná šťáva používá proti bradavicím.

Vedlejší účinky: Požití byliny, hlavně u dětí, může mít smrtelné následky. V žádném případě nelze doporučit užívání v jakékoliv formě bez lékařského schválení.

Obsahové látky: Jsou to četné alkaloidy, stopy silice, kyselina chelidonová.

Možnost záměny: Záměna je vyloučená.

Vraní oko čtyřlísté — *Paris quadrifolia*

Čeleď: vranovaovité

Lidové názvy: vlčí třešeň, vlčí jahoda, kulčiba, neštůvka, vrtohlavec.

Droga: dnes již neexistuje.

Popis: Jedovatá, vytrvalá, až 40 cm vysoká bylina, vytváří z plazivého oddenku přímé lodyhy s jediným čtyřčetným přeslenem přisedlých listů. Jediný květ na celkem dlouhé stopce má světle zelenavé vnější okvětní lístky, kdežto vnitřní užší jsou žlutozelené. Plodem je niodročerná kulatá bobule. Kvete v dubnu a květnu.

Výskyt: Rostlina je dosti hojná v listnatých lesích, hlavně v bučinách, v luzích, pobřežních olšínách a křovinách od nížin do subalpínského pásma.

Sběr a sušení: Nesbírá se. Kdysi se sbíraly listy.

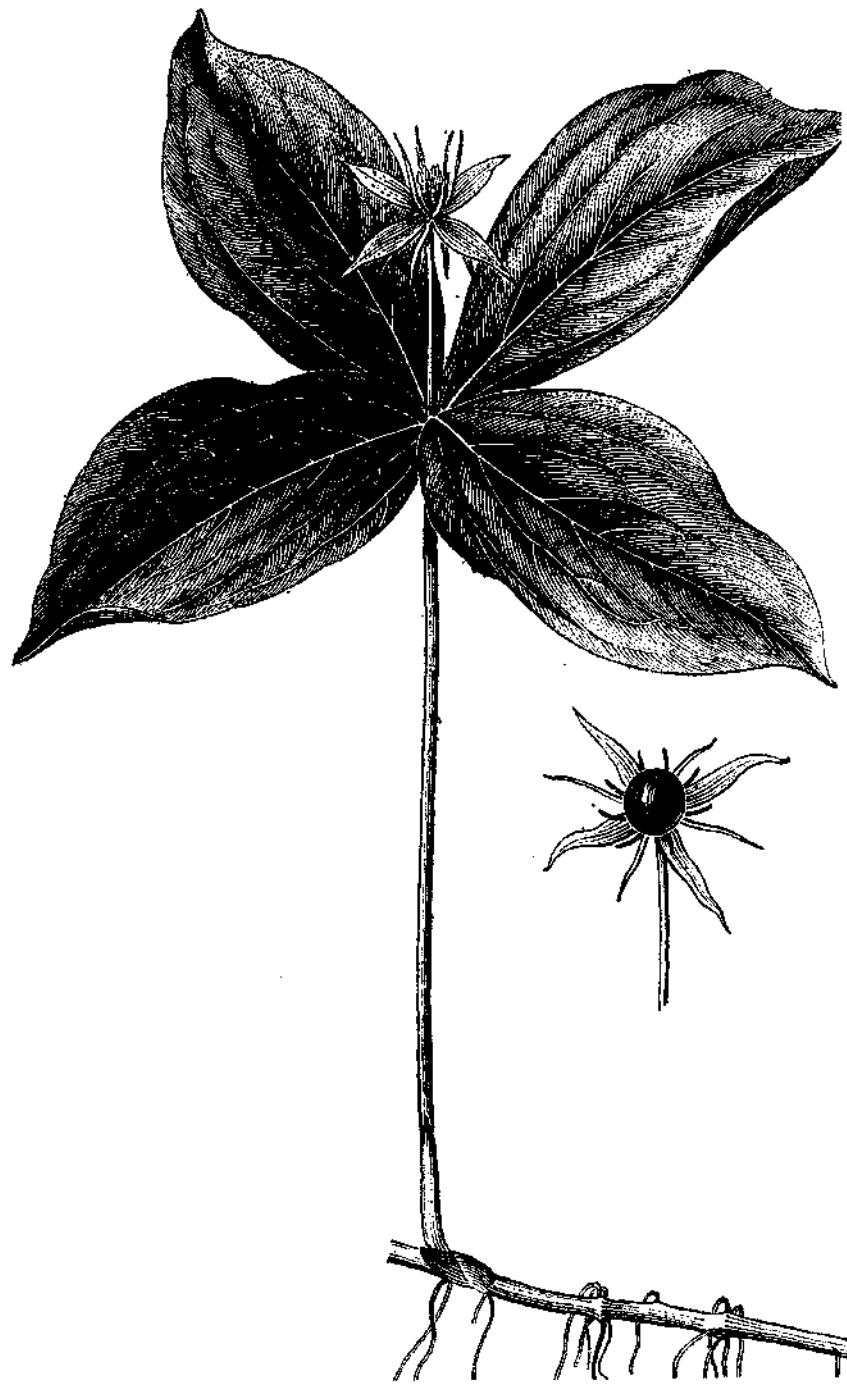
Z minulosti: Rostlina se doporučovala proti nakažlivým nemocem, na různé kožní choroby, na vředy a rány, ale vzhledem k jedovatosti byla častěji záluďnou zbraní v rukou travičů.

Použití: Dnes je jako droga prakticky zapomenuta nejen v oficiální medicíně, ale i v lidovém léčitelství.

Vedlejší účinky: Je důležité, aby hlavně děti byly seznámeny s jedovatostí bobulí, které mohou z neznalosti pokládat za jedlé lesní plody. Otrava se projevuje dávením a zvracením, později průjmem a nápadným zúžením zorniček. Jedovaté látky se poměrně pomalu vstřebávají, takže včasnou lékařskou pomocí je možná záchrana. Před příchodem lékaře se musí podávat velké dávky živočišného uhlí.

Obsahové látky: Jsou to sapogenin (paridin), saponin (pariistyfnin), asparagin, kyselina citrónová a další látky. Jedovatými složkami je stejnoměrně prostoupena celá rostlina.

Možnost záměny: Svým typickým vzhledem vylučuje vraní oko možnost záměny.

Vratič obecný — *Tanacetum vulgare*

Čeleď: hvězdčkovité

Lidové názvy: vrátnička, návratník, červopudná bylina,

Droga: květ vratiče obecného (*Flos tanacetii*).

Popis: Tato vytrvalá, až 150 cm vysoká, skoro lysá bylina má plazivý oddenek a větvené kořeny. Přímá lodyha je v nejhořejší části rozvětvená. Velké střídavé listy jsou zpeřené dělené v 5 až 12 jařem zastříhávaně pilovitých ukrojku. Žluté květy úboru mají většinou trubkovité květy. Plodem jsou bezchmýrné nažky se zoubkavým lemem. Kvete od července do září.

Výskyt: Je poměrně hojný na pasekách, podél cest, na rušných místech, v příkopech a pustých místech, od nížiny do podhůří.

Sběr a sušení: Nať se sbírá v květnu a červnu. Květy se odšťihávají se stopkou dlouhou maximálně 2–3 cm a rychle se suší.

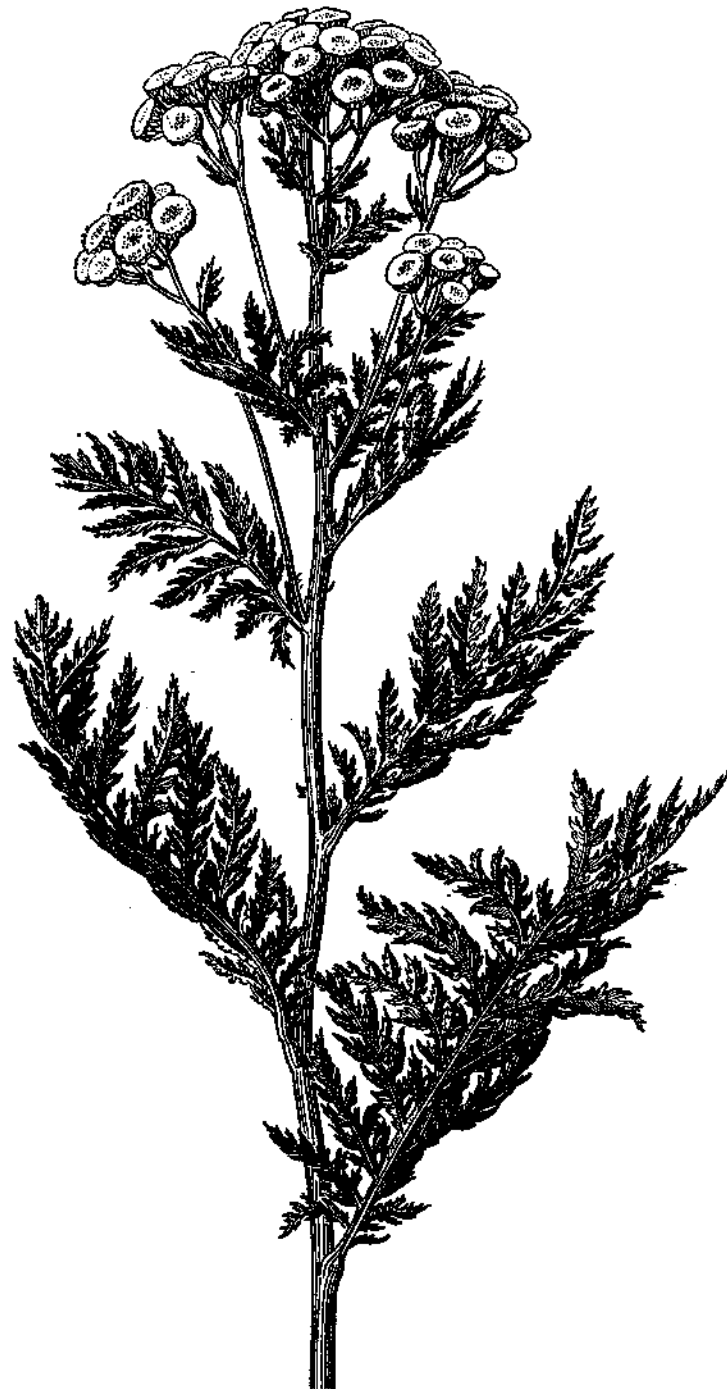
Z minulosti: Ve starověku byla rostlina téměř neznámá. Ve středověku se stala předmětem jen místních kouzel a pověr. Teprve v 17. století se uvádí jako protimístový lék, dále proti hypochondrii, dně a dokonce i vzteklině. Byly ověřeny velmi neblahé následky po podání větších dávek a byla zaznamenána i úmrtí.

Použití: Ojedinele se ještě dnes ordinuje práškový květ jako lék proti střevním parazitům.

Vedlejší účinky: Velké dávky (např. více než 2 gramy práškových květů denně) působí závratě a křeče. Po větších dávkách se dostaví naprosté vyčerpání, a není-li poskytnuta lékařská pomoc, i smrt. Těhotným ženám se nesmí droga předepisovat ani v nejmenších dávkách.

Obsahové látky: Jsou to silice, které obsahují tanaceton a další složky, hořčina tanacetin, různé organické kyseliny, pryskyřice, tříslovina a další látky.

Možnost záměny: Vzhledem k typickým znakům rostliny je záměna vyloučená.

Vrba bílá — *Salix alba*

Čeľad: vrbovitě

Lidové názvy: rokyta, vetla, bělice.

Droga: vrbová kůra (*Cortex salicis*), vrbový list (*Foliūm salicis*).

Popis: Strom je až 20 m vysoký a má lehce ohebné větve. Krátce řapíkaté listy jsou podlouhle a úzce kopinaté, zašpičaté, jemně pilovité, na líci matně zelené. Květy jsou sestaveny v jehnědách. Květe v dubnu a květnu.

Výskyt: Vrby rostou v četných družích, které se vzájemně velmi snadno kříží. Nalézáme je na vlhkých místech, na březích potoků a řek, a to od nížin do hor.

Sběr a sušení: Nejlépe v březnu se kruhovitě nařízne kůra 2—Sletých větví, a to asá na délku 20—30 cm, oklepe, podélným řezem se uvolní a lehce sloupne. Suší se rychle, nejlépe na sítěch. Listy se sbírají jen ojedinele v letořích měsících.

Z minulosti: Ve středověku se droga používala k léčení průjmů a k uklidňujícím koupelím. Později byly zjištěny i protirevmatické účinky obsažených derivátů salicylové kyseliny, která byla také pojmenována podle latinského jména vrby (*Salix*),

Použití: Protože šálkylove preparáty se dnes vyrábějí průmyslově, zůstává vrbová kůra a někde i listy jen v lidovém léčitelství jako prostředek proti revmatismu, proti horečkám a chorobám z nachlazení,

Vedlejší účinky: V běžných dávkách nemá droga žádné škodlivé účinky.

Obsahové látky: Jsou to glykosid salicín, třísloviny, blíže neznámá složka s antibiotickými vlastnostmi, pryskyřice.

Možnost záměny: Velké množství druhů a kříženců vrb má víceméně stejné obsahové látky, takže záměna není podstatná.

Yzop lékařský — *Hyssopus officinalis*

Čeleď: Muchavkovité

Lidové názvy: izobek, hysop.

Droga: yzopová nať (*Herba hyssopi*).

Popis: Taito vytrvalá, až 60 cm vysoká bylina nebo polokeř má čtyřhrannou lodyhu, často již odspodu větvenou, která je husitě pýřitá nebo olysalá. Přisedlé listy jsou jednoduché, úzce kopinaté až čárkovité, celokrajné a podvinuté, často tuhé a lesklé. Květy mají nejčasněji fialovou korunu, z níž vyčnívají 4 tyčinky a jsou sestaveny v úžlabních jednostranných lichopřeslenech. Plodem jsou 4 lesklé tvrdky. Kvete v červenci až září.

Výskyt: Pochází ze Středomoří. Dříve i nyní se u nás v omezené míře pěstuje v zahrádkách i na polích pro farmaceutické účely.

Sběr a sušení: Nejlepší drogu poskytuje sběr natě krátce před rozkvětem. Suší se co nejrychleji na vzdušných a stinných místech.

Z minulosti: K léčebným účelům se pěstoval od nejstarších dob. V našich krajích se rozšířil z klášterních zahrad. Matthioli jej uvádí jako lék na plicní choroby. Ze stejné doby jsou již zprávy o dalším použití, a to zevně i vnitřně proti lišěji a svrabu, střevním katarům, vodnatelnosti, při žlučových kamenech, očních a ušních zánětech a proti střevním parazitům,

Použití: Současné hodnocení uvádí, že odvar z natě yzopu, podobně jako šalvěj, pomáhá proti nadměrnému pocení. Kromě léčebného použití se yzop přidává do různých žaludečních likérů nebo se používá jako domácí koření.

Vedlejší účinky: O vedlejších škodlivých účincích nejsou žádné zprávy. Vzhledem k obsahu silice je však nutné opatrné dávkování, aby se nenarušilo zažívání, tj. asi 2 lžičky řezané drogy denně.

Obsahové látky: Jsou to símce, třísloviny a ve stopách blíže neznámý glykosid.

Možnost záměny: Od jiných hluchavkovitých se yzop liší jednostrannými lichopřeslenými květy, plochým horním korunním pyskem a rozestálými vyniklými tyčinkami.

Zemědým lékařský — *Fumaria officinalis*

Čeled': mako vité

Lidové názvy: routička, polní rutka, gertrůdka, zeměklíček, pásek.

Droga: zexnědýmoivá nať (*Herba fumariae*).

Popis: Jednoletá, až 40 cm vysoká bylina má přímou, větvenatou lodyhu a střídavé, řapíkaté listy, mnohonásobně dělené v podlouhle čárkovité úkrojky. Drobné květy sestavené v bohatých hroznech mají dva kališní lístky, později opadavé, a růžově nachovou ostruhatou korunu. Plodem je kulatá nažka. Kvete od dubna do září.

Výskyt: Roste téměř všude jako plevel na polích, rumišťích, v zahradách a pod., a to od nížin do horského pásma.

Sběr a sušení: Nejlépe v červnu a červenci se odřezává nepřekvetlá nať bez plodů a rychle se suší na stinných a vzdušných místech.

Z minulosti: Šťáva z čerstvé rostliny se užívala proti střevním parazitům, odvar se používal na obklady při hemoroidech a při žloutence a sušená nať se přidávala do různých zaživacích a projímavých čajových směsí. Pítí odvaru prý čistilo krev a hojilo různé vyrážky a nečistoty pleti. Opakovaně se uváděl jako spolehlivý prostředek proti tasemnici.

Použití: Mírný močopudný a slabě projímavý účinek řadí tuto bylinu mezi tzv. drogy čistící krev. Jinak se tato droga dnes poměrně málo používá a v posledních letech byla již vyřazena ze všech lékopisů.

Vedlejší účinky: Některými autory je zemědým zařazen mezi jedovaté rostliny. Pokud je známo, působí překročení běžných dávek poškození srdeční činnosti a výkyvy krevního tlaku. Případné užívání by proto mělo být schváleno lékařem.

Obsahové látky: Je to souhrn několika alkaloidů, hořčiny, sliz a další látky.

Možnost záměny: Může se zaměnit s některými blízce příbuznými a podobnými druhy téhož rodu, jejichž odlišení je obtížné.

Zeměžluč menší — *Centaurium minus*
(Zeměžluč okolíkaitá — *Centaurium umbellatum*)

Celeff: hořcovité

Lidové názvy: ántorie, kyřice, tisícizlaté koření, chlžstník.

Droga: zeměžlučová nať (*Herba centaurii*).

Popis: Jednoletá nebo dvouletá bylina má až 50 cm vysokou, jednoduchou, čtyřhrannou lodyhu, v horní části vidličnatě rozvětvenou. Nejdodejší listy, obvejčité, tupé, zúžené v řapík, a pětižilné, jsou shloučeny v přízemní růžici, lodyžní listy jsou vstřícné, podlouhle vějčité až kopinaté a celokrajné. Pětičerné květy s trubkovitým kalichem a pěticipou, bledě červenou korunou jsou sestaveny v konečné vidličnaté vrcholíky. Plodem je úzce válcovitá tobolka. Kvete od července do září.

Výskyt: Roste roztroušeně na suchých loukách, výslunných stráních a mýtinách od nížin do hor.

Sběr a sušení: Sbírá se kvetoucí nať, která se uřezává asi 5 cm nad zemí. Suší se rychle v tenkých vrstvách nebo svažečcích, aby si droga zachovala původní barvu listů i kvítků.

Z minulosti: Je známá od starověku. Ve středověku se věřilo, že přitahuje blesky, ale chrání před účinkem zlých kouzel.

Použití: Je to hodnotná droga proti poruchám zažívání a nechutenství. Má příznivý účinek na choroby žlučníku a je proto obsažena v různých specialitách a čajích. U nás je oficiální.

Vedlejší účinky: Příliš hořká chuť vyvolává u citlivějších pacientů odpor a dávení. V tom případě se musí nahradit jiným lékem.

Obsahové látky: Jsou to četné komplikované hořčiny a další málo známé látky.

Možnost záměny: Může se zaměnit se zeměžlučí obecnou, která má čárkovité listy.

Rejstřík českých názvů léčivých roslin včetně lidových názvů

AjbiS 226
Akorum 236
Alant 192
Aloe kiapské 11
Ambroň východní 11
Ambrožka 272
Andělíka lékařská 20, 62
Andělská bylina 62
Angelika 62
Anís 32
Andělíčeka 62
Anýz 32
Anýž 32
Araňka hroznatá 11
Areka obecná 11
Amáika 224

Babí hněv 96
Babí kořen 158
Babí rúoho 278
Babské ucho 278
Badyáník pravý 11
Baldrián 130
Balšám 168
Baptósie barvířská 11
Baraniní nožky 264
Baranní rožky 264
Bazalfca pravá 22, 30
Bazilika 30
Bedrmor 34
Bedrní hlíza 34
Bedrník anýz 8, 23, 24, 32
Bedrník obeoný 8, 20, 24, 84
Bedrník větší 8, 34
Belas viržinský 11

Benedikrské koření 134
Benedykt lékařský 22, 36
Benaní jazyk 120
Bez černý 9, 21, 23, 24, 38
Bez domácí 38
Běllice 302
Bělmové koření 296
Běloskořičník bílý 11
Biserka 116
Břflá buřina 92
Bílý elebor 136
Elahoivičník kulatoplodý 11
Bliakota 42
Bláznivá třešeň 252
Blern 40
Blín černý 22, 23, 40
Bluva 260
Blysač 232
Bobřek 290
Bodláček 36
Boldovník vonný 12
Bohlelav plamatý 22, 23, 24,
42
Boleráz 94
Bolhoj 286
Bdloun 286
Borovice kleč 106
Borovičky 94
Borůvka 46
Botičky 194
Božec 274
Boží dřevo 160
Boží koláčky 268
Bnadavník 272
Brayera etiopská 12

Brotec 184
Bršlěn 140
Brukev čerandhořčice 24, 44
Brusdnka 48
Brusnice borůvka 7, 9, 21,
23, 46
Brusnice bruusinlka 7, 23, 48
Bruitnák lékařský 10
Břest 50
Bříza bělokora 7, 8, 21, 50
Bříza pýřtitá 7, 8, 21, 50
Bukvice lékařská 9
Burian 128
Buřina srdečmfik 22, 23, 52

Celidtan 296
Celík zlatobýl 22, 23, 54
Cedník 100
Cesmína paraguayská 12
Oinitorie 308
GMroinlk čínský 12
Citronálk limonový 12
Citroník pomerančový 12
Citroník pomerančový
bergamský 12
Cumláň 86

Caganka 56
Cajovník čínský 12
Čakanka 56
Čarovnók 284
Čekanka obeoná 10, 20, 21,
24, 56
čemeřice břflá 20, 21, 136
čemeřice cenná 20, 21, 58
Černicha 260
Černá brukev 44
Černá hořčtoe 44
Černá jahoda 46
Černá maJána 198
Černé ježiny 198
černé koření 58, 82, 126
Černé psinky 146
Černice 46
Černina 264
Černý bez 38
Černý kořen 264
Čemy mák 40
Čert 128
Čertikus 130
Čertí péro 104
Čertovo peří 104
Čertův píamtořlíček 194
Červená borůvka 48
Červená lebeda 66
Červená malina 200
Červený kluč 216
Červopudmá bylina 300
Česnek kuchyňský 8, 60
Čtatec 150, 250
Čubetová mat 36
Čurnbrk 158

Debemíček 34
Demuit 170
Deruzda 50
Devandiule 142
Devaternók 286
Délhel andělíka 8, 9, 20, 24,
62
Děhyl 62
Dioskorea chflupaM 12
Divizna sápopitá 23, 64
Divizna velkíotavětá 8, 23, 64
Divoké lesní konopí 114
Divoký pepř 160
Dobromysil o^becná 22, 23, 66
Drnavec lékařský 12
Drnák 68
Drůbňava 274
Dryák 60
Dub leitá 10, 20, 68

Bub zimní 10, 20, **68**
Duboisie australská 12
Duleoufca 142
Durman; obecný 22, 23, **70**
Dvojkřídlač čihovitý 12
Dymíán 21, 22, **170**
Dymnivka dutá 22, 24, **72**
Ďáblíkův kořen 222
Echiniacea úakolistá 12
Fabiána pdči 12
Farzol obecný 7
Fefrmincka 168
Fenykl obecný 7, 8, 24, **74**
Fialkový kořen 124
Fíkovník smokvoň 13
Galgan lékařský 13
Garcinie Hanburyova 13
Gertrůdka 306
Gmej 102
Guajak posvátný 13
Hadí kořen větší 76
Hadí mlčí 296
Hadífraň-k54
Hadí víno 146
Hadovec 76
Hafera 46
Hakicha vodní 23, **78**
Hambous 232
Hanácká 56
Hannaníček 80
Hemelín 194
Heřmánek pravý 9, 10, 21,
22, **80**
Hlaváček jařmí 21, 82
Hlavák 82
Hlavěnka dávivá 13
Hloh obeoný 8, 21, 24, **84**
Hloižek 84
Hložíjny 84
Hluchavka bílá **21**, 22, 23, 86
Hluché kopřivy 86
Kluzák 58
Hodiny 128
Hojiček 100
Hojička 52
Holopanna 190
Homulky 268
Hořčice černá **44**
Hořec žlutý 8, 21, 24, **88**
Hořká mrkev 248
Hořká tráva 82
Hořkoň ztepilá 13
Hořký jetel 290
Hořký stříbrník 206
Housátka 72, 230
Hrbolec 72
Hrozník 176
Hruštička 116
Hřebíčkovec kořený 13
Hubeníček 52
Husí jazýček 256
Husí kap 270
Husí mýdlo 180, 228
Husí Šlapka 180
Hužvor 72
Hysop 304
Hvězdioš 216
Chebz 38
Chinovník červený 13
Chlebiček 128
Chlístník 308
Chmel otáčivý 9, 23, 24, 90
Chodec 172
Chropáč 126
Chirusitavec 282
Chřen 132
Chvost 234
Chýlen 152

Ibišek 226
Indiánský pepř 204
Indická bazalka 30
Indický tabák 152
Izobek 304
Jablečník obecný 9, 10, 22,
23, 92
Jalapa počistivá 13
Jalovcové borůvky 94
Jalovec obecný 24, 94
JaindteMka 62
Jasimínovec vždyzelený 13
Jažky 158
Jehlice trnitá 7, 21, 24, 96
Jeinol 102
Jestřabina lékařská 7
Ježkova palice 70
Ježunka Williamsova 13
Jírovec maďal 98
Jitrocel kopfaatý 21, 22, **100**
Jitrocel větší 100
Jmelí bílé 8, 20, 24, **102**
Johimba 13
Kadeře sv. Jana 112
Kadrle 230
Kafráček 120
Kafrovník lékařský 13
Kakaovník pravý 13
Kalkotst istmrdutý 21, 22
Kaliny 48
Kahimb dlamitý 14
Kamenáč 196
Kameníček 112, 156
Kamilky 80
Kapinice katechová 14
Kapraď samec 23, 24, **104**
Kapří květ 40
Kapsička 110
Kardamon obecný 14

Kaissie obecná 14
Kasisie ostrolisitá 14
Kassie Úzkoliistá 14
Kašika 110
Kašitan koňský 98
Kaštan planý 98
Kaštan divoký 98
Kávovník arabský 14
Kleč kosodřevina 106
Klečka 106
Kleká 106
Kmín kořený 7, 23, 108
Kmín krámský 108
Kmín luční **108**
Kobylí mléko 126
Kočičí kořen 130
Kokořík 116
Kokoška pastuší tobolka 10,
21, 22, **110**
Kola pravá 14
Komonice lékařská 21, 22,
112
Koničky 278
Koník 190
Konopěnc 528
Konopice bleožlutá 22, **114**
Konopice obilní **114**
Konopí indické 14
Konopka 114
Konvalinka vonná 21, 116
Koňské koření 136
Koňský řepíček 134
Kopaiva lékařská 14
Kopr 74
Kopřiva dvoudomá 8, 21, 23,
24, **118**
Kopytník evropský 23, **120**
Korálky 216
Koriandr setý 23, **122**
Koření svatého Ducha 58
Koříšek 116

Kosatec bledý 23, 124
Kosatec flarenrtický 23, 124
Kosatec německý 23, 124
Koštoval letenský 23, 24, 126
Kostramek 176
Koukol pottní 128
Kozánc z dzizodámý 14
KoEanky 38
Koalic léklařsiký 9, 24, 130
Knamerie trojmužná 14
KrapadM 104
Krasoivaásek 36
Kravská zelina 222
Kreveň kampařková 14
Krevníček 284
Křemík 182
Krkavec toten 10
Krupdčka 256
Kruřinek 178
Kruřina olřová 20, 260
Krutikvřt cenný 14
Kruřelice 64
Křapáč 196
Křemelák 68
Křen selský 132
Křířek 294
Křupavka 282
Kubučka 288
Kuklík městský 24, 134
Katolík 128
Kulčiba 298
Kuilčiba dávivá 14
Kulčiba hořká 15
Kupána 198
Kuirkuma domácí 15
Kvaisle obecná 15
Kvřtel 150
Kyhanfca 48
Kýchavice bílá 23, 24, 136
Kýehavka 58, 136
Kýřice 308

Kyseldnlka 48
Kyšnec 122

Labuř 214
Ladel kaskarila 15
Lapáčky 158
Lékořice lysá 8, 23, 24, 138
Len setý 9, 23, 24, 140
Lepavtka 232
Lertfeolusk marnivý 15
Levandule klasnattá 21, 22, 142
Levandule lékařská 21, 22, 142
Levandule úzkolistá 9, 21, 22, 142
Libeček lékařský 24, 144
LícidBo americké 15
Lilek cenný 22, 23, 146
Limonka 290
Lípa madolistá 21, 148
Lípa skalní 21, 148
Lípa srdčitá 9, 21, 148
Lípa řáirakolisitá 148
Lípa velkoilisitá 9, 148
Lířpa zimní 148
Litvor 192
Lnice kvřtel 23, 150
Ldbelíkia nadmutá 23, 152
Locika jedovatá 23, 154
Ločidlo čentovo lejmo 15
Ločidlo galbaník 15
Lomikámeni zrmaitý 21, 156
Lopudh větří 8, 24, 158
Lopuřice 218
Luibenáce obecná 15
Lucejmík 220
Luček 60
Lulhovec 84
Lumlkvorec 290
LuipJkámen 156
Lýkovec jedovatý 20, 160

Maceřka polní 292
Maďal 98
Maděránek 162
Majíček 270
Majík 218
Majlí 102
M:ajoránka zahradní 21, 162
Mák setý 164
Makirabuile 158
Malimák 22, 23, 24, 200
Matndla 166
Mandle 166
Mandloň obecná 166
ManoMa 166
Maniak nejužitečnejří 15
Maramta třítínová 15
Marhaník granátový 15
Marijámka 162
Mariánský khček 116
Mansdenáe kandurang'avá 8, 15
Marulka 174
Marunka 80
Mařenka 274
Marina 184
Mařimka vonná 274
Maslák 70
Maisitné kvítí 232
Máta peprná 7, 21, 168
Matečník 174
Mateřidouřka dymáán 21, 170
Mateřidouřka obecná 10, 21, 172
Mateřinka 172
Matonice 224
Matonoha 42
Medilinika 174
Medunice 126
Meduňka lékařská 8, 9, 21, 174
Medvědice léčivá 7, 176

Mejdlíčko 156
MeliBa 174
Merdov 246
Měříček lékařský 10, 22, 23, 178
Měříček zahradní 178
Měříčník 154
Mléč 154
Mléčnice 294
Mlíč 296
Mochna husí 21, 23, 180
Mochna nářcrzník 9, 20, 21, 182
Moruřovník bílý 15
Moruřovník černý 15
M'ořena barvřřská 184
Mrhelec 254
Mrřtnoplod léčivý 14
Muřkátovník vonný 16
Mydllice lékařská 8, 21, 23, 24, 186
Mydlička 186
Mýdlový kořen 186
Myrhovník mokna! 16
Myřtovka 46
Mysl domácí 66
Myří ocásek 256
Myří ouřko 100, 120
Myřinec 288

Naháč 190
Náprstník červený 23, 24, 188
Náprstník vlnatý 23, 24, 188
Nardu@ lesní 120
Návratník 300
Nebeský dar 296
Nedunice 86
Neohřeřit 206
Nejedlík 236
Neřřůvka 298

Oběraička 64
 Ooúin jeseňní 2J, 22, 23, **190**
 Odolen 130
 Ohníček 82
 Oáhvaítaá bylina 34
 Olejnice guinejisiká 16
 Oman pravý 9, 10, 23, 24,
192
 Ománek 192
 Oměj šalamounek 24, 194
 Opich 78
 Ořech vlašský 196
 Ořešák královský 21, 196
 Osedl 222
 Ostřen 288
 Osifropes 36
 Osiferužmík křovitý 21, 22,
 198
 Oatružmík maliník ' 22, 23,
24, 200
 Oša<k amoniakový 16
 Otvírací bylina 266
 Ovčí hubičky 150
 Ovčí tabák 214
 Oves setý 202
 Ovsaha 202
 Ovsika 202

 Páhlen kraňský 16
 Pamětníček 206
 Pampeliška 270
 Panenská okurka 70
 Papírák 196
 Papradí 104
 Paprika roční **204**
 Pásek 306
 Pastuší tobolka 110
 Pastička 150
 Paulinie nápojna 16
 Peluň 206

 Pelyněk cicvánový 16
 Pelyněk pravý 8, 22, 23, 206
 Pendrekový kořinek 138
 Peprnec 204
 Pepřovník betelový 16
 Pepřovník černý 16
 Pepřovník guinejský 16
 Pepřovník kubebový 16
 Pepřovník opojný 16
 Pepřovník úzkolisitý 16
 Perašín 208
 Peruník 124
 Petrklíč 230
 Petrová hůl 64
 Petruška 208
 Petržel kadeřavá 7, 24, **208**
 Petržel zahradní 7, 24, **208**
 Petružilka 208
 Pimenitovník léčivý 16
 Pískavice řecké seno **210**
 Pivoňka lékařská 21, **212**
 Plamének přímý 22, 214
 Planá bazilika 86
 Planá locika 154
 Planá maceška 292
 Planá růže 254
 Planý sléz 268
 Pleska 270
 Plicník lékařský 21, 216
 Plivačika 234
 Plunáč 84
 Pocestník 56
 Podběl léčivý 20, 21, 22, **218**
 Podbílek 218
 Podkova 218
 Podléška 230
 Podražec křovištní 21, 22, 24,
220
 Podražec úzovník 16, 21, 22,
 24
 Pokřín lékařský 16

Pokřiva 118
 Polní routa 72
 Polní rutka 306
 Poprač 104
 Posed bflý 21, 24, 222
 Postřelené koření 284
 Postřelenec 88
 Pošátka 146
 Požehnaný pcháč 36
 Praskavka 266
 Pravý šafrán 276
 Prha arnika 224
 Prha chlumní 8, 9, 10, 21, 22,
224
 Prhlina 118
 Primulka 230
 Proskumík lékařský 8, 22,
 24, 226
 Prsní kořen 236
 Průtrzník lysý 7, 22, 23, 24,
 176, 228
 Průtrzník mochna 182
 Prvosenka jarní 20, 21, 24,
 230
 Prvosenka vyšší 20, 21, 230
 Pryskeňník prudký 24, 232
 Práska 234
 Přeslička rolní 7, 21, 22, 23,
 24, 234
 Přestup lékařský 17
 Přístup 222
 Přítržné koření 250
 Psí jazyk 288
 Psí jahůdka 260
 Psí mor 194
 Psí ocas 64
 Psí víno 222
 Pšeničník 128
 Puchratka kadeřavá 17
 Puchýřnatec jedovatý 17
 Pumpava 270

 Pupková bylina 248
 Puškvorec obecný 8, 21, 24,
236
 Pušpán 280
 Pužička 76
 Pýr plazivý 23, 238
 Pýřavka 238

 Rabutí 214
 Ranocel 100
 Raška 108
 Rdesno hadí kořen 76
 Rdesno ptačí 282
 Rebarbora 240
 Reveň dlanitá 9, 24, 240
 Rieín 266
 Rokyta 302
 Rorela 242
 Rosnatka okrouhlostá 8,
242
 Routa vonná 22, 244
 Routička 306
 Rozmarýn 22, 246
 Rozmarýna lékařská 22, 23,
 246
 Rozpuk 248, 260
 Rozpuk jízlivý 22, 248
 Rozrazil lékařský 9, 22, 23,
 250
 Rožky basranní 264
 Rudodřev koka 17
 Rulík zlomooný 22, 24, 252
 Rúta 244
 Rutka 244
 Růžák 212
 Růže mariáňská 212
 Růže šípková 24, 254
 Ryt 184

 Rebříček obecný 9, 10, 21,
 22, 23, 256
 Řecké semeno 210

Rečík lentišek 17
 Řepíček 258
 Řepík lékařský 22, 258
 Rešetlák krušina 9, 24, 260
 Rešetlák počistivý 9, 24, 262
 Římská materidouška 170

 Sabadila lékařská 17
 Samaritánka 92
 Samorostlík klasnatý 264
 Sapún 186
 Sasafras lékařský 17
 Senenka 210
 Séreček 220
 Sllvoň vonná 17
 Simaaruba hořká 17
 Sirotká 190, 292
 Skočec obecný 266
 Skořicovník ceyloňský 17
 Skořicovník čínský 17
 Sladké dřevo 138
 Sladký kopr 74
 Sladký kořen 138
 Sléz lesní 22, 23, 268
 Slivoň 166
 Sluneční bylina 242
 Sluneční kvítek 242
 Sluneční rosička 242
 Sluníčko 178
 Smaitenák 72
 Smetaník 224
 Smetanka lékařská 21, 23,
 270
 Smradinky 38
 Smradlivec 248
 Smrtky 278
 Satorek růžencový 17
 Souchotinové koření 114
 Srdečník 52
 Starček 258
 Staříček 270

 Stolička 234
 Stozrnko 228
 Stříbrník 180
 Svalník 54
 Svaitojánská bylina 284
 Světlik lékařský 22, 23, 272
 Svícen 64
 Svinská veš 42, 248
 Svinské zelí 40
 Svinský sopan 186
 Svízel vonný 274
 Svrabové dřevo 160

 Šafrán setý 276
 Šalvěj lékařská 10, 22, 278
 Šavle 124
 Šípek 24, 254
 Šipka 254
 Šišťvorec 236
 Škumpa jedovatá 17
 Škumpa vonná 17
 Šlakové koření 224
 Španělský pepř 204
 Špičrnát 142
 ŠtěMec 42
 Štěl kudha 288
 Štětničný anýz 122
 Štítosemenka kebračo 18
 Šfukavec 282

 Tamarind indický 18
 Tatrák 236
 Tažky 110
 Těhozev březový 7
 Těšinka 272
 Tis červený 280
 Tisicizilaté koření 308
 Tisk 280
 Tolokněnka 176
 Torbioe 294
 Tota 188

Toten 252
 Trahok lékařský 18
 Trh orní cek 140
 Trlič 88
 Trojiruk 292
 Trpký 262
 Truslkavec ptačí 22, 23, 282
 Tržené koření 182
 Třezailka tečkovaná 9, 10, 22,
 23, 284
 Třirožka 290
 Turanit 76
 Turecké hrozny 146
 Turecký pepř 204
 Turnéra rozvětvená 18
 Tymián 170

 Ťjbytník 218
 Údolní lilie 116
 Otorop 74
 Újložňák 250
 Úplavník 228
 Úpor 282
 Urginea mořská 18
 Úračnice 286
 ÚTOČNĚK bolhoj 22, 23, 286
 Usitava/č 294
 Úitrabník 258
 Užanka lékařská 21, 23, 288

 Vachita trojlistá 8, 22, 290
 Včelanka 174
 Večeří řádka 172
 Veliká locika 266
 Velký apich 144
 Velký Mek 252
 Verondka 250
 Vetfla 302
 Věchtoví 238
 Větrná bylina 168

 Větrové koření 168
 Viflín viržinský 18
 Viola trojboxevná 21, 22, 23,
 24, 292
 Vítod hořký 21, 22, 294
 Vítod senesa 8, 18
 Vlastovičník *veší* 22, 23, 296
 Vlčí jablko 70, 220
 Vlčí jahoda 298
 Vlčí líko 160
 Vlčí třešeň 298
 Vlčí třešně 262
 Vlistek 144
 Vocoun 190
 Vodilka kanadská 18
 Vodní kmín 78
 Vodní kopr 78
 Vodní lilie 124
 Vodní toužebník 78
 Vodhlice 96
 Vodský jazyk 100
 Vomín 194
 Voněk 66, 162
 Vonný thým 170
 Vonodřev balizámový 18
 Vonodřev toluáinský 18
 Vopydh 144
 Voňavka 274
 Voňavý svízel 274
 Vastružňák 198
 Vranec 264
 Vraní oko otyřlisité 298
 Vrtíc obecný 21, 300
 Vrátnička 300
 Vrba bílá, 8, 9, 20, 302
 Vrtedhlavec 298
 Vředová zelina 210, 244
 Všehoj žen-šenový 18
 Všivec 42
 Vybolen 62
 Vysoký traňk 54

Yaop lékařský 10, 22, 304

Zahradím apich 208
Zaječí chléb 256
Zaječí oko 134
Zaječí slíz 268
Zápotoík 222
Zázvor lékařský 18
Zelená šedivka 92
Zemědýrn lékařský 22, 306
Zeměklíček 306
Zeměžluč menší 8, 23, 308
Zeměžluč okolíkatá 23, 308
Zlatobýl 23, 54
Zlá jahoda 252
Zmijoivníce hadí 19

Zvěšinec 150
Zvonečky 188

Žabí mlíko 150
Žabr 114
Žadiomík 172
Žahavka 118
Žbánečky 40
Zebrádká kabelka 110
Ženiidh 246
Žiliné koření 180
Žlutokap nízký 19
Žlutý hořepiník 88
Žlutý jetel 286
Žlutý kamínek 112
Žluták 232

Rejstřík latinských názvů léčivých rostlin a drog

Abrus precatorius 17
Acacia catechu 14
Achillea millefolium 256
Aconitum napellus 194
Acorus calamus 236
Actaea špičatá 264
Adonis vernalis 82
Aeschron excelsum 13
Aesculus hippocastanum 98
Agrimonia eupatoria 258
Agrostemma githago 128
Allium sativum 60
Aloe ferox 11
Aloe vera 11
Alpinia officinarum 13
Althaea officinalis 226
Amygdalus communis 166
Anacyclus officinarum 18
Angelica archangelica 62
Anthyllis vulneraria 286
Aralia racemosa 11
Archangelica officinalis 62
Arctium lappa 158
Arctostaphylos uva-ursi 176
Areca catechu 11
Aristolochia clematitis 220
Aristolochia serpentaria 16
Armoracia ruslicana 132
Arnica montana 224
Artemisia absinthium 206
Artemisia čina 16
Asarum europaeum 120
Asperula odorata 274
Aspidosperma quebracho 18
Astragalus gummifer 14
Atropa belladonna 252
Avena sativa 202
Baptisia tinctoria 11
Belladonna 252
Betula pendula 50
Betula pubescens 50
Bistorta major 76
Boldus peumus 12
Brassica nigra 44
Bryonia alba 222
Bulbus allii 60
Burms corydalis cavae 72
Bursa pastoris 110
Calendula officinalis 178
Canella alba 11
Cannabis sativa 14
Capsella bursa-pastoris 110
Capsicum annuum 204
Carum carvi 108
Cassia acutifolia 14
Cassia angustifolia 14
Cassia fistula 14
Centaurium minus 308
Centaurium umbellatum 308
Chamomilla 80
Chelidonium majus 296
Chionanthus virginica 11
Chondrus crispus 17
Cichorium intybus 56
Cicuta virosa 248
Cinchona succirubra 13
Cinnamomum camphora 13
Cinnamomum cassia 17
Cinnamomum ceylanicum 17

Citrullus colocynthis 15
Citrus aurantium aurant. 12
Citrus aurantium berg. 12
Citrus limon 12
Citrus sinensis 12
Clematis recta 214
Cnicus benedictus 36
Coffea arabica 14
CoZa vera 14
CoZchicum autumnale 190
Commiphora moZmoZ 16
Conium maculatum 42
ConvaZZaria majaZis 116
Copaifera officinalis 14
Coriandrum safiuum 122
Cortex frangulae 260
Cortex mezerei 160
Coriea: quercus 68
Cortex salicis 302
Corydalis cava 72
Crataegus oxyacantha 84
Crocus satimidis 276
Croton eluteria 15
Curcuma domestica 15
CynogZossum officinale 288

Daphne mezereum 160
Datura siramomum 70
DigifiaZis Zanafa 188
Digilalis purpurea 188
£ioscorea villosa 12
Dipierocarpus iurbinaius 12
Dipteryx odorata 17
Dorema ammoniacum 16
Drosera rotundifolia 242
Dryopteris filix-mas 104
Duboisia myoporoides 12

Echinacea angustifolia 12
Echinocactus unZZiamsii 13
Elaeis guineensis 16
Elettaria cardamomum 14

Elytrigia repens 238
Equisefurn arvense 234
Erythroxyton coca 17
Eucalyptus globulus 11
Euphrasia officinalis 272
Eccogonium purga 13

Fabiána imbricata 12
Ferula assa foetida 15
Ferula galbaniflua 15
Ficus carica 13
FZos arnicae 224
FZos calendulae 178
FZos chamotniZZae uulg. 80
FZos crataegi 84
FZos croci 276
FZos farfarae 218
FZos Zomii 86
FZos lavandulae 142
FZos maZuae 268
FZos miZZe/oZii 256
FZos paeoniae 212
FZos primwZoe 230
FZos sambwci 38
FZos tanaceti 300
FZos tiZiae 148
FZos uerbasci 64
FoenicwZitm vulgare 74
FoZium althaeae 226
FoZiMTn. beZZadonnae 252
FoZium betulae 50
FoZium conuaZZariae 116
FoZium digitaZis 188
Foliüm farfarae 21B
FoZium hyoscyami 40
FoZium jugZandis 196
Foliüm malvae 268
FoZium meZissae 174
FoZium menthae piperitae 168
FoZium mwrtiZZi 46
FoZium pZanfa0inis 100

Foliüm rosmarini 246
Foliüm rubi fruticosi 198
Foliüm rubi idaei 200
Foliüm rutae 244
Foliüm salicis 302
Foliüm salviae 278
Foliüm stramonii 70
Foliüm trifolii fibrini 290
Foliüm uvae ursi 176
Foliüm vitis idaeae 48
Frangula alnus 260
Fructus angelicae 62
Fructus anisi 32
Fructus avenae 202
Fructus capsici 204
Fructus carui 108
Fructus conii 42
Fructus coriandri 122
Fructus crataegi 84
Fructus cynosbati 254
Fructus foeniculi 74
Fructus juniperi 94
Fructus myrtilli 46
Fructus phellandrii 78
Fructus rhamni catharticae 262
Fructus sambuci 38
Fumaria officinalis 306

GaZeopsis ochroleuca 114
GaZeopsis segetum 114
GaZium odoraum 274
Garcinia hanburyi 13
Gelsemium sempervivens 13
Gentiana lutea 88
Geum urbanum 134
Glandulae lupuli 90
Glycyrrhiza glabra 138
Guajacum sancium 13

Haematoxyton campechianum 14

Hagenia abyssinica 12
Hamamelis virginiana 18
Helleborus niger 58
Herba absinthii 206
Herba adonidis 82
Herba agrimoniae 258
Herba anthyllidis 286
Herba aristolochiae 220
Herba asperulae odoratae 274
Herba avenae 202
Herba basilici 30
Herba bursae pastoris 110
Herba cardui benedicti 36
Herba centaurii 308
Herba chelidonii 296
Herba cicutae virosae 248
Herba clematidis 214
Herba conii 42
Herba cynoglossi 288
Herba droserae 242
Herba equiseti 234
Herba euphrasiae 272
Herba fumariae 306
Herba galeopsidis 114
Herba herniariae 228
Herba hyperici 284
Herba hyssopi 304
Herba lactucae virosae 154
Herba leonuri 52
Herba linariae 150
Herba lobeliae 152
Herba majoranae 162
Herba marrubii 92
Herba meliloti 112
Herba menthae piperitae 168
Herba millefolii 256
Herba origani 66
Herba polygalae amarae 294
Herba polygoni avicularis 282

Herba potentillae anserinae 180
Herba pulmonariae 216
Herba ranunculi 232
Herba rutae 244
Herba salviae 278
Herba saxifragae 156
Herba serpylli 172
Herba solani nigri 146
Herba thymi 170
Herba urticae 118
Herba veronicae 250
Herba violae tricoloris 292
Herba virgaureae 54
Herba trisci albi 102
Hermana gZabra 228
Huimilus ZupuZus 90
Hydrastis canadensis 18
Hyoscyamus niger 40
Hypericum perforatum 284
Hyssopus officinalis 304

IZez paraguayensis 12
IZZicittm vérúm 11
i?iuZa heZeniuro 192
Iris florentina 124
Iris germanica 124
iris paZZida 124

Jambosa caryophyllae 13
Jatrorrhiza paZmafa 14
Juglans regia 196
Juniperus communis 94

Krameria triandra 14

Lactuca virosa 154
Lactucarium 154
Lamium aZbum 86
Lavandula angustifolia 142
LauanduZa officinalis 142
LauanduZa spica 142

Leonurus cardiaca 52
Leuisiticum o//icinaie 144
Lignum juniperi 94
Linaria vulgaris 150
Linum usitatissimum 140
Liquidambar orientalis 11
LobeZia in/Zata 152

Majorana friensis 162
MaZua siZuestris 268
Mandragora officinarum 16
Manihoti wiZissima 15
Maranta amdinacea 15
Marrubium vulgare 92
Marsdenia condurango 15
Matricaria chamomilla 80
MeZtZotus officinalis 112
MeZissa o//icinaZis 174
Mentha piperita 168
Menyanthes trifoliata 290
Morus aZba 15
Morus nigra 15
Myristica fragrans 16
Myrrazon balsamum per. 18
Myrocyzon balsamum baZs. 18

Ocimum basilicum 30
Oenanthe aquatica 78
OZewm anisi 32
Ononis spinosa 96
Origanum vulgare 66

Paeonia o//icinaZis 212
Panax schin-seng 18
Papaver somniferum 164
Parietaria o//icinaZis 12
Paris quadri/Zia 298
PauZZinia cupana 16
PausinystaZia yohimbe 13
Pericarpium juglandis 196
PetroseZinum crispum 208
PetroseZinum hortense 208

Physostigma venenosum 17
Phytolacca americana 15
Pilocarpus jaborandi 15
Pimenta officinalis 16
Pimpinella anisum 32
Pimpinella major 34
Pimpinella saxifraga 34
Pinus mugo ssp. mughus 106
Piper angustifolium 16
Piper betze 16
Piper cubeba 16
Piper guineense 16
Piper methysticum 16
Piper nigrum 16
Piscidia erythrina 15
Pistacia lentiscus 17
PZantago lanceolata 100
Polygala amara 294
Polygala senega 18
Polygonum aviculare 282
Polygonum bistorta 76
Potentilla anserina 180
Potentilla erecta 182
PoicnizZa tormentilla 182
Primula elatior 230
Primula ueris 230
PuZmonaria o//icinaZis 216
Punica granatum 15

Quassia amara 15
Quercus peiraea 68
Quercus robur 68

Radia: aconiti 194
Radia: actaeae spic. 264
Radia: althaeae 226
Radia: angelicae 62
Radia: aristolochiae 220
Radia: armoraciae 132
Radia: asari 120
Radia: bardanae 158

Radia: beZZadonnae 252
Radia: bisortae 76
Radia: bryoniae aZb. 222
Radia: caZami 236
Radia: caryophyllatae 134
Radia: christoforianae 264
Radix cic^orii 56
Radia: consoZidae 126
Radia: cynoglossi 288
Radia: enulae 192
Radia: /iZicis maris 104
Radia: gentianae 88
Radia: graminis 238
Radia: helenii 192
Radia: hellebori nigri 58
Radia: iridis 124
Radia: Zeuisfici 144
Radia: liquiritiae 138
Radia: ononidis 96
Radia: petroselini 208
Radia: pimpinellae 34
Radia: primulae 230
Radia: rfti 240
Radia: rubiae tinct. 184
Radia: saponariae rubrae 186
Radia: symphyti 126
Radia: taraxaci 270
Radia: tormentillae 182
Radia: valerianae 130
Radia: veratri albi 136
RammcuZus acris 232
Rauwolfia serpentina 19
Rhamnus cathartica 262
Rhamnus frangula 260
Rheum paZmafum 240
Rhus aromatica 17
Rhus toxicodendron 17
Ricinus communis 266
Rosa canina 254
Rosmarinus officinalis 246
Rubia finciflorum 184

Rubus fruticosus 198
Rubus idaeus 200
Rúta graveolens 244

Salix alba 302
Salvia officinalis 278
Sambucus nigra 38
Saponaria officinalis 186
Sassafras officinale 17
Saxifraga granulata 156
Schoenocaulon officinale 17
Scopolia camiolica 16
Semen agrostemae 128
Semen amygdalae amarae 166
Semen colchici 190
Semen foeni-graeci 210
Semen hippocastani 98
Semen hyoscyami 40
Semen Hni 140
Semen petroselini 208
Semen řidni 266
Semen sinapis 44
Simaruba amara 17
Sinapis nigra 44
Smilax officinalis 17
Solanum nigrum 146
Solidago virgaurea 54
Stigmata croci 276
Strobilus lupuli 90
Strophantus gratus 14
Strychnos ignatii 15
Strychnos nux-vomica 14
Symphytum officinale 126

Tamarindus indica 18
Tanacetum vulgare 300
Taraxacum officinale 270
Taxus baccata 280
Thea sinensis 12
Theobroma cacao 13
Thymus serpyllum 172
Thymus vulgaris 170
Tiifia cordata 148
TiZia platyphyllos 148
Trigonella foenum-graecum
 210
Tuber aconiti 194
Tuber colchici 190
Turnera diffusa 18
Tussilago far far a 218

Uragoga ipecacuanha 13
Urginea maritima 18
Urtica dioica 118

Vaccinium myrtillus 46
Vaccinium mtis-idaea 48
VaZeriana officinalis 130
Veraírum album 136
Verbascum phlomoides 64
Verbascum thapsiforme 64
Veronice officinalis 250
Viola tricolor 292
Viscum album 102

Xanthorrhoea hastilis 19

Zingiber officinale 18

Obsah

Předmluva	5
Skupiny léčivých bylin podle léčebného použití	7
Nejznámější cizokrajné léčivé rostliny	11
Kalendář sběru léčivých rostlin	20
140 rostlin, které máme znát	25
Bazalka pravá — <i>Ocimum basilicum</i>	30
Bedrník anýz — <i>Pimpinella anisum</i>	32
Bedrník obecný a bedrník větší — <i>Pimpinella saxifraga</i> et <i>Pimpinella major</i>	34
Benedykt lékařský — <i>Cnicus benedictus</i>	38
Bez černý — <i>Sambucus nigra</i>	38
Blín černý — <i>Hyoscyamus niger</i>	40
Bolehlav plamatý — <i>Conium maculatum</i>	42
Brukev černohořčice — <i>Brassica nigra</i> (Hořčice černá — <i>Sinapis nigra</i>)	44
Brusnice borůvka — <i>Vaccinium myrtillus</i>	46
Brusnice brusinka — <i>Vaccinium vitis-idaea</i>	48
Bříza bělokorá a bříza pýřitá — <i>Betula pendula</i> et <i>Betula pubescens</i>	50
Buřina srdečník — <i>Leonurus cardiaca</i>	52
Celík zlatobýl — <i>Solidago virgaurea</i>	54
Čekanka obecná — <i>Cichorium intybus</i>	56
Čemeřice černá — <i>Helianthus annuus</i>	58
Česnek kuchyňský — <i>Allium sativum</i>	60
Děhel andělíka — <i>Angelica archangelica</i> (Andělíka lékařská — <i>Archangelica officinalis</i>)	62
Divizna velkokvětá a divizna sápoovitá — <i>Verbascum thapsiforme</i> et <i>Verbascum phlomoides</i>	64
Dobromysl obecná — <i>Origanum vulgare</i>	66
Dub letní a dub zimní — <i>Quercus robur</i> et <i>Quercus petraea</i>	68
Durman obecný — <i>Datura stramonium</i>	70
Dymnivka dutá — <i>Corydalis cava</i>	72
Fenykl obecný — <i>Foeniculum vulgare</i>	74
Hadí kořen větší — <i>Bistorta major</i>	76

(Rdesno hadí kořen — <i>Polygonum bistorta</i>)	
Halucha vodní — <i>Oenanthe aquatica</i>	73
Heřmáněk pravý — <i>Matricaria chamomilla</i>	90
Hlaváček jarní — <i>Adonis vernalis</i>	112
Hloh obecný — <i>Crataegus oxyacantha</i>	84
Hluchavka bílá — <i>Lamium album</i>	86
Hořec žlutý — <i>Gentiana lutea</i>	88
Chmel otáčivý — <i>Humulus lupulus</i>	90
Jablečník obecný — <i>Marrubium vulgare</i>	92
Jalovec obecný — <i>Juniperus communis</i>	94
Jehlice trnitá — <i>Ononis spinosa</i>	96
Jírovec maďal — <i>Aesculus hippocastanum</i>	93
Jitrocel kopinatý — <i>Plantago lanceolata</i>	100
Jmelí bílé — <i>Viscum album</i>	102
Kapraď samec — <i>Dryopteris filix-mas</i>	104
Kleč kosodřevina — <i>Pinus mugo</i> subsp. <i>mughus</i>	106
Kmín luční — <i>Carum carvi</i>	108
Kokoška pastuší tobolka — <i>Capsella bursa-pastoris</i>	110
Komonice lékářská — <i>Melilotus officinalis</i>	112
Konopice obilní — <i>Galeopsis segetum</i>	114
(Konopice bledožlutá — <i>Galeopsis ochroleuca</i>)	
Konvalinka vonná — <i>Convallaria majalis</i>	116
Kopřiva dvoudomá — <i>Urtica dioica</i>	118
Kopytník evropský — <i>Asarum europaeum</i>	120
Koriandr setý — <i>Coriandrum sativum</i>	122
Kosatec bleďý, kosatec německý, kosatec florentský — <i>iris pallida, I. germanica, I. florentina</i>	124
Kostival lékářský — <i>Symphytum officinale</i>	126
Koukol polní — <i>Agrostemma githago</i>	128
Kozlík lékářský — <i>Valeriana officinalis</i>	130
Křen selský — <i>Armoracia rusticana</i>	132
Kuklík městský — <i>Geum urbanum</i>	134
Kýchavice bílá — <i>Veratrum album</i>	136
Lékořice lysá — <i>Glycyrrhiza glabra</i>	138
Len setý — <i>Linum usitatissimum</i>	140
Levandule úzkolistá — <i>Lavandula angustifolia</i>	142
(Levandule lékářská, 1. klasnatá — <i>Lavandula officinalis, L. spica</i>)	
Libeček lékářský — <i>Levisticum officinale</i>	144
Lilek černý — <i>Solanum nigrum</i>	146

Lípa srdčitá a lípa velkolistá — <i>Tilia cordata et Tilia platyphyllos</i>	148
Lnice květel — <i>Linaria vulgaris</i>	150
Lobelka nadmutá — <i>Lobelia inflata</i>	152
Locika jedovatá — <i>Lactuca virosa</i>	154
Lomikámen zrnatý — <i>Saxifraga granulata</i>	156
Lopuch větší — <i>Arctium lappa</i>	158
Lýkovec jedovatý — <i>Daphne mezereum</i>	160
Majoránka zahradní — <i>Majorana hortensis</i>	162
Mák setý — <i>Papaver somniferum</i>	164
Mandloň obecná — <i>Amygdalus communis</i>	166
Máta peprná — <i>Mentha piperita</i>	168
Mateřídouška dyrnián — <i>Thymus vulgaris</i>	170
Mateřídouška obecná — <i>Thymus serpyllum</i>	172
Meduňka lékářská — <i>Melissa officinalis</i>	174
Medvědice léčivá — <i>Arctostaphylos uva-ursi</i>	176
Měsíček lékářský — <i>Calendula officinalis</i>	178
Mochna husí — <i>Potentilla anserina</i>	180
Mochna nátržník — <i>Potentilla erecta</i>	182
Mořena barvířská — <i>Rubia tinctorum</i>	184
Mydlice lékářská — <i>Saponaria officinalis</i>	186
Náprstník červený a náprstník vlnatý — <i>Digitalis purpurea et Digitalis lanata</i>	188
Ocún jesenní — <i>Colchicum autumnale</i>	190
Oman pravý — <i>Inula helenium</i>	192
Oměj šalamounek — <i>Aconitum napellus</i>	194
Ořešák královský — <i>Juglans regia</i>	196
Ostružiník křovitý — <i>Rubus fruticosus</i>	198
Ostružiník maliník — <i>Rubus idaeus</i>	200
Oves setý — <i>Avena sativa</i>	202
Paprika roční — <i>Capsicum annum</i>	204
Pelyněk pravý — <i>Artemisia absinthium</i>	206
Petržel kadeřavá — <i>Petroselinum crispum</i>	208
(Petržel zahradní — <i>Petroselinum hortense</i>)	
Pískavice řecké seno — <i>Trigonella foenum-graecum</i>	210
Pivoňka lékářská — <i>Paeonia officinalis</i>	212
Plamének přímý — <i>Clematis recta</i>	214
Plicník lékářský — <i>Pulmonaria officinalis</i>	216
Podběl léčivý — <i>Tussilago farfara</i>	218
Podražec křovištní — <i>Aristolochia clematitis</i>	220

Posed bílý — <i>Bryonia alba</i>	222
Prha chlumní — <i>Arnica montana</i>	224
Proskurník lékařský — <i>Althaea officinalis</i>	226
Průtrzník lysý — <i>Herniaria glabra</i>	228
Prvosenka jarní a prvosenka vyšší — <i>Primula veris</i> et <i>Primula elatior</i>	230
Přiskyřník prudký — <i>Ranunculus acris</i>	232
Přeslička rolní — <i>Equisetum arvense</i>	234
Puškvorec obecný — <i>Acorus calamus</i>	236
Pýr plazivý — <i>Elytrigia repens</i>	238
Reveň dlanitá — <i>Rheum palmatum</i>	240
Rosnatka okrouhlolistá — <i>Drosera rotundifolia</i>	242
Routa vonná — <i>Rúta graveolens</i>	244
Rozmarýna lékařská — <i>Rosmarinus officinalis</i>	246
Rozpuk jízlivý — <i>Cicuta virosa</i>	248
Rozrazil lékařský — <i>Veronica officinalis</i>	250
Rulík zlomocný — <i>Atropa belladonna</i>	252
Růže šípková — <i>Rosa canina</i>	254
Ítebříček obecný — <i>Achillea millefolium</i>	256
Řepík lékařský — <i>Agrimonia eupatoria</i>	258
Řešetlák krušina — <i>Rhamnus frangula</i>	260
(Krušina olšová — <i>Frangula alnus</i>)	
Řešetlák počistivý — <i>Rhamnus cathartica</i>	262
Samorostlík klasnatý — <i>Actaea spicata</i>	264
Skočec obecný — <i>Ricinus communis</i>	266
Sléz lesní — <i>Malva sylvestris</i>	268
Smetanka lékařská — <i>Taraxacum officinale</i>	270
Světlík lékařský — <i>Euphrasia officinalis</i>	272
Svízel vonný — <i>Galium odoratum</i>	274
(Mařinka vonná — <i>Asperula odorata</i>)	
Šafrán setý — <i>Crocus sativus</i>	276
Šalvěj lékařská — <i>Salvia officinalis</i>	278
Tis červený — <i>Taxus baccata</i>	280
Truskavec ptačí — <i>Polygonum aviculare</i>	282
Třezalka tečkovaná — <i>Hypericum perforatum</i>	284
Úročník bolhoj — <i>Anthyllis vulneraria</i>	286
Užanka lékařská — <i>Cynoglossum officinale</i>	288
Vachta trojlistá — <i>Menyanthes trifoliata</i>	290
Violka trojbarevná — <i>Vioza tricolor</i>	292
Vítod hořký — <i>Polygala amara</i>	294

Vlaštovičník větší — <i>Chelidonium majus</i>	29(3)
Vraní oko čtyřlisté — <i>Paris quadrifolia</i>	298
Vratič obecný — <i>Tanacetum vulgare</i>	300
Vrba bílá — <i>Salix alba</i>	302
Yzop lékařský — <i>Hyssopus officinalis</i>	304
Zemědým lékařský — <i>Fumaria officinalis</i>	306
Zeměžluč menší — <i>Centaurium minus</i>	308
(Zeměžluč okolíkatá — <i>Centaurium umbellatum</i>)	
Rejstřík českých názvů léčivých rostlin včetně lidových názvů	310
Rejstřík latinských názvů léčivých rostlin a drog	321

DT 633.88

Richter - Severa

LÉČIVÉ ROSTLINY

Vydání první, stran 326, obrázků 244

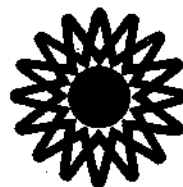
1971, Praha, váz. 29 Kčs

Státní zemědělské nakladatelství

Botanika — Pěstování — Léčitelství

Publikace je určena široké veřejnosti jako kapesní atlas nejdůležitějších léčivých rostlin vhodný pro sběrače i pro milovníky přírody. Každá rostlina je popsána, je uveden její výskyt, sběr a sušení, použití, vedlejší účinky, obsahové látky a možnost záměn. Vedle toho je uvedena droga a historie použití rostliny.

Všech 140 rostlin je vyobrazeno.

RICHTER - SEVERA

léčivé rostliny

Návrh obálky s použitím fotografií Zdenka Humpála a ing. Josefa Kutiny Ondřej Švarc • Grafická úprava František Strnad
• Vydání první • Vydalo Státní zemědělské nakladatelství v Praze roku 1971 ve sbírce Rostlinná výroba • Počet stran 326 • Odpovědný red. ing. Josef Kutina
Vytiskl knihtiskem MÍR, novinářské závody, n. p., závod 3, Opletalova 3, Praha 1
• AA 21,80, VA 22,30 • Náklad 40000 výtisků • Publi' * 2296

07-031-71 - 04/

30,1